Achile Sari

POHOD NA SIBIR

A C H I L E   S A R I

POHOD NA SIBIR!

SPERANȚA CARE A SURPAT „PORȚILE IADULUI“

Seria

NEGRU PE ALB

ACHILE SARI

POHOD NA SIBIR !

SPERANȚA CARE A SURPAT
„PORȚILE IADULUI"

EDITURA VENUS

BUCUREȘTI, 1994

Eroilor martiri ostași și ofițeri ai armatei române, căzuți în lupta inegală cu un inamic perfid și sângeros, le închin cu o pioasă aducere aminte și o datorie sfântă, aceste pagini spre a face cunoscut posterității măreția jertfei lor supreme.

Înarmați cu credința în Sfânta Cruce, dragostea față de glia strămoșească și iubirea de oameni, au plecat să dezrobească Basarabia și Bucovina furate mișelește și să fie scut invaziei „ciumei roșii" care amenința hotarele țării.

În această încleștare pe viață și pe moarte, bravii eroi au căzut la datorie, păstrându-și sufletul curat și idealurile nepătate.

După aproape 2 500 de ani de la memorabila jertfă a celor 400 de spartani ai legendarului Leonida, pe care i-a înfrânt trădarea lui Efialte, dar au salvat prin jertfa lor Sparta, eroicii noștri ostași și ofițeri români, în ciuda unor efialți străini de neam și puțin români, au ținut neîntinat drapelul țării pe întinsele stepe înghețate păstrându-și jurământul dat, iar foarte mulți dintre supraviețuitori și-au continuat lupta cu satrapii din gulagul românesc.

De mă vor întreba cititorii unde sunt cei ce nu mai sunt, le voi răspunde cu sufletul împăcat că :

„Ei nu sunt morți"
S-au dus numai pe drumul aprins de-un ideal.
Priviți-i : o lumină călătorind spre soare
Păstrându-și jurământul prin jertfa pentru neam
Cu astfel de eroi martiri, un neam nu poate să fie în afara istoriei.

AUTORUL

IERTAREA NU ÎNSEAMNĂ UITARE
Cuvântul editorului

Citind cartea lui Achile Sari, mi-am amintit, printr-o bizară asociaţie de idei, de un volum cu tema martirajului iudaic, purtând semnătura lui Simon Wiesenthal. Dotat cu o voinţă şi perspicacitate ieşite din comun, acest omuleţ îmbătrânit de vreme şi înăcrit de suferinţe, cu un birou discret în capitala Austriei, dar cu antene pe toate continentele, şi-a închinat cea mai mare parte din viaţă descoperirii şi deferirii justiţiei a multor criminali de război.

Îi citisem cartea tocmai în zilele în care, la New York, se deschidea o expoziţie a holocaustului, unde, surprinzător, românii figurau printre antisemiţii de frunte ai mapamondului. Să vezi şi să nu crezi ! ! ! Cum protestul meu şi-al atâtor români revoltaţi de o asemenea inepţie risca să nu aibă cel mai mic ecou, am intenţionat să public la repezeală cartea lui Wiesenthal — tradusă dar nerecomandată de librari — impresionat de retrospectiva gradată a anitisemitismului european, realizată de el cu spirit analitic, vizând îndeosebi pe germani, austrieci, ucraineni, polonezi, unguri şi ruşi, fără a uita de italienii ce înlesniseră fuga criminalilor nazişti în America de Sud. Despre români mai nimic, şi asta într-o vreme în care un rabin — Dumnezeu să-l ierte — tuna şi fulgera împotriva unui neam paşnic, asuprit şi iertător, vitregit de istorie din pricină că, geografic, s-a aflat la răscruce de drumuri. Ca şi cum eminenţa sa n-ar fi ştiut de execuţiile în masă ale unui general Boris Grinberg (alias Alexandru Nicolski), care, împreună cu alţi comisari sovietici sau politruci, precum Panteleimon Bodnarenco (alias Gheorghe Pintilie), Burăh Tescovici (alias Teohari Georgescu) sau Alexandru Drăghici, au strivit între zidurile închisorilor floarea intelectualităţii româneşti, alături de nenumăraţi fraţi de-ai lor, presărându-ne pământul cu morminte şi gropi comune, de-a lungul şi de-a latul ţării. Totul în numele ideologiei marxiste, care, istoriceşte vorbind, n-a rămas cu nimic mai prejos în privinţa ororilor împotriva umanităţii căci, la urma urmei, naziştii puteau să se instruiască şi mai bine la şcoala bolşevică, a cărei experientă în materie de lagăre şi crimă organizată dobândise deja tradiţie.

Dar unde este cartea despre monstruozitățile comunismului, consemnând tributul plătit de fiecare nație, ca și numele celor care au patronat industria crimei? În ce țară de pe glob există un muzeu al acestui mai vechi și mai nou holocaust, în care să fie consemnate și jertfele românilor căzuți pe altarul nădăit cu sânge al comunismului real? Să nu se fi găsit un gulag în fosta țară a „socialismului victorios", o închisoare într-una din țările „eliberate" care să-l adăpostească? Sau mai degrabă trăiesc printre noi o puzderie de oameni interesați să ascundă adevărata față a lucrurilor, de teama propriei lor răspunderi?

Într-o țară în care, până deunăzi, martirajul românesc era confundat cu un absurd cult al câtorva spioni comuniști, adevărul trebuie rostit fără menajamente. altminteri ne merităm soarta de a nu fi cinstit decenii de-a rândul memoria unor Horia sau Avram Iancu, înlocuiți peste noapte cu Haia Lifșiț ori Bernat Andrei.

A ierta nu înseamnă a și uita. Căci una este să nu fii adeptul preceptului talmudic „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" și alta este a nu fi amnezic. Obligația morală de a nu uita ne apare astăzi, mai mult decât oricând, ca una din cele mai eficiente căi de stăvilire a răului, de lichidare a urmărilor catastrofale pe care ciuma roșie le-a avut în gândirea și existența părinților și fraților noștri. Totul fără prejudecăți, fără jumătăți de măsură. Or, în această privință, trebuie de fiecare dată să ne întoarcem la izvoare, fie că este vorba de documente, fie de mărturiile celor care au suportat, pe propria lor piele, binefacerile lagărelor sovietice sau ale temnițelor autohtone.

În plină glorie, Partidul Comunist Român a hotărât, în două rânduri, să se elaboreze și publice o istorie a existenței sale. În acest scop își crease și un institut de cercetare și măsluire a adevărului. O asemenea carte — știm cu toții — n-a fost însă tipărită. Autorii înșiși s-au înspăimântat de năvala datelor obiective. Cum să prezinți „grandoarea" unei activități ilegale, fără a aminti, fie și sporadic, numele celor care s-au remarcat „în focul luptelor revoluționare", oricât de fantazate, renunțând la tradiționala formulă „un grup de tovarăși"? Scribii partidului au rămas blocați în fața listei descoperite în arhiva fostei Siguranțe, cu mai puțin de 1 000 de comuniști, luați în evidență pe parcursul câtorva decenii, alcătuită, în cea mai mare parte, pe baza turnătoriei reciproce. Nu degeaba Tudor Arghezi le definea partidul, în *Bilete de papagal*, ca o bisericuță cu puțini credincioși, care, când se întrunesc, discută mereu același lucru: cine dintre ei a trădat?!

Pe acestă listă, majoritatea împricinaților erau evrei, basarabeni cu o etnie incertă, maghiari, bulgari și foarte puțini români. Să ne mirăm că încă de la înființarea P.C.R. s-au găsit mulți „internaționaliști" militând pentru înstrăinarea Basarabiei și Transilvaniei? Să ne mirăm că, imediat după trecerea lui în ilegalitate, în 1924, va fi ales, ca secretar general al acestui partid, maghiarul Elek Koblös? Că peste alți patru ani, la congresul ținut la Harkov, va fi desemnat ca secretar general ucrainianul Vitali Holostenco? Că la următorul congres, ținut de data aceasta lângă Moscova, va fi desemnat polonezul Alex Stefanski? Că toți

aceştia activau sub episcopia Partidului Comunist Bolşevic, ca şi a Federaţiei Partidelor Comuniste din Balcani, condusă de bulgarul Boris Ştefanov? Că la postul de radio moscovit, „România liberă", s-au aflat alţi „internaţionalişti", precum Leonte Răutu, Valter Roman sau Leonte Tismăneanu? Că, în acelaşi timp, o consângeană de-a lor, Ana Pauker, se străduia să reprime orice urmă de rezistenţă în rândurile ofiţerimii române din prizonierat? Că toţi la un loc şi alţii, *ejusdem farinae*, s-au solidarizat în jurul ocupanţilor sovietici, transformând România într-o uriaşă închisoare? Desigur, lor aveau să li se alăture şi alte lichele autohtone, instrumente docile ale aceleaşi represiuni antinaţionale.

Să nu ne fie deci ruşine de a învăţa câte ceva din perseverenţa lui Wiesenthal şi a pune la stâlpul infamiei pe toţi asupritorii de ieri, indiferent de etnia lor. Evident, mă gândesc la cei care au condus represiunea, la criminalii ce poartă răspunderea tragediei româneşti, nicidecum la figuranţii aflaţi pe aceeaşi scenă.

Bineînţeles, o datorie similară avem şi faţă de reconsiderarea adevărului istoric. Este motivul pentru care acum publicăm însemnările lui Achile Sari, ce nu trebuie caracterizate în vreun fel. Ele vorbesc de la sine, având meritul de a relata un adevăr până mai ieri trecut sub tăcere sau edulcorat. În cazul de faţă, atenţia nu ne-a fost concentrată asupra acurateţii stilistice a memoriilor sale, totdeauna discutabilă, apreciind pulsaţia vieţii, trăirea autentică, pe care numai un martor ocular al lagărelor sovietice le putea transmite cititorului interesat să cunoască, cât mai aproape de izvor, suferinţele românilor din captivitatea bolşevică.

Este o datorie şi o bucurie pe care mi-o îngădui după mulţi ani de tăcere. Elev fiind, prin 1953, am avut nefericirea de a cunoaşte întunericul carcerii din subsolurile Securităţii din Craiova. Trei luni de anchetă şi de detenţie pentru vina de a fi cărat mâncare unor oameni hăituiţi, aflaţi sub urmărirea aceluiaşi aparat represiv. Fiind minor, se sperase că, de voi fi prins, voi ieşi de sub incidenţa legii şi, în consecinţă, iertat. Speranţe risipite în van. Peste ani, din alte pricini, aceeaşi Securitate mi-a arestat tatăl, iar apoi fratele, pentru „nechibzuinţa" de a se fi simţit stăpâni în ţara lor, de a fi gândit româneşte, fără ca prin aceasta să fi pricinuit cuiva vreun rău.

Este greu să treci printr-o asemenea experienţă şi să uiţi. Iată de ce cartea lui Achile Sari rămâne deschisă tuturor celor care vor să cunoască adevărata dimensiune a tragediei românilor aflaţi deunăzi printre gheţurile Siberiei, ca şi în dosul oricăror sârme ghimpate.

S-o citim şi să învăţăm a uita.

DAN CIOBANU
Directorul Editurii Venus

PREFAȚĂ

Dragostea nu se bucură de nelegiuire ci se bucură de adevăr.
I, Corinteni, 13, Sft. Apostol Pavel

Citind zguduitoarea carte a d-lui doctor Achile Sari sunt cuprins de o tulburătoare neliniște, determinată de amintirea atâtor personagii ilustre, cât și a unui mare număr de ostași martiri care zac în simțirea mea.

Ce mister a determinat aceste suflete să slujească cu atâta credință tot ce e mai nobil, mai curat și mai sfânt în existența noastră istorică ?

Care este explicația că unii dintre aceștia au supraviețuit ?

Iată întrebări la care răspunsul este greu de dat.

Interesul, ambiția, pasiunile veșnice ale omului erau în joc atunci ca și astăzi.

Dar, ceea ce a dominat aceste conștiințe în chipul cel mai puternic a fost dragostea.

Dragostea în conținutul ei cel mai cuprinzător.

Dragostea de idee, dragostea de tot ce ne înconjoară și unde ne simțim bine, dragostea de patrie ce cuprinde dragostea de glie, dragostea de trecutul nostru atât de zbuciumat dar atât de mirific, dragostea de instituțiile noastre, de viață, de copiii și soțiile noastre și, în fine, dragostea față de întreaga omenire.

Nimic din tot ce este omenesc nu a fost străin de aceste conștiințe.

Inima României bătea puternic în piepturile lor.

România, această întruchipare a tot ce este bine, adevăr și frumos.

România, tot ce însemnă sensibilitate față de orice bucurie și suferință umană, cât și față de o gâză care zboară în zefirul blând al patriei.

Toate acestea erau amenințate să fie distruse. Societatea românească a fost cea mai pregătită, cea mai cunoscătoare a fenomenului ucigător ce se petrecea în apropierea ei.

Din acest motiv, noi nu am avut un partid comunist.

Ceea ce s-a născut undeva prin Rusia, ca o secție pentru România a internaționalei comuniste, cuprindea un număr de aventurieri străini, care visau la dărâmarea a tot ce omenirea în evoluția ei istorică a realizat și la instaurarea unei vieți primitive, în care acești indivizi beneficiari ai așa-zisei noi ordini să aibă comandă veșnică și beneficiile materiale oferite de sclavii cu conștiință de turmă ai noii societăți.

Cu înțelegerea experienței ce se făcea cu poporul rus și cutremurați la ideea că acești revoluționari nebuni vor să supună și neamul nostru unei tragedii atât de îngrozitoare, românii au devenit de neclintit în marea lor dragoste față de glia strămoșească, față de tot ce reprezintă spirit și matcă de existență proprie.

Această dragoste a devenit o chiurasă de nepătruns.

Această iubire a fost stavilă de netrecut cu toate încercările, cu toate constrângerile, amenințările și ofertele pe care le-a încercat satanica orânduire răsăriteană în distrugerea sufletelor lor.

Erau conștienți că victoria lor nu putea fi desăvârșită dacă nu le cucereau și sufletele.

Mulți au murit în marea încercare. Puțini au supraviețuit. Sunt printre noi tăcuți, timizi, nemărturisind marea lor dramă și prin aceasta greu de găsit, dar păstrând în suflete aceeași credință în rostul istoric al neamului nostru pe care au avut-o în drumul presărat de atâtea încercări și suferință unde i-a purtat destinul.

Cititorul va descoperi în această carte o lume neștiută, de care a fost diabolic îndepărtat, o lume în mare parte sacrificată pentru ca acest neam să trăiască veșnic.

Mulțumesc autorului că mi-a dat prilejul să retrăiesc alături de el evenimente extraordinare la care un destin comun ne-a făcut părtași.

Mulțumirea mea este și mai adâncă la gândul că tineretul va putea prețui adevăratele valori ale vieții, așa cum au făcut-o înaintașii lor.

Nu pot încheia aceste rânduri fără să aduc un omagiu postum — ofițerilor și ostașilor polonezi uciși la Katin — care au refuzat în 1940 să trădeze patria și să se înroleze în unități comuniste, în cadrul armatei roșii.

Marea lor jertfă, aureolată de nimbul nemuririi, a avut poate darul de a încremeni mâna asasină trei ani mai târziu când, ofițerii și ostașii unei țări mândre refuzând ca și ofițerii polonezi să trădeze patria, puteau avea aceeași soartă.

Jertfa lor și ajutorul bunului Dumnezeu au făcut să avem supraviețuitori.

Av. VICTOR CLONARU

ofițer de rezervă,

fost prizonier de război

Notă despre autor

Achile Sari este prietenul meu dintr-o conviețuire în detențiune politică.

El, dar nu numai, din puținii pe care îi cunosc și cărora le datorăm prin fidelitatea memoriei acea sublimă haină spirituală care înnobilează ființa umană vrednică să cinstească imaginea icoanelor din biserici, este un exemplu de substituire a fizicului în folosul moralei.

Biografia și cronica vieții persoanei se sting în timp și nu am timp și spațiu să vorbesc pentru ele.

Atunci când suferința fizică cea mai crâncenă îți dă satisfacția sensului pentru care suferi, atunci când aduni minut cu minut și ceas cu ceas o părticică din suferința Celui care a acumulat o pentru a pronunța un verdict și un sens religios popoarelor, poți fi resemnat, necontestat în tumultul prejudecăților semenilor tăi și dreptul de a semna ca autor, descriind dramatic odiseea unui ofițer al armatei române pe pământul blestemat al fostului imperiu bolșevic.

RADU DIMITRIU

BUCUREȘTI, 8 septembrie 1994

MOTTO...

VISUL NEGRU :

„Pentru vecii ai fost adus
În beznă și durere.
Îndură-ți soarta ta supus,
Alungă-ți orice gând de sus
Și uită de înviere !

Ucide-ți sufletul și feri
De-a mai simți vreun freamăt !
Învață-te să nu mai speri,
Și-n fundul negrelor tăceri
Adormi fără de geamăt !"

COPILUL :

„O, nu mă tem că am să pier
În bezna ta adâncă,
Atât cât tot mai cred și sper
În înviere și în cer,
Cât dor în piept simt încă.

Și știu c-am fost menit să-nviu
Frumoasa-fără-nume,
Și mai curând, ori mai târziu,
Din negrul visului sicriu,
Tot voi ieși la lume !"

din poemul *Copilul și Vremea* de Radu Mărculescu.

CUVÂNT ÎNAINTE

Câteodată îți vine să crezi că lucrurile sunt sorocite de undeva de dincolo de ființa noastră, iar viața oamenilor și a neamurilor e de un fel sau altul, după cum le-a fost dat să fie, purtătorii unei misiuni în lumea aceasta, sau numai pleava și talașul ce trebuie ars în vălmășagul de nașteri și de morți !

Ce limpede apare acest lucru în momentele de grea încercare ! Lucruri care preocupă pe oameni când duc o viață liniștită, devin fără nici un fel de importanță când îi apasă suferința.

Alții, chiar în cea mai dezolantă atmosferă, se străduiesc, năzuind și spre alte lucruri, decât acelea ce nu i-ar deosebi de restul animalelor.

După aproape patru decenii și jumătate de la neuitata dramă a armatei române, care plecând înflăcărată să dezrobească pământul sfânt al Basarabiei și Bucovinei, furate mișelește de vecinul nesătul și hrăpăreț de la Răsărit și continuând urmărirea unui dușman al cărui crez și ideal era dominarea prin crimă și teroare al întregului univers, avea să sufere tragedia unei înfrângeri, pe care numai superioritatea numerică a trupelor și blindatelor și erorile grave de tactică și strategie au azvârlit-o în epopeea unui prizonierat nedorit

Participant direct la întregul calvar al situațiilor dramatice, pe care ți le oferea la fiecare pas noua ipostază de prizonier, s-a întipărit adânc în conștiința trăirilor, iar acum încerc, ca pe o datorie sfântă față de toți camarazii mei, soldați și ofițeri, să-mi derulez filmul acelor momente ce mi s-a fixat pe retina eului.

Datoria de a da tinerilor generații o tristă și o pilduitoare trăire !

Căci vouă, tinerilor, vă sunt adresate aceste gânduri, nu cu elanul caracteristic efluviului de viață al tinereții, ci cu înțelepciunea ce ți-o conferea trecerea anilor, făcându-te să privești lumea și zvârcolirile ei, prin filtrul unor realități și imperative, ce nu pot fi înțelese de foarte mulți dintre noi, pe de o parte datorită lipsei de experiență, argumentată de fondul sufletesc nealterat pe de altă parte

puterii de dăruire până la sacrificiul total, ce caracterizează vârsta voastră, atât de exploatată de foarte mulți în detrimentul vostru.

Numai dorința de a menține vie și a vă invita la meditație asupra tragediilor inerente provocate de cel mai abominabil flagel ce se poate abate asupra „Terrei", „Războiul", m-a determinat să aștern pe hârtie amintirile, în credința că cei ce le vor citi vor înțelege dramele lui și, înarmați cu forțe mult mai mari și mai convingătoare ca acele pe care le-am avut noi cu patru decenii înainte, vor riposta energic, alăturându-se milioanelor de voci de pe întreg mapamondul scandând „NU RĂZBOIULUI".

Paralel cu această dorință pe care o consider că trebuie să devină un imperativ al timpurilor noastre, nu dintr-un motiv cu iz de romancier, ci animat de gândul de a aduce un pios omagiu sutelor și miilor de ostași români, care în ciuda faptului că au fost azvârliți vremelnic la depărtări de acest carusel al evenimentelor, au purtat cu ei nealterată dragostea de semenul lor și credința sfântă a iubirii de patrie ce le-au fost cântate în leagăn de mame.

Trăind ani și ani în mijlocul unui conglomerat de națiuni am constatat și o mărturisesc nu cu o falsă modestie, că noi românii am înscris pagini de reală dăruire în spiritul ce ne caracterizează, de la micile gesturi ale relațiilor în suferință, până la suprema atitudine de demnitate și jertfa în fața multitudinilor de situații inerente vieții de front și lagăr, ceea ce ne-a atras stima și respectul atât din partea celor dintre sârme, cât și din partea celor de dincolo de ele. Lor și celor rămași acasă, departe, dar care ne-au dat o fărâmă din aluatul lor, le închin amintirile mele, ca cei ce le vor citi să ne așeze în locurile pe care le merităm, dacă le merităm.

Încredințat că voi, ce veți citi aceste rânduri, veți înțelege că numai dragostea de om, iubirea de patrie și respectul pentru cei ce-au gustat din fructul amar al prizonieratului, sentimente ce ne-au călăuzit pașii pe întinderi ce ne erau străine și în clipe grele, ce n-au putut să ne zdruncine, n-au putut altera ființa noastră, le voi dedica acum ca și atunci gândurile mele, ce le voi dăltui pentru veșnicie pe frontispiciul edificiului milenar al neamului, pe care asemenea unei case modeste pentru adăpostirea trecătorilor prieteni, clădită cu multă inimă și puține mijloace, boltită cu bârne cioplite din bardă, sprijinită pe pereții albi ai iubirii de oameni și străjuită de un portal sculptat de mâna ospitalieră a meșterului din spațiul Carpato-Dunărean și marea cea mare, care nefiind autohtonă, mă invită la meditație:

„LIEBE VON VATERLAND HAT MICH GEBAUT".

AUTORUL

SPRE FRONT

Un Dumnezeu avem în cer
Un rege pe pământ avem
Lupta-vom pentru Neam și Rege
Atâta vreme cât suntem.

Triajul și peronul gării Râmnicu Sărat aveau aspectul unui iarmaroc în plină fierbere, în care animația celor care îl populau oferea un spectacol de mare învălmășeală. Ziua toridă de august, cu o atmosferă densă, cu un iz destul de greoi, în care se amestecau cele mai bizare mirosuri, de la transpirația oamenilor și animalelor, până la mirosul acru pătrunzător al urinei de cal, parfumul tinerelor care priveau cu viu interes manevrele noastre, amestecat cu aromele baloturilor de fân, care stăteau gata să fie îmbarcate, stagna lin în dimineața aceea, neclintită, în liniștea apăsătoare a aerului încălzit de soarele nemilos. Toți erau ocupați. Mulțimea de militari, de la soldat la ofițer, își avea atribuțiile ei. Fiecare preocupat de câte o problemă pentru ca întreaga operație să ia sfârșit înainte de lăsatul nopții, când urma să aibă loc ultima inspecție și fanionul funcționarului cu chipiu roșu să facă să se urnească garnitura interminabilă ce trebuia să ne conducă spre front.

Ca tânăr sublocotenent de rezervă, primisem ordinul de a supraveghea și conduce operația de îmbarcare, lucru destul de dificil, dar cum nu eram localnic, alt lucru mai bun nu aveam de făcut. Și iată-mă, agitându-mă când de la grajdul improvizat pe sub copacii gării, unde caii obosiți și ei de căldura zilei își agitau cozile pentru a alunga muștele care îi incomodau, ronțăind grăunțe din traistele agățate de gâtul lor, când la depozitul de furaje, unde stivele înalte de baloți de paie și fân păreau niște

piramide în bătaia soarelui; galbenul paielor de grâu, argintul celor de ovăz, ne confereau imaginile unor castele din basme. De acolo mai departe, pe una din rampele gării, chesoanele și afetele stăteau gata aliniate pentru inspecție, sclipind cu luciul lor metalic de culoarea brună-maronie, iar gurile tunurilor, tăcute, acoperite la gură cu câte o mică apărătoare, îți dădeau impresia că le-ai mai revăzut, cândva, cu ani în urmă, în anii copilăriei sau în povestea din războiul de neatârnare.

Clipele treceau în zbor și căldura care pe alții i-ar fi moleșit, pentru noi, cei cuprinși de febra pregătirilor, treceau neobservate. Din când în când, o scurtă informație, un scurt raport despre o anumită situație, un ordin lapidar și îmbarcarea se executa fără incidente. În micul meu post de comandă, format din 6 baloți de paie, acoperiți de o prelată în loc de umbrelă, urmăream planul de îmbarcare, acționând și inspectând fiecare vagon care fusese deja mobilat conform graficului. Încet, încet, triajul, rampele, boschetele se ușurau de povara oaspeților atât de neobișnuiți și către orele 20, întreg regimentul fusese înghițit de șarpele de fier al garniturii noastre.

Așteptam inspecția și pe ceilalți camarazi, cărora trebuia să le predau atelajele, echipamentele, oamenii și toate cele ce le aparțineau.

Plecarea fusese hotărâtă pentru orele 0,15.

Resimțeam ușor o oboseală și așteptam cu nerăbdare să mă scap de întreaga răspundere, când umbra mea, un soldat între două vârste, ordonanța ce-mi fusese dată, tată a patru copii și puțin cam neajutorat, însă cu o privire caldă și blândă, s-a apropiat de mine. Părea încurcat de ceea ce trebuia să-mi raporteze. Știți, Domnule Sublocotenent, vă caută două domnișoare.

Era ora când, după terminarea întregii comenzi de îmbarcare, îngăduisem trupei să fie vizitată de rude, cunoștințe, prieteni, iar acum întreaga gară, de la peron la triaj, se transformase într-un vorbitor comun, unde pâlcuri, pâlcuri soldați, tineri, tinere, copii, bătrâni își petreceau ultimele clipe înaintea unei despărțiri destul de dramatice. Fețele tuturor încercau o împăcare cu despărțirea,

iar lacrimile formau șiraguri ce coborau ușor de sub pleoape obosite, să brăzdeze obrajii celor tineri, sau ridurile celor albiți de ani.

Nu știu dacă am reușit să inspir soldaților mei starea mea de spirit, căci fără a avea nimic de aventurier sau erou în mine, mă stăpânea o stare de bună dispoziție atât interioară, cât și în manifestările mele cu cei din jur. Măi, fiți tari și lăsați impresia că plecați în excursie, erau cuvintele mele și foarte mulți și le-au însușit, căci în orele premergătoare ordinului de plecare, în discuțiile prietenești pe care le aveam cu soldații mei, încercam să le împărtășesc impresii, sentimente, trăiri din prima parte a frontului — Odesa — socotindu-mă într-un fel mai cu experiență...

Să știți că pe front, cei dintâi mor lașii, proștii și fricoșii... și mulți, chiar foarte mulți dintre ei au dovedit că nu fac parte din aceste categorii, iar cele ce au urmat au confirmat că sămânța vorbelor mele dăduse roade.

M-am lăsat condus de bătrânul meu sfetnic, căci pe Lisandru al meu l-am socotit de la început și până-n clipa când ne-am despărțit dramatic în noaptea de pomină a Stalingradului, un alter ego al meu. Nu știu ce mi-a inspirat acest lucru, poate ochii lui blânzi, ținuta lui veșnic aplecată de povara grijilor sau căldura ce o simțeam ori de câte ori era lângă mine, mi-a dat tot mereu senzația că nu voi fi singur. Mergeam tăcuți printre linii, căci trenul nostru fusese garat pe ultima linie și iată-mă în fața a două fete ce erau oprite de santinela ce străjuia intrarea spre garnitură. Le-am recunoscut cu ușurință, căci nu erau altele decât singurele mele cunoștințe din cele 3 luni petrecute în orașul de reședință al Regimentului. Stinghere, timide, purtând amprenta unor emoții care parcă depășea vârsta lor precum și importanța clipelor pe care le trăiau, N... a rupt tăcerea întâlnirii, rugându-mă să le iert, dar au simțit nevoia de a-și lua rămas bun de la mine. Nu știu ce m-a determinat să mă simt atât de mișcat, dar era primul sentiment că totuși nu sunt singur, și cei dragi pe care-i lăsasem la sute de kilometri, și pe care nu-i doream în aceste clipe lângă mine, tocmai pentru a evita durerea despărțirii se

întrupaseră în aceste două ființe plăpânde, sincere, calde care, stângace în gesturi și vorbe, voiau să fie alături de mine înaintea plecării.

Se lăsa încet, înserarea. Aerul începuse să-și piardă îmbâcseala de peste zi, pe cer începuseră să apară primele stele, zgomotele se estompau încet, încet; doar ici și colo câte un suspin, un nume repetat și oftaturi ce veneau să întregească tabloul unei gări care-și trăiește spectacolul despărțirii.

Am vorbit de toate și de nimic, vroiau să le insuflu și lor crezul meu că totul se va sfârși cu bine, că poate peste săptămâni sau luni ne vom revedea în modesta casă a părinților lui G..., care îmi fuseseră gazde pe timpul șederii în oraș. Nimic din patetismul unei despărțiri melodramatice, nimic din cuvintele de adio stropite cu lacrimi sau întrerupte de sughițuri, o simplă strângere de mână și câte un sărut depus părintește pe frunțile senine și curate a marcat rămasul bun, care era prima urare în drumul lung pe care-l începeam...

Noaptea se lăsase de-a binelea, luminile multicolore ale triajului licăreau, orașul cufundat în întunericul camuflajului, din când în când șuieratul scurt, sau altul prelung al vreunei locomotive de manevră, mă trezeau brusc din gândurile care-mi zburau aiurea.

Ultimii ofițeri împreună cu comandantul Locotenent Colonel P... veneau însoțiți de familii, și spre bucuria mea raportul a fost scurt.

Totul este în ordine. Suntem gata de plecare! Mi-a mulțumit camaraderește, ceilalți erau foarte fericiți că i-am scăpat de o corvoadă și le-am prelungit șederea lângă cei dragi și încet, încet urcau câte unul, în vagonul rezervat ofițerilor. După ce am inspectat pentru ultima dată întreg eșalonul, vagoanele marfă, unde trupa și întreg cortegiul era aranjat, felinarele în lumina cărora santinela îmi dădea ultimul raport că „totul este în ordine", m-am îndreptat spre locomotivă să anunț că se poate pleca.

Sus pe cer, luna străjuia aidoma unui comandant suprem al garniturii trasă de o locomotivă puternică, iar în pântecul vagoa-

nelor, soldaţii, caii, echipamentul, tunurile, chesoanele adormiseră într-o odihnă binemeritată după atâta zbucium.

Ora 0,15. Un scurt signal, o paletă întinsă, chipiul roşu al omului dintre şine şi şarpele de oţel, din al cărui cap ieşeau scântei ca o jerbă de artificii în noapte, s-a pus în mişcare.

Începuse epopeea frontului.

Primele traversări de macaze formau preludiul unei simfonii de fier care avea să ne urmărească de-a lungul celor două săptămâni cât a durat cavalcada noastră feroviară. Conform ordinei întocmite de comandant, eu eram sortit să fiu primul ofiţer de serviciu pe eşalon, aşa că locul meu era în faţă, la locomotivă. Toată noaptea am acompaniat pe cei doi mecanici şi un fochist şi urmăream cu mare curiozitate atât manevrele lor, cât şi minunatul tablou al intrărilor şi ieşirilor din gări, cu multitudinea de lumini şi luminiţe şi salutul monştrilor de oţel, cu care se întâmpinau sau îşi lua rămas bun la intrarea şi ieşirea din gări.

Orele se scurgeau destul de repede şi, cu toate că eram obosit, nu îmi dădeam seama de efortul depus. Când au apărut primele irizări ale dimineţii de august, către orele 4, mecanicul mă anunţă că, conform orarului, am ajuns cu bine la staţia I., şi că spre orele 8, urma să încheiem prima etapă a călătoriei noastre. Cum opririle au fost destul de rare, noi având program special de tren militar, tren de zonă, nu am fost nevoit să inspectez garnitura. Înainte de prima haltă, mi-am revizuit ţinuta şi m-am pregătit de raport.

I-am găsit pe camarazii mei bine dispuşi, odihniţi, unii îşi făceau toaleta, alţii se pregăteau de micul dejun, iar comandantul era nerăbdător să asculte raportul.

Totul a decurs în ordine. I-am raportat Colonelului care, mulţumit, a ţinut să mă răsplătească cu un cognac mic.

Garnitura se odihnea pe o linie secundară, uşile vagoanelor erau larg deschise, iar animaţia trupei, întru îndeplinirea îndatoririlor, în toi.

La început luau masa animalele. Au urmat bucătarii cu marmidele cu ceai, coşuri cu pâine, marmeladă etc.

Prima zi începea sub bune auspicii, soarele ne mângâia cu razele lui calde, în jur liniște și multă voie bună.

Spre după masă urma să avem o mică consfătuire de informații cu comandantul nostru și spre orele 15, după ultimele pregătiri în vederea reluării drumului, ne-am prezentat la raport. În fața Comandantului se afla o hartă mare, iar lângă ofițerul adjutant al Divizionului I de artilerie, Locotenentul A..., un teanc de suluri cu hărți. În scurt timp ni se dezvăluie itinerariul pe care-l aveam de parcurs precum și punctul terminus. Regimentul nostru, al 28-lea de Artilerie, trebuia să susțină Divizia V-a infanterie B — pe o poziție ce trebuia s-o aflăm ulterior în Caucaz. În sfârșit, iată-ne și puși în situația de a ne cunoaște itinerariul, lucru pe care trebuia să-l ținem în cel mai strict secret față de trupă.

După scurta informare, ne-am retras în compartimentul nostru și viața și-a reluat cursul, fiecare grup pe simpatii și afinități, fiind ocupat de joc de cărți, bridge, pasiențe, lecturi sau unii scriindu-și corespondența. Din când în când ne doream să ne inspectăm subunitățile, iar eu îmi găseam un loc minunat de relaxare în mijlocul soldaților mei ; cu câteva zile înainte de plecare, am fost înștiințat că schimbându-se nu știu de ce, ordinea de bătaie, am fost mutat din postul meu de ofițer comandant al bateriei de trageri, bateria II din Divizionul I, în ofițer observator al Divizionului artilerie.

Nu știu dacă am fost afectat de această schimbare, dar știu că m-am acomodat foarte repede cu noua situație și am reușit să-mi fac prieteni toți soldații și gradații din subordine.

Stând cu ușa vagonului deschisă, având ca șezlonguri baloții de paie, înconjurat de grupul meu de comandă, admiram peisajele ce se derulau ca într-un film de cinematograf din fuga trenului.

Drumul mi se părea liniștit, lipsit de peripeții, nestingheriți de nici un musafir nepoftit. În aer, plutea o liniște binefăcătoare și nimic nu venea să ne tulbure gândurile.

Huruitul monoton al roților, zdrăngănitul macazelor, schimbarea decorurilor erau singurele care ne dădeau senzația deplasării noastre spre necunoscut.

Se apropia căderea nopții și licuricii ce străjuiau intrările în gări ne îndemnau să fim atenți la noile denumiri de stații.

A doua zi urma să ajungem la un mare nod de cale ferată în Ucraina, Riazan, acolo unde era să întâlnim primul tablou trist și dezolant al războiului.

Trenul pierdea încet, încet din viteză ; se auzea scârțâitul prelung al roților pe șinele parcă neunse. Balansul câteodată prea brusc al schimbărilor de macaze și tabloul unui triaj imens de nod de cale ferată, pe care parcă îl așteptam de mult. Am fost garați pe o linie secundară, alături de o garnitură ce venea din interior. Am scos capul pe fereastra vagonului și am rămas încremenit de imaginea ce se derula în lungul garniturii care staționase pe linia paralelă cu a noastră. Era un tren cu civili ruși de toate vârstele și categoriile, fantome ce fuseseră odată oameni, parcă decorul și fiarele ruginite și fierbinți ale vagoanelor îi dezumanizase într-o clipită. Nu puteai desluși prea mult, ochii îmi fugeau de la imagine la imagine, figuri arse de soare, supte de foame, vlăguite de sete, cu ochii în fundul unor găuri ce odată fuseseră orbite, guri deschise într-un rictus înghețat, buze arse cu rogade pe la comisuri, mâini descărnate care se transformaseră în extremități cu gheare. Tot spectrul ăsta al foamei, setei, al mizeriei umane înveșmânta ca un lințoliu al morții pe copii, femei, bătrâni și bătrâne. Nu le cunoșteam limba, nu știam ce vor, dar chipurile răvășite, estompate, spectrul unor suferințe, te făceau să le înțelegi privirile și gesturile, care se puteau traduce ușor în lipsa de pâine și de apă, dospită pe fondul suferinței dislocării de locurile lor dragi și exodul inexorabil spre o țintă fără liman, spre un haos ce se deschidea ca o gaură imensă de infern.

Stăteau acolo claie peste grămadă, azvârliți de soartă pe bagajele lor, puțin din nimicul ce le mai rămăsese, privind țintă undeva dincolo de noi spre un trecut îngropat parcă de mult sau

un viitor sumbru pe care în groaza morții, unii poate și-o doreau, îi pironise, transformându-i în chipuri cioplite, figuri din desenele rupestre ale altor vremi.

Era primul tablou al unui război al cărui revers prin consecințe nu mi-l puteam închipui, o frescă de început cam tare pentru o sensibilitate încă nealterată de dragostea față de om cu care pornisem de acasă. În scurtul popas am reușit să le dăm din proviziile noastre tot ce am avut pe ziua aceea, gest spontan pe care l-a făcut ca la o comandă, întregul nostru convoi și atunci am simțit că alături de inima mea băteau la unison sute de inimi, ca o realitate ancestrală a românului ospitalier și milos. Parcă toți i-am considerat ca pe niște invitați la masă și regretul nostru a fost doar micul răstimp pe care l-am avut, căci signalul trenului a făcut să se urnească greoi și dureros convoiul umilinței și suferinței, purtând departe, departe, unde nimeni nu știa, acești dezmoșteniți ai războiului.

Când ultimul vagon a depășit macazul, silueta lungă și tristă a trenului se târa ca o reptilă preistorică din cărțile de zoologie.

Spre seară garnitura noastră s-a pus din nou în mișcare și prin fața ochilor defilau peisaje complet necunoscute pentru noi. Înaintam vertiginos în inima Ucrainei, și încet, încet ne acomodam cu specificul local al satelor ucrainene, iar prin gări spectacolul oferit de mulțimea soldaților și civililor care se agitau pusese amprenta unei neliniști. Peste tot se citea imensa deosebire dintre fizionomia ocupanților, bine hrăniți, entuziaști, plini de un orgoliu prost arborat, și fețele slabe, supte, obosite, cu acea mină de suferință morală și fizică a ocupaților. Nu venisem în contact direct cu aliații noștri, dar nu știu ce mă făcea să cred că contactul cu ei mă va deziluziona. Poate incidentul de pe peronul gării Sibiu, pe care-l purtam în mine ca pe un fruct amar, alimenta aceste senzații. S-a petrecut la începutul lunii mai 1942, când venisem cu niște treburi la facultatea din Sibiu. Pentru mai multă mobilitate, cât și din motive de respect față de propria-mi persoană, eram îmbrăcat ofițer, purtând discret cele două barete ale decorațiilor primite în prima parte a războiului —

Odesa. Mă aflam la casa de bilete pentru a-mi viza foaia de drum, când pe una din liniile gării intra un tren de marfă, ornat deplorabil cu sârmă ghimpată pe la ferestre, cu gherete improvizate la care fiecare vagon, unde străjuia câte o santinelă germană, reflectoare, sirene, câini. Era pentru prima oară când vedeam un tren cu prizonieri și felul inuman cum puteau fi transportați niște oameni care nu aveau nimic condamnabil, în afara faptului că își făcuseră datoria. Din curiozitate am ieșit pe peron să privesc din plin acest tablou revoltător, care trezise în mine dezgust și un reprobator calificativ la adresa aliaților. Deodată, privirea mi-a fost atrasă de o mână ieșită printre ochiurile făcute de sârma ghimpată care agita la capătul unei ațe o cutie de conservă schilodită, însoțită de cuvinte într-o limbă străină, neînțeleasă. M-am apropiat de locul cu pricina și am auzit clar, distinct cuvântul „voda". Apa era elixirul cerut de vocea stinsă a omului de după sârme. Am fugit imediat la restaurant și am luat o sticlă cu apă minerală, niște țigări și vreo 3-4 cornuri, cu dorința fermă de a-i răspunde printr-un mic gest omului invizibil. Tocmai turnam apa în cutia de conserve și mă pregăteam să dau restul, când brutal m-am simțit lovit cu patul armei — pistolului mitralieră a santinelei germane. Moment de completă derută, indignare, stupefacție, incredibilitate; o fracțiune de secundă m-am uitat la casca de sub care mă priveau doi ochi de un albastru spălăcit și mi-am dus mâna la pistolul meu Beretta, de la șold.

Nu mai auzeam nimic din ce trăncănea bestia, dar știu că îmi pierdusem controlul și probabil că și eu țipam la el. O secundă și una din arme s-ar fi descărcat. Dar probabil incidentul a atras imediat comandamentul militar româno-german al gării și eram deja înconjurat de un căpitan român și un locotenent german. Ce-a urmat e inutil să mai relatez, însă în apărarea demnității mele de ofițer român, și al noțiunii de om, nu m-am lăsat până când ofițerul neamț nu și-a cerut scuze de incident, iar căpitanul român m-a sfătuit să fiu mai atent. Anemică consolare, a trage-

diei pe care începeam s-o gust și pe care mai târziu aveam s-o simt pe propria-mi piele.

Poate, spun, acest incident mă făcea să consider că relațiile cu aliații noștri vor constitui multe puncte dureroase, care vor lăsa urme adânci în sufletul meu.

Acum o dată cu înaintarea spre front, ordinele se schimbaseră și nu ne mai deplasam decât noaptea, ziua stând garați prin stații mici, fără importanță și tot mereu în adăpostul vreunei liziere de pomi.

În a șaptea zi de drum, spre dimineață, intram în triajul unei mari stații, mare centru carbonifer al Donețului — „Novâi Sahtinski".

Toate împrejurimile împrumutaseră culoarea gri murdară a fumului de cărbune, iar munți întregi de cărbune, aidoma unor dune murdare, împrejmuiau orășelul. Acolo am stat garați vreo două zile, fiecare dintre noi parcă așteptând ceva inedit. Zile de pauză, ocazie bună de destindere, repaus, program administrativ. Bucătăriile noastre ambulante, marmitele din care aburul cald și îmbietor al ciorbelor românești, sau mirosul excitant al casoletei (fasole cu carne) sau a iahniilor, atrăgeau ca un magnet, sau ca lumina felinarelor șirurile de fluturi de noapte, cete de copii, desculți, hămesiți, îngroziți de spectrul foamei.

Fiecare dintre noi aveam musafirii noștri și zeci, sute de copii erau desfătați din rațiile noastre, cu mulțumirea ce se citea în ochii tuturor de la soldat la comandant, al unor acte ce ni se păreau atât de firești, pentru că așa cum mărturiseau soldații, fiecare dintre cei mici, fetițe, băiețași, erau pentru ei vreun frățior, copilaș, lăsați acasă în îndepărtata țară.

Ne-am desprins cu greu de prietenii noștri, cu regretul de a fi lipsiți de gingășia lor, atât de necesară unor suflete obișnuite cu căldura copiilor, ei dezamăgiți că mâine vor reîncepe calvarul.

Nimic nu e mai dezolant, mai groaznic, decât spectrul foamei, care schilodește trupurile și dezumanizează înfățișarea.

Vai, și acest lucru îl vom simți și noi într-un viitor nu prea îndepărtat.

Începuserăm pregătirile de plecare, când comandantul ne-a chemat urgent la ordin. Tăcut, cu chipul îngândurat, aplecat peste o hartă nouă, ne dă citire ordinului primit cu câteva clipe înainte prin care Divizia noastră, implicit regimentul nostru, a suferit o schimbare de direcție, urmând a ne îndrepta spre cotul Donului, părăsind Caucazul, pentru a înlocui niște unități italiene. Mai târziu am aflat că întreg corpul de armată ocupa poziție pe vechile poziții ale armatei italiene care se retrăgeau pentru refacere.

Alte hărți, alte dispoziții, alte gânduri.

Ne-am continuat drumul până la Dniepropetrovsc, mare centru industrial și cu celebrul baraj de pe Nipru.

Aici se terminase drumul nostru de fier, urma să debarcăm și să așteptăm noi ordine în vederea eșaloanelor de mărșăluit spre front. În zilele de așteptare, am vizitat orașul și punctul de atracție Hidrocentrala de la Dniepropetrovsc.

De la localnici am aflat o poveste tristă a barajului, care, așa cum relatau bătrânii, acest colos al tehnicii timpului, ar fi fost proiectat și executat de un grup de ingineri germani. După terminarea construcției, pe nefericiții constructori îi aștepta un sfârșit tragic, datorită unui accident suspect suferit la bordul unui cargou care-i transporta în oraș în vederea plecării în țară. Cât adevăr ascunde această legendă este greu de știut, dar privind imensa construcție de fier și beton care zăgăzuiește apele învolburate ale Niprului, gândul zboară spre legendele antichității și numai prezența aglomerării de pe malul râului ticsit de trupe, camioane, tancuri, tunuri, cai te readuce la realitate. Am aflat că în prezent, tot specialiștii germani lucrau pentru repararea unor breșe produse de exploziile provocate de armata roșie, în retragerea ei, digului.

Zilele se scurgeau destul de repede, fiecare fiind ocupat cu pregătirile în vederea lungului marș ce urma să-l facă, căci de aici și până pe poziție, așa-zisul marș de apropiere, trebuia să-l executăm în coloană, bineînțeles, mărșăluind numai noaptea, iar

ziua, spre a ne feri de ochiul indiscret al avioanelor de recunoaștere, stăteam camuflați pe sub liziere de copaci sau sate.

După 4-5 zile de așteptare, iacă am primit ordinul de deplasare într-o direcție nord-nord est, binențeles fără a ști punctul terminus.

Era o stare de ușoară încordare, trecuseră zilele liniștite și acum începeam să fim preocupați de marș, de păstrarea unei discipline atât de necesară frontului. Regimentul nostru de artilerie era încadrat în eșalonul Diviziei V Infanterie și mărșăluiau după Regimentul 9 Dorobanți Râmnicu Sărat, de altfel unitatea pe care trebuia să o susținem în toate acțiunile ei în calitate de artileriști.

Primele zile de marș s-au scurs fără incidente, frontul era încă departe, nimic în cer și pe pământ nu trăda prezența lui.

Nopțile lungi de vară cu cerul înstelat, și răcoarea atât de binefăcătoare, după arșița zilei, ne dădea o bună dispoziție, infuzând în noi puteri de a executa marșul. Căci noi mărșăluiam cam 10-12 ore călări, în ritmul de 8-10 km pe oră, cu halte de ajustare, și alte halte mai mari. Oboseala încă nu-și făcuse apariția și buna dispoziție se citea pe fețele tuturor. Încet, încet ne apropiam de front, fără însă a-l simți prin vreun semn oarecare.

Atmosfera tipică a trupei care se pregătea pentru a ocupa poziția, supozițiile tuturor asupra noii noastre zone de acțiune, întrebări fără răspuns asupra celor ce vom găsi acolo, frământau mințile și fiecare dintre noi, parcă din lipsă de curaj, evitam să ne dezvăluim gândurile, un fapt însă era precis și îmbucurător. Nici o față tristă, nici o cută, sau o umbră de îngrijorare. Ba din contră o veselie, nu știu dacă nu pe fond nervos, anima întreaga trupă și pe ofițeri. Majoritatea lor primiseră botezul focului în prima parte a războiului, în încleștări destul de dramatice ca Vigoda, Vacarjeni, între limanuri culminând cu Odesa.

Într-o dimineață de sfârșit de august, am primit vizita primelor avioane de recunoaștere sovietice. Ne aflam la liziera unui sat, la vreo 10 km de Perelasovka, acolo unde știam că se află P.C al Corpului de Armate și punct care marca începutul zonei

de luptă. De aici intram în marșul de apropiere, putând să ne așteptăm în fiecare clipă la surprize sau atacuri fulger. După un scurt raid deasupra satului, avioanele s-au îndepărtat, iar noi ne așteptam să urmeze bombardarea.

Luasem toate măsurile de siguranță, eșalonarea bateriilor pentru a fi cât mai puțin vulnerabile, săpasem mici șanțuri de adăpost, și cu emoțiile de rigoare așteptam. Deodată auzim șuieratul strident al avioanelor noastre de luptă I.A.R. 81 cu siluetele lor zvelte cu balansarea lor fantastică, aidoma unui dans nupțial al libelulelor, executat pe fondul unui albastru de azur. O liniște de bucurie se așternu în sufletele noastre și eram convinși că nimic rău nu se va întâmpla. Și așa a fost.

Începusem marșul de apropiere și, după informațiile pe care le primeam și noi trunchiate, mai aveam de mers circa 1-2 zile până la ocuparea de poziții. Acum parcă începusem să adulmecăm atmosfera frontului; zborurile avioanelor, în majoritate aliate, ne delectau și mai cu seamă avioanele de bombardament germane, cu silueta lor masivă dar elegantă, ne inspirau curaj extraordinar. În dimineața zilei de 4 septembrie 1942, am atins liziera satului Nijni-Fominschii. Raspopinscaia, acolo unde începea adevărata zonă de acțiune, cu casele mici, ca niște jucărele stricate, găuri prin ziduri, care se căscau hidos spre noi, ferestre fără geamuri, pereți coșcoviți cu umbrele de fum și arsură, te făceau să înțelegi că pe aici trecuse iureșul balaurului de foc și fum.

După un scurt popas, ne-am trasat fiecăruia în parte coordonatele locurilor ce urma să le luăm în primire. Bateriile 1–3 erau aranjate în valea din fața cotei 220 — o poziție excelentă de siguranță și chiar de confort și postul meu de observator era pe versantul estic al cotei 220 care se afla la o distanță de aproximativ 6-7 km de satul cu P.C.D., și de unde cu ochiul liber, vedeam unduirile Donului.

COTA 220
CINE STĂPÂNEȘTE DEALUL STĂPÂNEȘTE ȘI VALEA

După ce am asistat la instalarea P.C. al Divizionului, mai precis a grupului de comandă, din care și grupul de observatori al cărui comandant eram eu, am dat în primire plutonierului cu administrația pe Lisandru, împreună cu lada mea de campanie, întreaga mea avere, și călări am plecat în recunoaștere cu un grup restrâns de gradați. Comandantul avusese grijă să ne avertizeze că în fața noastră se află un câmp de mine și rețele de sârmă, și în lipsa oricărui infanterist, să fim atenți cum ne deplasăm. Din văioaga care se desprindea de sat, la adăpostul unei vegetații și a unor pomi, care ne conferea un camuflaj natural foarte bun, am înaintat până aproape de creasta dealului, care domina întreagă vale a Donului. Acolo am descălecat și, cu mari precauțiuni am început inspectarea zonei în vederea amplasării observatorului. La aproximativ 2 ore de mers, prin împrejurimile versantului în coborâre, la adăpostul unei curmături, ne-am hotărât să fixăm locul observatorului; aveam obiceiul să mă sfătuiesc totdeauna cu gradații mei, cărora le confeream toată încrederea și mă bizuiam pe simțul lor practic de țărani. Am hotărât să ne întoarcem, urmând să revenim cu întreg grupul format din 12 oameni.

După prânz, după ce am luat masa în sat, ne-am întors cu două căruțe în care se transportau întregul echipament și aparatele de observare.

Am pornit la locul stabilit. Deja făcusem o schiță cu cei doi sergenți ai mei cum va trebui aranjat și amenajat observatorul. Hotărâsem ca după-amiază și în tot cursul nopții să fim gata instalați pentru că de fapt a doua zi începea misiunea noastră. Cărasem cu noi și materialul lemnos, traverse groase pentru adăpost, cablu pentru legături telefonice, 2 puști mitralieră Z.B., muniție și hrană rece pentru 48 de ore. Distanța de la P.C. din sat până la observator era de 6-7 km. Urma ca a doua zi să fim conectați, să facem legăturile cu bateriile de tragere, observatoarele bateriilor de tragere, P.C. Divizionar și cu P.C. al Batalionului Infanterie din Regimentul 9 Dorobanți, mai precis cu ofițerul de legătură cu infanteria din partea regimentului nostru, un foarte bun prieten al meu, Sublocotenent Chimuță.

Hotărâsem să săpăm un dispozitiv de observare și apărare dispus perpendicular pe linia eventuală de atac a inamicului, care nu putea să se facă, în afară de unele manevre de încercuire, greu de executat, decât din față, adică urcând pieptiș botul de deal pe care eram amplasați. Tineri, robuști, cu mult curaj și însuflețiți de starea de spirit excelentă și de admirabilele legături de prietenie ce ne legau pe toți, soldații se întreceau în a mânui târnăcoapele și lopețile. Au fost gata extrem de repede cele 2 camere, una mică P. C. al meu și alta, mai mare, dormitorul trupei, la care se adăuga o mică săliță, postul centralei telefonice și a telefonistului de serviciu. Șanțuri adânci de 2 metri, late de 1 metru cu bermudă în față, un fel de labirint foarte sinuos, în unghiuri foarte ascuțite ne confereau mobilitate de deplasare de la goniometru — luneta foarfece Busch — la punctele unde de o parte și de alta a întregului dispozitiv cele 2 puști mitraliere își întretăiau pânza protectoare de foc. N-am uitat nici amenajarea grupului sanitar atât de necesar și pe care l-au amplasat după indicațiile mele, care eram și medicul micului grup de observatori. Spre miezul nopții, la lumina argintie a unei luni frumoase, care ne urmărea parcă scormonirea măruntaielor pământului, se executau ultimele operațiuni de amplasare a tavanului, foarte solid făcut din două rânduri de traverse de lemn

și fier, care, acoperit cu un strat de 1 metru de pământ, conferea o rezistență de cazemată.

O dată terminat cu exteriorul, am purces la amenajarea interiorului cu paturi de pământ ca niște prispe, peste care saltelele de paie proaspete ne desfătau mădularele obosite. Și ca un suprem confort pe care nu știu dacă multe buncăre-adăposturi, în afara P.C. îl aveau, noi aveam și lumină electrică instalată, și asta datorită unui noroc de a găsi într-un depozit părăsit vreo 4-500 baterii de 3 volți și sute de becuri mici.

Două butoiașe de fier pentru benzină, găsite părăsite în sat, au devenit centralele noastre termice, ale căror burlane le-am scos la o distanță de aproximativ 50-60 de metri, în spatele nostru, pe versantul opus nouă, așa că oricât ar fi ars, și oricât fum ar fi ieșit nu se putea vedea de la inamic. Spre orele 3 dimineața eram instalați confortabil în nouă noastră locuință, destul de încăpătoare și foarte primitoare. Am fixat primul schimb de santinelă și la mitralieră, iar restul ne-am cufundat într-un somn bine meritat. Înainte de a mă retrage în noua mea locuință, am inspectat ultima dată posturile și am lăsat ordin să fiu sculat la operația de schimbare a santinelelor.

Se luminase bine de ziuă, soarele își începea ascensiunea pe bolta de un albastru încântător, când m-am trezit preocupat de multitudinea obligațiilor pe care trebuia să le executăm în ziua aceea. După ce am luat ceaiul pe care mi l-am făcut, mai bine zis surogatul de cafea, căci uitasem să vă spun, noi intrasem în subzistența armatei germane și pentru noi felul lor de a se alimenta era complet străin. Surogatul era însoțit de 50 gr miere artificială, o bucată de ciocolată, și aceea cred artificială, biscuiți de campanie, precum și rația pe întreaga zi de 10 țigări de diferite proveniențe. Era la început, dar mai târziu era să jinduim după o ciorbă de a noastră, dar cu timpul simțeam nevoia de a mânca ceva cald și picant. Mi-am început activitatea prin a da dispoziții ca telefoniștii să întindă rețelele telefonice cât mai rapid și eventual suspendate, sau îngropate la pasajele de trecere,

iar eu m-am apucat să întocmesc provizoriu crochiul regiunii inamice, cu toate punctele mai expresive al terenului.

Peste tot domnea o liniște absolută și nimic nu trăda prezența frontului. Rar câte un avion de recunoaștere, sau câte o bubuitură de brand sau tun în surdină ne tulbura liniștea.

Zilele treceau încet, dar liniștite, aveam impresia că eram ignorați de vecinii noștri, acum legăturile erau instalate, observarea zonei nu ne conferea prea mari lucruri, iar inamicul părea cufundat în somn hibernal.

Încet, încet serile deveneau mai răcoroase, diminețile erau acompaniate de o rouă rece și, treptat, în locul ei și-a făcut apariția bruma. Vegetația, care începuse să se ofilească îmbrăcată în mantia de argint a brumei, ne trezea amintiri din basmele copilăriei.

Într-una din zile am fost tulburați de un tir de artilerie care vădit ne viza pe noi. La început câteva salve parcă pentru reglarea tragerii ne încercuiau la distanțe mai mari, pentru ca după un timp să se apropie de noi. Să știți că ne-au reperat, le-am spus soldaților, dar parcă nu-mi venea să cred, prea mare fusese liniștea de până acum. Am dat ordin să se intre în adăpost, iar eu m-am îndreptat spre luneta foarfece să observ eventual vreo mișcare la inamic. Dar totul părea nemișcat, nici urmă de agitație. Și totuși rămânea un mister pentru noi, această tiradă de artilerie, pe care fără doar și poate o consideram trimisă pentru noi.

Într-un târziu, sergentul telefonist, care-și făcea obișnuita inspecție pe unul din firele telefonice, a venit complet schimbat, agitat, citindu-i-se și pe chip o doză foarte mare de enervare. Ce-i cu tine, Stane ? Pari schimbat ! Ce se aude în spatele nostru ? Păi să vedeți, Domnule Sublocotenent, pe valea ce ne desparte de sat și pe celălalt versant o adevărată desfășurare de recoltare, căruțe, cai și soldați care coseau de zor iarba și întreaga vegetație care a mai rămas pentru hrana animalelor. Deodată mi s-a luminat în fața ochilor, știind că nu noi eram ținta tragerilor, ci nefericiții care aveau ordin să încarce furgoanele. Am pus imediat

mâna pe telefon să raportez Comandantului, care foarte calm — nu-l afecta cu nimic ploaia de proiectile ce se spărgea lângă noi — mi-a comunicat că, dacă nu strâng de pe câmp totul, mor caii de foame.

Ei bine, lasă că rezolv eu situația, și cum înfățișarea mea luase o alură de Crusoe, purtam o barbă deasă și destul de lungă, plete, cu pistolul meu mitralieră atârnat de gât și căptușit cu 2 grenade ofensive, era ținuta cu care mă deplasam în inspecțiile mele, m-am apropiat fără să fiu observat de nimeni și am început să mitraliez pe deasupra atelajelor și oamenilor care, surprinși de un atac atât de brusc și puternic, au început să fugă în dezordine, părăsindu-și atelajele. În mai puțin de jumătate de oră tot câmpul era liber, iar norii de praf ridicați îi însoțeau într-un galop în care se întreceau atelajele, fără a mai avea timp să strângă ceea ce cosiseră. Peste tot se așternuse liniștea, și ca prin minune amuțiseră și gurile de foc. A doua zi în sat circula zvonul unui atac, cu lupte grele și pierderi imaginare. Noi zâmbeam pe sub mustață și lăsam ca istoria să se mai scrie și de cei de la trenul de luptă.

Hotărâsem cu sergentul meu observator, un băiat isteț, foarte priceput și dotat cu o inteligență specifică românului, să facem un tur de orizont, o inspecție pe întregul bot de deal, unde era amplasat observatorul nostru, și asta cu atât mai mult cu cât în vreo câteva rânduri, bucătării de campanie sau marmite puse în căruț, care transportau hrana pe linia I-a fuseseră interceptate de patrule inamice care se infiltrau, în special seara, și pur și simplu capturate în întregime, precum și existența unui câmp pârjolit întins pe câteva hectare, de unde în zilele când bătea vântul spre noi ne aducea un miros pătrunzător și sufocant de cadavre arse.

După informațiile primite de la P.C.D. în acel loc avusese loc, cu aproximativ o lună înainte de venirea noastră, o mare bătălie între o unitate de nemți s.s și ruși. Echipați până-n dinți, lăsând totul în ordine la observator, am pornit cu sergentul meu la lumina splendidă a unei nopți argintate de astrul nopții.

Mergeam tăcuți unul lângă altul, atenți la fiecare pas și cu urechile ciulite să prindem orice zgomot s-ar fi iscat. Încet, încet ne îndepărtam de observatorul nostru, iar frigul care se lăsase conferea aerului o densitate parcă de cristal. Era atâta, ne acompania umbrele ce se proiectau pe mantia argintie a câmpiei. Nimic deosebit cât ai cuprinde cu ochii, și cu toate că știam direcția și aproximativ distanța de la observator la câmpul ars, parcă se încăpățâna să apară. Mergeam scrutând întinsul pustiu și deodată un miros specific de iarbă arsă amestecat cu izul de carne arsă a început să ne gâdile nările. Ne apropiem, i-am șoptit sergentului, căci până și comunicările între noi se făceau pe șoptite, majoritatea timpului înțelegându-ne din priviri. Încă câteva sute de metri, izul care se făcea din ce în ce mai simțit și deodată ne-am trezit în fața unui spectacol de apocalips, care ne-a pironit locului, făcându-ne spectatori ai unor lumi de basme, cu duhuri și spiriduși; eram în fața acestui tablou sinistru, și parcă visam la poveștile de groază povestite cândva ca să ne înfricoșeze pe noi, copiii.

Cât ai cuprinde cu ochii pe imensul covor negru al ierbii arse, mozaicat ici și colo de pete negre ale pământului despuiat de iarbă, niște găuri haotice spre vinele pământului, peste care azvârliți în poziții contorsionate, izolați sau îmbrățișați parcă înaintea supremului gest al morții, păpușile acele mici încă fumegânde, lângă care căști germane și rusești odihneau liniștite, acum parcă înfrățite, după încleștarea dătătoare de moarte. Stăteam acolo fiecare cască lângă țigva din care bucățile de carne arsă, amestecate cu bucăți de uniforme, orbitele din care se scursese globul ochilor stinși, dinți care populau guri încleștate spasmodic de văpaia jarului ce le mistuia ființa. Toate aceste trupuri reduse la dimensiuni de păpuși stricate din vreun pod, părăsite, cu țestele văduvite de păr și membre dezarticulate, erau mărturiile unei bătălii de dimensiuni satanice. Peste tot lințoliu morții acoperea ca un giulgiu întreaga panoramă, ce te făcea să simți mai aspru gerul și mai ne-nduplecată soarta ce ne aștepta. Am rămas țintuiți câteva clipe, fiecare cu gândurile noastre și deodată

parcă la un semnal venit din interiorul ființei noastre, ne-am descoperit aducând un ultim omagiu celor care au fost cândva ființe ca noi.

O ultimă privire și pașii automat, fără nici o comandă, s-au pus în mișcare, ducându-ne departe de acel loc al groazei, luând cu noi imaginea cataclismului pe care-l alimenta în fiecare clipă groaznicul război.

Am mers tăcuți, parcă cu dorința de a nu tulbura sufletele celor ce se odihneau pentru totdeauna, lipsite de căldura celor dragi și frustrați de dreptul cel mai uman de a avea o groapă pentru osemintele lor.

Înainte de a ajunge la adăpostul nostru, am convenit că din ceea ce am văzut să nu comunicăm nimic celorlalți rămași la observator.

Am adormit într-un târziu cu imaginea câmpului de bătaie desprinsă dintr-un tablou celebru imortalizând bătălia de la Borodino. Gândul mă ducea la soarta tragică a armatei lui Napoleon, sfâșiată de frigul nimicitor al iernilor rusești și de neospitalitatea unor locuri și oameni ce nu erau dispuși de musafiri nepoftiți.

Zilele se scurgeau încet, dominate de tabloul care persista în ciuda efortului depus pentru a-l îndepărta, paralizând parcă întreaga mea ființă și simțeam că eforturile mele de a nu mi se citi pe față frământările care mă dominau, nu le puteam masca. Dar spre norocul meu liniștea ce ne înconjura îmi dădea posibilitatea de a rămâne retras de soldații mei. Dincolo de buncărul meu, soldații erau preocupați de pregătirea turtelor pe care le făceau din făină de secară; în timpul lor liber și cu aprobarea mea reușiseră să facă un stoc de doi saci de făină. Era o plăcere a noastră a tuturor ca pe la ora 10, să fiu invitat în mijlocul lor, pentru a ne desfăta cu minunatele turte calde, făcute cu multă dibăcie de bucătarul improvizat al grupului nostru. Dar să nu credeți că această avere ce se materializează în cei doi saci de făină de secară o obținusem ca un dar al providenței sau ca o mană trimisă nouă, stăpânii temporari ai botului de deal, atât

de puțin ospitalier de pe malurile Donului. Într-o zi un soldat a venit, fericit, să-mi raporteze că a descoperit un lan de secară, cerându-mi aprobarea de a ne aproviziona și pe noi cu această minunată descoperire.

Am încuviințat și iată că în fiecare după-amiază, spre lăsatul serii, pe rând, câte 2-3 soldați cu unelte improvizate secerau cantitățile mari de secară, pentru ca adusă lângă buncăr să urmeze bătutul și strângerea boabelor care încet, încet umpleau consistent sacii, luați de la trenul de luptă. Avusesem mare noroc căci erau ultimele vestigii ale unei vegetații care mai rezista frigului și nopților brumăroase ale neprimitoarei văi a Donului. Când totul a luat sfârșit, se punea imperios problema măcinatului acestor boabe. Știam că în sat ai noștri măcinau la o moară ancestrală făina și atunci m-am hotărât să-l rog pe plutonierul meu Despinoiu, să ne facă acest serviciu. Nimic mai simplu, suna vocea plutonierului prin telefon, fiți fără nici un fel de grijă, în 2-3 zile veți avea făina. Eram în posesia a 4 saci de boabe și după toate estimările noastre, puteam obține 2 saci de făină. Zis și făcut, cu căruța aprovizionării care acum la 2-3 zile ne aducea alimente normal trebuia să ne aducă zilnic cel puțin o masă caldă. Noi eram frustrați de acest drept, nemaipunând la socoteală rația rece, pe care o aveam, dar care era dijmuită de domnii de la P.C. care considerau că popota ofițerilor trebuia să fie onorată și cu câte ceva din rația noastră. Erau unele lucruri pe care nici nu le văzusem, ca mici cadouri, și altele care trebuiau să ne parvină tuturor, în special nouă din prima linie, dar care rămâneau acolo să fie servite ofițerilor, pentru că noi cei din prima linie eram considerați ca un fel de „paria“. Cunoșteam toată această manevră mârșavă, dar nu venise încă timpul să spun lucrurilor pe nume. Și așa eram destul de recalcitrant și nu mă puteam împăca cu josniciile lor.

Trecuse termenul dat pentru intrarea în posesie a făinii, când sergentul meu mi-a raportat că făina noastră se pierduse undeva...

Nici brandul de 120 de mm n-ar fi avut efect mai puternic decât această știre. Vedeam pe chipurile și în ochii soldaților mei indignarea dusă până la suferință a unei nedreptăți, pe care fiecare dintre noi o simțeam de mult. Venise timpul să le azvârl în față întreaga lor murdărie, indiferent dacă aveam de înfruntat pe major, ofițerul cu popota sau colonelul, comandantul unității. Frontul îți conferă puteri de nebănuit și incertitudinea clipei ce va veni, dorința de a face dreptate o simțeam în întreaga ființă.

Sergent, pregătește-te, după masă plecăm în sat la P.C.

În sat, la aproximativ 6-7 km de postul nostru de comandă, domnea o atmosferă de binețe, fumul din casele locuite urca încet și drept, forfota soldaților în misiune, care călări sau ducând caii de căpestre, era sigur indiciu că aici trebuie să fie P.C. În rest, atmosferă de relaxare, bună dispoziție și belșug ce se trăda pe fețele tuturor. Noi cei doi veniți, făceam o notă discordantă cu cei din jur, aveam barbă, eram stingheri, uniformele noastre purtau amprenta unor veșminte boțite și cam de mult neschimbate. Într-un cuvânt, parcă eram veniți din altă lume. Prezența noastră nu le convenea deloc, și ajungând în curtea unde era P.C., am observat că nu eram deloc așteptat.

De undeva acordurile unei balalaici, și o voce în ecou de taiga ne venea la ureche. Scurt l-am interpelat pe primul soldat: „unde este măi, domnul Plutonier major... ?“ „E la dânsul în cameră“, mi-a răspuns sec și parcă intrigat soldatul. După ce mi-a arătat locul, m-am îndreptat cu sergentul meu spre casa indicată. O scurtă bătaie la ușă, un răspuns monosilabic și iată-ne intrați într-o cameră destul de spațioasă, dar sărăcăcioasă, în care căldura amestecată cu mirosul de piroșci (un fel de turte coapte pe plită) ne-a întâmpinat. Plutonierul meu era ocupat cu călcatul toaletelor, acompaniat de o localnică care, probabil deranjată ne arunca priviri tăioase. Rămas tablou, de prezența noastră neașteptată și mai ales neanunțată, plutonierul făcea fețe, fețe și încerca bâlbâit să se scuze. Nu vreau nimic. Am venit să-mi iau făina și atâta tot. „Păi, să vedeți, domnule Sublocotenent, că făina Dumneavoastră, din ordinul Sublocotenentului cu aprovizionarea

și a domnului Colonel a fost dată popotei ofițerilor". Nu știu dacă căldura camerei, mirosul, sau cele auzite, mi-au pricinuit o durere acută de cap și o stare de nervozitate extremă. „Du-mă, imediat, la magazie", i-am ordonat Plutonierului Major. „Dar cheia o are Domnul Sublocotenent cu aprovizionarea". Mințea, îmi dădeam perfect de bine seama, și fără să-i dau răgaz să-și revină, am părăsit camera. Afară tocmai se pregătea căruța care transporta în prima linie masa.

I-am dat ordin sergentului să tragă lângă magazia de alimente căruța și probabil că înfățișarea mea, cât și vocea metalică, l-a făcut să-mi execute ordinul. Pe ușă trona un lacăt mare care fără cheie ar fi dat mult de lucru pentru al descuia.

O scurtă rafală de pistol mitralieră și ușa a sărit ca un berbec pe loc, deschizându-se. Stive întregi cu ciocolate, saci cu zahăr, batoane de bomboane, sticle cu diferite băuturi, damigene cu țuică trimisă din țară pentru bravii ostași, saci cu făină de toate calitățile și sortimentele, stive de conserve, cașcaval și multe, multe altele. Ochii mei s-au fixat imediat pe sacii cu făină. „Luați 4 saci și puneți-i în căruță". Fără a schița nici cel mai mic refuz, cei doi sergenți au ușurat magazia de cei patru saci, în rest, spre regretul meu, n-am luat decât o damigeană de 5 litri, de țuică. Asta era evaluarea mea rapidă, o cantitate de care fuseserăm frustrați noi cei din prima linia. Pe plutonier nu l-am mai văzut și, fericit de recoltă, m-am suit alături de cei doi sergenți în căruță cu destinația observator. Seara am organizat o regală, demnă și binemeritată de noi toți, care aproape de 2 luni nu eram deloc onorați de domnii de la P.C. Toți eram fericiți și adusesem cu mine încrederea că de pe undeva suntem și noi ocrotiți de un zeu al norocului, în afară de sergentul, aghiotantul meu, care era chinuit la gândul că escapada noastră îmi va atrage mari neplăceri. În gândul lui acest gest ar fi putut avea repercusiuni destul de neplăcute pentru mine. Într-un târziu când mi-a dezvăluit gândurile care-l frământau, l-am asigurat că nimic rău nu se va întâmpla, și că era singura modalitate pentru a le arăta celor ocrotiți de o zodie prefabricată, că dreptatea e de partea

noastră: Am terminat ospățul nostru în acea noapte de octombrie, cu convingerea că în ziua ce va urma va fi solicitată foarte, foarte mult centrala noastră telefonică, pentru a încerca să mă pună la punct. Am adormit fericit că îi pusesem pe soldații mei în posesia drepturilor de care nici o forță din lume nu-i putea lipsi.

Înainte de a-i părăsi, am inspectat întreg dispozitivul nostru, iar șuba mea era purtată eroic de caporalul care ne conferea siguranța unui somn liniștit, căci postat lângă patul puștii-mitraliere, amplasat în fiecare seară lângă luneta foarfece, constituia singura noastră apărare și siguranță pe timpul nopți.

Schimbul se făcea nu din 3 în 3 ore, ci din 2 în 2 ore ; nopțile erau excesiv de reci, iar îmbrăcămintea pe care o aveau era simbolul verii pe care de mult o uitasem, ar fi însemnat degradarea noastră fizică. Se semnalaseră deja foarte multe cazuri de degerături ale nefericiților infanteriști, care încă mai erau echipați cu echipament de vară, iar stocul de echipament de iarnă (circa 400 000) zăcea undeva departe de prima linie, în centre conduse de oameni ai serviciului administrației armatei noastre, cărora le lipseau bonurile de eliberare al echipamentului. Săracii, nu gustaseră frigul primelor linii.

A doua zi dimineața, am fost trezit de un telefon venit de la P.C. din partea ofițerului cu aprovizionarea, care încerca în termeni destul de drastici să eticheteze gestul meu ca un act de vandalism, cu nota specifică locului unde ne aflam (fără să-l pronunțe îl va face mai târziu însăși șeful de stat major al Diviziei noastre) și ca final, se simte obligat să raporteze Comandantului, cazul de ieri. De acord cu dumneavoastră, și aștept telefonul Comandantului. Și așa s-a încheiat prima convorbire telefonică din dimineața aceea. N-a trecut mult timp și telefonul zbârnâia din nou, nu pentru a afla vești de pe poziție, ci de a afla raportul meu asupra gestului nesăbuit petrecut în ziua precedentă.

La telefon, domnule Sublocotenent, mă cheamă telefonistul de serviciu. E vocea domnului Comandant. Toți erau ciorchine

lângă mine, așteptând cu sufletul la gură disputa. Da, Sublocotenent S. A., la telefon!

Înțeleg să ne așteptăm la un atac din partea inamicului, dar să fim atacați de proprii noștri ofițeri și soldați, nu mă așteptam! Știi că te faci pasibil de Tribunalul Militar?!

Ascultam liniștit și deja îmi formulasem răspunsul, când ultima frază a Comandantului m-a enervat fără voia mea. L-am întrebat brusc, recunosc neregulamentar, dar consideram că trebuie și era momentul să acuz, nu să fiu acuzat.

Da. Înțeleg, am săvârșit un act de vandalism, dar dumneavoastră, care patronați de două luni abuzurile, furturile și samavolniciile subalternilor dumneavoastră, în detrimentul tuturor ce vă conferă liniștea și huzureala în care vă scăldăți, nu e o crimă ce ar sta mai bine în fața Tribunalului decât fapta mea? Am făcut-o pentru a atrage atenția dumneavoastră, domnule Comandant, că patronați nedreptăți și aș sugera înainte de toate de a vă trimite subalternii să guste puțin din lipsurile ce le conferă viața de cârtiță pe care o ducem noi, și dreptul nostru de a ne înfrupta și noi din bunătățile trimise din țară, pentru toți fiii ei, nu pentru cei de la P.C. Sunt aici la post și aștept să mă judecați dacă considerați c-o merit. Altceva nu am de raportat și consider că am alte treburi de făcut, decât alte imputări care n-au nimic cu frontul. Țăcănitul telefonului a pus capăt acestei discuții, și nu știu dacă el sau eu l-am întrerupt.

Cei din jur mă priveau consternați de tonul și conținutul celor discutate, dar eu eram cel care trebuia să le spulber neliniștea. Lăsați că orice ar fi, făina rămâne a noastră și nimeni din cei insultați de atitudinea mea nu va avea curajul să vină aici să se confrunte...

Zilele care s-au scurs îmi dădeau dreptate. Dar vai, va trebui ca târziu într-o situație cu totul nedorită și nevisată de nimeni să ne aducem aminte de acest incident, dar de data asta, sub o formă de „aduceri aminte“.

Erau ultimile zile ale lunii octombrie, cu aceleași dimineți reci, cu ceață densă, pajiște argintie, promoroacă pe mustăți,

barbă sau paturi de armă și asta când observatorul de serviciu mă cheamă, intrigat de o situație ieșită din comun.

Priviți, domnule Sublocotenent, mi se pare că dincolo de firul apei se petrec lucruri neobișnuite. Prea multă agitație, coloane de siluete și umbre ce defilează spre puncte nedefinite. Am privit insistent prin lunetă, într-adevăr acest marasm de imagini care parcă dansau în lunca noastră, nu era ceva obișnuit. Am instituit pe loc observarea continuă a zonei, nu ca până acum, când se făcea intermitent, și informațiile furnizate de observator erau că dincolo se agită ceva, care trebuia luat în considerare și necesită o observare mai organizată. Curios de cele constatate de noi, am telefonat colegului meu Sublocotenentul Chimuță, ofițerul de legătură cu infanteria, să aflu dacă nu cumva și în zona lor de observare se semnalează ceva anormal. De la celălalt capăt de fir al telefonului, vocea cunoscută a lui Chimuță venea să confirme că cele observate de noi erau realitate, și că și în zona lor de vreo câteva zile se constata o agitație neobișnuită, ba mai mult informațiile obținute în ultimile zile de la diferiți prizonieri capturați de batalionul I/9 Dorobanți, veneau să confirme că în zona noastră aveau loc masări mari de trupe blindate și armament de toate calibrele. N-a mai rămas nici o îndoială că despre cele observate de noi trebuia să înștiințăm Divizionul nostru. Zis și făcut, după ce furca telefonului punea capăt discuțiilor mele cu infanteria, am chemat P.C.D. cerând să vorbesc cu Colonelul Pisculescu. I-am raportat detaliat rezultatul observațiilor noastre, pe care le consideram ca foarte importante și că agitațiile și mișcările de trupe indicau că nu poate fi vorba decât de o pregătire de ofensivă. Nu știu pe ce se baza Colonelul, dar răspunsul lui trăda o liniște deplină, parc că neîncrezător în veridicitatea observațiilor noastre, asigurându-mă că nici nu poate fi vorba de așa ceva.

Când i-am completat informațiile și cu cele obținute de la ofițerul de legătură cu infanteria, a reușit să scape o frază din care se putea deduce că și el fusese informat pe alte căi, de situația nou apărută, dar nu le conferea nici seriozitate și nici

importanță. Amarnică consolare sau indolență a superiorilor care spre nefericirea noastră avea să se materializeze într-o realitate crudă și tristă la nu mai mult de o lună de zile.

Am încheiat convorbirea telefonică, cu sentimentul destul de amar al completei nepăsări și a totalei inconștiențe în care se complăcea comandantul nostru și inutilitatea prezenței noastre, care era argumentată de ordine din ce în ce mai de neînțeles ce ne erau transmise celor din linia întâia. Încă nu știam de ce, era s-o aflăm mai târziu, ni se dăduse ordin de a face economie groaznică la muniții, atât de P.M. mitralieră și de proiectile, cu specificarea expresă a numărului de 3 până la 4 proiectile de tun pe care le puteam trage, chiar în fața unui atac inamic foarte masiv.

Și toate aceste ordine vin să trezească în noi întrebări fără răspuns și o stare de agitație și nesiguranță, atât de puțin dorită. Zilele treceau și totul ce se petrecea sub ochii noștri ne întărea convingerea că inamicul se pregătește, nestingherit, de o mare bătălie. Se apropia sfârșitul lunii octombrie și zilele mohorâte de toamnă rece, ca cețuri persistente și umezeala ce pătrundea adânc în toate mădularele noastre, ne dădeau o stare de neliniște și nervozitate. Într-o după masă, către orele 14, brusc din liniștea ce domnea în întreaga zonă, s-a desprins huruitul surd, îndepărtat al unor avioane. Am ieșit cu toții din buncăr, și zgomotul inițial aproape nerecceptiv se transforma în fiecare clipă în zumzetul specific al aviației noastre, atât de cunoscut de noi. Ajunsesem să deosebim după zgomotul motoarelor avioanele amice de cele inamice, iar pe ale noastre, aparatele de vânătoare, de cele de bombardament și în special ale Stukasurilor în picaj. Și într-adevăr după momente de cercetare a cerului, al cărui plafon era destul de scăzut din cauza ceței, am reușit să observăm prin ferestrele făcute, prin care albastrul cerului ajungea până la noi, 4 formațiuni în cerc de avioane Stukas, care zburau lin spre inamic. N-au trecut nici cinci minute și deodată în fața noastră au apărut jerbe de foc și fum, însoțite la intervale neregulate de bubuituri puternice, un adevărat vacarm. Cât ai clipi din ochi,

pe un front destul de larg se întinsese o perdea de fum gros, negru din care flăcările ce se înălțau drepte făcându-și loc parcă prin perdeaua de fum, de la liziera pădurii, ne confirmau bombardarea în picaj probabil a unor trupe inamice, a materialului și concentrărilor de forțe.

E ciudat că în fața unui spectacol atât de macabru, în care realitatea nu poate fi ignorată, acolo se petrecea o tragedie, în care sute și poate chiar mii de vieți dispăruseră, să trezească în sufletele noastre un sentiment de bucurie, ușurare, satisfacții... ! Câtă lipsă de dragoste pentru om, câtă răutate poate să-ți imprime în suflet războiul !

Plecaseră de mult avioanele, zgomotul exploziilor se mai făcea auzit cu o cadență mai rară, doar perdeaua de fum continua să persiste dincolo de apele liniștite ale Donului. Acum cred că nimeni nu se mai îndoia de veridicitatea observațiilor noastre și cred, lucru nemărturisit de nimeni de la Comandament, că și ei începeau să fie neliniștiți de ceea ce se petrecea la inamic. Începuse să se lase seară și o dată cu rărirea exploziilor, fumul de o culoare neagră cenușie se amesteca cu întunericul și se așternea încet peste câmpia rece și tristă a malului, din care aburii vesteau o noapte rece.

Într-un târziu, stând de vorbă cu soldații mei, încercam să împrăștii cât îmi era cu putință îngrijorările lor, care de fapt erau și ale mele, și cu toate că mă consideram unul dintre cei mai fricoși soldați de pe front, n-am lăsat niciodată să mi se citească pe față acest lucru. Vor veni zile grele, când mușchii feței, ochii, mâinile mele înghețate parcă de supremul efort de stăpânire sau poate de spaimă, îmi vor da o înfățișare de calm și încredere, atât de necesară tuturor care au responsabilitatea unui conducător.

Din nou zilele se scurgeau cu preocupări intrate în reflex, cu micile noastre programe, cu bucuriile mărunte, ale clipelor petrecute, o poveste stropită cu țuică și amintiri de pe alte meleaguri și despre cei dragi. Eram în ajunul zilei de 1 noiembrie 1942, când telefonistul de serviciu m-a chemat să vorbesc cu P.C.

De dincolo, de la celălalt capăt, vocea cunoscută a Comandantului mă anunța că mâine în jur de 10-11 voi primi inspecția corpului de armată, a diviziei, a brigăzii etc. Sunt încântat să-i pot primi, și-i aștept cu plăcere, însă am ținut să le atrag atenția că zona observatorului este deja reperată, iar inspecția trebuia făcută în cel mai strict secret și fără nici un fel de aglomerație inutilă care ar putea să supere pe vecini. Am transmis imediat tuturor informația primită și a rămas ca a doua zi să ne pregătim foarte serios pentru inspecție. Ne-am culcat cu toții la gândul că trebuia să ieșim bine. De foarte multe ori chiar pe front, inamicul numărul 1 nu-l constituia inamicul ci proprii tăi aliați, în special șefii. Către orele 9, a doua zi, am fost gata cu pregătirile, peste tot domnea ordine, soldații echipați până în dinți, cu căștile puse, lucru pe care îl făceam numai în ocazii speciale, cu posturile de observator și de apărare, format din cele 2 cuiburi de mitraliere, fără posibilitatea de a li se găsi vreo obiecție. Lângă lunetă, pe o planșetă, era etalat crochiul zonei mele de observație: o adevărată hartă bine întocmită, în culori, pe care se putea citi și cel mai mic detaliu al zonei cu distanța în metri, unele chiar cu coordonate, îmi dădea siguranța că suntem gata de a-i primi. Avusesem grijă să postez un soldat observator în spatele postului nostru, pentru a ne anunța sosirea inspecției. În aceste clipe ne interesa mai mult spatele decât inamicul.

Clipele se scurgeau greu și tot găseam câte ceva de pus la punct sau în febra așteptării căutam să-mi pregătesc unele răspunsuri la eventualele întrebări ce credeam că îmi vor fi puse.

Era o dimineață senină, cu un soare strălucitor, dar rece, cerul fără nori, și în aer plutea o liniște adâncă. De la observator, întreaga zonă a inamicului era scăldată în tăcere și nici o mișcare nu ne atrăgea atenția.

S-ar fi părut că și ei așteptau vreo inspecție. Către orele 10,45 soldatul a venit iute și mi-a raportat: A apărut coloana de mașini, domnule Sublocotenent. Într-adevăr, pe drumul din spatele observatorului, complet ascuns de ochii inamicului, se distinge silueta unui convoi de 4-5 mașini mici de comandament.

Ei sunt, fără îndoială ! Telefonul mi-a confirmat și m-am pregătit să le ies în întâmpinare. La vreo 300-400 m de intrarea în adăpostul observatorului meu, se termina botul de deal pe care eram situați noi și începea un drumeag care ducea în sat. Acolo i-am așteptat. Mașinile au venit chiar lângă mine și au oprit, fiecare păstrând o distanță de aproximativ 20-30 metri între ele. Din prima mașină au coborât 3 generali. Epoleții de aur făceau să sclipească în bătaia soarelui fețele generalilor, iar frunzele de stejar ale chipielor trimiteau razele lor de aur, în toate direcțiile. Nu-i mai văzusem niciodată, îi cunoșteam după nume și funcții. Așa că primul care se-ndrepta spre mine, trebuia să fie generalul de corp de armată, Son, urmat de Generalul de Divizie, Mazarini, Comandant de brigadă Colonel cu stea Manu și un șir nesfârșit de colonei, maiori, căpitani și alți ofițeri. Am rămas surprins de o așa cinste care mi se făcea și, cu aceste sentimente, mi-am prezentat raportul : „Domnule General, observatorul Divizionului I de artilerie din Regimentul 28 Artilerie, format dintr-un sublocotenent și 12 soldați, este gata la datorie". După o scurtă strângere de mână, i-am avertizat că drumul până la observator va trebui făcut în monom, și cât se poate mai aplecat căci avem toate șansele să fim reperați. Supunându-se indicațiilor mele și luând cu comanda coloanei am început să urcăm spre P.C. observator. O dată ajunși, am prezentat Generalului gradații și trupa, și după o inspecție de ansamblu a postului de observator, ne-am apropiat de lunetă și crochiul meu, pentru a da explicații asupra zonei și inamicului. De la noi se puteau observa către piciorul pantei cai de friză, și rețele de sârmă ghimpată, fără să se poată observa vreo lucrare de infanterie amică, căci în realitate nici nu aveam. În timp ce mă întrețineam cu generalul asupra situației de fapt din zonă, raportându-i că în fața mea pe o lungime de aproximativ 1 km de front n-au picior de infanterie, din grupul de ofițeri care-l însoțea pe general s-a desprins un locotenent colonel, înalt, foarte zvelt, elegant, purtând pe piept „Cucul" — însemnul „ofițer de stat major" — cu o hartă în mână, cerând aprobarea Domnului General să raporteze asupra situației

reale din zona observatorului. L-am recunoscut pe Locotenent Colonel Cambrea, șeful de stat major al Diviziei a V-a de infanterie condusă de Generalul Mazarini.

Domnule General, Sublocotenentul observator nu cunoaște situația și, așa cum reiese din amplasarea în dispozitiv a trupelor de infanterie (între timp își desfășura harta Diviziei cu întreg dispozitivul de infanterie), aici este amplasat batalionul I din Regimentul 9 Dorobanți care face legătura cu Batalionul III din Regimentul 8 Dorobanți, ce se află la stânga noastră. Limita dreaptă a Regimentului 9 Dorobanți este legată de Divizia IX de infanterie, iar cea stângă de Divizia 11 infanterie. Am rămas perplex de felul în care poate să mintă un șef de stat major și să mă facă pe mine, pe noi toți, să credem că ceea ce observasem și trăisem pe pielea noastră de aproape două luni jumătate, erau irealitate și că adnotările de pe harta lui corespundeau cu realitatea.

Brusc, sunt interpelat de șeful meu de stat major: „Ce ai în fața Dumitale, Domnule Sublocotenent?" „Inamicul", i-am răspuns prompt și precis. „Nu ai moșia?..." Stupoare pentru mine și pentru soldații mei. Și tot brusc, dar de data asta mai înțepat, și revoltat i-am răspuns: „Tata n-are și nici n-a avut moșie în țară, darămite pe Don! Îmi cunosc misiunea și știu precis pe cine am în față". „Miroase a bolșevic", a fost ultima remarcă a șefului de stat major, iar Generalul părea parcă să fie de partea mea, pentru că a trecut foarte repede peste acest incident neplăcut. Și când totul părea că intrase în normal, iar inspecția se apropia de sfârșit, din senin, s-a iscat o tiradă de artilerie de toată frumusețea. O ploaie de obuze, proiectile de tun, branduri, răpăit de mitralieră, iar observatorul meu era fără doar și poate ținta acestui atac. Să fi observat oare inamicul ceva deosebit la noi? Să fi interceptat oare convorbirea noastră telefonică? Sau poate Pronia Dumnezeiască a vrut să-i arate șefului de stat major că aici Sublocotenentul observator, departe de a fi bolșevic, raportase purul adevăr?! În mai puțin de 10 minute, întreg botul de deal era inundat de un fum gros și înecăcios, iar

proiectile nu mai conteneau, făcând să zboare prin aer mii de schije și de gloanțe. Consternați de această neașteptată primire și probabil timorați de contactul atât de brutal cu prima linie, toți musafirii mei se înghesuiau care mai de care în micile noastre adăposturi, devenite neîncăpătoare. La observator rămăsesem doar eu și cei 2 generali, acompaniați de șeful de stat major. Scrutam cu ochiul liber sau prin lunetă firul apei și regiunea de la piciorul pantei de deal.

Deodată, ca din pământ, au început să răsară siluete de pușcași cu cunoscutele lor căști, în formația de lanț continuu care înainta încet dar sigur spre piciorul pantei. Atac inamic, am raportat generalului de armată. Situația era destul de neașteptată și grea pentru că nimeni și nimic nu li se împotriveau. Atunci l-am văzut pe șeful de stat major, agitat, dând ordine la telefon comandanților de batalioane care ne flancau observatorul să intervină prin deplasarea de companii în sectorul nostru. Nu știu ce era în sufletul și capul șefului de stat major, dar cu toată seriozitatea clipelor prin care treceam, simțeam o bucurie de nedescris. Ce nu putusem să dovedesc generalilor, le demonstra acum inamicul. Am dat ordin imediat pentru deplasarea celor 2 puști mitraliere să ocupe posturile înaintate pe care le organizasem a priori, în vederea unui atac din față, iar eu personal dirijam focul și am dispus amplasarea în teren a soldaților mei, așa ca să pot stăvili orice încercare de a ne vizita musafirii. Inamicul înaintase din ce în ce mai mult, iar distanța dintre noi și inamic, care și așa nu era mai mare de 3-400 metri, se micșora văzând cu ochii.

Acum întregul buncăr trăia momente grele, iar vizitatorii noștri, care la început arboraseră o mină de încredere în ei și siguranță în tot ce-i înconjura, acum erau agitați, îngroziți de cele ce se petreceau în fața lor. Își cam pierduseră busola, singurii care păreau stăpâni pe nervii lor erau doar generalii și cu mine care urmăream înaintarea inamicului. Șeful de stat major era ocupat cu ordinele transmise prin telefon și parcă întârzierea ripostei noastre avea darul să solicite la maximum nervii colo-

nelului. Deodată, din văioaga ce ne înconjura prin dreapta postului de observaţie, şi-au făcut apariţia în pas alergător primii ostaşi români, unul şi unul tineri, temerari, fără nici un pic de spaimă pe chipuri, făcându-ţi impresia că suntem la un cros. Erau de la batalionul Sărata a Colonelului Cocoş. Auzisem de ei şi de isprăvile lor, ei fiind consideraţi oameni de sacrificiu, de altfel asta le era şi soarta pecetluită fără voia lor de înaltul comandament. I-am urmărit cum dispăreau unul câte unul şi după câteva minute s-au auzit primele strigăte de ura. Încleştarea începea, atacul la baionetă se desfăşura din plin sub ochii noştri. Încetaseră ca prin minune salvele de artilerie, ţăcănitul sacadat al mitralierelor, doar vânzoleala din faţa noastră, din care sclipirile luciului baionetelor şi dansul braţelor ridicate, sau al trupurilor ce se opinteau, ne conferea un spectacol de cinema mut. Nu ştiu cât a durat înverşunata încăierare, poate câteva clipe, minute în orice caz, liniştea venea din nou să pună stăpânire pe botul de deal, iar coloanele răsfirate de ostaşi, încadrând prizonierii luaţi, ne mai amintea că totul luase sfârşit şi spre bucuria noastră cu bine. N-am ştiut niciodată preţul acestei operaţiuni fulger, dar ştiu că am rămas impresionaţi de puterea de sacrificiu şi meşteşugul armelor, de care au dat dovadă aceşti bravi ostaşi. Se cunoştea de la o poştă că posedau din plin o tehnică care nu putea fi câştigată decât numai în focul unor lupte ce te căleau şi te învăţau arta de a lupta, căci dintre toate formele de luptă cea mai spectaculoasă şi în acelaşi timp groaznică, rămâne lupta la baionetă. Trecuseră câteva ore de la incident; se lăsase peste noi liniştea şi doar feţele celor din buncăr mai păstrau stigmatul groazei prin care trecuseră. Inspecţia trecuse şi la plecare generalul ne-a asigurat în faţa şefului de stat major că de mâine vom avea infanteria în faţa noastră.

Era o recunoaştere de fapt a adevărului raportat de mine, şi vor trece nu mai mult de cinci luni, când într-o împrejurare mă voi întâlni cu şeful meu de stat major, într-o situaţie în care i-am repetat afirmaţiile lui, lucru care nu i-a convenit deloc. Dar despre asta mai târziu. Ziua începea încet, încet să ne părăsească,

lăsând locul înserării care ne cuprindea încet, aruncându-ne spre întunericul specific nopţilor de pe malul Donului.

O noapte liniştită în care gândurile, descătuşate de tumultul evenimentelor survenite în cursul zilei, se derulau ca o peliculă de cinema, dându-ne senzaţia bizară de încordare şi relaxare.

Singur în bârlogul meu, la lumina discretă a becului ce-şi trimitea palida-i lumină, peste măsuţa improvizată în chip de birou, pe care îmi scriam în fiecare seară impresiile şi comunicam în scris cu cei dragi, incitat de surescitarea zilei, am aşternut pe hârtie rânduri lungi pe care urma să le trimit în ţară, care ca o necesitate imperioasă a sentimentelor ce mă ţineau ferecat, doream să le împărtăşesc, celor departe de mine. Într-un târziu, pana îşi încetinea alunecarea pe hârtia ce se umpluse atât de rapid cu gândurile mele şi bătrânelul Ene da din ce în ce mai des târcoale genelor mele. Începusem să resimt cu adevărat oboseala şi o dulce şi caldă moleşeală punea stăpânire pe întreaga mea fiinţă. Mi-am părăsit măsuţa de scris şi am alunecat uşor în patul cald ce mă aştepta şi am terminat totul, cuprins de o toropeală plăcută.

A doua zi, aceeaşi atmosferă şi decor de iarnă rusească, cu aerul rece şi cristalin, cu decorul argintat de bruma bogată şi densă, cu liniştea promiţătoare de surprize, ne înconjura. Lângă mine, soldaţii de abia se dezmeticiseră de iureşul de ieri şi încercau să-şi aducă aminte dacă nu cumva a fost un vis urât sau o realitate tristă.

Am încercat să aflu starea de spirit a lor şi mărturisesc că a fost foarte greu. Nu puteam să intuiesc ce-i stăpânea. Teama în ceea ce urma, neîncrederea ce nu confirma soliditatea apărării noastre, realitatea destul de palpabilă a unor manevre ale inamicului sau altceva nedefinit. Este foarte greu să pătrunzi undeva în intimitatea unor suflete, cinstite şi curate, dornice să nu fie părtaşe a unor inumane confruntări, şi care în simplitatea lor îţi conferă de foarte multe ori o barieră de netrecut. Am ales calea digresiunii, a spulberării tensiunii nervoase, abordând o mină ve-

selă, străină de cele petrecute și parcă dornic de a relua minunata ambianță ce domnea de săptămâni și luni în buncărul nostru.

Probabil că nimerisem pe calea cea bună, căci atât figurile cât și starea de spirit îmi conveneau de minune. Am reluat firul normal al discuțiilor noastre cotidiene asupra problematicilor ce ne frământau existența noastră, și nimic din ceea ce trăisem ieri nu venea să umbrească ziua de azi.

Eram fericit, și făceam eforturi susținute, ca cel puțin pentru ei, singurele ființe alături de mine în acea singurătate de pe malul Donului, devenit celebru prin romancierul Șolohov, să păstrez calmul atât de necesar înaintea furtunii...! Miroseau excelent nelipsitele piroșci, pregătite cu atâta măiestrie de bucătarul nostru. Mi-am petrecut aproape întreaga zi alături de ei, într-o atmosferă caldă și atât de reconfortantă încât parcă nici mie nu-mi venea să cred că se întâmplase ceva.

Zilele care au urmat au fost marcate doar de neînsemnate evenimente, și peste tot, ochiul nostru al tuturor, și mai presus de toate cele două orbite, ornate cu lentile, scrutau inamicul; iar luneta foarfece ne indica aceeași forfotă și agitație în zona inamicului. Nu mai rămânea nici o îndoială. Acolo se făceau pregătiri intense, iar noi, sau mai precis comandamentele noastre, se complăceau într-un „Dolce Far Niente".

Colac peste pupăză, am reușit să descifrez și cu secretul care învăluia restricția de muniție ce ne fusese impusă. Depozitul nostru central de carburanți și muniții fusese aruncat în aer. Deci de acum înainte, economie, economie și iarăși economie. Așa credeau cei de la comandament, care eșalonați în raport de ordinea de bătaie, începând cu P.C.D.–P.C. Regiment–P.C. Brigada artilerie–Divizii-Corp. Armată etc. complet străini de realitățile primei linii, considerau că limitele hașurate, stegulețele înfipte, cercurile multicolore care te impresionau la hărțile de stat major, coincideau cu realitatea frontului.

Trebuia să trecem prin ce-am trecut, să le dovedim că războiul nu se duce nici din P. C. confortabil și nici după unele strategii învățate cândva, pe băncile unor cursuri stat-majoriste.

Rămâne ca un postulat valabil nu numai pe malurile Donului ci tot mereu și aievea că războiul și deciziile lui în sensul victoriei sau insuccesului se iau numai pe front, în primele linii, învăluite de fumul obuzelor, treziți din visări de țăcănitul mitralierelor, plimbându-vă ochii, voi comandanți ce puteți ordona dezastru sau succes, nu pe hărți îngrijit împodobite, în camere conforta-bile, fie ele și adăposturi de front, ci aici lângă noi cei ce înfruntăm vicisitudinile contactului direct cu moartea, adevărul gol goluț din care să reiasă capacitatea voastră de mari coman-danți. Dar vai cât de amară este realitatea și cât de suspendați în aer sunt cei ce viseazá ordine și decorații, indiferent pe ce cale și nu găsesc necesar să fie alături de noi, de realitatea ce ne înconjoară. Vom plăti scump aceste indiferențe a celor mari și nu va constitui niciodată pentru nimeni vreo ușurare că și ei vor fi alături de noi, în tragedia care va veni nu peste mult timp.

Frigul începea să se facă din ce în ce mai simțit, cerul îmbrăcase veșmântul plumburiu, din care soarele reușea foarte rar să-și arate palidele-i raze, și aproape întreaga zi eram învăluiți într-o ceață densă și umedă, ce-ți pătrundea în oase, dându-ți o senzație de transpirație rece și neplăcută. Zilele deveneau din ce în ce mai scurte, soarele apărea tot mai rar, cerul plumburiu, cu norii lui scămoșați de vată murdară, ceața persistentă, ne împre-sura de peste tot izolându-ne tot mai mult de restul lumii. Înce-pusem să simțim ostilitatea climei și a locurilor ce ne erau străine. Veștile soseau mai des și mai alarmante, mișcările ina-micului mai înverșunate, sfidând parcă orice regulă de joc a războiului, iar lipsa unor măsuri pe care le consideram necesare de a fi luate de comandamentul nostru, întârziau să se materia-lizeze. Acum vorbeam zilnic cu Chimuță, împărtășindu-ne impre-siile și noutățile, fiecare păstrând pentru el temerile și incertitudinile care ne chinuiau.

Nu ne văzusem, de la instalarea pe poziții și o dorință reci-procă ne stăpânea, căutând vreun motiv, o ocazie fericită de a ne întâlni. Într-o zi mi-a venit o idee salvatoare. I-am raportat Comandantului că vreau neapărat să inspectez întreaga zonă a

observatorului meu și în special P.C. al Batalionului I/9 Dorobanți cu dispozitivul companiilor pe care Divizionul I/28 Artilerie le susținea cu foc. Am primit aprobarea, ba mai mult ideea mea a fost considerată ca o acțiune necesară pentru buna funcționare a dispozitivului și eficacitatea observatorului nostru. Fericit la gândul că am să-l văd pe bunul meu prieten, l-am anunțat telefonic că a doua zi îl voi vizita și că am permisiunea de a sta la el până spre seară. Vestea bună pe care i-o dădusem făcea să vibreze emoționant vocea lui Chimuță și prin explozia de bucurie, cuvintele se rostogoleau furtunos ca apele unui izvor de munte, din care cu greu puteam desluși tot ce vroia să-mi spună.

Într-un târziu am înțeles că sunt așteptat cu mare plăcere la P.C. Batalion și că el îmi va rezerva mici surprize plăcute. O dată aranjată mica escapadă, am început pregătirile, pentru că era prima dată când îmi părăseam postul de comandă pe o perioadă atât de lungă și simțeam cum soldații mei nu erau deloc încântați. Ne obișnuiserăm atât de mult unii cu alții, încât o mică absență parcă strica liniștea și siguranța ce domnea tot mereu în buncărul nostru. Mi-am pregătit și surpriza mea, o sticlă cu secărică din stocul care era pe sfârșite, și pe care Lisandru al meu le păstra cu sfințenie în lada mea de campanie, singura avere pe care o avea în primire și pentru care răspundea cu capul. M-am aprovizionat cu 2 kg de făină de secară pentru a-i onora cu niște piroșci, așa cum obișnuiserăm noi și a doua zi de dimineață, după ce am aranjat totul ca să fie liniște, că nimic nu se va întâmpla în lipsa mea, care să nu poată fi rezolvat fără mine, știam destul de bine că băieții mai sunt foarte isteți și ar fi rezolvat totul foarte bine, am decis plecarea. Ca însoțitor mi-am ales un telefonist isteț, mic și îndesat, cu un ten măsliniu, ceea ce-i atrăsese porecla de „stăncuță", cu toate că nu făcea parte din rasa dravidienilor, am părăsit observatorul. Era o dimineață ca la comandă, cu un cer mai deschis, ceața ne învăluia ca intr-o pânză de voal fină, gerul se înmuiase și în strângerile de mână a celor care rămâneau, însoțit de uralele de drum bun, am purces ținând ca urmă firul telefonic ce trebuia să ne conducă la P.C.

Batalion. Situat la aproximativ 4-5 km, lateral dreapta de observatorul nostru, pe botul de deal al cotei 220, de care ne despărțea o vale, adâncă și destul de largă, în care smârcurile de apă înghețată dădeau imagini de oglinzi mate înrămate de lujerii înghețați, cu promoroacă, ai vegetației cândva foarte abundentă și covorul albit al pământului înghețat peste care zăpada îți aducea aminte de zahărul presărat din abundență peste prăjiturile de crăciun, ne oferea un tablou minunat, invitându-ne la drumeție. Mergeam alături de telefonistul meu, care conform instrucțiunilor primite nu părăsea firul conducător, pe care-l ținea în mână, el atent la denivelările de teren, care-l obligaseră să suspende firul pe pari, sau să-l îngroape pe porțiunile potecilor bătătorite de căruțe, iar eu iscodind în stânga și în dreapta și adulmecând ca un ogar apropierea vreunui pericol... Ne-au trebuit aproape 2 ore de mers, fără efort și cu multă precauție ca să ajungem la P.C. .Câteva fumuri albe, ieșind ca aburii din gheizerele fiordurilor nordice, ne indicau că suntem aproape de el. Întâlnirea a fost emoționantă. Trecuseră aproape 3 luni de când nu ne văzusem și ochii noștri exprimau din plin bucuria revederii. Căldura buncărului, cu plită înroșită în care aburii unui ibric, ce răspândeau tumultuoși parfumul țuicii fierte, buna noastră dispoziție, soldații preocupați de finisajul pregătirilor, dădeau atmosferei o nuanță de sărbătoare. Știi ce ? m-am gândit, să mergem întâi la Maior să te prezint, pentru a scăpa de protocolul vizitei, care deja fusese anunțată, pentru ca pe urmă în tihnă să ne depănăm firul amintirilor și să gustăm din plin bucuria revederii.

Zis și făcut. Am fost dus în buncărul Maiorului M. comandantul Batalionului I/8 Dorobanți, un bărbat înalt, lat în umeri, un tip atletic, cu ochi pătrunzători, de un negru cu sclipiri metalice, un păr ușor grizonat, și tâmplele împodobite cu ghiocei; îți inspira încredere, o voință de fier și, în ciuda figurii de stampă heraldică, ființa lui emana blândețe și căldură. După câteva momente de discuție, între noi se înfiripase o legătură ce trăda o încredere și stimă reciprocă, ce era să dăinuie și să se cimenteze în anii noștri de pribegie. Am servit cu toții micile bunătăți stro-

pite cu țuică și încet mădularele înghețate de frigul de afară se dezmorțeau la căldura camerei și a inimilor ce ne erau gazde. Ne-am împărtășit observațiile noastre și maiorul mi-a mulțumit de felul în care reglasem tirul artileriei noastre, în fața fiecărei companii, pe care le sprijinea divizionul nostru, lucru ce-l făcusem și era pus la punct la câteva zile după instalarea noastră. Și el ca și noi toți era îngrijorat de forfota și agitația din zona inamicului și calm în câteva rânduri ne-a confiat că în curând o să intrăm în horă. Ne-am despărțit prieteni de o viață, urându-ne reciproc zile bune și multă, multă acalmie.

Reîntors în buncărul lui Chimuță, ne așteptau scovergile noastre rumenite pe plită, ceștile cu țuică fiartă, o farfurie cu conservă de pește sârbească, o tocăniță de fasole din conservă cu carne, și nelipsitele țigări. Era o masă festivă, unde pe lângă buna dispoziție ce domnea printre noi, liniștea aparentă ce ne înconjura ne făcea să savurăm bunătățile puse pe masă și să sorbim cu plăcere licoarea fiartă, după ce nările noastre se dezmierdau în aburul de balsam ce se ridica din cești. Și uite așa, ba cu o glumă, ba cu câte un banc ce abundau din plin pe linia frontului, orele treceau și începea să apară regretul că se apropie ora despărțirii.

Hotărâsem încă de la plecare că înainte de lăsarea serii, care aici începea către orele 16, să fim gata de plecare. Un sunet scurt al telefonului, care era în anticamera buncărului nostru, a venit de la P.C. Batalion ; ne anunța să ne ducem pentru câteva minute la Maior. Ne-am conformat întocmai și acolo am găsit pe Comandantul Batalionului care lua un amplu interogatoriu unui ofițer prizonier, prin translator. Am rămas uimit de cele ce ne auzeau urechile, căci foarte senin, și părea destul de bine informat, interlocutorul nostru ne dădea cele mai mici amănunte asupra masărilor de trupe, blindate, tunuri, armament de toate categoriile, catiușe, care erau gata pregătite, cum s-ar spune sub presiune, pentru ora H, care după părerea lui nu putea fi mai târziu de 1-2 zile. Luxul de amănunte privitor la trupele, care ca

în scrisoarea III-a a lui Eminescu, erau câtă frunză, câtă iarbă ne punea pe gânduri și nu lipseau clipele când mi se păreau niște diversiuni ale inamicului. Și totuși undeva în străfundurile noastre, simțurile omului încercat în lupte și familiarizat cu surprizele frontului, asociate cu realitățile observate la inamic, ne făceau să acordăm toată încrederea celor relatate. Am părăsit P.C. al batalionului, cu senzația dușului rece, atât de puțin de dorit, după atmosfera caldă și plăcută a revederii.

Am mai rămas cu Chimuță, aproape o oră, afară începuse să se estompeze lumina zilei, ne mai ciocneam ultimele cești de țuică, adică în limbajul nostru alimentar cu benzină la cea mai înaltă cifră octanică necesară reactoarelor pentru drumul de întoarcere. Și după ce ne-am îmbrățișat îndelung, pare că presentimentele izvorâte de undeva de dincolo de ființa noastră ne încleștau brațele într-o unire pe care n-o doream să se destrame.

Am părăsit buncărul, conduși de toți cei cărora pentru câteva ore le fusesem frați și căciulile fluturând în vântul care începuse să adie ne urmărea pașii ce se îndepărtau îngreuiați de regretul despărțirii. Pășeam unul lângă altul, tăcuți și fericiți de clipele minunate petrecute alături de prietenii noștri. Mergeam fiecare cu gândurile lui, fără să luăm în seamă nici timpul care se scurgea și nici noaptea care ne împresurase cu totul. Eram convins că „Stăncuța mea" era stăpân pe firul de telefon și îmi era o călăuză de nădejde. Înaintam încet prin văioagă și nimic nu trăda că drumul nostru e în derivă datorită istețului telefonist care pierduse controlul firului telefonic, ne conducea spre un câmp cu vegetație înaltă și foșnitoare, ca a unui stufăriș din deltă. Măi, să știi c-am pierdut drumul, atât am avut timpul să spun, când din fața noastră la câțiva zeci de metri, o voce răgușită ne pironise locului „Stoi, hto paideot" !

Și în aceeași clipă o rafală de pistol mitralieră s-a abătut în chip de evantai peste capetele noastre. O zvâcnitură pe loc și în acele secunde zăceam trântiți la pământ. Pentru câteva clipe li-

niștite, o liniște apăsătoare, nu ne puteam comunica nimic și ochii de viezure ai stăncuței mele mă priveau uluiți în noapte. Îi vedeam albul ochilor și se putea ușor citi spaima ce-l domina și rugămintea ce mi-o trimiteau ochii lui de a-l salva. Înapoi, pe coate și cât mai repede, i-am șoptit și mișcările reptiforme ale trupurilor noastre, lipite parcă într-un tot cu zăpada ce scârțâia sub noi, și foșnetul stufărișului încremenit de frigul tăios, ne trăda prezența, neștiind pe unde eram și ce intenție aveau probabil și santinelele inamice se întreceau să-și descarce încărcătoarele la nimereală, încredințați că ne vor hotărî să nu-i atacăm.

Dar vai de noi, eram cuprinși de frică, nu știam unde ne aflăm, dacă direcția pe care ne retrăgeam era cea mai bună și eforturile noastre de a accelera manevra de retragere făceau să apară broboane de sudoare pe frunți, nas, bărbii și pe care imediat le înghițeam transformate în mici perle sărate. Nu știu cât a durat retragerea aceasta. Deplasarea devenea zvârcolire, dar în clipa când împușcăturile s-au rărit și presimțeam că distanța dintre noi și ei era destul de mare, și mai cu seamă că viroaga începuse să se termine, am țâșnit drept în picioare, executând o rotație de 180° fulgerător, după care ne-am lansat într-o cursă contra cronometru. Sunt convins și acuma, după atâția ani de la întâmplare, că nici glonțului nu i-ar fi fost ușor să ne ajungă, așa eram de amorsați. Ce nu face frica ? Practic, nu simțeam oboseala, picioarele ni se mișcau automat, conduse perfect de un dinam extraordinar și numai somația bruscă, dar în limba noastră, a santinelelor din bateria de tragere a II-a a regimentului nostru, ne-a tăiat elanul, oprindu-ne din manevra noastră de retragere, fără gând de oprire. Opriți brusc din ritmul amețitor al pașilor noștri care se succedau mecanic, ne-a fost foarte greu să putem răspunde și celei de a doua întrebări : „Cine e ? Parola ? Culcați !“. N-am știut cum ni s-a oprit motorul ce ne mâna picioarele, dar știu că simțeam inima bătând năprasnic undeva în gât și ne era cu neputință să articulăm vreun cuvânt. Am rămas

întinși la pământ, timp de câteva minute, suficient să ne revenim puțin și neștiind parola, am strigat cât am putut, în așa fel ca să fiu auzit, că sunt ofițer român, gradul, numele și funcția. S-au mai scurs câteva minute, și deodată vocea Locotenentului O., comandantul bateriei de tragere a bateriei II a răsunat în noapte: Numele și gradul. „S. A. Sublocotenent-observator." „A, tu ești ? !" „Da, eu !" „Atunci vino spre noi". Încă îmi mai bătea inima ca o morișcă stricată și bucuria strângerii de mână nu era în stare să stăvilească emoțiile. M-a condus la adăpostul lui și de acolo am telefonat celor de la observator, care erau în pragul disperării, căutându-ne peste tot. Aflaseră că plecasem de la P.C. Infanterie, de aproximativ 2,1/2-3 ore și încă nu ajunsesem, iar rafalele de mitralieră ce le auziseră, fără să vrea le puseseră în legătură cu întârzierea noastră. Un oftat de ușurare, de la celălalt capăt al firului și totul a intrat în normal. Am mai rămas oaspete vreo 2-3 ore la Locotenent povestindu-i de cele petrecute la P.C., și în special de relatările ofițerului prizonier și parcă nimănui nu-i venea să creadă că se putea păstra vreo surpriză pe atât de mare și atât de apropiată.

Spre orele 8, am părăsit buncărul P.C., mulțumindu-i pentru ospitalitate și de data asta, nu l-am mai obosit pe stimabilul meu aghiotant care mai tremura încă ca varga, să-mi fie călăuză, ci am luat cu firul telefonic care ne ducea spre observatorul nostru.

Noaptea era rece, cețoasă, cu zăpadă înghețată ce scârțâia sub greutatea cizmelor noastre și în afară de senzația firului ce aluneca lin prin palma mea, nu mai aveam nici un contact cu împrejurimile. Mergeam automat opintindu-ne, sau îngenunchind ici și colo din cauza denivelărilor pe care nu le puteam observa, dar cu siguranța că eram pe drumul cel bun. Într-un târziu, ne-am recunoscut botul de deal, drumeagul, vâlceaua și unele scântei ce ieșeau discrete prin burlanul din vale. Eram acasă. O revedere plăcută, o primire călduroasă și în inimi și în buncăr ne-au înconjurat.

Am căzut morți de oboseală pe lavițele de pământ și cu toată bunăvoința mea de a le povesti peripețiile noastre, fețele trădau o dorință de repaus și relaxare, pe care numai patul moale și căldura îmbietoare de călătorii lungi în lumea visurilor, ne era singurul marasm.

Am căzut într-un somn adânc și narcotizant.

OFENSIVA

S-AU RUPT ZĂGAZURILE; ÎNCEPE ÎNTUNERICUL

Câtă binefacere poate să aducă un somn adânc și reconfortant, după o zi de emoție și oboseală, atât fizică cât și psihică. M-am sculat complet refăcut, amintindu-mi fără nici o tresărire clipele de ieri, ori derulând în minte întreg filmul escapadei noastre, iar dialogurile purtate sau somațiile auzite ba de la prieteni, ba de la dușmani, persistau ca un ecou îndepărtat. Am intrat vesel și bine dispus în buncărul trupei, stând ciucure pe lângă caloriferul nostru, care duduia ca o batoză, sub presiunea lemnelor pe care le aveam din belșug, împrăștiind o căldură plăcută și mirosul de cafea erzaț, cu care începusem să ne obișnuim și cu care începeam micul dejun, ne gâdila nările dându-ne o stare de euforie. M-am așezat lângă ai mei și mi-am derulat filmul trăit ieri alături de Stăncuța mea, care mai purta amprenta spaimei trase. Le-am povestit cu lux de amănunte prin tot ce am trecut și toți cu ochii ficși, cu respirația reținută într-o liniște în care numai trosnetul lemnelor de foc tulbură povestirea noastră, mă ascultau întrerupând rar șirul relatărilor prin oftaturi sau gesturi de groază. Clipele treceau, afară o ceață destul de densă și joasă ne acoperea înmuind gerul ce se lăsa peste noapte. Am consumat tot ce era pregătit pentru micul dejun, telefonul nostru păstra o muțenie totală și observatorul făcea eforturi să poată desluși câte ceva de pe la inamic. Am ieșit din buncăr, m-am apropiat de observatorul de serviciu și într-adevăr că perdeaua densă de ceață ce se întinde peste noi scăzuse considerabil

câmpul vizibilităţii noastre. Acum mai mult ca oricând se impunea o atenţie mai mărită, o ascuţire mai mare a tuturor simţurilor şi într-adevăr că făceam observaţie cu întreaga noastră fiinţă.

În astfel de situaţii când natura îţi este potrivnică, când aparatele sunt neputincioase, numai instinctele, acele forme ancestrale de conservare şi apărare îşi au cuvântul. Stăteam alături de sergentul meu, scrutând cum puteam orizontul nostru vizual care era destul de redus, dacă se întindea pe o distanţă de 50-100 m înaintea noastră, şi aşa cum stăteam vedeam cu ochii noştri că perdeaua de ceaţă se îndeseşte mai mult, iar vizibilitatea scădea cu fiecare clipă. Începusem să mă impacientez, că timpul oferea cea mai bună ocazie de dezlănţuire a vreunui atac şi amorsat de informaţiile furnizate ieri de ofiţerul sovietic prizonier, mă aşteptam din moment în moment la o dezlănţuire. Nu comunicam nimic despre această informaţie soldaţilor mei, aşa că nu mai ştiam cum pluteşte pericolul în aer. Într-un târziu, pentru o mai mare siguranţă, şi fără să alarmez pe nimeni, i-am rugat pe soldaţi să intre-n dispozitivul de apărare, echipând cele două cuiburi de mitralieră cu muniţia necesară, iar ceilalţi soldaţi şi-au ocupat posturile în gropile dispuse circular, în faţa observatorului. Eram în poziţia de aşteptare, pregătiţi oricând de a face faţă oricărei încercări de pătrundere în poziţia noastră. Orele se scurgeau încet şi greu iar încordarea aşteptării ne transforma nervii în arcuri de oţel supus din ce în ce la eforturi mai mari. Tensiunea prin care treceam, şi pe care nu voiam să o transmit soldaţilor mei, îmi solicita la maxim întregul sistem nervos şi făceam eforturi supraomeneşti de a disimula starea. În acele momente îmi aduceam aminte de minunatele eseuri cristalizate atât de magistral în pravila, Kipling lăsate ca îndreptar fiului său în „If“ în care pasajul care se adresează nervilor „Dacă poţi să-ţi stăpâneşti (să-ţi comanzi) nervii... vei fi un om, fiul meu, îmi ţinea trează întreaga fiinţă şi întocmai ca un «memento mori» îl purtau în mine“. Şi câtă dreptate avusese Kipling, o pot şti numai cei care puşi în astfel de situaţii şi apelând la acest imperativ al efortului de subordonare, control, ba mai mult de comandă ordonat de

sus de cortexul nealterat de inevitabilul efect atât de dăunător, îți dă luciditate, încredere și stăpânire de sine. Încordarea își ajunsese apogeul către orele prânzului, când liniștea aparentă a inamicului venea să spulbere încet, încet probabilitatea vreunui atac iminent. Simțeam cum resortul arcului nervos întins până la maximum, ca al unei jucării mecanice, care mă făcea să am mișcări comandate nervos, se destinde ușor, și îmi recăpătam liniștea, acea pace care vine după furtună interioară, relaxare aducătoare de o oboseală plăcută pe fondul încercat atât de greu al constelației neuroendocrine care suntem noi oamenii. Nimic din ceea ce a încercat eul meu n-a fost observat, iar întreaga mea înfățișare purta masca unei stări de liniște și bună dispoziție. Trecusem cu bine examenul și toate măsurile de siguranță luate îmbrăcau pentru ceilalți din jurul meu simulacrul unui exercițiu de-a războiul. Poate aerul rece, poate ceața densă, poate emoțiile prin care trecusem îmi dădeau o poftă exagerată de mâncare și reducând dispozitivul la jumătate, am ordonat masa.

La telefon nimic important: Plita încinsă ne aștepta cu obișnuitele noastre bunătăți pe care le încălzeam, transformându-le în hrană caldă iar la loc de cinste, gamela, nelipsita recuzită a soldatului din care pe sub capacul ușor deschis și care tremură ușor sub presiunea aburilor, parcă în ritm de sârbă îndrăcită, țuica aștepta să fie servită. Ne-am ospătat de minune, după ce am ciocnit micile ulcele de pământ în care țuica turnată îți aducea ceva din obiceiul locurilor natale și am hotărât ca să se continue observarea în acest ritm până spre orele 16. Schimb la schimb, acum acei îndestulați suportau mai ușor frigul și ceața și totul a mers neașteptat de bine până aproape de lăsatul serii. Înserarea a venit mai devreme ca de obicei, din cauza ceței care devenea din ce în ce mai densă și acum vizibilitatea se redusese la aproximativ 20-30 m. Era inutil să mai stăm în dispozitiv. Am dat ordin să se retragă ostașii din măștile individuale, lăsând numai postul de observator și câte o santinelă la cele două cuiburi de mitralieră, restul ne-am retras în buncăr. Schimbul hotărâsem de mai mult să-l reduc la o oră, din lipsa echipamen-

tului de iarnă, așa că sub aspectul oboselii sau al frigului, santinelele nu aveau de suferit.

Înăuntru buncărului, adunați în jurul meu, reeditam serile de clacă, atât de populare satelor noastre și fiecare dintre noi ne întreceam în a povesti întâmplări care mai de care mai fantastice, dar cărora soldații le confereau o veridicitate de necontestat și uneori interveneam să le explic că unele fapte relatate de ei erau imposibil de a fi reale, acestea aparținând unor imaginații din lumea basmelor. Nu se supărau deloc de intervențiile mele și făceam tot efortul să mă fac înțeles nerenunțând decât atunci când toată lumea era de acord că așa trebuie să fie. Eu la rândul meu le povesteam întâmplările adevărate, fie din cărți fie din filme sau trăiri din viața mea de doctor, lucruri care erau cele mai gustate de toți ; aveam și ore de întrebări și răspunsuri, și atunci eram asaltat cu toate întrebările, care mai de care mai năstrușnice.

Tot cortegiul de fantome, animale care vorbesc, păsări de noapte, vraci, vrăjitori, și ce nu-ți putea trece prin minte, care populau basmele și legendele, născute în nopți de iarnă prin cotloane sau la gura sobei, și spus sfătos de moși și babe, copiilor care amuțeau, ținându-și răsuflarea ca nu cumva să supere duhurile, să nu ațâțe stihiile, să nu cheme stafiile, îmi formau chestionarul pus în față de foștii copii, acum soldați adevărați.

Și ce poate anima mai bine astfel de șezători, stropite cu glume și hrănite cu întrebări, decât nopțile lungi de iarnă, undeva departe de meleagurile natale, așezat confortabil în jurul plitei încinse, în gropile amenajate cu atâta migală și dragoste pentru a ni se părea odăițele părăsite ale satelor noastre, de unde chipurile bunicilor sfioase și a moșilor sfătoși, lipseau din încăpere, sau albioara pendulând în care frățiorul sau o surioară mică dormea liniștit la sfârâitul dulce al fuiorului sau în cântece calde de leagăn. Aici retrăiam copilăria, orizontul nostru era botul de deal, lumea mirifică a copilăriei purta acuma căști și centiroane, iar butoiul de benzină se transformase în plită. Sărmană consolare, dar cât de minunată este puterea de adaptare și împăcare

cu prezentul, cu realitatea ce te înconjoară. Numai cei care au știut să transforme realitatea în ore plăcute, suferința în plăcere, lipsurile în bagatele fără importanță, privind mereu înainte și animați de încrederea într-o stea care nu va putea să cadă, hrănindu-se cu speranța unor clipe mai bune, mai fericite, prezentul reprezentând doar o mică și trecătoare scenă a imensei piese, pe care suntem chemați s-o jucăm ca actori, numai aceia au reușit să înfrângă piedicile, să aibă putere să urce și să coboare Golgota noastră, a tuturor. Noaptea se lăsase peste noi, îmbrăcând observatorul într-o mantie rece și neagră, iar luna care ne-a fost în atâtea nopți prietena noastră veghind de sus rece și palidă, acuma sta ascunsă, lipsindu-ne de razele-i argintii, care irizând de pe covorul alb al zăpezii, conferă un tablou mirific.

În serile senine, ne uitam cu ochiul liber la panglica învolburată a Donului, din care aburii urcau încet în sus, dând impresia că sub pânza de apă un imens cazan încălzea apele. Dincolo de firul apei din liziera de pădure ce străjuia malul Donului și care era ticsit de armată și blindate, puteai distinge cu greu vreo formă sau mișcare suspectă și numai cărările bătătorite, ce se întretăiau în diverse direcții de-a lungul malului, păreau după botul de deal, canalele observate pe lună sau desenele geometrice ce brodau podișurile stăpânite cândva de incași sau maiași.

Era tot ce puteam observa noi, atât cu ochiul liber cât și cu luneta noastră, și din când în când, huruitul greu de motoare ambalate, a blindatelor ce executau manevre de intrare în dispozitiv sau masarea lor. Se apropia ora 20, și după cum spunea poetul „E pace-n cer și pe pământ pace“, și pe la noi era liniște pe ambele maluri ale bătrânului Don. Deodată un huruit surd de motoare, aidoma unor roiuri de bondari venea de dincolo de firul apei, încet, întâi în surdină și apoi din ce în ce mai tare. În câteva minute, întreaga vale se cutremura de huruitul puternic crescendo, și aveai impresia că trepidațiile monștrilor de oțel, transmise prin pământul înghețat, ajungeau la noi amplificat

dându-ți impresia că te afli deasupra unui cazan sub presiune. Am ieșit cu toții afară, întunericul derutant al nopții de noiembrie, însoțit de pâcla ceții dense, te azvârlea parcă în fundul unei genuni, din care aburii ieșiți din măruntaiele pământului însoțite de huruitul agasant al zgomotelor de motoare, al miilor de cai putere, acompania sonor și enervant poate chiar mai mult înfricoșător, întreaga atmosferă. Ne priveam prin noaptea tăcută, amuțiserăm cu toții, cuvintele nu-și mai aveau nici loc și nici sens, ci doar respirația îngreuiată de ceața densă și accelerată de frică, care încet, încet, își făcea loc în sufletele noastre, erau singurele prezențe ale umbrelor ce se mișcau prin șanțurile de comunicații spre bermudele din fața adăpostului.

Nimeni nu întreba nimic, ne strângeam unul într-altul simțind parcă nevoia de a forma un tot, încălzindu-ne reciproc cu respirația celui din dreapta sau stânga noastră; acum mai mult ca oricând apropierea camaradului îți conferea parcă un grad mai mare de siguranță și liniște. Ascultam cu toții această uvertură a morții, sinistră, ce părea că vine din străfundurile pământului, care în noaptea de smoală, rece și umedă, ne făcea să vibreze inimile ca niște corzi intrate în rezonanță.

Acum parcă nu mai simțeam nici frigul, nici umezeala, ci întreaga noastră ființă într-o încordare supremă vibra la unison cu trepidațiile pământului înghețat și huruitul infernal al motoarelor care se înfigeau ca mii de ace în timpanele noastre. Să încerc să le explic soldaților mei de ce au dat drumul la aceste simfonii metalice, cei din fața noastră ? La ce bun ? Ce le puteam spune ? Și nici ei, care sunt convins c-ar fi dorit să le spun ceva, nu încercau să tulbure liniștea audiției. Îți făcea impresia că asculți o uvertură dintr-o operă de Wagner, în care alămurile de toate felurile, tobele, trompetele, și toate laolaltă făceau să vibreze întreaga atmosferă a camerei de concert, în așteptarea unei opere de epopee teutonă. Într-un fel și noi în gropile noastre, în noaptea aceea de noiembrie, neprietenoasă și neagră, eram auditorii acelei uverturi macabre în așteptarea baghetei ce va da semnalul cortinei de ridicare și defilarea cavalerilor secolului XX,

nu în armuri medievale, ci călărind pe reptile de fier cu limbi de foc și scântei de mitraliere, venind ca în noaptea Walpurgică să ne cucerească. Așteptarea era grea, emoțiile creșteau cu fiecare clipă, frigul și întunericul ce ne înconjura ne mărea sensibilitatea care încet, încet ajungea la paroxism. Nu, nu mai avea rost să scrutăm întunericul de nepătruns, să respirăm aerul rece, pâclos, care alunecă prin nările noastre înghețate, rostogolindu-se ca mici bulgări de gheață pe trahee, răcindu-ne coșul pieptului, strângând într-o menghină dureroasă toracele, să continuăm să stăm afară. Hai înăuntru, băieți, că îi putem asculta și de acolo. Ne-am dezlipit cu greu de la locurile noastre lăsând fiecare în urmă câte o mică pată neagră, de unde pământul dezvelit de pătura de zăpadă topită de respirația caldă, rămânea mărturie alături de zăpada bătătorită a bătutului pe loc de picioarele înghețate, că luasem parte din loje la audierea uverturii. Acum tăcerea se lăsase în buncăre, privirile ochilor, purtători de mii de întrebări în așteptarea tot atâtor răspunsuri, mă fixau și cu tot efortul meu de a-i ocoli, nu reușeam. Și totuși înțeleg că nu e momentul de pus întrebări; ședeam tăcuți împrejurul sobei, ascultând în continuare simfonia care nu se mai termina. A început să zbârnâie telefonul și rând pe rând am fost chemați de P.C.D., de infanterie, de bateriile de tragere, care toate vroiau să le spui ceva nou, dacă cumva observasem vreo mișcare la inamic sau orice lucru cât de mic.

Cu toate că același întuneric de nepătruns, aceeași ceață care acum se transformase într-o pâclă densă, îți împiedică vizibilitatea îi înconjura și pe ei, totuși sărmanii se agățau de cel mai mic semn informativ, cu dar de liniștire din partea mea. Nu, nimic de semnalat, în afară de cățeii pământului care s-au unit să urle, să latre, răscolind parcă măruntaiele lui, răspândit pe calea undelor sau transmise prin coaja groasă și înghețată a pământului, acele zgomote sinistre și enervante care veneau să ne transforme într-un pachet de nervi. Singurul post cel al P.C.D. și al legăturii cu infanteria, glasul lui Chimuță, sunând clar, liniștit, ce-ți inspira siguranță și încredere, mai găsea resurse în

aceste momente de înaltă surescitare, să-și expedieze glumele prin fir. Măi, da bun oracol ne-a trimis Ivan ! Ți-ai pregătit costumul de gală, vezi, nu-ți uita decorațiile, că așa se cuvine să-i așteptăm la confruntarea la nivel înalt ce va avea loc mâine : Cred și sunt convins că mâine va începe nunta, și singura bucurie ce mi-a rămas este întrevederea de ieri pe care am avut-o, și asta probabil ca un presentiment ale celor ce vor urma.

Mi-a plăcut foarte mult optimismul lui, și eu îl aveam pe al meu, și îmi făcea mare plăcere să fiu înconjurat și să aud numai cuvinte optimiste. Ne-am luat rămas bun, cu urările de rigoare de „noapte bună", urmând ca să ne mai telefonăm a doua zi, lucru pe care nu l-am mai putut face niciodată...

Acum telefoanele zbârnâiau insistent și pe întreaga linie a frontului, convorbirile se țineau lanț, trădând o îngrijorare ce pusese stăpânire pe toate posturile de comandă și buncărele eșaloanelor înaintate, intrate parcă într-o stare de excitație vibratorie, dezlănțuite de huruitul infernal. Trecuse perioada de acalmie parcă bolnăvicioasă a frontului, în care orele și zilele se scurgeau într-o monotonie obsedantă, și cam dureros s-a trecut brusc la reversul ei, acest vacarm lugubru care în noapte capătă valențe de apocalips.

Aidoma animalelor care datorită unor simțuri superioare nouă trădează neliniște, agitate scot fel de fel de sunete, gemete, urlete, pământul care bolborosește, se zguduie, scoate zgomote venite din străfunduri, oamenii presimt venirea, apropierea pericolului, nu atât de mult, sau chiar foarte rar prin simțuri, ci prin rațiunea și prelucrarea informațiilor culese, îi alertează. Trăiam din plin îngrijorarea mea, a noastră a tuturora, dar manifestată în forme diferite putând dacă ai fi asistat ca un observator să alcătuiești o gamă perfectă de manifestări și reacții ale oamenilor. Și cât de paradoxale sunt unele manifestări. Cât de bizară îți apare ființa asta omenească care pusă în fața unor stări de mare încordare, răspund după subiect de la calm și echilibru, coordonându-și perfect mișcările, până la isterie care este extrem de molipsitoare, devine comună. Nimic nu e mai dezolant decât să

vezi sau să fii în mijlocul unor mase cuprinse de nebunia, isteria fricii, în care figurile capătă înfățișări de măști de carnaval, mișcările devin dezordonate, iar masa furioasă ia aspectul unui animal preistoric, care se mișcă într-un ritm epileptiform. L-am trăit cu luni înainte, cu ocazia unui atac în fața Vigodei, și-l avusesem în fața ochilor, trăia în mine în ciuda efortului de a-l înstrăina.

Nu știam că mai târziu, fricii i se va adăuga al doilea virus al dezumanizării, care se numește „foame" și care e foarte greu să știu dacă e mai violent decât frica. Telefoanele începuseră să fie mai puțin solicitate, prin noapte duhurile încercau să se ducă spre cotloanele lor, încordarea parcă își spunea cuvântul infuzând încet o oboseală, un fel de toropeală în stare de veghe și noi toți din buncăr și de pe aiurea începeam priveghiul de ciocli. Stăteam așa încremeniți, focul încet, încet se stingea, nimeni nu simțea nevoia să-l alimenteze și ultimii tăciuni ne iluminau slab buncărul, aidoma unui foc neputincios să lumineze prin ceață într-un port din îndepărtatul nord. Lung și trist priveghi, rămăsesem pironiți în pozițiile noastre, împăcați parcă cu ce va veni, și arborând pe figurile obosite resemnarea în fața inevitabilului.

Huruitul mai estompat care umplea buncărul făcea acum parte integrantă din atmosfera intimă și numai prima salvă de un grup de Katiușe, trasă în plină noapte, a venit să trezească din amorțeala obositoare ca dintr-o transă de spiritism. Erau orele 4 dimineața în ziua de 19 noiembrie 1942.

Prima canonadă trasă în noaptea de tăciune fusese semnalul dirijorului care comandase cu bagheta lui neagră, începutul epopeii de la Don-Stalingrad.

Ofensiva se declanșase, primelor acorduri de katiușe le-au urmat zecile și sutele de guri de foc de toate calibrele, țăcănitul interminabil al mitralierelor, huruitul monștrilor de oțel, care toate la un loc transformaseră întreaga atmosferă într-un cazan al satanei, unde ciocanele te izbeau în moalele capului, îți multiplicau ecourile, iar impactul proiectilelor și obuzelor zguduia pământul, făcându-ne să fim azvârliți de la un perete la celălalt

al șanțurilor de comunicații. Dialogurile dintre noi deveniseră imposibil de recepționat, întreaga atmosferă și pământul clocoteau și așteptam din clipă în clipă să ne apară musafirii și mașinile lor de oțel, sau să fim striviți sub ploaia de proiectile ce cădea ca o grindină peste noi. În câteva minute toate legăturile cu P.C.D. erau distruse, apelurile noastre disperate rămâneau fără răspuns, numai legăturile cu P.C. Batalion și al bateriilor de tragere mai răspundeau și ele cu foarte mare greutate. Trăiam momente de mare derută, șuieratul continuu al proiectilelor de artilerie, fâlfâitul brandurilor, țăcănitul mitralierelor, huruitul enervat al motoarelor pe care le auzeam din ce în ce mai aproape, făcea să clocotească întreaga vale și cerul unit cu pământul prin ceața densă și de nepătruns ne izolase complet de tot ce ne înconjura, lăsându-ne senzația unor oameni părăsiți pe o banchiză în derivă, pradă curentului dezlănțuit al talazurilor.

Era atât de densă ceața asta rece și umedă, încât nici degetele de la propriile mâini nu le puteam vedea. Pe lângă noi se scurgeau coloane de tancuri a căror prezență o intuiam numai prin intensitatea zgomotul provocat de motoare, și din clipă în clipă așteptai să fii strivit de vreo namilă de fier. Proiectilele de toate calibrele se spărgeau cu nemiluita și șuieratul schijelor ce se întretăiau deasupra capetelor noastre ne asurzea urechile. În câteva minute canonada se îndepărta de noi, huruitul infernal devenea din ce în ce mai surd și numai clănțănitul mitralierelor și bubuitul surd al grenadelor ofensive și defensive care mușcau pământul înghețat mai rămase prezent lângă noi.

Și parcă să întregească întregul vacarm al sutelor de decibeli ai poluării sonore, își făcuse apariția și zgomotul atât de cunoscut nouă, al aviației. Sute de motoare, de bombardament, de vânătoare de toate neamurile se plimbau deasupra noastră, ușurându-și la nimereală pântecele lor pline de bombe, care împrăștiau un fum negricios și persistent ce contrasta cu albul spălăcit al zilei. Exploziile bombelor grele ne ridicau ca pe niște coji de nuci din șanțurile noastre, atât de puternice erau șocurile transmise prin pământ de zecile de tone de trotil ce le conțineau. Aveai impresia

că se apropia sfârșitul pământului, că pe undeva profețiile veneau să se materializeze. În tot acest iureș de fum, ceață, foc, schije am reușit să trimit pe sergentul meu observator până în sat, cu tot riscul ce-l comporta o astfel de misiune de a ne informa asupra situației de acolo și eventual ceva ordine ce ar fi trebuit să ne fie transmise, căci ca un ultim ghinion ni se rupsese și legătura cu P.C.D. Plecat pe fir și cu misiunea de a-l repara, sergentul a părăsit buncărul, cu indicația expresă să nu meargă decât atât cât se va putea, fără prea mari riscuri. În sat se abătuse urgia și infernul; comandamentul era dezorganizat, atelajele (rezerva) de la tunuri răvășite, găuri imense de proiectile din care încă ieșea fumul, ca dintr-un vulcan, învălmășeală de oameni, cai, căruțe, care în agonia năprasnicului cataclism ce se iscase parcă din senin îi cuprinsese pe toți. Nu puteai să-ți dai seama de nimic, nu puteai să stai de vorbă cu nimeni, toți se agitau, gesticulând și bolborosind fraze fără sens. Cam astea erau imaginea și starea de spirit a celor de la P.C. Toate mi-au fost relatate de sergentul meu întors din misiune și atunci am hotărât să mă duc personal să iau, dacă se mai putea, legătura cu Comandantul meu de divizion. Către prânz, timpul nu mai avea hotar, clipele păreau ore, orele zile și noi trăiam numai prin instinct; m-am deplasat însoțit de sergentul meu telefonist spre satul unde era instalat P.C. De departe nu puteai deosebi nimic prin pânza groasă de ceață amestecată cu fumul înecăcios al caselor care ardeau înfundat, sau ici colo câte un foc în vâlvătaie își trimitea palele de flăcări ce dansau homeric pe fundalul cerului coborât până spre noi. Nimic din ce fusese până ieri nu mai rămăsese. Priveliștea dezolantă, haosul domnea peste tot, nici picior de P.C., zidurile fumegânde, purtând amprenta impactelor cu obuzele, lăsau să se caște găuri imense ce-ți ofereau un spectacol înfiorător, și priveau ca niște funduri de ceaun arse de prea multă întrebuințare. Acum apăreau presărate peste tot leșuri de cai sfârtecați, surprinși în fel de fel de poziții, decapitați, spintecați pe burți, lângă hoiturile cărora masa informă de mațe parcă le mai mișca încă. Oriunde aruncai privirile, ochii ți se opreau pe

imagini triste, tablouri sumbre, peste care moartea își întindea aripile de liliac al cavernelor, peste trupurile rămase inerte. Am părăsit satul, cu dorința fierbinte de a mă întoarce lângă ai mei, care în aceste clipe aveau mai mult nevoie de mine ca oricând. Și de ce n-aș zice-o că și eu îi doream aproape. I-am regăsit stând chirciți, ciucure unul într-altul parcă această apropiere sufocantă le-ar fi conferit mai multă liniște, mai mare siguranță. M-au întâmpinat cu o bucurie reținută nu că o simțeau așa, dar nu mai aveau putere de exteriorizare. Ce putea să facă o singură zi de adevărat război ? Le pierise toată bună dispoziție, pe fețele lor parcă îmbătrânite ochii mă priveau întrebători, având în ei ghimpele incertitudinii, neliniștea clipelor ce vor veni, resemnarea ceasului care-l așteptau să bată. Erau de nerecunoscut.

Atunci pentru prima dată m-a cuprins și pe mine o neliniște apăsătoare, și nu cele văzute pe drumul spre sat, ci buncărul nostru ce ne fusese o vatră caldă și prietenoasă, dându-ne ceva din balsamul căminelor noastre, era acum trist și rece, devenise neprietenos, iar noi parcă eram niște străini aciuați de câteva clipe în el. Nici el nu ne-ar fi recunoscut, pe noi cei care cu câteva ore înainte îl umpleam cu râsetele noastre, îi dădusem viață din viața noastră, îl împodobeam cu dragostea și cu tinerețea noastră. Deveniserăm într-o singură zi, bătrâni, posaci, îngândurați și mai presus de toate lipsiți parcă de curajul atât de necesar pentru astfel de clipe. Să fie oare o reacție pasageră, lăsând să-și facă loc, să apară adevărata noastră față ? Sau ca o prăbușire iremediabilă, începusem printr-un fiasco confruntarea noastră cu zeul Marte ? !

Oare să fie cu adevărat puterea noastră de bravare și osatura noastră psiho-morală în fața infernului deschis, o biată palidă mască ce o arboram noi departe de el ? ? Nu, nu puteam fi noi ăștia ! Nu-mi plăcea să cred, nu vroiam să admit că noi puteam fi atât de slabi și realitatea atât de dură ca să poată sfărâma granitul credinței noastre.

Atât de mult am crezut fiecare în steaua lui, atât de convins ne-am hrănit gândurile și visurile noastre, în credința reîntoar-

cerii printre cei dragi, încât nu puteam admite să renunțăm la ele printr-o puerilă capitulare, frizând slăbiciunea de femeie.

Îmi plimbam ochii de la unul la altul, încercam să le smulg frica, să le infuzez încrederea, dar care pe undeva și la mine se clătina, dar cu gândul la ei, la necesitatea de a-i reanima, găseam încă destule resurse de curaj și încredere. Și, lucru foarte interesant, că-n timp ce mă frământam să găsesc remediul miraculos, simțeam cu ochiul minții, cu acea intuiție în care credeam că și ostașii mei erau stăpâniți de același impuls, de a se descătușa de inerția în care ne azvârlise infernul dezlănțuit. Am rupt tăcerea apăsătoare care se așternuse printre noi și printr-un artificiu pe care-l mai întrebuințasem cu alte ocazii, pentru a risipi încordarea și prăbușirea echilibrului și încrederii, am început să încerc a le explica calm și dezinvolt situația creată. Mă ascultau în liniște, ochii lor îmi urmăreau mișcările buzelor; cuvintele alese cu mult discernământ în relatarea cât mai exactă dar nealarmantă, au adus ca prin minune o relaxare a figurilor crispate, și încet, încet încrederea și siguranța începeau să urce prin sângele înghețat parcă, îmbujorând obrajii palizi de stagnare pricinuită de frică.

Orele se scurgeau greu, încordarea se resimțea în întreaga noastră ființă, zgomotele tăvălugului de fier și fum se auzeau din ce în ce mai surde, întunericul începea să se lase lin peste noi și acum focurile aprinse apăreau ca niște licurici în noapte, marcând pregnant linia frontului. Eram cu toții ieșiți din buncăr, și priveam cercul de foc care ne închidea în mijlocul lui, trezind în noi întrebări care-și așteptau răspunsuri. Cât de greu este pentru cel ce are răspunderea morală, de a avea puterea să împrăștie incertitudinile, să mistifice realitățile; o situație reală și palpitantă, poate la zeci de kilometri de noi acele pâlpâiri de lumină care răzbăteau greu prin ceața densă, aidoma unor torțe ce-și trăiau ultimele licăriri, ne alimenta certitudinea unei ofensive reușite a inamicului. Rămași singuri, lipsiți complet de orice comunicare telefonică cu vreun eșalon superior, sau cu vreun vecin, de care am fi avut atât de mult nevoia de a le auzi glasul,

ce ne-ar fi conferit o liniște amăgitoare, că nu suntem chiar izolați, ne-am retras în buncăre lăsând ca lințoliul nopții să ne protejeze în imensitatea ce ne înconjura, buncărul nostru cu fumul ce iese lin, parcă singura prezență a unei insule locuite din oceanul înghețat.

Noaptea am petrecut-o dormind iepurește, îmbrăcați, pregătiți în fiecare clipă pentru ripostă, și totuși somnul acela furat parcă ne provoca destindere.

Nimic nu a venit să ne tulbure liniștea, focul întreținut toată noaptea cu grija vestalelor înarmate până-n dinți, cu pleoapele căzând greoaie peste ochii obosiți care derulau acum filmul întregii zile, răspândea în jur o căldură plăcută, în care toropeala domnea în trupurile obosite de încordare. Rar de tot câte o salvă de baterie se auzea în surdină, motoarele nu-și mai trimiteau huruitul lor agasant. Clănțănitul cățelelor (mitraliere) adormise și el, lăsând să se aștearnă o liniște de țintirim.

Această stare între veghe și somn, între vis și realitate, a fost brusc curmată de mugetele scornite parcă de aceeași baghetă neagră, uraganul se dezlănțuia iarăși urmând din nou tăvălugul de fier și plumbi, aidoma unor ciulini mânați năprasnic de un vânt vijelios pe întinsul nesfârșit al stepelor. Începusem ziua de douăzeci noiembrie în același ritm de sarabandă îndrăcită a orchestrei cântând toată gama de zgomote și noi eram la locul nostru, în singurătatea care devenise și mai ucigătoare prin lipsa de legătură telefonică, pâcla densă și umedă conferindu-ne un camuflaj perfect. Eram de ignorat sau nu fusesem observați de cohortele de tancuri și mașini blindate ce se scurgeau necontenit pe lângă noi ? Atât de năprasnică era ceața ce plutea peste noi, unind cerul cu pământul, transformând totul într-o pânză de nepătruns, ne era deopotrivă prietenă și inamică. Prietenă că ne ferea de ochii ce scotoceau fiecare metru de pământ în găsirea vreunei rezistențe, ce trebuia să fie anihilată, și inamică că reducea la zero orice intervenție fie a aviației, fie a trupelor blindate, în încercarea disperată de a ne despresura din încleștarea de foc care ne înconjura. Începusem a doua zi a marii ofensive,

neclintiți de la locurile noastre, dezorientați complet, rămași izolați în spatele frontului care înainta vertiginos, mărind cu fiecare clipă distanța razei cercului care se închidea din ce în ce, micșorându-ne posibilitățile de a întreprinde vreo încercare de a scăpa din el. Trăiam clipe penibile, soldații care mă înconjurau, ținându-se de mine aidoma copiilor de fusta mamei, așteptau de la mine vreo decizie, care să le spulbere incertitudinile. Încordarea devenea din ce în ce mai mare, neliniștea punea stăpânire pe noi toți, mai mult, clipele se scurgeau mai greu, nesiguranța devenise singurul sentiment ce ne domina. Eram pus într-o situație foarte grea, nu știam ce atitudine să iau, eram pur și simplu incapabil să judec la rece vreo decizie. Făceam eforturi supranaturale să nu le transmit și celor ai mei starea mea, și cu toate că în capul meu domnea un gol imens, ce nu-l puteam umple cu nici un fel de gând, vroiam să par că derulez un șir întreg de posibilități, pentru a găsi soluția cea mai fericită de a ieși din impas. Acum, pe deasupra noastră bondari nevăzuți își anunțau prezența prin zumzăitul enervant al miilor de cai putere, aruncând la nimereală din pântecul lor burduhănos încărcăturile nimicitoare. Le aruncau peste tot, nu era văzuți de ei, așa cum nici noi nu-i vedeam, ci numai îi auzeam.

Se îndepărtaseră de mult de linia frontului și acum treceau pe lângă noi, sfârșindu-se parcă grosul trupelor de atac. Să părăsim buncărul pe o direcție necunoscută, să încercăm să ne aventurăm în pâcla densă, aidoma unor spiriduși din basmele nordice, la ce bun ? Într-un târziu, am decis să mai așteptăm, considerând că totuși buncărul nostru, atât de îndrăgit, ne conferea mai multă siguranță. În jurul nostru o l niște relativă, zgomotele surde și îndepărtate le auzeam mai rar, telefonul amuțise de mult, cât vedeai cu ochiul simțurilor, căci vizibilitatea era practic zero, nu-ți conferea decât muțenia locurilor pârjolite și a morților care mobilau întinsul nesfârșit al zăpezii. Le-am spus ostașilor mei, într-un târziu, hotărârea mea și au acceptat-o ca pe singura soluție să le aducă liniște. Erau atât de încrezători în mine, mă urmăreau în fiecare clipă, făceau eforturi vizibile de a

citi în ochii mei orice modificare interioară transmisă lor de la calmul aparent la nervozitatea pricinuită de incertitudine. Eram acolo izolați, părăsiți parcă de toți și de toate, ca niște temerari care au îndrăznit să tulbure liniștea întinselor stepe, înveșmântate în mantia argintie a iernii rusești, aducând prin prezența noastră un sacrilegiu mitului nordic ce plutea prin ceața de nepătruns. Clipele se scurgeau greu, apăsătoare, comunicările dintre noi erau sărace, monosilabice, și fiecare păstram o liniște de mormânt, în dorința de a fi cât mai neobservabil. Numai respirațiile noastre accelerate, globul ochilor care se roteau spre același punct central, care eram eu, erau singurele semne ale trăirii din buncăr. Încet, încet peste noi se lăsau umbrele nopții, transformând pâcla densă opalescentă într-o mantie neagră și rece. A doua noapte am petrecut-o în fața aceluiași foc, a butoiului calorifer, care își trimitea prin spărturile lui luminile palide ce jucau fantomatice pe pereții întunecați ai buncărului. Renunțaseră la posturile de așteptare, la cuiburile de mitralieră, și toți erau în jurul meu. Așteptare, așteptare, așteptare...

Acum panorama frontului care marca închiderea cercului era vizibilă, aveai impresia că te afli undeva aiurea la vreun carnaval, unde străfulgerările rachetelor multicolore și a gloanțelor trasoare ce se înscriau ca un șirag de perle de o splendoare inimaginabilă, pe fundalul cerului de tăciune, îți conferea tabloul unei lumi de fantasme. Dacă ai fi putut întrerupe o clipită realitatea ce persista în noi, măcinându-ne nervii, cu un comutator nevăzut, ai fi rămas spectatorul impresionat de mirificul tablou ce ți se oferă. Dacă, dar cât de imposibilă era această dorință.

Priveam cu toții acest magnific și dureros spectacol și fără voia noastră participam cu sufletul, cu întreaga ființă la beția de lumini și culori ce scânteiau prin noapte. Nu știu dacă vreunul din noi a închis vreun ochi, dar știu că zorii zilei ne-au prins trezi, încordați și hotărâți să facem ceva. Da, era momentul să iau o decizie. Către orele 8 dimineața, când ultimele șanse de a lua vreo legătură cu vreun post din stânga sau dreapta noastră erau total epuizate, am ordonat echiparea întregului echipament,

distrugerea rețelelor telefonice, abandonarea tuturor lucrurilor de prisos, ce ne-ar fi îngreuiat retragerea, fixând ca în jur de orele 10 să fim gata de marș. Totul a decurs în liniște, fiecare era ocupat cu împachetarea, buncărul se dezbrăca încet, încet de haina caldă a prezenței noastre, și așa, golit de tot ce l împodobise în tot timpul șederii noastre, lua cu fiecare clipă aspectul trist și rece a unor găuri scormonite de oamenii preistorici. Ultimele pâlpâiri de foc în butoiul nostru, care ne mai încălzea slab privirile rătăcite și inimile înghețate de frigul interior, mai stăruiau în clipa în care părăseam pentru totdeauna confortabila așezare de pe malul Donului. Începusem exodul.

Înarmați până-n dinți, purtând în spate ranițe grele, la șolduri grenade, pe piept pistoalele mitralieră, în mâini ținând strâns câte o lopată Lineman, sau vreo bobină de fir telefonic, păream un convoi de alpiniști porniți în cucerirea vreunui pisc de legendă. O ultimă privire, a bătrânului Don pe care nu-l vedeam, dar îl simțeam pe aproape, a dealului cu botul lui nins și ochii ni s-au desprins cu greu de buncărul văduvit de viață și din care ultimele pale de fum mai ieșeau aidoma unor aburi dintr-un animal omorât pentru jertfă. L-am părăsit cu sentimentul dureros al despărțirii de ceva drag, ca un presentiment al unui exod, dătător de calvar. Am pornit încet, tăcuți, în monom, avându-mă în frunte, alături de sergentul meu observator, încercând la fiecare pas să adulmecăm pericolul și să ripostăm oricui ar fi vrut să ne tulbure liniștea. De departe, sau de sus, păream o caravană de osândiți ce-și târau cu greu pașii înnăclăiți în tristețea clipelor, îngreuiați de zăpada ce se lipea de tălpi, pulpane, de fețe, de noi, făcând ca fiecare pas să constituie un efort de a-l urma pe celălalt. Mergeam tăcuți, într-o încordare supremă, sfidând ceața prin care orbecăiam ca niște lilieci, având ca busolă instinctul și cap compas nemărginitul.

Trecuse de mult prânzul, nici un semn de viață nu era pe aproape. Rar câte un croncănit de cioară, în căutarea unui ospăț macabru, tulbura liniștea. Înaintam cu greu, făcând cu fiecare pas efortul de a-l scoate pe celălalt din zăpada ce se așternuse într-un

strat destul de gros. Ocolisem intenționat satul Nijni-Fominschi, unde până mai ieri fusese P.C.D. și ne îndreptam spre o direcție pe care o intuiam că se retrăseseră ceilalți. Se scurseseră ore lungi de marș și spectacolul oferit ochilor îmbrăca monotonia unui câmp nesfârșit de zăpadă, peste care găurile înnegrite ale proiectilelor și bombelor de avion, sau urmele șenilelor, marcau trecerea frontului. Din loc în loc urme de adăposturi părăsite, șanțuri de comunicație goale, sârmă ghimpată răvășită în dezordine, sau locurile amplasamentelor de baterii, văduvite de mobilele ce le ornaseră, tunuri sau obuziere de toate calibrele. Nu știu cât am parcurs, dar deodată deasupra noastră, zburând la mică înălțime, huruitul unor motoare de avioane ne-a azvârlit la pământ. Inimile ne băteau gata să ne iasă din piept, eram lipiți de zăpadă, oferind ținte minunate pentru vreun mitralior dornic să-și verifice talentul de bun trăgător și lipsiți de orice posibilitate de apărare, așteptam țăcănitul mitralierelor sau răbufnelile bombelor. Se roiau în jurul nostru, ne considerau singurii supraviețuitori ce mai puteam prezenta vreun interes atât pentru inamic, cât și pentru ai noștri, când într-o încercare disperată de a dezlega enigma acelor bondari zgomotoși, m-am rostogolit în așa fel încât să pot privi cerul; la început parcă prin ceață semnul avioanelor noastre și imediat, nesiguranța a devenit certitudine, căci aparatele de zbor care se roteau ca niște corbi deasupra hoiturilor presărate pe zăpadă, erau germane. Priveam îngrozit cum din ele se slobozeau corpuri imense oval lunguiețe, bombe adevărate, și mi-am închis ochii într-o grimasă de durere și așteptare. Poate erau inamicii care-și camuflaseră însemnele lor pentru a ne induce în eroare. Secundele treceau înfiorător de greu și așteptam să înceapă vacarmul, 1,2,3,4,... clipele treceau, dar sarabanda nu începea.

Mi-am deschis ochii și, spre surpriza mea, acele namile pluteau în aer, lin pe deasupra noastră, suspendate, fiecare de câte o parașută, aterizând ușor spre noi. Întreg cerul era plin de astfel de corpuri stranii, ce se balansau prin ceață. Trecuse prima emoție trăită intens de noi toți și acum își făcea loc curiozitatea.

După ce primii mesageri au sărutat zăpada, am încercat să ne apropiem încet și cu teamă de unul care căzuse aproape de noi. Acum teama creștea, alimentată de cunoștințele asupra multitudinilor de șiretlicuri pe care le poate întrebuința inamicul pentru distrugeri.

Încet, încet, apropiindu-ne ca niște geniști în misiune de dezamorsare a vreunei mine sau bombe, am hotărât să pun primul mâna pe un mâner ce străjuia un fel de capac-chepeng. L-am tras cu ochii închiși, cu sufletul la gură și într-o încordare care mă transformase într-o stană de piatră.

Un scârțâit ușor de fiare: ai mei mă urmăreau de la vreo câțiva zeci de metri, unde îi lăsasem în siguranță, broboanele de sudoare mi se prelingeau pe frunte, transformându-se în șiroaie pe lângă ochi, spre șanțul nazal, provocându-mi usturimi de ochi și un gust acru-sărat în gură, iar mâinile tremurau sacadat, ieșite de mult de sub controlul voinței. Stupoare, devenisem într-o clipită Contele de Monte-Cristo, rămas uluit, încremenit de strălucirea pietrelor nestemate, și imensitatea de aur ce dormita în peștera minunată. Era rândul meu să rămân încremenit la ce mi se oferea ochilor. Așezate ca într-o cămară de bună gospodină, alimente de toate soiurile, de la biscuiți, cutii de conserve, ciocolată, cutii cu brânzeturi fine, țigări, miere împachetate artistic, ocupau locurile printre muniții, grenade, focoase, pistoalele mitraliere, ornând darul trimis nouă de cei de dincolo de cercul de foc, peste care ca un ambalaj făcut cu mare măiestrie, o hartă împăturită frumos, a frontului ultimelor 24 de ore, ne asigura că totul se va sfârși cu bine, rugându-ne în limba noastră „să mai rezistăm încă 3 zile și vom fi despresurați". Nu mă mai interesa nimic, ochii îmi fugeau nesățios de la pachet la pachet și gândul că ne vom ospăta din plin după aproape 4 zile de înfometare mă încălzea. Un scurt semn și soldații mei au executat un adevărat asalt al comorii. În câteva clipe în jurul bradului de metal cu darurile lui multe și bune ne ospătam din plin savurând bunătățile și ignorând complet pericolul ce ne păștea. Și cât ai clipi din ochi din singurătatea în care ne consideram azvârliți de

soartă, întreg platoul se transformase în mici mușuroaie de furnici, care se ospătau din pântecul atât de darnic al falselor bombe. Nu mai eram singuri, sațietatea și prezența sutelor de ostași și ofițeri, răsăriți ca din pământ, ne aduceau o liniște și speranța unor clipe mai bune. Cât de binefăcătoare și reconfortantă a fost pentru noi această mană cerească, ne-o dovedea buna dispoziție și curajul ce pusese stăpânire pe noi. Și ca un miracol de drog dătător de viață și putere ne simțeam în stare de fapte mari. Sătui, după o mică siestă în care cuvintele scrise pe hartă, menite să ne redreseze moralul și să ne alimenteze speranțele într-o despresurare ce trebuia să sosească din clipă în clipă, am hotărât împreună cu ai mei să luăm legătura cu eventualele rămășițe ale P.C. Divizion. Am pornit de data asta cu puteri noi spre centrul platoului care încet, încet rămânea depopulat de sutele de spiriduși ce se mișcau parcă mai iuți după ospățul picat din cer. Era trecut de mult de ora prânzului, începuse să se lase primele semne ale înserării, ceața căpăta din ce în ce o culoare mai închisă și afară că ici și colo zăream câte o figură ce se agita, dispărând subit sub zăpadă, n-am putut găsi nimic. Eram spre sfârșitul celei de a treia zi de la declanșarea ofensivei și prima noapte pe care trebuia să o petrecem în câmp, sub pătura de ceață mohorâtă, lipsiți de căldura buncărului căruia îi duceam dorul. Ne-am răspândit în trăgători, fiecare cu misiunea de a găsi vreo gaură mai mare pentru adăpostire sau vreun buncăr părăsit, unde să fim barem ocrotiți de vântulețul care se iscase bătând în rafale scurte și reci. Nu știam cam câți dintre ai noștri împărtășeau aceeași soartă ca a noastră și dorința de a găsi un culcuș cât de primitiv ne mâna pașii prin zăpadă. Eram distanțați destul de mult unul de altul dar în așa fel să ne auzim și consemnul era că la prima descoperire al vreunui loc cât de cât ospitalier să ne anunțăm. Într-un târziu prin releu, am auzit glasul unuia, care mai norocos decât ceilalți dăduse de un buncăr jumătate acoperit, jumătate dezvelit format dintr-o singură încăpere mare cu paturi pe suluri din pământ, peste care paiele răvășite și cam urât mirositoare, țineau loc de saltele. Ne-am adunat cu toții în jurul lui, și spre marea

noastră bucurie, ne oferea un spațiu destul de mare și confort destul de sporit.

Ne-am înghesuit, îmbrăcați, unul într-altul, nelăsând spațiu liber între noi, pentru a nu permite rafalelor de vânt ce ne ventila adăpostul să se insinueze printre noi. Și așa obosiți de orele de mers prin zăpadă, de emoțiile prin care trecuserăm și datorită lipsei de antrenament pentru eforturi susținute, am adormit buștean fără nici o grijă de a instala santinele sau observator de noapte. O noapte liniștită, calmă, fără vise în care căldura trupurilor obosite și îndestulate de ospățul sardanapal, savurat cu atâta frenezie, a înlocuit căldura buncărului părăsit.

Se lumina încet de ziuă, întunericul de genune lăsa loc primelor irizări de dimineață, o zi rece de noiembrie, ceața își pierduse din densitate, începusem să vedem mai clar la distanțe mai mari decât până acum și era pentru prima dată, după trei zile, când prin spărturile căscate ale norilor de plumb întrezăream petice de cer nemohorât. Înspre răsărit o geană de orizont mai deschis lăsa să se vadă niște raze plăpânde de soare rece. Fiecare începeam să facem mișcări de dezmorțire, căci pozițiile incomode ale somnului parcă letargic din timpul nopții ne anchilozaseră toate articulațiile. Începea o nouă zi, cu noi surprize și mai ales cu mii și mii de necunoscute.

Am ieșit afară din groapa adăpost, să inhalez aerul proaspăt și rece al dimineții și să arunc o privire peste întinsul covor de zăpadă. Primul tur de orizont, făcut sumar, numai așa ca să-mi deprind ochii cu peisajul, m-a obosit, făcând să apară lacrimi în ochii obișnuiți cu întunericul. Încet, încet, simțeam cum infuzarea de aer proaspăt pătrundea adânc în întreaga ființă, urcând ușor și plăcut prin rețeaua de sevă a vieții, sângele sus, cât mai sus spre creier. M-am pomenit înfulecând lacom, aidoma unui asfixiat, oxigenul dătător de viață, și simțeam cum mișcările mâinilor și picioarelor își recăpătau mobilitatea și ușurința copilăriei. Eram fericit că trăiesc, că respir, că sunt acolo unde sunt.

Pentru câteva clipe, tot ce mă înconjura, zăpadă, frig, inamic, depărtări de țară, se topiseră ca prin minune în mojarul dorinței

de a supraviețui, în pofida oricărui obstacol ce ar fi apărut, cuprins de tumultul unor puteri nebănuite ce se eliberau ca niște forțe ale hăurilor ținute în frâu de puteri demonice.

O, cât de mare și puternică este dragostea de viață. Poate cu ani în urmă, elev fiind, nu puteam înțelege, cu tot efortul minții și sufletul meu tânăr și dornic de viață, splendida filosofie exprimată de poet, cu o valoare de testament, demnă de a fi înscrisă și purtată pe frontispiciul oricărei generații, cuvintele care exprimau laconic „Înainte morții mele, moartea dragostei de viață" !

Da, poate că un imperativ al clipelor, nedeclarat de nici unul dintre noi, dar stăpânindu-ne întreaga ființă, această dorință de a trăi, acest marasm al dragostei de viață, era motorul care funcționa fără întrerupere și alimentat de energii slabe, mișca mașina care eram noi, fiecare dintre noi, ce populam imensitatea stepelor albite ale Donului, înfometați, sfâșiați de gânduri și chinuiți de găsirea limanului, a salvării unor naufragiați în tăvălugul de ceață, fum și flăcări ale frontului.

Mi-am revenit încet din visurile mele ce-mi învolburau creierii care reveneau la normal și m-am întors în adăpost, să-mi văd ortacii. În semiîntunericul ce umplea groapa, trupurile lor, ce se mișcau leneș în forțarea de a se destinde din amorțeala nopții, păreau niște șerpi, balauri, înviați din splendidul grup statuar al lui Laocoon. Aburi ce ieșeau din gurile lor căscate, se ridicau încet în sus spre deschizăturile tavanului, formând nori albicioși care la întâlnirea cu aerul rece al dimineții se transformau în limbi de substanță translucidă ce se topeau, făcându-ți impresia aburilor ieșiți în zilele de primăvară răcoroasă din respirația pământului. Ei, cum a fost, ați dormit bine ? Mai bine nici că se putea, au răspuns în cor toți dorind parcă să mă asigure că spuneau adevărul. Cu toții am simțit cât de bine și confortabil am dormit, dar ce oare doream să avem mai mult ? Nevoia te învață să fii înțelept și să te mulțumești cu puțin. Eram fericit că alături de mine, și ortacii mei, frați de crude încercări și suferințe își doreau tot atât de mult, în esență nimic mai mult decât ni se oferea, ca și mine.

A sosit timpul să ne continuăm drumul și poate azi vom avea mai mult noroc. După o frugală gustare — alimentele acum le drămuiam cu foarte multă chibzuință — am părăsit hotelul de noapte în căutarea celor pierduți.

Acum mergeam mai înțepați, ne asigurasem din plin combustibil, dormisem bine, eram redresați și moral. Nu știu ce ne făcea să credem că în curând vor veni clipe mai bune, era poate o dorință fierbinte pe care o simțeam în noi și cu care ne hrăneam ca dintr-un fruct miraculos, dătător de speranțe. Cu fiecare pas făcut începeam să ne familiarizăm cu orizontul ce ne înconjura; încet, încet, apăreau siluete de prin găurile invizibile ale pământului care-i adăpostiseră în cursul nopții, lumina zilei se aprindea mai tare, respirația noastră ieșea mai vizibilă sub forme de trombe de aburi și nu peste mult timp ne puteam situa precis prin coordonate locul unde ne aflam. Eram pe un platou întins, cu mici denivelări sub formă de dâmburi, întretăiat de văioage mici ce confluau toate spre o vale mai mare care se prelungea pe versantul sudic al dealului, lăsându-se lină spre satul Novâi-Fominschi la vreo 4-5 km de Nijnâi-Forminschy și aproximativ 10-12 km de un centru mai mare, Raspopinskaia, care urma să fie peste câteva zile punctul terminus al epopeii de la Don. În dreapta noastră, așa cum se vedeau cu spatele spre Don, lăsasem valea cea adâncă a unor mlaștini înghețate ce duceau spre celebra cotă 220 pe care o lăsasem în urmă cale de 15-20 km. Am ajuns în culmea dealului, pe care din toate direcțiile veneau șiruri de soldați, ofițeri grupați în jurul vreunui afet de tun salvat ca prin minune și tras de soldați, sau de tunurile antitanc Bofor ușoare care alunecau pe luciul zăpezii; împânziseră dealul mărșăluind cu toții, fără vreun ordin sau traseu prestabilit, spre aceeași țintă, valea ce se desfășura ca un evantai la poalele lui. De acolo de sus, ni se desfășura întreaga panoramă a unei pâlnii imense formată din valea largă, bordată la dreapta și la stânga de cele două culmi ascuțite de deal, un fel de căldare largă și lungă. De acolo, de sus, ți se oferea ochilor unul dintre cele mai triste tablouri ce-ți poate oferi un câmp de bătaie, care lăsase în urmă

îndepărtarea primelor linii de atac, de la care rar ne mai parveneau știri sonore, sub formă de răbufniri surde ale proiectilelor grele sau ale bombelor de avion, certitudinea că ea este departe, iar noi cei prezenți aici, formam insule fără importanță, care urma încet, încet, să fie anihilate de trupele ce urmau, scotocind fiecare metru de pământ. Acum la spectacolul oferit nouă tuturor, și în special mie și soldaților mei, începeam să înțelegem că departe de a fi singuri, intram în marea masă dezmembrată de puternica lovitură de măciucă a ofensivei rusești, lipsiți de un plan de apărare, făcându-ne să ne mișcăm de ici colo fără vreo țintă sau vreo strategie impusă de situație. Deodată mi se deschidea valea largă și lungă, în care paralel cu drumul de țară, ce servea drept șosea de acces, o coloană de blindate formată din tancuri, tunuri, mașini grele, zăceau încremenite în zăpadă, maroniul brumat al tunurilor și prelatelor vopsite multicolor ale mașinilor contrasta cu albul zăpezilor, dându-ți impresia că sunt în așteptarea unei inspecții și care după aspectul lor nu fuseseră deloc întrebuințate. Stăteau așa inerte ca niște statui cioplite fără viață, mărturie a totalei lipse de prevedere și responsabilitate, căci lipsa de combustibil de care suferea frontul nostru de săptămâni, ca urmare a aruncării în aer a depozitului de carburanți, le condamnase la împietrire. Am defilat pe lângă ele, în drumul nostru spre înainte, cu ochii înlăcrimați de frumusețea pieselor care, rămase părăsite de servanți și trupe, erau sortite pieirii.

Cu fiecare piesă pe care o treceam în revistă, înfigeam câte un ghimpe în sufletele noastre și măream revolta dusă până la ură împotriva celor răspunzători de dezastru. Ne-am îndepărtat de ele cu senzația unei pierderi ireparabile, considerând că stagnarea fără viață, gurile tunurilor îndreptate spre inamic amuțite pentru totdeauna, chesoanele de muniții rămase intacte și părăsite poate cu lacrimi în ochi de servanți, însemna pentru noi toți un ajutor pe care-l pierdusem. Acum mai mult ca oricând îmi reveneau în minte imaginea și cuvintele șefului de stat major care, complet străin de realitatea frontului, raporta cu nonșalanță

o situație în roz. Acum prinsese viață realitatea pe care o trăiam în fiecare zi, când raportam că inamicul se pregătește intens pentru ofensivă și la care cei mari răspundeau invariabil arborând o liniște care ne exaspera, că totul nu poate fi decât simple iluzii. De i-aș fi avut în acea clipă lângă mine, i-aș fi condamnat la muncă de sisif. Peste tot, în dezordine erau azvârlite echipament, armament, chesoane într-o rână, tunuri răsturnate, atelaje fără cai, altele cu ei morți în ham și peste tot trupuri de soldați și ofițeri, în poziții care mai de care mai contorsionate, din care sângele scurs și înghețat rămânea ca o mărturie a unei încleștări nimicitoare.

Mărșăluiam printre toate aceste rămășițe de oameni, cai și armament ca halucinați, și nici închiderea ochilor nu-ți oferea liniște, că filmul prins adânc de retină se derula parcă la infinit. Nu știu dacă vreodată ar putea fi redate aceste scene, nu știu dacă ar exista vreo pană să poată pecetlui pentru generațiile viitoare aspectele unui câmp de bătălie peste care furia și puterea schijelor, a șenilelor, a aruncătoarelor de flăcări, care a transformat viața în ciosvârte și ordinea în haos, să facă să nască în inimile și sufletele lor, spaima războiului și repulsie pentru ororile lui ?

Ne apropiam încet de fundul văii, călcând prudent pe locuri rămase libere, și iată că în fața ochilor am dat de o linie de infanteriști care săpau de zor măști individuale. Mi-am dat imediat seama că aici se pregătea o linie de rezistență. La câțiva pași, un sublocotenent de infanterie, pe care l-am întrebat din ce unitate este și ce ordine executa. Mi-a răspuns că aparține de Regimentul 8 Dorobanți Buzău și că acum luptă sub comanda Colonelului B., comandantul Regimentului 9 Dorobanți, care și-a asumat răspunderea restabilirii frontului și a unei rezistențe cu toți oamenii ce se aflau acolo. Fără să-l întreb, mi-a răspuns că dacă vreau îl pot găsi la aproximativ 2-3 km, în spate într-un buncăr improvizat. Se întrezăreau zorii unei speranțe de a mai putea rezista câteva zile, la gândul mesajului trimis prin avion. M-am îndreptat cu toți băieții într-acolo și după vreo 3 sferturi

de oră mă aflam în fața comandantului. În buncărul părăsit de câteva zile și care încă mai trăda că fusese un post de comandă de regiment sau batalion prin numărul încăperilor, dintre care cea principală, destul de spațioasă, unită cu mai multe încăperi mai mici ce comunicau prin șanțuri. Destul de adânci, folosiseră probabil agenților de legătură, telefoniștilor, și mai păstra o centrală telefonică părăsită și zeci de fire ce cândva fuseseră conexate la centrală.

Acolo, în sala cea mare, înconjurat de mai mulți ofițeri a căror armă îmi era greu de identificat precum și gradele lor, căci noi ofițerii eram îmbrăcați ca trupa și mulți dinte noi nu mai purtam grade și nici un fel de însemne de recunoaștere, tocmai pentru a fi feriți de tirul trăgătorilor de elită, care ne vânau cu predilecție pe noi ofițerii, am apărut și cu scrutând într-o clipită consiliul acela de ofițeri. Fixând un bărbat mai în vârstă, cu o ținută semeață, o ușoară oboseală ce se trăda printr-o privire lipsită de agerime și gesturile mâinilor tremurânde ușor, în rest calm și cu stăpânire de sine. M-am prezentat scurt lui, considerându-l comandant și nu greșisem, căci după ce mi-am rostit răspicat numele, gradul, regimentul din care aparținusem, am terminat prin a-i raporta că mă pun la dispoziția lui, în lipsă de posibilități de a lua legătura cu unitatea mea. Fiți bine venit, Domnule Locotenent, ne lipseați, căci aveam mare nevoie de artileriști. S-a recomandat scurt Colonel B., comandantul Regimentului 9 Dorobanți R.S. Am asistat la expunerea rapidă a situației și cu ce aveam de făcut noi toți pentru a putea face față unor atacuri sau eventual de a putea străpunge cercul care se închisese în jurul nostru. Am aflat că direcția pe care ar fi trebuit să acționăm, în ipoteza că am fi rezistat 24-48 ore pe această poziție improvizată de noi toți care formam o unitate de adunătură — era Perelasovschi, unde după informațiile deținute de el, se dădeau bătălii crâncene și unde erau Comandamentele noastre de Divizie și Corp de Armată. Acum știam că toți ofițerii care se rătăciseră de unitățile lor sau fuseseră pur și simplu uitați în vălmășagul primelor ore ale ofensivei și care erau urmați de

soldații lor, precum și soldații părăsiți de ofițerii lor și care orbecăiau fără busolă în căutarea vreunui comandant, formau un număr destul de mare și spre marea noastră bucurie, aveam destul armament și muniție. Astfel, de puști-mitraliere, mitraliere, tunuri ușoare antitanc, tunuri de 75 mm, și obuziere 120 mm dispuneam de un arsenal destul de bogat în stare să facă față oricărui atac, și încrederea în posibilitatea vreunei reușite, de a uni linia noastră ducea de dincolo de cercul care se strângea din ce în ce mai mult, ne surâdea tuturor. Am fi fost capabili de orice sacrificiu, pe chipurile tuturor de la soldat la ofițer se citea dorința arzătoare de a uni eforturile într-un suprem sacrificiu în realizarea acestui ideal. Eram doar 3 ofițeri de artilerie din 3 unități diferite, doi comandanți de baterie de obuziere, am fost comandant de baterie de tunuri 75 mm, în prezent ofițer observator al Divizionului de artilerie.

Ne-am împărțit la iuțeală comenzile, eu comandam acum o superbaterie de 7 piese de tunuri de câmp 75 mm, deservite de servanți autentici, având în jurul meu pe cei 12 ortaci de care nu m-aș fi despărțit nici mort. Și ei simțeau același lucru și fiecare pas făcut era urmat de pașii lor. Am părăsit buncărul fiecare dintre noi, cunoscându-ne misiunea, iar afară mă așteptau cu sufletul la gură. Probabil că mina de bucurie și încrederea ce-mi îmblânzeau ochii și făcu să apară un surâs de binețe în colțul gurii, i-au ușurat pe ei. Le-am vorbit din mers ce aveau de făcut, îndreptându-ne cu toți spre poziția improvizată a superbateriei mele. Așezați la rând în linie dreaptă distanțele între ele la 20 m, piesele așteptau docile să fie încărcate și să-și azvârle, împroșcând cu proiectile câmpia înzăpezită. După o sumară inspecție și preluarea comenzii, am discutat cu sergenți comandanți de tun, trecând pe harta pe care o aveam în port-hart sumar coordonatele bateriei, urmând a mă deplasa spre prima linie la care se lucra de zor, pentru a-mi culege toate datele necesare eventualelor trageri pe care trebuia să le comand ca ofițer observator, lăsând în baterie pe cel mai isteț sergent, comandant de tun, comandant de baterie de tragere. M-am

despărțit de ei, trasând sarcina de a pune tunurile in supraveghere pe N., și elementele la O, îndreptându-mă cu o parte din grupul meu de comandă, format dintr-un sergent observator, 1 sergent telefonist însoțit de 2 telefoniști-liniori și 2 soldați de legătură între cele două puncte : observator-bateria de tragere. Distanța până la prima linie, la care se lucra de zor, făcând să dispară rând pe rând în măștile individuale și în simulacrele de șanțuri infanteriștii, că pe măsură ce se îngropau se pregăteau de luptă, era de vreo 3 km de bateriile amplasate după un dâmb mărișor din fundul văii. Am făcut un tur de orizont asupra poziției noastre, în căutarea unui loc pentru observatorul meu și ajutat de un locotenent de infanterie care își îngropa o companie amplasată după toate probabilitățile pe axa întregului dispozitiv, am hotărât să mă așez lângă postul lui de comandă. Acum, după atâtea zile de nesiguranță și incertitudine, mă aflam într-o poziție organizată, cu linie de infanterie, ascunsă la pământ, cu armament de toate calibrele, cu legături între eșaloane căci telefoniștii mei, imediat ce mi-am fixat P.C observator au și întins firul telefonic până la bateria de tragere. Eram într-un fel fericit și încrezător într-o rezistență capabilă să pună inamicul în derută, sau să-l oprească cel puțin pentru câteva zile. Mi-am întocmit imediat un plan de foc în raport de puținele repere pe care mi le oferea panorama din fața noastră și pentru început am comunicat sergentului comandant ca la comanda mea să execute comenzi cu indicativele speciale urmând să execute tragerile pe obiectivul comandat. Se apropia de orele 10 dimineața, când toate pregătirile infanteriei și ale noastre erau terminate ; acum formam o linie în semicerc, continuă, destul de întărită și pregătită pentru apărare. Ziua era frumoasă, soarele își arăta rar fața, ieșind timid de după vreun nor, vizibilitatea era bună, iar tăcerea ce ne înconjura ne mărea încordarea. Îi simțeam pe aproape, le miroseam prezența, dar nu știam de unde vor ataca. Practic eram încercuiți, cu excepția unei fâșii de vreo 2 km, din spatele nostru, care forma un coridor încă neinterceptat.

Asta părea să fie situația pe care o cunoșteam cu toții și care ne fusese comunicată nouă de comandamentul regimentului. După toate calculele noastre nu puteam fi atacați, decât numai din față sau eventual lateral stânga sau dreapta, căci operațiunea de lichidare completă a rămășițelor noastre făcută de inamic nu putea să urmeze decât această direcție. Stăteam, în groapa mea, la câțiva pași de groapa Locotenentului, comandantul companiei de infanterie, și schimbam câteodată păreri, nu prin telefon, ci chemându-ne prin pâlnia mâinii, pe care o transformasem în portavoce. Eram deci în prima linie și vedeam valea cu cele două povârnișuri ale dealului, care flancau valea, pierzându-se lin, când deodată se auzi un huruit de tancuri pe care ne era greu să-l localizăm. Nu s-au lăsat mult așteptate și de pe ambele creste ce ne flancau, și-au făcut apariția înaintând în zig-zag magaoaiele de oțel. Le cunoșteam de la distanță după siluetă și zgomot. Erau tancuri T 34 de proveniență americană, ultimul tip cu care fusese înzestrată armata sovietică, foarte puternice, cu putere mare de foc și mobilitate. Înaintau cu precauție parcă scrutând valea în căutarea prăzii cât mai bogată asupra căreia să se năpustească. Coborau de pe ambele versante nebănuind că nu eram dispuși să ne vindem pielea chiar așa de ușor. Tunurile Bofors stăteau liniștite în poziție, destul de multe, spre norocul nostru erau concentrate în spatele nostru, la câțiva zeci de metri, formând o linie aproape continuă de astfel de inamic Nr.1 al tancurilor. În gropile individuale ale vânătorilor de tancuri dispuse la aproximativ 100-150 m, înaintea primei linii de infanterie, soldații înarmați cu grenade antitanc, sticle incendiare, puști mitraliere, așteptau încordați primele victorii. Întreg dispozitivul era în alertă, bateriile de trageri își încărcaseră tunurile, așteptând doar numărul obiectivului pentru a declanșa tragerea. Din groapa mea, pe jumătate ieșit, cu binoclul la ochi executam tururi de orizont dese, de la o creastă la alta pentru a surprinde grosul infanteriei care urma tancurile la adăpostul lor.

Nu se trăsese nici un foc, toți așteptau încordați clipa cea mai eficace a proiectilelor antitanc. Magaoaiele coborau și pri

mele atinseseră piciorul pantei, îndreptându-se pe vale spre noi. Deodată, din zeci de guri, au brăzdat aerul, speriind liniștea văii, sute de proiectile trase de tunurile Bofors, fiecare reperându-și câte un tanc.

În fața ochilor puteam observa fără binoclu, cum unele săreau pe loc ca niște berbeci și care se învârteau în cerc pe șenile sau oprit pur și simplu din mers, urmate imediat de nori de fum, ce ieșeau ca dintr-un butoi de motorină.

Puteai vedea clar, cum chepengurile turelelor se deschideau și servanții ieșeau cu rapiditate din ele. Prima salvă puternică i-a pus în derută și aveam satisfacția unui frumos rezultat. Luați prin surprindere, când se așteptau cel mai puțin la vreo ripostă atât de puternică, organizată din partea noastră, unele din ele au făcut stânga împrejur, urcând în viteză dealul și dispărând după creste. Pentru câteva clipe, avusesem impresia că s-au răspândit și că ne vor lăsa în pace, dar nu ne-a fost dat să ne bucurăm prea mult, că al doilea val, mai impresionant prin numărul lor, și-a făcut apariția pe creste. Acum eram siguri că inamicul nu glumește, că nu era o operațiune de recunoaștere, ci o ofensivă decisă să ne lichideze complet. Mulțimea tancurilor care-și făcuse apariția, formau o masă enormă de oțel ce se mișca ondulatoriu, coborând spre noi. Păreau hotărâte să ne termine și înaintarea lor, micșorând distanța dintre noi, era mai rapidă. Și atunci am hotărât să declanșez și cu tragere de baraj cu toate piesele mele, în fața infanteriei, lucru foarte ușor căci elementele erau deja calculate și executarea acestor trageri care îmbrăcau o formă specială, cu o cadență maximă, sau cum se spune în termeni artileriști „la gata al ochitorului“, de o durată de 3-5 minute, avea darul de a forma o cuirasă de foc și fum, o perdea greu de pătruns pentru tancuri și mai mult pentru infanteria ce le însoțea. O scurtă comandă prin telefon și după câteva clipe din cele 7 guri de foc, s-au prăvălit zeci și sute de obuze, căci ritmul era de 10-12 proiectile pe minut. Șuieratul proiectilelor noastre care treceau razant cu capetele noastre datorită traiectoriei întinse, bubuitul impactelor, fâlfâitul brandurilor de 81 sau

120 mm, grohăitul surd dat puternic al obuzelor trase de bateriile de obuziere, socotite piese grele ale noastre. Țăcănitul interminabil al armelor de foc de la puști la mitraliere transformase valea într-o orgă metalică, ale cărei ecouri amplificate de cele două dealuri, făcea să vibreze întreaga atmosferă de zgomotele ce ne asurzeau urechile. Nu mai puteam vorbi nimic, nici o înțelegere verbală nu mai era cu putință, aparatele de observare nu mai puteau fi folosite, nu mai se simțea nevoie de la o extremitate la alta a văii, căutând să descopere vreun punct nevralgic în vede ea unui transfer de foc. Perdeaua de fum continuu ce se întindea ca o cortină în fața liniilor noastre camufla perfect pe inamic și ici și colo era străpunsă de câte o momâie de T34, care împroșcând proiectile cu nemiluita, spre liniile noastre, scuipa ca niște focuri de artificii din gurile mitralierelor gloanțe care formau un șirag continuu de steluțe multicolore. În plină zi ei trăgeau cu trasoare care, cu toată tragedia de pe vale, confereau un tablou minunat.

Primele tancuri ,mai înverșunate, care rămaseseră neatinse de tirul tunurilor noastre se apropiau vertiginos de prima linie. Dar vai, atunci mi-a fost dat să asist la un spectacol magnific executat de bravii noștri temerari, vânătorii de tancuri. Țâșnind ca niște spiriduși și executând fel de fel de mișcări, aidoma unor dansatori care proferau dansuri de ritual, având într-o mână grenada, iar în cealaltă sticla cu lichid inflamator, se năpusteau cu mare măiestrie, atacând cu curaj de basm pe la spatele monstrului în mișcare, în încercarea de a orbi prin aruncarea foii de cort peste vizoare, fie aruncând grenade sau sticle incendiare prin orificiile ce se deschideau din turelă. Am văzut o adevărată joacă de carusel, executat de o turelă, care simțind vânătorul deasupra ei, se învâr ea năprasnic împreună cu el, în efortul de a-l proiecta în afară Îți făcea impresia că asiști la un număr senzațional de la vreu circ, în care artistul se delecta până la spaimă cu număru său „roata morții". Rând pe rând, încurajați parcă de primele succese, exaltați de frenezia jerbelor de foc și fum, incitați de vacarmul ecourilor prelungite ale văii, vânătorii de tancuri

se distrau ca niște copii, cu o lume de jucării care repede rămâneau schilodite și pradă fumului gros și înecăcios ce ieșeau din ele; atât de mare era încleștarea dintre mașină și om, încât am fost nevoit să întrerupem tragerile de orice fel, pentru a-i feri pe ai noștri de propriile noastre proiectile; minute în șir, toate țevile amuțiseră și priveau jocul de-a moartea al căror artiști erau vânătorii de care.

Din ce în ce mai multe reptile rămâneau văduvite de șenile, ceea ce făcea ori să rămână încremenite pe loc, ori să se învârte ca niște vaci lovite de streche.

Întreaga vale se transformase într-o gigantică arenă în care zecile de tancuri își răreau rândurile, amorțind pentru totdeauna și din care fumul și flăcările le transformau în torțe vii, sau părăseau câmpul șchiopătând, târându-se schilodite de furia vânătorilor. Lor le-au urmat, făcându-și apariția, ca niște cohorte romane, infanteria care înainta în linii compacte și dese spre noi.

După vacarmul minutelor în care spectacolul era oferit la scenă deschisă de tancuri, acum intra infanteria care înainta ținându-se de mână, umplând valea de strigătele lor de luptă, un „hura" prelungit, ce înlocuise huruitul tancurilor cu ecoul prelung al vocilor răgușite și scăldate în vodcă ale atacanților.

Aveai impresia că miile de voci, amplificate de ecoul îndepărtat al dealurilor, aducea cu vuietul stepelor nesfârșite acompaniate de crivățul ce hălăduia nestingherit peste tot. Tunurile începuseră din nou să mugească, brandurile se spărgeau sec, întrerupându-și brusc fâlfâitul aripilor de liliac, mitralierele țăcăneau la nesfârșit ca un imens cor de vrăbii guralive, iar valurile de atacanți, rărite cu fiecare pas, se reîntregeau ca prin minune. Lângă mine de-a stânga și de-a dreapta mitralierele se înroșiseră de atâta tras, iar servanții nu mai prididеau schimbând benzile. Și cât ai clipi din ochi, valurile care ondulau ca niște lanuri de grâu, în bătaia vântului, băteau pasul pe loc, se transformau în mormane de morți, care trebuiau să fie escaladate de cei ce le urmau. Jumătate spre dreapta, la aproximativ 200 metri, se ridica un zid imens de morți, care micșora câmpul de vizibi-

litate. Mi-a fost dat să văd infanteriști care, târându-se pe burtă, îndepărtau cu mișcări iuți ale brațelor înarmate cu lopeți Lineman, trupurile azvârlite la nimereală unul peste altul, pentru a face coridoare de tragere mitralierelor care amuțeau din lipsă de obiectiv. Întreg frontul se transformase într-o încăierare la distanță mică între liniile noastre care se păstrau intacte și valurile care se destrămau înainte de a ajunge la ai noștri. Le oferisem o surpriză neplăcută sau se așteptau la așa ceva? Era greu de știut. Cred mai degrabă că nu se gândiseră că mai pot întâlni o asemenea rezistență și că puși în fața unei situații, devenite chiar dramatică pentru ei, au făcut apel la aviație. Noi aveam atuul unei trupe îngropate, oferindu-le minimul de vulnerabilitate, ei erau în plin câmp deschis fără apărare și posibilitatea de a se camufla. Poate că mizau pe numărul impresionant de carne de tun ce ni-l oferise, scontând că ne vor sufoca prin mulțime. Își făcuse apariția și aviația lor de recunoaștere și bombardament, se roteau în jurul câmpului parcă nedeciși peste cine să-și azvârle bombele. Eram atât de încleștați, încât riscurile erau prea mari.

Au bâzâit deasupra noastră, au încercat în câteva rânduri să ne mitralieze, fără prea multă șansă și victimele erau proprii lor soldați. Probabil că își dăduseră seama de ineficacitatea lor, încât dispăreau unul câte unul, după boturile de deal pentru a nu mai reveni. Era foarte greu să evaluăm pierderile noastre, pe ale inamicului le puteam estima ușor prin înălțimea colinelor de morți ce ornau întreaga vale și a sutelor de trupuri rămase inerte pe întinsul zăpezii din fața pozițiilor noastre. Începuse să se apropie lăsatul serii, zilele erau extrem de scurte, lumina zilei, care ici și colo mai trimitea săgeți de scântei argintii, ale vreunei raze rătăcite pentru câteva clipe din cortina norilor, se estompa încet, încet de parcă vacarmul văii cuprinse de furia bătăliei să se diminueze din intensitate. Acum intrau în acțiune tărgile purtate curajos de brancardierii-sanitari, care inspectau gropile sau se îndreptau grăbiți în direcția de unde veneau gemete prelungite; apeluri disperate își semnalau răniții. Treceau grăbiți pe lângă noi, purtând răniți în tărgi, din care bandajele improvizate pe

fruntile obosite, mâini însângerate, picioare schilodite, însoțite de gemete surde semnale dureroase ale unor suferințe mari care acompaniau convoaiele. Bateriile încetaseră de mult să tușească, obuzierele stăteau cuminți cu brațele afetelor înfipte adânc în scoarța înghețată a pământului, doar gurile neobosite ale puștilor mitraliere și ale mitralierelor sporovăiau neîncetat. Peste tot începea să se lase o ușoară ceață rece, aducătoare de liniște după iureșul fierbinte al zilei de noiembrie. Eram în ziua de 22 noiembrie 1942, cea de a 4-a zi a ofensivei dezlănțuită în dimineața de tăciune și ceața zilei de 19 noiembrie. Rezistasem cu tărie eforturilor furibunde ale inamicului de a ne da peste cap, și începeam pregătirile pentru înnoptat. Profitând de o ușoară lâncezeală a frontului, intuind că o nouă recrudescență a vreunui atac era imposibilă m-am hotărât să mă duc puțin în bateria de tragere spre a vedea cum mai merg lucrurile. Pe drum m-am întâlnit cu domnul Colonel, Comandantul frontului nostru, satisfăcut de ziua de azi, dar îngrijorat foarte pentru cea de mâine. Noaptea se lăsase de-a binelea, în baterie oamenii stăteau liniștiți lângă piesele lor, în marile gropi improvizate, și un mic felinar de ceață-noapte plasat la câțiva metri în spatele bateriei și care servea ca reper pentru derivele de noapte, marca poziția noastră. Le-am descris sumar mersul bătăliei, bucuria prindea să se contureze pe fețele lor, satisfacția unei rezistențe admirabile de care dăduseră dovadă infanteriștii noștri le spulbera neliniștea, lăsând locul unei mulțumiri reconfortante.

M-am despărțit într-un târziu de ei, după ce am verificat încă o dată releul telefonic, orânduirea schimburilor de santinele pentru noapte și fiind asigurat de Sergentul Comandant al bateriei de tragere că dacă va fi nevoie, vor răspunde prompt oricare era solicitarea. M-am întors la ai mei, la postul de observator, nu mai înainte de a trece pe la groapa locotenentului, comandant al companiei, care se preocupa de deslușirea rapoartelor primite de la agenții lui, pentru evaluarea pierderilor suferite și înlocuirea lor.

Era o muncă grea și cu multă răspundere, de care eu eram scutit și, înțelegând că nu-i puteam fi cu nimic de folos, m-am despărțit de el cu urări de noapte bună.

În groapa adâncă de aproximativ 70 cm, lată de 40-50, observatorul meu își sufla în palme să le încălzească, iar telefonistul, zgribulit în groapa lui, ținea strâns telefonul în brațe. Nu intenționam să pun santinele, siguranța ne-o conferea linia de infanterie din fața noastră, așa că obosiți de încordarea zilei, am adormit în ciuda cerului fără stele, ce ne servea drept tavan și a frigului pe care-l îmblânzeam cu respirația noastră caldă. Eram claie peste grămadă toți, înghesuindu-ne unul într-altul pentru a ne transmite căldura animală reciproc, singurul sistem de încălzire în comun.

Nu știu cum a trecut noaptea, liniștea ce domnea peste toată valea, martoră a încleștării dintre viață și moarte, ce pusese stăpânire deopotrivă peste trupurile morților și peste răsuflarea caldă a celor vii, plutea în întunecimea de iad și parcă dacă ai fi tras cu urechea ai fi putut desluși respirațiile îngreuiate ale piepturilor sutelor de ostași care se odihneau în gropi improvizate în chip de alcovuri primitoare. O dată mai mult ca oricând, m-am convins că inamicul nu ataca noaptea, mai cu seamă acum când se aflase în plină ofensivă, evitând orice operație care ar fi iscat pierderi inutile, dar eram convinși că ziua, care trebuia să apară, le va da ocazia de o revanșă hotărâtoare și de lichidare completă a acestei insule de luptători, care eram noi. Către orele 4 dimineața am fost trezit de telefonist care îmi întindea receptorul pentru o convorbire urgentă. La capătul celălalt al firului, vocea comandantului suna calm, amintindu-mi că inamicul pregătește un atac mai puternic, susținut de blindate mai multe și aruncătoare de flăcări. Îmi ordona să luăm toate măsurile de siguranță, implicit lupta împotriva aruncătoarelor de flăcări, armă destul de temută și care lipsea din arsenalul nostru. La rândul meu am înștiințat bateria, punând-o în alarmă; făcusem o sumară socoteală că muniția pe care o aveam ne-ajungea confortabil pentru 48 de ore, adică aveam două unități de foc.

Socotelile făcute de acasă cum nu se potriveau niciodată cu cele din târg, nici calculele mele nu aveau darul să coincidă cu realitățile ce ni se deschideau în ziua care începea. Prin noaptea care mai poposea pe vale, umbrele agenților de legătură le puteai vedea la câțiva zeci de metri agitându-se în transmiterea ordinelor sau a reîmprospătării gropilor cu muniții. Zorii zilei ne-au găsit pregătiți, înfipți bine în gropile noastre, atenți la tot ce se petrecea la inamic și gata de ripostă. Către orele 8 dimineața, lumina luase de mult locul întunericului, am fost vizitați de vreo 4-5 stoluri de avioane, care recunoscând delimitarea netă a liniilor, ne-au binecuvântat cu o ploaie de bombe mari și mici timp de aproape 3 sferturi de oră, în valuri succesive. Tunurile antiaeriene icneau, trăgând din răsputeri, dar cu rezultate nu din cele mai strălucite. Zadarnic am implorat cerul să ne trimită aviația noastră de vânătoare întru salvare, rugile au rămas fără efect, cerul rămânea lipsit de silueta lor. Practic, aviația noastră fusese mâncată de vârcolaci ; o dată cu dispariția ultimului avion, și-au făcut apariția tancurile, așa că trecerea de la o gamă de zgomote produse de motoarele avioanelor, la gama produsă de motoarele tancurilor s-a făcut pe nesimțite. Numai siluetele lor mătăhăloase ce împânzeau ambele creste, împroșcând proiectile din țevile tunurilor purtate și lătratul mitralierelor, ne-au marcat începutul celei de a doua zi de luptă ce începea atât de matinal. Același zgomot infernal de tunuri, obuziere, tunuri antitanc, mitraliere se amestecau haotic într-un concert sinistru. Infanteriștii printre și în urma tancurilor le acompaniau și acum semicercul liniei noastre era asaltat din toate direcțiile. Nu știu dacă se mai trimiteau comenzi, eu știu că primeam, și că bateria răspundea sporadic prin salve de vijelie, mutându-și focul de la un obiectiv la altul în fața liniilor noastre.

Furia atacanților parcă se dezlănțuia cu toată puterea, rezistența noastră era de nepătruns. Eram două forțe care se confruntau într-o încleștare pe viață și pe moarte, ei cu dorința de a ne plăti înfruntarea de ieri și de a ne lichida complet, noi uniți, într-un efort suprem de a mai rezista barem o zi, două, în apa-

riția fetei morgane în pustiul de zăpadă și gheață, a tancurilor și infanteriei salvatoare.

Aceeași risipă de muniții de toate categoriile, același vacarm de nedescris făcea să clocotească întreaga vale, asemenea cazanului satanei, în care discipolii focului morții întrețineau într-un ritm diabolic flăcările, și limbile de foc trimise ca niște jeturi cu lungimea de zeci de metri ale aruncătoarelor de flăcări, topeau zăpada și prefăceau în vâlvătaie de foc și fum tot ce întâlneau în cale. Erau foarte periculoase și apropierea lor de liniile noastre ne îngrijora. Acum nu tancurile erau vânate cu predilecție, ci acei emisari echipați cu cilindre, armate cu un furtun ce se asemănau cu niște vieri care-și stropeau via, dorind să scape de omizi, formau țintele mișcătoare spre care se îndreptau toate armele noastre. N-a întârziat nici clipa când să fim martori ai primelor torțe vii care se aruncau în zăpadă, continuând să ardă fără a le putea fi de mare folos. Peste tot nu vedeai decât scânteierile mitralierelor, fumul proiectilelor. Jerbele de foc și fum apăreau formând un lanț continuu marcând frontul și încleștările dintre linii. Înaintau încet, încet, dar sigur, pierderile parcă nici nu erau simțite, tancurile depășiseră prima noastră linie, acum se putea lupta în spatele nostru și sarcina de a le reduce la tăcere le revenea bateriilor de tragere. Am avut scurtul răgaz de a le comunica să fie pregătiți cu toate tunurile pentru trageri antitanc, când în spatele nostru se și auzeau primele salve.

Situația devenise destul de critică, fuseserăm depășiți de blindate, dar reușisem să oprim infanteria. Un haos de nedescris domnea peste tot, privind nu puteai pricepe prea mult și singurul fapt ce ne mai orienta pentru direcția atacului inamic era lanțul continuu de trasoare ce ne venea, cel pentru noi, în față. Stăteam acolo în credința că voi fi din nou util întru dirijarea focului de artilerie și, pușca mitralieră pe care sergentul observator o ținea strâns de el gata de ochire, ne asigură că în curând va trebui să luptăm ca infanteriști. Rândurile noastre începeau să se rărească din ce în ce și, de unde către orele 12 formau o linie continuă de foc, toate încercările inamicului de a o depăși rămăseseră fără

succes, acum se distingea goluri, goluri, care marcau lipsa celor scoși din luptă, ce nu mai puteau fi înlocuiți, din lipsă de rezerve. Poate că socoteala lui Ivan, că ne va învinge prin număr, era adevărată. Acum, după 4 ore și jumătate de totală nebunie, oboseală și încordare se resimțea pe fețele tuturor și mai mult decât subțierea rândurilor noastre. Scoaterea din luptă a multor piese de brand, mitraliere, tunuri care nu se mai făceau prezente încurajându-ne, ci amuțiseră pentru totdeauna și întârzierea ajutoarelor promise și atât de mult dorite, ne scădea potențialul moral.

Către orele 13 și-a făcut apariția Colonelul Comandant, urmat de un căpitan de infanterie, amândoi cu chipurile încruntate, trădând o stare de nervi solicitați la maximum, dând ordine în dreapta și stânga. Ajunși lângă mine, mi-au spus că cercul nostru s-a strâns foarte mult și că o rămânere pe poziție nu mai era necesară, urmând să mă retrag ușor, să-mi iau bateria și maximum într-o oră să mi-o instalez la liziera satului Raspopinscaia, ultima fortăreață a noastră, un fel de centru al cercului în care eram prinși. Am înțeles că situația, dacă nu era complet pierdută, era disperată. L-am salutat și, încordat, am părăsit cu ai mei postul de observator, mișcându-ne prin salturi, căci în jurul nostru luptele erau în toi.

Pe unde îți aruncai ochii nu pentru a privi spectacolul ci a vedea pe unde calci, nu vedeam decât gropi hâde de proiectile, răniți, morți, căști împrăștiate rostogolite la nimereală, tancuri fumegând, iar gemetele și vaietele ne însoțeau încontinuu transformându-se într-un ecou trist de cor antic. Am ajuns cu chiu cu vai la baterie și spre bucuria noastră, dacă mai putea fi bucurie, am găsit bateria intactă, nici o piesă nu fusese scoasă din luptă, iar servanții așteptau, îngroziți, noi ordine. Am dat ordin de deplasare și așteptarea atelajelor; din 3 perechi de cai, rămăsesem doar cu rotașii și asta însemna un lucru extraordinar, căci fără ei, piesele ar fi trebuit părăsite, deplasarea lor cu brațele era un lucru imposibil. Atelajele noastre așteptau în vale la aproximativ 2 km, camuflate destul de bine în văioaga adâncă din fața satului. Am pornit înainte cu micul grup de comandă, într-o

recunoaștere a noii poziții, urmând ca tunurile să ne urmeze păstrând o distanță între ele de cca 100-200 m, și în trapul cel mai întins.

Doream cu toată inima să le văd din nou instalate pe poziții și de a fi gata să dăm poate ultima ripostă inamicului. Mi-am ales imediat poziția de lucru ce nu era prea greu, peste tot liziera era ticsită de cuiburi de mitralieră, gropi individuale pentru vânătorii de tancuri, se sapă febril la șanțuri pentru infanteriști și ca un colier ce împodobea satul, gurile de foc ce mai rămăseseră stăteau ca perlele într-un șirag. Mi-am dat imediat seama că încă din primele ore ale bătăliei din ziua de 23 noiembrie 1942, comandantul analizând potențialul nostru de rezistență în raport cu numărul imens al atacanților care se năpusteau asupra noastră în valuri compacte și interminabile înarmați până-n dinți și susținuți de blindate și artilerie purtată, cărora nu le mai puteam face față în actuala poziție, ne-ar fi lipsit de posibilitatea unei replieri strategice. Se ordonase de mult formarea liniei de rezistență la liziera satului, așa că febra lucrărilor care păreau să fie terminate la venirea noastră se explica prin ultima șansă de care ne legam disperați. Era atâta agitație în jurul nostru, satul așezat într-o văioagă mică dar lungă, trăia intens în furnicarul de oameni, cai și material de război, ultimele zvâcniri ale epopeii Donului. Au sosit și tunurile, și hotărât de a lupta numai antitanc, le-am așezat în linie, fără amplasamente la 30 de metri unul de celălalt. Erau aproape orele 15, când primele elemente ale infanteriei noastre care se retrăgeau nu în derută, ci folosind fiecare metru de pământ, fiecare denivelare, reușeau să mai tempereze elanul atacanților.

Toată scena bătăliei de urmărire a inamicului și de retragere a noastră se derula ca un spectacol de cinema în care grupările de infanteriști, întrebuințând până la maximum orice punct de unde puteau să facă ravagii, îl părăseau sub presiunea numărului parcă veșnic intact, urmărind să nu piardă niciodată legăturile cu dreapta sau stânga lor. Și așa în mișcări ondulatorii sub formă de șotron, ai noștri se repliau, apropiindu-se de linia noastră

Armele grele tăceau, numai mitralierele aveau cuvântul, prin coridoarele lăsate de ai noștri. Așteptau cu sufletul la gură să fim depășiți de ai noștri, pentru a-i lua în primire, care ca un arici formaserăm o pânză continuă de foc la liziera satului.

Își făcuseră apariția și tancurile care erau hotărâte să calce sub șenile tot satul, știind precis că acolo se masaseră toți, într-o ultimă încercare de rezistență. I-am primit cum se cuvine, din zecile și sute de guri de foc ale bateriilor transformate antitanc se executau trageri directe, fără comandă, la „gata" servanților ochitori, care trăgeau în chip de infanteriști țintind prin cătare. În sat fumurile și incendiile se țineau lanț, proiectilele trimise, chiar dacă nu-și nimereau ținta, produceau derută și spaimă.

Primele valuri de tancuri au rămas unele pe loc, altele au făcut stânga-mprejur, dar asta numai pentru a face loc valurilor următoare. Cu toată nebunia clipelor pe care le trăiam, și a învălmășagului ce domnea pretutindeni, îmi veneau în minte în străfulgerări de clipită versurile marelui Eminescu din scrisoarea a III-a, referitoare la oastea otomană care venise să-l pedepsească pe bătrânul Mircea.

Erau așa de mulți încât poetul redă imaginea masei de luptători foarte sugestiv în versurile: „Când văzui a lor mulțime, câtă frunză câtă iarbă...!" și parcă transpusă peste veacuri, imaginea câmpului de luptă îmbrăcat de atacatori era aidoma frunzelor și ierbii bătăliei de la Nicopole. Veneau în linii atât de compacte, se succedau atât de rapid, că îți făcea impresia că sunt figuri mecanice dintr-un desen animat.

Mitralierele nu conteneau să tragă, tunurile scuipau în ritm drăcesc proiectilele spre namilele care se învârteau ca niște reptile uriașe în fața liniei noastre, încercând să le domolească elanul, iar în unele părți se și angajaseră în luptă la baionetă.

La un moment dat, trecând de la un tun la altul, căutând prin prezența mea să mențin moralul, am observat că ochitorul tunului 4 fusese lovit în umăr și tunul lui amuțise. L-am scos ușor din scaunul unde parcă fusese fixat în buloane și, dând ordin de evacuare, i-am luat locul. Devenisem servant ochitor. Țeava

tunului se mișca de la obiectiv la obiectiv, pusă cu o măiestrie de artist de servantul numărul 3, îndreptător, care dintr-o singură smucitură a afetului îmi fixa traiectoria exact pe direcția dorită, lipsindu-mă de a mai face corecturi din rotițe, urmărindu-mi astfel ținta și aducând un substanțial ajutor al reușitei tragerii. Și așa încordat, la auzul, ba de mai multe ori la bătaia palmei de chiulasă, semn că tunul era încărcat, ridicam brațul de tragere. Nu mă pot lăuda că eram un ochitor bun, dar tragerea directă, fără prea multe manevre de corecturi şi cu elementele puse pe aparatele de ochire care nu mai trebuiau schimbate, tot ce îmi ieșea în raza vizuală a tunului, ori rămânea pe loc, ori ne părăsea schilodit. Nu mai simțeam frigul, nu mai aveam timp să ne gândim la pericolele care ne pășteau în fiecare clipă, știam numai una și bună să tragem, să tragem în orice obiectiv, cât mai repede și cât mai mult. Peste tot același ritm infernal în dezlănțuirea întregului arsenal de arme, de la pușcă la tunuri și obuziere, bolborosea întreaga vale, iar inamicul parcă își încetinise puțin elanul, iar tancurile se cam răriseră. Pe neobservate începuse să se lase întunericul, accelerat poate și de fumul gros al proiectilelor, al motorinei ce ardea din plin, eliberată din rezervoarele tancurilor atinse, și al paielor caselor incendiate din sat. Încet, încet, încleștarea dintre cele două linii nu mai era atât de furibundă și brațele gigantice, asemenea unor tentacule de caracatiță ce se încolăceau, prindeau a se desprinde dând semne de oboseală. Parcă o comandă, ce se transmite succesiv pentru fiecare metru de pământ, făcea să amuțească mitralierele, să dispară fâlfâitul brandurilor, să se rărească răgușeala obuzelor sparte. Peste tot același comandant nesimțit, invizibil din eterul zilei ce era pe sfârșite, își ordona comanda aducătoare de liniște, deghizat în mantaua nopții ce cobora lin peste lizieră. Eram la capătul puterilor, pachetul de nervi ce ne transformase pe toți în automate era prezența cea mai dureroasă pe care o simțeam. Stăteam inerți fiecare lângă tunurile noastre, păstram o tăcere pe care o doream organic fiecare dintre noi și evitând chiar privirile pe care le deslușeau cu greu în noapte.

Într-un târziu am hotărât să le părăsim, căutând peste noapte vreun adăpost în care să ne odihnim puțin mădularele obosite. Am orbecăit toți, ținându-ne scai unul de altul și toți de pulpana mantalei mele — devenisem pentru toți ai mei o mamă de copii de la care așteptau un cuvânt cald, o ocrotire a privirilor mele.

Peste tot pe ulițele cufundate în semiobscuritatea serii de noiembrie, pâlcuri, pâlcuri de soldați, sau ofițeri rătăciți, se agitau în căutarea unui adăpost. Deodată mă aud chemat pe nume, de o voce cunoscută. Răsuflarea caldă ce ieșea din nările dilatate a unui cal oprit brusc lângă mine, de pe care călărețul care îmi strigase numele descăleca, m-a făcut să mă opresc. L-am recunoscut imediat, era un bun coleg de școală, puțin mai mic ca mine, concetățean și camarazi de regiment. Ce ai de gând, mai rămâi aici, sau vii cu mine ? Totul e pierdut și ne-a mai rămas o singură șansă de a scăpa din acest iad, să încercăm să ne strecurăm printre linii până la ai noștri. Uite, mai am un cal de rezervă. E mai mult decât o rugăminte a mea, nu îndrăznesc să-ți spun că este un ordin, dar dragostea ce mă leagă de tine și în plus siguranța ce am simțit-o tot mereu în prezența ta, mă determină să insist, de altfel dorința mea de a te găsi prin furnicarul ăsta de români m-a călăuzit tot timpul. Îl ascultam năuc, parcă erau cuvinte rostite nu pe înțelesul meu, și ochii mi se plimbau de la statura colegului care înfipt în fața mea alături de calul înspumat, din care ieșeau aburi calzi, părea un cavaler medieval pregătit de luptă, la grupul ostașilor mei zgribuliți, îmbătrâniți parcă înainte de vreme, ca presimțind din gesturile celui ce-mi vorbea, ceva rău pentru ei, mă urmăreau mai insistent cu privirile apropiindu-se de mine. Chipurile lor răvășite, ochii ieșiți parcă din orbite, mă fixau rugători, și m-au readus la realitatea, trezit dintr-un vis în care limanul ce mă despărțea de vijelia furtunii nu era departe.

Nu, nu, îmi este imposibil să-i părăsesc, i-am răspuns speriat de propria-mi voce, arătându-i pe nefericiții de lângă mine. În acea clipă mă simțeam că port asupra mea responsabilitatea întregului grup, de care mă legau zilele petrecute alături de ei,

începând cu pregătirile noastre de pe peronul uitat al stației de îmbarcare și trecând succesiv ca într-un film ce se derula prin retina conștiinței, până la începutul epopeii de la Don și exodul început în dimineața zilei de 2. XI. 1942. În acele câteva clipe, căci nici o fracțiune de secundă n-a fost, pus la încercare printr-o deliberare, atitudinea mea a produs soldaților mei încordarea și abisul în care ar fi fost azvârliți prin dezertarea mea. Nu, categoric nu, și brațele tremurânde ale camaradului meu mi-au cuprins umerii într-o îmbrățișare de adio, iar ochii care m-au fixat erau scăldați în lacrimi sincere de un amar regret. S-a întors pe călcâie, l-am văzut urcând în șa, și pintenii înfipți puternic în pântecele armăsarului au făcut să țâșnească ca un fulger și cal și călăreț, topindu-se în umbrele nopții. Nu știu dacă mi-a auzit urarea de drum bun, dar m-am trezit cu mâna fluturând ca la o despărțire cu iz romantic. Târziu, după ani și ani de peregrinări, era să aflu că după 4 luni de adevărată odisee, camaradul care mă rugase atât de insistent să-l însoțesc, ajunsese acasă și fusese primul care adusese veste despre dezastrul de la Don — familiei. Un oftat de ușurare scos parcă la o comandă din piepturile tuturor, se amesteca în noapte cu ultimele ecouri ale copitelor ce-i purta departe de noi, pe cei doi călăreți. Rămas câteva clipe pironit locului, simțindu-i aproape de tot de mine, formând parcă o frescă de luptători turnată în arama nopții, am avut senzația că refuzul meu de a-i părăsi constituia suportul moral al înfruntării tragediei, pe care mi-am asumat-o, fără pic de ezitare. Într-un târziu, dezmeticiți și ei și cu voci calde și-au exprimat un lapidar „vă mulțumim", care venea ca un balsam pentru sufletul meu atât de încercat.

Ne-am continuat munca de a găsi vreun adăpost și fiecare buncăr descoperit în noapte era plin până la refuz, negăsind nici un loc pentru noi ; eram prea mulți, și n-am fi acceptat nici unul dintre noi să ne despărțim. Oboseala își punea din ce în ce mai mult stăpânirea pe mădularele noastre, întunericul ce ne înconjura argumenta și mai mult frigul ce ne pătrundea prin mantalele subțiri, cizme ude de zăpada prinsă de tălpi și neuscate de zile

întregi, ne făcea să tremurăm ca niște colindători epuizați din noaptea de Crăciun. Și când ne așteptam mai puțin să mai întâlnim vreun chip cunoscut, ieșind parcă din umbrele nopții reci, figura lui Chimuță prinse contur în ochii mei obosiți. Vedenii pentru început, dar, nu, realitate, căci în fața mea, însoțit de doi soldați stătea el, bunul meu prieten. O îmbrățișare care nu se mai termina și obrajii noștri înghețați apropiați în căldura unor suflete mai mult ca oricând simțeau nevoia de regăsiri dragi. Fericiți, transmiseserăm și soldaților noștri bucuria regăsirii și o ușurare pe care numai o evadare din cercul pierzaniei ne-ar fi conferit-o.

Am pornit-o cu toții și regăsirea ne-a fost de bun augur. La câteva minute de mers, am dat peste un buncăr care, nu știu prin ce minune, nu era prea plin și ne oferea locuri libere. La lumina tremurândă și palidă a unui opaiț de seu improvizat de nu știu cine, dintr-un capac de cutie de cremă (vax) — fixat într-un ungher, aruncând în încăpere anemice raze, destul ca să putem desluși locurile libere de pe priciurile de pământ acoperit cu paie. Mirosul închis și acru amestecat cu fumul țigărilor sorbite cu nesaț, plutea ca o ceață deasă prin care razele opaițului pătrundeau cu greu. Mai mult pe pipăite soldații și-au făcut loc pe priciuri, lăsându-ne în urmă două locuri. Eram acum claie peste grămadă, prin venirea noastră, azilul de noapte se umpluse, iar trupurile locatarilor, care mai de care mai schimonosite, zăceau inerte după oboseala zilelor de coșmar. În semiîntunericul apăsător, respirațiile șuierătoare ale unora se împleteau cu sforăiturile pe diferite tonalități și modulații, de la țiuitul aburilor oalelor de pe plită, până la scrijelitul joagărelor de pădure. Era un concert pe care-l suportam cu foarte mare greutate eu și Chimuță, și care părea că nu-i deranjează pe ceilalți, care imediat ce s-au aruncat pe paie, fuseseră cooptați în orchestră. Neputând să închidem ochii, l-am simțit că și el este chinuit de gânduri și cum nici eu nu mă simțeam în apele mele, l-am întrebat pe șoptite. Te frământă ceva ? Nu te simți bine ? Te doare ceva ?

După câteva momente de tăcere, i-am auzit vocea șoptită. Nu știu ce să întâmplă cu mine, dar cred că nu mai rezist să văd sfârșitul. Nu, nu mă pot împăca cu gândul de a cădea prizonier. Nu mă înspăimântă suferința, ci umilirea. Am plecat pregătit pentru orice în afară de prizonierat. Prefer moartea și să mă ierți, dar n-o să fie din lașitate, dar ei nu vor pune mâna pe mine viu. Îl ascultam așa, stând pe spate cu mâinile sub cap în chip de pernă, cu ochii închiși și vorbele lui șoptite, parcă spuse înadins de a nu fi recepționate decât de mine, ca un secret ce trebuia păstrat cât mai perfect, mi-au declanșat resortul gândurilor mele. Eram acolo amândoi, aruncați de soartă, la sfârșitul unor eforturi supraomenești, în fața unui sfârșit inexorabil, fără drept de apel sau posibilitatea de evadare, singuri cu gândurile noastre și pradă unor noianuri de tablouri care mai de care mai lugubru, rod al unei febrile imaginații.

Cred că e mai cinstit și onorabil de a ne termina noi, decât să fim terminați de ei și în ce chip ?! Propriu-ți glonte e mai dulce de suportat, decât cel ce stigmatizează pentru totdeauna, lipsa de eroism pentru care eram chemați să dăm dovadă. Cuvintele se succedau în susur de ape, din gura vecinului meu, care îți făcea impresia că își vorbește sieși și nu ca o confesiune. Ele mă izbeau dureros, cu ecouri de ciocan în creierul înfierbântat de dramaticile clipe. Începusem să înclin în a-l înțelege, în a-l accepta și să consider că singura rezolvare demnă a situației nu putea fi decât asta. Tăceam, respirația mi-o auzeam mai tare în noapte, coșul pieptului sălta mai des, mâinile îmi amorțiseră, întreg corpul era furnicat de mii de ace, de curenți slabi ce mă nelinișteau și eforturile de a mă regăsi, de a-mi impune un control rămâneau fără rezultat.

Da, sunt sigur că nu ai să mă acuzi de lașitate și că în sinea ta îmi vei da dreptate. Dar am vorbit destul despre asta, ar fi bine să ațipim puțin, și ușor s-a întors, acoperindu-și fața pentru a nu-i desluși prin noapte chipul răvășit.

De afară mai pătrundea până la noi câte o pocnitură surdă de armă sau revolver ce se pierdea rapid, înghițită de frigul

nopţii. Nu ştiam cine nu-şi găseşte astâmpăr în noapte, era să aflu mai târziu că fiecare glonte ce străfulgera întunericul nopţii era câte un suflet care nu putea să se împace cu realitatea, căutându-şi liniştea pe alt tărâm. Şi câţi dintre ofiţerii care până mai ieri răspândeau în jurul lor viaţa, vis de libertate şi revenirea la sânul celor dragi, rămâneau nemişcaţi, aruncându-se de bună voie în marele ocean al eternităţii ?! Nu ştiu dacă adormise, respiraţia lui devenea din ce in ce mai rară, după agitaţia interioară ce o accelerase: şi îmi dădea impresia că furtuna se potolise. Cu ochii închişi, fără pic de somn, sâcâit de cuvintele auzite, vegheam în noapte nu la propriu-mi destin, ci la omul ce îl simţeam muncit de gânduri lângă mine. Să fi aţipit pentru câteva minute, sau încordarea prin care trecusem îmi tocise simţurile, căci trezit de o zvâcnitură ce m-a ridicat de pe prici ca un resort de arc nevăzut, am observat locul de lângă mine gol ? O străfulgerare de o fracţiune de secundă şi m-am îndreptat spre uşa buncărului. Afară rafalele de vânt îngheţat ce-mi şfichiuiau obrajii, aruncându-mi mii de ace de zăpadă în faţă m-au trezit definitiv. Tăcerea nopţii a fost curmată de strigătul disperat ce-mi ieşea din gâtlej ca un horcăit de muribund. Chimuţă, Chimuţă, Chimuţă... Şi nimic şi nimeni nu-mi răspundea. Stăteam năuc, nu vedeam nimic, noaptea neagră prin care flăcări palide ce ieşeau sub formă de limbi ale satanei trădau incendii ce mistuiau vreo locuinţă, iar cel strigat nicăieri. Am dat ocol buncărului şi la câţiva paşi la tulpina unui pom retezat de vreun obuz, o mogâldeaţă ce se mişca mi-a atras atenţia. Chimuţă, tu eşti ? Da, mi-a răspuns mogâldeaţa, trădând prin glasu-i supărarea de a fi fost descoperit. Măi, nu e frumos să fugi de lângă mine în plină noapte fără să-ţi iei rămas bun, încercam eu să schimb atmosfera în timp ce mă apropiam de el. O dată ajuns l-am ajutat să se ridice de jos, unde se ghemuise pentru a nu fi observat de nimeni, că între părăsirea buncărului şi ieşirea mea trecuseră doar câteva minute. Toate acestea s-au petrecut cu o iuţeală greu de înţeles şi pentru mine cel care-l căutam şi pentru el, cel găsit. O dată ajuns lângă el, am schimbat placa, mă asi-

guram că pentru moment se afla în siguranță lângă mine și mi-am dezlănțuit perorația mea de discipol al fortunei.

În primul rând cred că n-ai citit niciodată Biblia, și acest lucru nu-l poți tăgădui, pentru că în noțiunea de creștin rezolvarea oricărui conflict sufletesc indiferent de intensitate nu se face printr-un act atât de reprobabil, omul fiind o coexistență paradoxală între spirit și materie în prima analiză, trebuie să-și subordoneze în toate împrejurările și în toate acțiunile pornirile telurice, acelui for superior care este conștiința-spirit, ca supremă forță emanată de complexul psiho-intelectual, produs de evoluția bio-fiziologică a scoarței și structurile ei superioare ce sălășluiesc în creierul ce ne deosebește întru totul de animale.

Așa, amândoi în noapte, în bătaia vântului rece ce ne șfichiuia obrajii și ne făcea să tremurăm ca niște gelatine, Chimuță mă asculta tăcut, pe mine care încercam sincer să echilibrez talerele balanței sufletești, atât de descumpănite, atârnând greu spre demoralizare, până la disperare. O făceam atât pentru el, dar și pentru mine, căci deși eram hotărât să-mi duc crucea oricât ar fi fost de grea și oricât de lung drumul Golgotei, mai sălășluia undeva într-un ungher ascuns, acel ghimpe al deznădejdii. Aș vrea să știu cu ce gânduri ai plecat de acasă ? Cred că nimeni nu și-a închipuit că frontul ne va oferi confort, binețe, un fel de week-end ? Poate nu ne-am gândit la prizonierat, dar la un sfârșit tragic, sau vreo mutilare atât de posibilă nouă care ne jucasem atât de mult cu focul, nu cred să nu ne fi gândit. De ce să ne situăm pe poziția de lași, în fața unei situații pe care nu noi ne-am creat-o, nu o doream și mai mult decât atâta nu putem fi răspunzători de ea ? Să fi încercat o evadare din cerc pe cont propriu, fie organizați cât de cât, ar fi însemnat să-i părăsim pe mulți dintre soldații noștri, și să nu ne fi făcut până în ultima clipă datoria. Nu știu ce au însemnat pentru tine ultimele două zile de lupte crâncene, dar pentru mine, care am trăit clipă de clipă încleștarea liniilor, au însemnat mai mult decât lâncezeala frontului de aproape 3 luni, și adevăratul sens al prezenței nedorite pe malurile Donului. Nu știu dacă și această nouă ipostază

a prizonieratului nu înseamnă o altă față a războiului, pe care trebuie să o acceptăm și care ne va oferi fie satisfacții depline, fie amărăciuni nedorite, orice va veni de mâine încolo va însemna pentru noi toți o nouă carte a vieții noastre, în zilele în care suntem chemați și avem datoria să facem numai fapte frumoase și lucruri demne de noi. Îl priveam prin negura nopții pe omul din fața mea, ai cărui umeri căzuți sub povara gândurilor îl transformau într-un bătrân neputincios, și vedeam că un arc nevăzut, o putere miraculoasă făcea să i se îndrepte cocoașa, umerii începuseră să se așeze pe acea linie, pieptul de asemenea sub reverul mantalei prinsese a se bomba, transformându-l în veritabilul Sublocotenent Chimuță, cel de pe peronul gării de plecare. Reușisem să-l conving de inutilitatea gestului, să-i redau încrederea și puterea morală de a întâmpina ziua de mâine.

M-a luat de braț, într-un gest spontan, mâna acum puternică mă strângea lipindu-mă de el și așa împăcați, fără a ne mai spune un cuvânt, lăsând ca liniștea, ce se așternuse între noi, să dospească în cuptorul minții aluatul frământat cu atâta convingere. Am reintrat în adăpostul nostru, unde ultimele pâlpâiri ale opaițului acompaniat de sfârșitul seului de pe fundul cutiei de vax umplea camera cu un fum înecăcios în lumina ce stătea să moară.

Ne-am întins pe locurile noastre, fiecare cu gândurile lui, în mijlocul unui concert de sforăituri, oftaturi, gemete, prezențe sonore ale frământărilor unor suflete chinuite de frig, foame și suferință. Ce n-aș fi dat să pot privi pe un ecran, dacă s-ar fi putut, filmul fiecăruia dintre noi, așa cum se năștea, creștea se derula produs de mințile înfierbântate ale ostașului-om, față în față cu inamicul, actor al scenelor trăite în această cavalcadă a morții, și fixată pe pelicula obosită și zbuciumată care era prezentul. Stăteau aici întinși pe priciurile de pământ, peste care paiele putrede și sordide exhalau un miros dezgustător, aliniați ca niște figuri de ceară dintr-o panoplie de bâlci sărăcăcios. Nu știu câți dintre noi dormeau cu adevărat, sau căzuseră într-o stare de transă, dar știu că eu și Chimuță priveam pe tavan pe sub

pleoapele închise, filmul ce începea cu anii copilăriei, a studenției, a exaltatei noastre tinereți, bogată-n vise și aspirații până la actul frontului cu toate vicisitudinile lui, la clipa ultimelor ore pe care le petreceam în acest azil de noapte ca oaspeți nedoriți. Nu le puteam desluși chipurile în bezna care se instalase în buncăr o dată cu ultima pâlpâire de viață ce se stinsese în candela improvizată, dar oftaturile și gemetele trădau suferințe adânci. Am hibernat așa ore în șir în așteptarea zilei ce va pune capăt primului episod al tragediei noastre și va deschide o altă carte ale cărei pagini nu le cunoșteam numărul și conținutul, dar pe care o întrezăream ca purtătoare de mii de necunoscute ce va pune la grea încercare ființa noastră.

În întunericul în care eram azvârliți, doar simțurile mai erau treze, veghind de dincolo de noi, la realitatea ce ne confrunta, făcându-ne să participe doar prin ele și lăsând pentru mulți dintre noi în repaos conștiințele asaltate de chinuitoarele întrebări. Împăcat cu ziua de mâine, cu mine însumi, lăsam să se scurgă încet, încet neiertătorul minut de mers înainte, întru întâmpinarea startului spre ținta neștiută care va începe în zori, o dată cu primele căutări, nu de comori ci de prizonieri. Lungi clipe, grea așteptare, ucigătoare momente, mușcau din mine adânc în noaptea aceea de pomină din buncărul ultimei rezistențe.

NAȘA ARMIA HOCET MIR !
ARMATA NOASTRĂ DOREȘTE PACE !
Minciuna

Din Urali spre Soare Apune
Cum veneau încinși în piei
Parcă fumegau din ei
Duhnet de sălbăticiune

Viclenii răsăritene
Ascuțeau ca un tăiș
Gândul galben și piezis
De sub ochi fără sprâncene

Încet, dar ucigătoare, clipele se scurgeau în întunericul ce ne înconjura și pe neobservate luciul nopții lăsa să fie învins de primele licăriri ale zilei care începea.

Încet, încet, începeau să prindă forme și contururi mogâldețele de pe priciurile care dospeau în aburul ieșit din veșmintele umede și din paiele putrede, învelind într-o ceață urât mirositoare întreaga atmosferă. Ici și acolo începeau să se desluşească voci răgușite, ieșite din piepturi burdușite de frig și umezeală, în încercări disperate de a se regăsi unii pe alții, (în eforturi disperate) de a nu fi singuri în aceste clipe. Îmi plimbam ochii de la un capăt la celălalt al grotei. Acum puteam să-i observ în întregime forma și dimensiunile și mi se părea că mă aflu departe, pe alt tărâm, pradă unei năluciri (incredibile în realitate), atât de sumbră și ireală era priveliștea ce mi se oferea ochilor. Stăteam acolo, acum complet treaz, cu urechile ciulite să prind din zbor tot ce se petrecea în afara lumii noastre și neîndrăznind să ies afară ; Chimuță, de lângă mine, visa și el la nu știu ce, cu ochii deschiși, iar tăcerea mai domnea peste noi toți. Nu le puteam desluși bine chipurile, doar trupurile încâlcite

ale tuturor formau o masă ce se mișca vermiform pe priciuri. Nu mai țineam cont de nimic, așteptam, așteptam să ia sfârșit acest ultim act, care lăsa parcă prea greu să înceapă. Luminile dimineții de sfârșit de noiembrie își făcea loc prin negura nopții în efortul de a o trimite departe. Într-un târziu am ieșit afară pentru câteva clipe. Din întunericul nopții, ici și colo prin cotloanele caselor, sau la adăposturile zidurilor fumegânde, mai stăruia o pală de întuneric, iar valul alburiu al dimineții izgonea ultimele fluturări ale liliacului nopții. Pe drum, peste tot, tabloul unui dezastru ți se va înfățișa în cea mai dezolantă realitate. Azvârlite acolo pe șevaletul unui artist amator, în decorul unui sat fumegând, o aglomerare sinistră de tunuri, tancuri, căruțe, echipament de război de toate categoriile, printre care oamenii, singurele siluete mobile, se foiau în toate direcțiile, în căutări deșarte. Priviți de departe, păreau niște păpuși trase de sfori invizibile de păpușari neîndemânatici, dându-le mișcări bizare, de jucării stricate. Mergeau târându-și picioarele de care atârnau zeci de kilograme, încovoiați de poveri nevăzute, cu mâinile bălăbănind pe lângă trupurile istovite, îmbălsămați mai mult decât înveșmântați, iar căpățânile dispărute sub cârpe sau fulare murdare care-i îmbrobodeau ca pe niște babe, din care numai ochii și vârful nasului se mai putea distinge completau tabloul trist și dezolant al ultimei noastre rezistențe. I-am privit cu inima închisă, pe toți care ca și mine trăiau tragedia unui război nedorit și a unei aventuri împotriva căreia nu ne-am putut împotrivi. Ne-am întors în buncăr și lumina zilei care la început pătrundea timidă se instalase peste ungherele lui, lăsându-te să-l admiri în toată splendoarea hidoasă ca a grotelor locuite de oamenii cavernelor.

Căci așa arătam acum cu toții de la mic la mare, o adunătură de arătări, supți de foame, încovoiați de griji, zgribuliți de frig. Printre firele de barbă murdară își făceau loc buzele arse de sete și ger, iar dinții îngălbeniți lăsau să apară câte o limbă ce hăpăia în gol a foame. Mâinile înnegrite de funingine, cu degetele înghețate, cu unghii vinete ca niște gheare de păsări de pradă,

picioarele ce se terminau cu cizme sau bocanci, văduvite de pingele sau arborând găuri prin care obielele infecte se holbau în afară, toate aceste aspecte ale ostașului până ieri luptător, înfruntând urgiile atacurilor și stihiile naturii, se transformaseră în umbre ale imperiului, de pe malul celălalt al Stixului.

În așteptarea întâlnirii ce trebuia să vină din clipă în clipă, chipurile îmbrăcau înfățișarea unor osândiți, privirile se uitau undeva departe, mințile golite de conținut dădeau impresia unor măști de ceară peste care neprevăzutul și incertitudinea celor ce vor urma ne pietrifica mușchii feței.

De afară zgomotele unor rafale de pistol mitralieră trase la nimereală pentru intimidarea sau poate ca o completare sonoră a vălmășagului ce domnea în satul trezit din amorțeala nopții, pătrundeau până la noi amestecate cu voci și strigăte din ce în ce mai puternice, printre care slovele rusești se făcuseră tot mai auzite. Dacă până acum eram obișnuiți cu ele parvenindu-ne prin megafoane sau auzite în liniștea ce domnea între linii, sub forme de comenzi scurte sau chemări monosilabice, acum se deslușeau fraze bine închegate și prima recepționată, care se repeta ca un refren de cântec de stepă, era : „Nașa armia hocet mir".

Cu aceste cuvinte și ușa buncărului nostru a fost brutal dată la o parte și în pragul ei, sus de la înălțimea celor câteva trepte de pământ, ce ne urca spre ieșire și-a făcut apariția primul soldat sovietic, un tânăr sergent siberian foarte bine echipat, cu obrajii ce stăteau să crape de sănătate, cu două pete roșii care îi dădeau o înfățișare de copil.

Un zâmbet arborat dădea înfățișării aspectul de om bun, atenuând groaza primului contact, iar repetarea lozincii în pașii cadențați ce coborau treptele, îți dădea impresia că te afli la teatru. Nimic din ceea ce ne frământa mințile obosite referitoare la acele clipe nu corespundeau cu realitatea. Ea s-a petrecut ca un fapt divers, fără emoții, fără bruscări sau amenințări și nici o țeavă nu ne-a privit pironindu-ne frunțile sau piepturile noastre. Stăteam acolo încremeniți, neștiind dacă e vis sau realitate și-l priveam cum părăsind ultima treaptă se afla acolo în mijlocul

nostru, rotindu-și ochii mari și calzi de la unul la altul. Ofițeri sunt ? ! Predați armele și părăsiți buncărul. Încet, unul câte unul își depunea jos arma pe care o mai ținea lângă el, urcând treptele spre deschizătura buncărului, unde patrula sergentului aștepta. Noi, ofițerii, eram destui de mulți și acum începeam să ne recunoaștem, făceam obiectul unei atenții mai mari și am fost obligați să rămânem la coadă. Nu știu ce ne tot spunea sergentul, dar bănuiam că făcea eforturi de a părea simpatic și de a îndulci clipele. Toți eram echipați în uniformă de soldați și numai centurile cu diagonale pe care le purtam pe deasupra mantăii ne deosebeau de ei.

Un schimb de cuvinte neinteligibile între un ofițer și sergent a atras atenția și l-am înțeles în momentul când ofițerul își desfăcea cureaua ceasului, depunându-l docil în mâinile sergentului. Era primul schimb de bunuri numai într-un sens, pe care mi-l oferise plimbărețul nostru sergent. Și trebuie să mărturisesc că nu mi s-a părut deloc grosolan sau să fi avut aerul unui act de vandalism. Vor veni mai târziu momente și scene care îmi vor rămâne alături de gesturile care le însoțeau — amintiri de neuitat.

Și după ce s-a terminat acest protocol al predării armelor, și a unui sumar control corporal, am părăsit ultimul popas urcând, rând pe rând treptele spre lumina zilei care se instalase în toate drepturile ei. Acolo sus, satul inundat în lumina unui soare care după atâtea zile de absență, ascuns parcă înadins să nu participe la măcelul dezlănțuit de ofensivă, începea să se facă simțit prin căldura ce emana ca o binefacere din razele lui, care izbeau din toate direcțiile, dezmorțindu-ne mădularele și lăsând să se strecoare ușor un sentiment ca de binețe. Toate ulițele satului erau ticsite de grupuri, grupuri de soldați și ofițeri, care așteptau de undeva vreun ordin, iar deplasările de la și înspre ei, începeau să fie din ce în ce mai anevoioase. Alături de Chimuță, care se ținea strâns de mine și înconjurați de ostașii noștri, formam un grup compact care ne învârteam pe loc, sfredelind cu ochii grămezile vecine în căutarea vreunei cunoștințe.

Acum, mai mult ca oricând, am fi dorit să ne strângem rândurile, să fim cât mai mulți, căci aveam sentimentul că acest lucru ne-ar fi conferit o mai mare liniște și încredere în noi. Se apropia de orele 9, buncărele se descărcau treptat de locatarii de ocazie, întreg satul clocotea de vocile comenzilor răstite pe limba lor amestecate cu ecourile cântecelor de luptă ale sovieticilor. Pretutindeni, oriunde aruncai privirea de prin toate colțurile satului convergând spre centrul lui și întretăindu-se, coloanele de prizonieri flancate de ruși apăreau și formau un fel de du-te-vino amețitor. Voia bună, râsetele, fețele pline de bucurie și încredere, contrastau cu chipurile palide, obosite, triste, răvășite ale noastre, îți trezea imaginea unui târg unde se vindeau sclavi. Am închis pentru câteva momente ochii, lăsând liberă calea auzului, făcând ca retina întoarsă spre interior să mă poarte departe de locul sinistrului și așa din visarea mea am fost trezit de ordinul primit de a ne deplasa spre ieșirea de est a satului.

Am pornit-o încet în mijlocul soldaților mei, călcând rar și greoi pe drumul deschis către altă lume. Mergeam așa într-o dezordine, iar grupurile care se atașau din toate direcțiile completau masa aceasta de osândiți ce înaintau încet, târându-se prin șleaurile adânci ale ulițelor îmbrăcate din plin de o zăpadă zgrunțuroasă. Înaintam ca o turmă de oi, îmbulzindu-ne unii într-alții, ținându-ne strâns în dorința de a nu ne pierde, acompaniați de ordine pe care nu le înțelegeam și în frânturi de cântece, al căror ecou se prelungea într-un hăuit de stepă. Nu știu cât am mers, dar ne-am trezit afară din sat, pe o câmpie întinsă și albită, în care noi cei veniți completam golurile mici rămase în masa compactă de prizonieri, ce priveau zăpăciți spre noi. Cât cuprindeai cu ochii, sute și mii de soldați, o adunătură pestriță de oameni, care nu mai semănam cu luptătorii de ieri, așteptau să pornească undeva departe, nimeni nu știa unde, dar visând un colțișor cald și o bucată de pâine.

Mă uitam năucit peste marea de capete, care mai de care îmbrobodite și tropăitul pe loc al miilor de picioare în dorința de a le dezmorți, formau un furnicar ce trepida, imprimându-i o

unduire lentă de balansare aidoma unui lan în bătaia unui vânticel.

Clipele se scurgeau, și nu-mi puteam da seama că, încet, încet, rândurile se subțiau, că masa pierdea din compactitatea ei și departe, la celălalt capăt, se formau primele eșaloane, convoaie ce se puneau în marș. Acum operațiile de formare a convoaielor se făceau din mai multe puncte deodată și simțind că se apropie de noi, ne-am regrupat în dorința de a fi același convoi. Așteptam să fim încolonați, nu știam câți vom face parte dintr-un convoi, dar așa chirciți unul lângă altul, priveam spre grupul de ofițeri și soldați care se apropiau de noi. Deodată un ordin scurt, un fel de atenție, care ne ordona să întrerupem orice fel de discuții și vocea baritonală a unui perivocic sovietic, de origine neidentificată, ne-a trimis într-o limbă românească cu puternic accent ucrainian, să ne grupăm câte cinci în vederea formării unui eșalon. Era pentru prima dată când luam contact cu această formațiune de cinci, în original „pe piat", care ne va însoți timp de aproape șase ani în timpul peregrinărilor noastre prin Rusia. Ne-am executat imediat și braț la braț, așa sunase ordinul, am format convoiul nostru în marea majoritate din soldați și ofițeri ai regimentelor de infanterie și artilerie din Râmnicu Sărat. Am primit o altă comandă și iată-ne încadrându-ne după alte convoaie care formau un șir lung, ce șerpuia ca o omidă pe pârtiile unduite ce ne duceau spre Don. Se făcuse aproape orele 10, mulți din noi mai purtam care la mână, care ascunse, ceasurile, singurele arme albe pe care le mai aveam asupra noastră și asta nu pentru multă vreme. Mergeam tăcuți, ținându-ne strânși legați de brațul celuilalt, ceea ce ne îngreuia foarte mult mersul, că fiecare smucitură provenită de vreun dezechilibru se transmitea ca o reacție în lanț, întregului șir, zgâlțâindu-ne din toate încheieturile și făcând să ne bălăbănească scăfârliile pe care le țineam cu greu pe umeri. Zăpada mare și zgrunțuroasă te făcea să aluneci la fiecare pas, sau gropile excavate de înaintașii noștri aveau puteri magnetice, căci aproape fiecare cădeam în ele fără eforturi de a le nimeri. Ne târam, mai mult decât mergeam și nu cred

că viteza de înaintare depășea 2 km pe oră; cred c-ar fi fost imposibil să depășim ritmul de marș, căci oboseala, setea, foamea și rănile multora ne secătuiseră puterile, imprimând ritmul de melc al convoiului. În față întinsul nesfârșit al zăpezii pe care șarpele imens, fără cap și coadă al convoiului, se ondula lin, îți făcea impresia unei coloane ce sta pe loc, executând mișcări de balansare laterală, și totuși înaintam. Dar lipsa de repere, căci ne aflam în plină stepă, ne dădea falsa imagine a stagnării. Doar picioarele care se mișcau greoi, fie poticnindu-se de cel căzut înaintea lor, fie ieșind anevoie din vreo groapă, erau singurele indicii palpabile și dureros simțite ale înaintării noastre. Nu știu dacă această moleșeală era datorită numai oboselii și foamei, ori ei i se mai adăuga și situația nouă în care ne aflam și care fără doar și poate apăsa pe umerii noștri. Într-un târziu, căci clipele ca și picioarele, se mișcau anevoioase, și-a făcut apariția o așezare omenească, un sat cu case răzlețe, din care fumul ieșea din coșuri ca niște lumânări drepte, căci spre norocul nostru ziua era frumoasă și lipsită complet de vânt. Am sperat că vom trece prin sat, nu știu de ce ne legam de acest gând, dar niciodată cu excepția unei singure ocazii n-am străbătut vreun sat, călăuzele noastre având tot mereu grijă de a le ocoli. Pentru moment nu înțelegeam rostul acelor ocoluri, dar mai târziu aveam să mă dumiresc de ce ! ? Oamenii de pază aveau experiența că satele ofereau prilejuri de evadare din convoi, în efortul disperat de a găsi vreo bucățică de pâine sau apă. Așa că ocolindu-l, ne uitam cu jind la fumul coșurilor care ascundea căldura și miraculoasa coajă de pâine, legendara obsesie a înfometatului. Și pași mergând în virtutea inerției, scăpați de sub controlul capului care în ciuda îndepărtării de sat era întors spre mirajul căsuțelor cu lumânărelele lor, înfipte în coșuri, nu ne-au putut anunța de imaginea podului de fier de peste Don, care se profila, nu departe, la câteva sute de metri de ieșirea din sat.

Însă câteva minute bune de mers și ne-am oprit în așteptarea convoaielor ce treceau pe rând Donul, nu așa cum și l-ar fi voit comandantul ci ca prizonieri. În lungul popas, mulți dintre noi

fără experiență se lăsau atrași de dorința de a-și odihni puțin oasele și se întindeau pe zăpada rece și tare ca în niște fotolii confortabile. Vai de ei săracii. Aveau să plătească un tribut greu, acestei false odihne, căci în momentul când trebuia să-și reia mersul, picioarele nu-i mai ajutau, coloana nu mai putea fi îndreptată, capul cădea spre înainte și încercau cu eforturi supraomenești să-și pună trupul în poziție de marș, mașinăria neunsă a articulațiilor anchilozate de nopțile geroase și a ceții ce impregnase fiecare fibră musculară nu-i mai asculta. Cu greu, cu foarte mare greutate, după zeci și sute de pași schilodiți, articulațiile începeau să se facă mai mobile, picioarele erau mai ușoare, corpul își recăpăta siguranța într-un echilibru stabil, și mersul își relua mișcările încetinite de plumbul picioarelor.

De dincolo de podul de fier se auzeau zgomote de motoare, hărmălaie de voci și fragmente de cântece de luptă cu specificul tărăgănat al melodiei imprimat parcă de întinderea nesfârșită a stepei, în care spațiul și timpul se topesc în veșnicie. Un furnicar de oameni, în marea majoritate tineri, cu fețe rumene și cârlionți blonzi ce ieșeau șui de sub căciulile cu urechi sau altele, un fel de passe montagne ca un țugui în creștet, care-ți aminteau de paratrăsnetul de pe căștile ostașilor lui Bismark, se vânzoleau care cu treabă, care fără, preocupați de trecerea în revistă a coloanelor de prizonieri. Ne-a venit și nouă rândul, trecând în jur de orele 11 podul, fiind primiți ca și ceilalți cu o curiozitate care se întindea pe o gamă destul de largă de la indiferență sau arborarea unor zâmbete de prietenie, până la privirile piezișe, răutăcioase însoțite de invective în marea lor majoritate neînțelese de noi, amestecate cu obsedantul Fritz, urmat de enumerarea căpăteniilor începând cu Hitler, Goebels, Görring și foarte rar câte un Antonescu.

Nu îți era greu să constați că în mintea lor era o confuzie totală asupra originii noastre, și că propaganda atât de acerbă cu care fuseseră hrăniți de la începutul războiului, alimentată de ororile pricinuite de armata germană, îi făcea să vadă în fața ochilor numai Fritzi, față de care nutreau o ură neîmpăcată, un

dispreț total și o aversiune organică. Treceam prin fața lor ținându-ne de braț în rânduri de câte cinci, privind în jos spre vârful cizmelor, evitând privirile curioșilor ce umpleau șoseaua. Isprăvind cu trecerea pe sub furcile caudine, am fost opriți departe pe o vale pentru primul popas de la părăsirea satului.

Ca la un semnal toată masa aceea de oameni s-a trântit pe zăpadă ca și cum un vânt puternic ne-ar fi secerat (ca un lan dens de grâu). Ne-am așezat și noi pe jos, urmând să aflăm că vom poposi câteva ore, nu pentru odihna noastră, ci pentru că se așteptau probabil ordine asupra direcției spre care trebuia să fim mânați. De jur împrejurul nostru santinelele care călări, pe niște cai micuți și foarte ageri, rasă siberiană, cu armele în bandulieră, se agitau în galop de la un capăt la celălalt al văii, iar cei care ne escortau pe jos, în marea lor majoritate uzbeci circhizi, tătari, figuri mongoloide, pipernicíți și al căror rânjet te înfiora, erau preocupați de savurarea licorii din bidoanele de la șold, a căror manevrare era destul de deasă, îi făceau mai volubili și în același timp mai furioși, fapt de care trebuia să ținem seama. Singura filosofie era să stai cât mai ascuns de privirile lor, iar pentru noi ofițerii să scăpăm cât mai iute de însemnele ce ne deosebeau de soldați. În jurul meu am observat pe ofițerii care-și ascundeau sub mantăi centurile cu diagonală sau își bandajau cu cârpe cizmele. Nu prea înțelegeam de ce, și atunci un locotenent mi-a atras atenția să fac și eu același lucru, dar am rămas uimit, considerând că e un lucru de prisos. Nu era să treacă mult și această lipsă de prevedere era să mă coste viața. Am rămas întinși pe zăpadă timp de câteva ore, unii dintre noi adormiseră sforăind din plin, alții se foiau mișcându-și picioarele și brațele amorțite de frig și oboseală. Începuse să se estompeze lumina zilei ; eram convinși că noaptea o vom petrece aici, când șuieratul zecilor de fluiere, urmate de ordinele orale sub formă de lătrături ale santinelelor, ne-au dat de înțeles că repaosul s-a sfârșit și o pornim din nou la drum. Coloana și-a reluat calvarul prin zăpadă. Înaintam încet prin imensa câmpie albită, mânați de pe laturi de santinelele încotoșmănate în valenki și șube îmblănite,

din gurile cărora aburi amestecați cu izul de băutură proastă care ne izbea ori de câte ori se apropiau de noi ne ofereau fețele lor gălbui cu fantele ochilor oblici micșorate de frigul și alcoolul consumat, făcându-te să-ți iuțești pașii celor rămași din convoi sau să tragă mai tare brațul celui din dreapta sau stânga pentru mai multă siguranță. Ici și colo câte o epavă istovită până la maximum, din care nu mai puteai scoate prin orice efort decât ultimii stropi al fluidului vital ce ar fi mânat mai departe soldatul de plumb al copilăriei noastre, se întindea calm pe zăpada rece într-o destindere binefăcătoare, așteptând ca zeul cel bun să-l primească undeva sus cu un ceaun aburind de ciorbă și mămăliguță. Așa trântiți, smucindu-se din convoi, păreau că se apropie de grădina edenului spre care creierul stors de chinuri și suferințe, îi mânase pașii spre gestul necontrolat al capitulării își recăpăta splendoarea tinereții irosite în van, fețele își schimbau masca suferinței în aceea de totală liniște și împăcare cu bucuria întâlnirii cu Zamolxix, zeul dătător de fericire luptătorilor, pe care ca o netăgăduită genă o purtau în ei o moștenire milenară a străbunilor. Parcă moartea acest tărâm îndepărtat și straniu pentru mulți, îi așteptau cu brațele deschise, oferindu-le ospățul la întinsele mese pe care bunătățile visate și aburii îmbietori ai mâncărurilor îi ademeneau, lăsându-se fericiți, strânși la pieptul ei rece și hidos. Îi părăseam fără voia noastră, lăsându-i mărturie trecerii noastre pe acele meleaguri, marcând prin trupurile la care își găsiseră liniștea, lungul și tragicul traseu al exodului. Erau primele imagini ce vor rămâne pentru multă vreme în retinele noastre, nu ca ale unor oameni surprinși de moarte, luptându-se cu ea, ci ca a unora care sunt fericiți de întâlnirea cu ea, după atâta amar de căutări.

Cu fiecare dintre cei, care părăsind rândurile sau slăbind brațele, se așezau tăcuți, întâi în genunchi, apoi își întindeau corpul într-o relaxare totală, simțeam că pierdem câte un frate și sentimentul de neputință sau poate lașitate, de a nu-l putea ajuta ne umplea inimile de un sentiment amar. Nu știu dacă egoismul, formă de manifestare grotescă a spiritului de conser-

care ne ordona comportarea, sau pur și simplu, imposibilitatea de a fi utili, erau cauzele, dar știu că fiecare cruce așezată la căpătâiul celui rămas de noi, de o mână nevăzută, avea să mă urmărească tot timpul pribegiei, înfiptă adânc și dureros în inima-mi atât de încercată. Erau primele cruci ale unor martiri sanctificați pentru totdeauna în cul meu și zilele ce vor urma vor face ca țintirimul mobil început ici și colo cu câte o cruce imaginară să se transforme până la sfârșit într-un osuar cu mii și mii de tigve părăsite în imensul cimitir al bătăliei de la Don-Stalingrad. Și așa, cu gândurile răvășite și pașii care se succedau automați, înaintam în drumul nostru fără țintă în după-amiaza zilei de 24 noiembrie 1942. Începuse să se întunece, coloana noastră nesfârșită apărea acum estompată în umbrele care prindeau contur.

Felinarele aprinse pe cele două laturi ale convoiului, purtate de cărăușii noștri, bălăbăneau, trimițând săgeți de lumină palidă când spre noi, când spre întunericul ce ne înconjura. Mărșăluiam, ca niște roboți puși în mișcare de un buton pe care-l așteptam să fie întrerupt. Nu mai simțeam foamea. Setea era o senzație ce nu își avea locul. Singură oboseala ne domina pe toți și după mișcările noastre sacadate, care imprimau întregii coloane imaginea de miriapod în agonie, o puteai citi nu pe figurile ce nu mai puteau fi deslușite, ci pe încetinirea peliculei ce ar fi redat o mișcare a unei particule de viață din microcosmosul materiei vii. Sunt convins că nici cei mai talentați operatori n-ar fi putut prinde în focarul aparatelor lor, redându-le apoi cu încetinitorul, mișcările noastre demne de tentaculele unei caracatițe văduvite de cap ; să prinzi o astfel de luptă între forțe antagoniste, pare mai ușoară decât să filmezi și să înțelegi creativitatea unor structuri superioare. Pașii se succedau, noaptea se așternea peste convoi, și noi ne continuam osânda.

Spațiul și timpul nu mai contau, sau cel puțin nu ne preocupa și în mecanismul care se rotea în virtutea inerției, singurul lucru ce putea fi luat în considerare era lipsa de lubrefianți. Cât timp rotițele angrenajelor noastre, se vor mai roti ?

Şi astrele parcă obosite, sau cunoscându-ne odiseea, se lăsau ascunse de pătura norilor, într-un ocean, singuri părăsiţi, fără timonă proprie, fără cambuză, fără cap compas, în voia mantiei albe şi a sirenelor care nu ne încântau prin voci, ci ne înfricoşau prin urlete rău prevestitoare, care ne făceau să ne astupăm urechile nu cu ceară, ci cu obiala udă şi rece ce ne ţinea loc de Passe montagne. Poate pe undeva pe alte meridiane carul mare se răsturnase, lăsând ca roţile lui să privească în sus, sau ursa mare să arate navigatorului drumul spre liman, când licăririle felinarelor ridicate în sus însoţite de fluieraturi, au ordonat oprirea-repaus. Era târziu în noaptea fără lună şi stele, unde peste câmpia liniştită, albită de cristale îngheţate de zăpadă, corpurile vlăguite cădeau ca nişte buşteni, desţeleniţi de ţapinarii iscusiţi. Ne-am aruncat cu toţii într-un somn narcotic, fără a încerca să ne asigurăm un cât de mic confort. Peste întregul convoi se aşternuse linişte şi corpurile noastre îmbrăţişate în supremul efort de a ne încălzi păreau segmentele unui balaur răpus. Am rămas aşa până când fluierăturile ieşite din zeci de piepturi sfâşiau atmosfera lăptoasă de ceaţă neagră a nopţii amestecată cu eforturile de lumină a zilei care începea.

Treziţi dintr-un somn obositor, ne mişcam ca nişte mormoloci afundaţi în mâl, atât de leneşe şi încete ne erau încercările de a ne pune pe linia de plutire. Cât priveai cu ochii, întreaga vale, căci şefii noştri erau maeştrii în găsirea locurilor de popas, părea o masă de viermi ce colcăia pe fundalul alb al zăpezii. Nu ştiu câţi au rămas în această primă noapte de drumeţie în braţele fantomei cu giulgiul ei negru şi găvanele ochilor din care te privea veşnicia, cu rânjetul macabru al gurii deschise haotic ce te invita la ospăţ, dar am văzut zeci şi sute de mogâldeţe, ce nu s-au mai ridicat, acoperite de zăpada ce căzuse peste noi în timpul nopţii, ca nişte moviliţe de cârtiţă, ninse. Ne-am reluat drumul, în primele ore ale dimineţii, când lumina zilei se lupta din greu cu întunericul nopţii, iar vântul ostoit pentru o clipă începuse să ne biciuiască obrajii. De sus fulgii de zăpadă cădeau mânaţi în rafale de vântul ce se înteţea, depunându-se din plin

pe mantăile noastre și îngreuindu-ne atât drumul cât și înaintarea. Încet, orizontul nostru vizual scădea datorită perdelei dense de fulgi mari ce ni se așezau pe gene, mustăți, barbă, obligându-ne să clipim cât mai des și să ne ștergem fețele pentru a îndepărta apa produsă de topirea lor. Cum vizibilitatea scădea din ce în ce, iar întinsul alb și nesfârșit în care orice urmă de drum fusese astupată punea probleme grele de orientare a coloanei noastre, înaintarea se făcea anevoios. Începusem să ne învârtim în loc întreaga coloană, iar călăuzele noastre dădeau semne de enervare. Se părea că pierdusem drumul, că efortul de a ne apropia de vreun punct cunoscut de ei ca reper dăduse greș și asta-i neliniștea foarte tare. Orele se scurgeau dureros de încet, noi băteam pasul pe loc, orbecăiam ca niște oi capii și nu înțelegeam nimic din frământările lor. Din ce în ce ne parveneau înjurături și comenzi rostite nervos, iar agitația cailor ce se mișcau mai greoi prin furtuna de zăpadă, ce-i izbea furioasă în piepturile puternice, țintuindu-i parcă pe loc se amesteca cu rafalele de vânt ce vuiau năprasnic amestecate cu miile de ace de gheață. Se apropia de amiază, o știam nu după soare, ce stătea ascuns, ci după ceasul ce-l purtam ascuns la carâmb și noi continuam să ne învârtim într-un cerc mare, al cărui cap încerca să găsească drumul. Mai agitate decât noi erau santinelele, care afară de responsabilitatea care apăsa pe umerii lor mai era și lipsa de alimente și provizii pe care probabil urma să și le împrospăteze la capătul acestei etape. Cei mai liniștiți eram noi, care nu știam adevărul și ne era indiferent dacă ajungeam sau nu, căci începusem să fim obișnuiți cu gândul că nimeni și nimic nu ne aștepta acolo. Și tot așa în eforturile de a găsi drumul, ne învârteam în ciuda orelor care se scurgeau încet dar sigur. Vântul se întețea din ce în ce, fulgii se zbenguiau mânați de rafalele puternice, și noi, întreg convoiul, ne mișcam cu frunțile în piept pentru a ne feri obrajii. Păream o carapace imensă ce se mișca pe loc. Într-un târziu, după ce orice speranță de a ieși din impas se spulberase, iar bătrânul Crivăț hălăduia la bunul plac, peste convoiul înghețat, s-a ordonat repaus. Acum cu ex-

perienţa zilei de ieri, ne-am aranjat fiecare doi-trei câte un loc, în care bătătorind zăpada pentru a ne construi patul ne-am înghesuit unul într-altul pentru hibernarea de câteva ore. La câţiva paşi de mine, singur, zgribulit, cu un trenci ponosit aruncat peste o manta uzată ale cărei pulpane se lăsau pradă vântului fluturând ca aripile unui zmeu rupt al copilăriei noastre şi o căciulă ţuguiată de oaie ţurcană în cap, trasă până la urechi, sta o arătare preocupată în găsirea unui loc de pripas. M-am apropiat de el, intuind c-a rămas singur şi l-am întrebat cu voce tare să fiu auzit. Singur, din ce regiment faci parte şi ce ai de gând ? ! Sunt sublocotenent Dr. M. G. şi încerc să-mi aranjez un loc.

Stăteam amândoi faţă-n faţă, eu îmbrăcat bine cu o şubă îmblănită până-n podea, cu cizme vătuite, ca pentru Siberia, el în trenciul lui gros ca o foaie de ceapă, privindu-ne în ochi, căutând fără vorbe o rezolvare. O fracţiune de secundă, şi am decis să ne împărţim echipamentul pentru somn. N-au mai urmat cuvinte ci mâinile noastre munceau de zor la pregătirea patului. Din ochi, şi din rarele vorbe, am hotărât să aşternem peste zăpada bătută straşnic de picioarele noastre trenciul lui, ca strat izolator, şi în loc de saltea toate boarfele noastre, punând la cap în chip de căpătâi, bocancii lui şi cizmele mele, iar despovăraţi de îmbrăcămintea noastră şi rămaşi la izmene şi cămăşi să ne învelim cu şuba mea. Era o hotărâre temerară, dar amândoi medici, ştiam că aerul încălzit de trupurile noastre ne scapă de îngheţul unui somn îmbrăcat. Când totul a fost gata, când în ciuda frigului care muşca din noi, în timpul dezechipării, strecurând fiori de gheaţă prin toate mădularele, ne-am înghemuit unul într-altul, trăgând peste noi până deasupra capului mantaua îmblănită aidoma unui sac de cuceritor polar, am ştiut cât de înţeleaptă ne-a fost decizia. Acolo, sub blana ce mirosea plăcut şi cald, a mioară, la respiraţiile noastre ce se răspândeau încălzindu-ne trupurile, reuşisem să ne izolăm perfect de viforniţa de afară, pe care o auzeam mugind deasupra noastră. Era pentru prima dată după zile şi nopţi de frig şi umezeală, când ne simţeam bine, şi la căldură în valea bătută de urgia crivăţului

dezlănţuit. Fericiţi în culcuşul nostru, nemişcaţi în dorinţa de a nu produce vreo fisură în etanşeitatea chepengului manta, ce ne închidea nava noastră, am pornit uşor ca la o comandă în călătoria spre imperiul lui Morfeu.

Aşa a început prietenia mea cu Georgică, care va dăinui tot timpul prizonieratului, la care mai târziu se va adăuga un al treilea, completând triumviratul nostru. Spre regretul meu, pe Chimuţă l-am pierdut din prima zi a marşului şi nici până azi nu ştiu cum s-au petrecut lucrurile. Târziu, peste luni, ne vom revedea într-un lagăr de ofiţeri, mărind triumviratul la quatrumvirat. Dimineaţa se vestea tot atât de neospitalieră ca şi noaptea petrecută pe valea plângerii.

Când fluierăturile şi comenzile ce comandau deşteptarea se repetau în semiobscuritatea zilei ce începea, pe mulţi, foarte mulţi nu i-au mai impresionat comenzile, şuieratul strident al fluierelor, sfichiul bicelor lovea în zadar mormanele de zăpadă, vârful valenchilor scormonea degeaba crusta îngheţată a mogâldeţelor, căci de sub ea nimeni nu mai răspundea, trupurile rămâneau liniştite şi încârcite în somnul care-i purtase în braţele calde ale visului, spre tărâmuri înflorite şi scăldate de soare. Nu mai era ceva nou pentru noi, tributul, ca o implacabilă soartă, trebuia plătit zilnic şi în fiecare ceas, acul marii rulete ce se învârtea deasupra capetelor noastre se oprea la numărul prizonierului pe care Fortuna îl părăsise. Ne-am refăcut cu greu convoiul, care s-a urnit în speranţa că de data asta vom nimeri drumul. Vântul bătea cu aceeaşi intensitate, zăpada cădea mai puţin de sus, dar viscolită ne izbea ca şi ieri destul de puternic în obraji. Călăuzele noastre erau mai încruntate; îşi făcuse apariţia nervozitatea ce se manifesta prin mişcări mai iuţi, prin înjurături repetate şi priviri urmate de sfichiul biciului care ardea mai grozav decât tăişul crivăţului.

În infernul alb, al fulgilor mânaţi nebuneşte de palele de vânt, vocile răguşite, lătratul câinilor înfometaţi (şi ei) şi care erau ţinuţi din ce în ce mai greu în curele, sforăitul puternic al cailor ce scoteau aburi calzi din nările dilatate, se desprindea ici şi colo

câte o rafală de pistol mitralieră sau zgomotul surd al vreunei arme ce ajungea până la noi în surdină ca și cum gloanțele ar fi fost învălătucit într-o pătură de fulgi. Credeam că se trage așa de distracție sau poate pentru a se face auziți. Era să aflăm mai târziu că aceste sunete reprezentau sigiliul sonor al pașapoartelor pentru lumea cealaltă, pe care trebuia să-l prezinte fiecare prizonier la vama morții. Ce crude și inumane sunt legile nescrise ale războiului!!! Dar niciunde și nimeni nu va scăpa de ele, atunci când omenirea este azvârlită în beția focului. Vuietul sinistru al crivățului în stepa nesfârșită prindea valențe de mugete, dând tabloului de osândiți ce înaintau cu greu prin troiene imaginea sonoră a iadului pe pământ. Huruitul îndepărtat al unui motor de avion spărgea cu greu carcasa norilor de plumb. Și totuși nu a fost nălucire, jos atâta de jos, încât credeam că vrea să ne smulgă căciulile, un avion ne căuta disperat pe cei rătăciți în stepă. O bucurie nespusă a cuprins întregul convoi, exaltând la maximum pe ceasăvoii noștri, care azvârlind căciulile lor în sus și înjurând de mama focului sau scuipând cu o măiestrie nemaiîntâlnită printre dinți o dată cu sudalmele, țineau să-și manifeste bucuria regăsirii.

De acum eram în siguranță, coloana începuse să-și îndrepte cocoașa formată de orbecăieli, devenind dreaptă și înaintând spre ținta pierdută de ieri. De sus, cocorul de metal din capul coloanei ne dirija, fără a ne pierde din obiectiv. O liniștire pusese stăpânire pe întreg convoiul și speranța unui prim popas, care ne-ar fi putut primi barem cu o coajă de pâine sau capac de gamelă din care aburii să ne mai dezghețe nasurile, cu apă fiartă în loc de ceai, ne înviorau pașii, făcându-i să se miște mai repede. Oboseala cedase din intensitate, trupurile păreau mai drepte, vântul nu ne mai șfichiuia obrajii atât de puternic, fulgii care se așezau pe obraz păreau mai calzi și blânzi, emoțiile te prindeau mai puternic, un fluid magnetic se revarsă peste întreaga coloană electrizând-o, dându-i tăria de a înainta. Și așa hrănindu-ne cu gândul la un popas primitor, înaintam nemailuând în seamă greutățile. Într-un târziu începuseră să apară primele semne ale

înserării, de departe răbufneau până la noi zgomotele surde ale unei așezări, căruia în mințile noastre îi conferearn atribute de oază în deșert. Se mai distingeau cu greu siluetele ceasăvoilor de pe margini, lătratul câinilor paznici se amesteca cu cel al câinilor gazdă, vocile chemându-se în dialoguri neînțelese de la distanță, erau din ce în ce mai aproape, marcau apropierea popasului. Deodată ne-au apărut în fața ochilor căsuțele prelungite în chip de magazii, presărate pe fundalul alb al zăpezii; de la ferestrele slab luminate, care clipeau, trimițând dâre palide de lumină, ieșea fumul ce se pierdea repede împrăștiat de vântul care hălăduia peste tot.

Ritmul de marș scăzuse, probabil că vârful coloanei ajunsese la potou și numai noi, coada imensă a convoiului, făceam eforturi de a ajunge din urmă grosul ei. Și în sfârșit în mirajul căsuțelor luminate și al fumului ce răspândea căldura mult visată, pașii noștri s-au oprit în așteptarea ordinelor ce vor veni.

Dar nu noi eram cei care ne bucuram atât de mult, de atât visatul popas, ci ei care urmau probabil să ne schimbe, aidoma cailor de poștalion, se bucurau pre limba și în felul lor, care ne parvenea sub formă de chiuituri, fragmente de înjurături, ecouri de cântece de bucurie, amestecate cu lătratul câinilor înfometați și al rafalelor trase în aer, ca într-o noapte de revelion. Au trecut minute în șir, bucuria lor se ținea lanț, ospățul era în plină desfășurare, câinii amuțiseră înfulecând hrana azvârlită pe zăpadă, caii ronțăiau grăunțele din sacii atârnați de gât, peste tot domnea satisfacția unei mese stropite din plin cu combustibil, numai umbrele convoiului așteptau tăcute, decizia lor. Și nimic din visul nostru nu venea să se materializeze, iar saivanele și magaziile lungi, care ne-ar fi putut înghiți pe toți pentru o seară, conferindu-ne un adăpost, rămâneau departe, trimițându-ne doar licăririle geamurilor și fumul ce ieșea liniștit din coșuri. Zaftra, un cuvânt magic — prinse să circule transmis din gură în gură prin întreg convoiul, căruia în foamea noastră organică îi atribuiam numele vreunei mâncări, era singurul bun cu care am fost întâmpinați și care în traducerea lui, însemna „Mâine" era sesa-

mul care ne va deschide ușa spre cămări cu bunătăți. Ne-am așezat cu toții pe zăpada saltea, privind pentru câteva clipe râvnitele saivane și magazii și adormind în gând cu misteriosul „zaftra“ făcătorul de minuni. A doua zi dimineața, cărăușii noștri se schimbaseră, alte figuri ale îndepărtatului est veneau să ne însoțească, fețele lor însă nu se deosebeau de frații lor de ieri, manierele rămâneau aceleași, caii înaintau din greu prin troienele de zăpadă, câinii liniștiți ținuți în curele lungi dădeau ocol, scormonind cu boturile lor mogâldețele de zăpadă, presărate în lungul drumului, împușcăturile se auzeau mai des, rândurile se răreau și foarte greu puteai să-ți dai seama când cel din stânga sau din dreapta, sau cei din față sau spate, te părăseau rămânând de convoi. Devenise aproape o obișnuință această resemnare a unora și atunci cei rămași erau ușurați de vreo căciulă, bocanci, manta, raniță, de ceilalți, în dorința de a le ușura urcușul spre muntele însorit. Cât de inumane mi s-au părut scenele, cât de macabre, îți apăreau acești oameni, devoratori de bunuri pământești, de pe trupurile înghețate lemn de frigul morții și al gerului, în dorința de a supraviețui, hrănit de egoismul ce de multe ori friza animalitatea, mă făceau să mă rușinez de noțiunea de om și să simt și mai grea povara suferinței. Oare toți vom sfârși prin a ne dezumaniza ? ? Oare acestea sunt ultimele manifestări ale ființei în care am crezut că poartă pecetea superiorității față de fratele lui inferior — animalul ? Și eu voi sfârși așa ? ! Gândurile mi se învălmășeau în mintea înfierbântată, căutând să le potolesc sau să le găsesc vreo scuză celor dezumanizați. În zadar pașii înotau acum nu prin zăpadă ci se înnăclăiau în mocirla discrepanței umane, în care privirile celor căzuți exprimau regret și iertare. Și dacă frigul și foamea mușcau cu dinți organici, hălci de viață din mine, imaginea gesturilor semenilor mei, în fața cărora ar fi pălit chiar și hienele, mă îngrozeau, sufocându-mă și șubrezind cu fiecare clipă, eșafodajul templului construit în inima și sufletul meu — omului. Dar, vai 'asta a însemnat doar primele, din seria de gesturi și fapte făcute de unii dintre noi, care vor culmina mai târziu prin incredibilele

reacții care nu-i vor deosebi cu nimic de formele ancestrale ale luptei pentru existență.

Și dacă asta le-ar fi ușurat sau le-ar fi asigurat existența, poate ar fi fost o scuză, dar rațiunea înăbușită brutal de pornirile animalice le scădea puterile, îi dezbrăca de acel înveliș protector al superiorității pe scara animalică, lăsându-i pradă deznădejdii, singurul inamic împotriva căruia nimeni nu avea arme de luptat, trimițându-i și pe ei să poposească pentru totdeauna pe pajiștea lui Hades.

Ca o lege implacabilă a existenței noastre și a plasării noastre pe planul superiorității în ierarhia vertebratelor, tronează tocmai rațiunea, acest atribut care trebuie să coordoneze toate acțiunile noastre, filtrând orice act și pornire, lăsând a fi efectuate numai acelea care sunt compatibile cu noțiunea de om. Și cei care nu o au sau și-o pierd, nu pot și nu trebuie să facă parte din marea familie a oamenilor. Și așa în decorul alb al iernii ce se instalase cu toate prerogativele ei, noi ne urmam drumul șchiopătând prin troiene, poticnindu-ne sau alunecând prin gropi, cu dorința fermă ca rotițele angrenajelor ce începeau să ruginească, scârțâind dureros din încheieturi, să ne fie capabile de a ne mâna mașinăria până la punctul terminus, undeva, departe, pe care nici unul nu-l putea întrezări, spre acea poartă a învingătorilor, pe unde numai cei mai tari cu duhul se vor strecura. Zilele treceau una după alta, fără nici o schimbare în bine, în același decor format de întinsul nesfârșit al zăpezii și însoțiți de ceasăvoii ce-și struneau cu greu câinii lupi.

Într-o dimineață, mai blândă și însorită de un disc mare și cald, în care cerul nu-și vărsa stropitoarea de fulgi peste noi, și vântul reușise să fie sechestrat în cotloane, de către atotputernicul Eol, iar noi nu parcursesem decât câțiva km, întreaga coloană a fost oprită, semn de noi ordine sau vreun act important ce se petrecuse, și în trapul unui călăreț, ofițer, urmat de doi soldați tot călare, ni se comunica ca, ofițerii superiori din convoi să iasă din coloană și să înainteze spre capul ei. Unul câte unul, se desprindeau din coloană, ofițerii superiori, unii nehotărâți de

gestul pe care-l făceam, cu frica de necunoscut, convoiul oferindu-le o mai mare siguranță, alții pășind mai vioi în credința că au scăpat de infernul tărăgănărilor pe zăpadă. La capătul coloanei, o mulțime de mașini duduiau sub presiunea aburilor motoarelor încinse de arderea gazului sărac, combustibilul minune ce luase locul fratelui mai nobil benzina, și care provenea din arderea bucățelelor de lemne depuse cu măiestrie în cele două cazane cilindrice ce străjuiau de-a stânga și de-a dreapta cabina șoferului, așteptau să fie încărcate cu ofițerii superiori ce urmau să fie transportați mai omenește, conform gradului, în lagărele din interior. Și iată-ne lipsiți și de ei, cu toate că prezența lor ne era complet străină, ei nereprezentând ca și noi decât câte un număr din imensa ruletă a hazardului. Când totul a luat sfârșit, coloana s-a pus din nou în mișcare și alături de Georgică, care era umbra mea, ne continuam drumul. De sus soarele cu dinți, dar totuși plăcut, urca și el domol pe cerul senin, iar scânteierile cristalelor de zăpadă îți luau ochii. Acum, aveam de luptat nu cu viscolul și acele ce ne înroșeau obrajii subțiri și împăduriți de barba crescută în dezordine, ci și cu sclipirile strălucitoare care ni se înfigeau în ochi, forțându-ne să micșorăm jena lor în economia de senzații dureroase. Și cum mergeam așa cu ochii închiși, simțind cadența pașilor de dinaintea mea și strânsoarea celor două brațe, mă trezesc înșfăcat de piept, aterizând brutal pe diagonala centurii mele, mâna unui copilandru ce gesticula bolborosind cuvinte ce se prăvăleau ca o cascadă, repetând în final cuvântul „Romeni".

Era singurul ce-l puteam desluși din torentul de vorbe, garnisit cu înjurături cărora de acum le înțelegeam sensul și de stereotipa frază „bandit hitlerist, Fritz, Fritz".

Încă nu-mi revenisem din neospitaliera cunoștință cu imberbul din fața mea, că diagonala și centura se zgâlțâiau trase bezmetic, angrenând întreaga osatură care și așa de abia se ținea pe picioare, și periclitând echilibrul destul de instabil al corpului meu.

Până să mă dumiresc ce vrea atacatorul, care îmbrăcat în şubă şi în valinchii ce-i erau prea mari, părând că este azvârlit in ei, cu mânecile şubei mai lungi şi în cap cu o căciulă şuie, de sub care ochi uşor oblici mă fixau pieziş, că este vorba de centura mea frumoasă de piele cu diagonală, şi luând probabil nedumerirea mea drept refuz, pentru o precizare a celor ce mă aşteptau mi-a articulat ca preambul un vârf de pistol tare în fluierul piciorului, care m-a secat la inimă. Durerea vie şi indignarea provocată de neruşinarea şi bestialitatea lăsată pe mâna unor inconştienţi, mi-a provocat o ceaţă deasă şi neagră ce s-a lăsat rapid din vârful capului, silindu-mă şi făcând ca pumnul mâinii drepte să lovească ca un ciocan mutra stârpiturii din faţa mea. În aceeaşi clipă, bălăbănindu-se şi pierzându-şi echilibrul impetuosul meu atacant, s-a azvârlit în zăpadă în găsirea echilibrului pentru un al doilea atac.

Stupoare printre ai mei, într-o clipă am rămas singur, cu ţintuit şi tremurând ca o vargă de emoţie, el în efortul de a se ridica, îşi pipăia cu mâna dreaptă şoldul de care era aninat un revolver mai mare şi mai greu decât scârnăvia, pe care încerca să-l scoată din teacă. Reuşise, acum mă privea cu ochii injectaţi, mai oblici ca înainte, cu gura schimonosită într-un râs diabolic, din care se scurgeau bale îngreunându-i înjurăturile, cu gesturi de frate primat, încerca să-şi pună planul în aplicare, punând capăt incidentului şi intrând în posesia curelei de piele. Dar cum tot mereu am fost încredinţat că steaua mea cea bună nu mă va părăsi, parcă din nămeţi de zăpadă ce bordau drumul nostru, s-a ivit frumosul din poveste, întrupat în persoana unui ofiţer rus — maior era să aflu mai târziu — care nu ştiu dacă asistase la întreaga scenă, dar ştiu că era prezent la gesturile extremităţilor care purtau pistolul, şi dintr-un salt de panteră rănită, l-a înşfăcat de umeri, descumpănindu-l, făcând să scape arma pe care cu aceeaşi iuţeală a ridicat-o ţinând-o în mână. Un scurt dialog, un brânci, un picior plasat puternic în trenul de aterizare al maimuţoiului şi viteza şutului l-a proiectat în afara coloanei. Întors spre mine, cu o privire blândă şi un zâmbet cald, ce a topit ca

la comandă întreaga încordare, îmi cerea scuze pre limba lui de incidentul întâmplat, asigurându-mă de asistența lui în continuare spre a mă feri de belele.

Și într-adevăr, alături de mine, a mers cale de câțiva kilometri, urmărind cu coada ochiului pe mica bestie ce se mai ținea de coloană întocmai ca o felină care regreta că i-a scăpat prada. Când în sfârșit s-a asigurat că ieșisem din raza periculoasă de urmărire, a chemat o santinelă din convoi, predându-mă și dându-i ordin (pe care nu-l înțelegeam), dar îl intuiam de bun augur. Nu știa cine sunt, nu mă văzuse, dar gestul acestui ofițer care mi-a salvat viața prin prezența și autoritatea lui, a reînviat încrederea în noțiunea de om ce fusese atât de mult zdruncinată.

Acum mă simțeam în siguranță, santinela în grija căreia fusesem dat nu mă scăpa din ochi și gândul meu era că la primul popas să dau ascultare sfatului locotenentului, de a-mi camufla însemnele de ofițer și splendoarea cizmelor care ar fi putut constitui o nouă aventură. Zis și făcut, seara la primul nostru popas de noapte, după ce împreună cu Georgică ne gospodăream culcușul de invidiat și atât de salvator, am trecut la împodobirea cizmelor cu câte doi saci de mască, pe care i-am tras ca pe niște șoșoni peste cizme, legați cu sfoară în chip de nojițe, transformându-mi cizmele în opinci sărăcăcioase și care n-ar fi atras nici un ochi lacom de așa pradă. A doua zi șuba era lipsită de ornament, iar picioarele se târșâiau în îmbrăcămintea ce mă incomoda la mers. Nu eram deloc arătos, dar eram sigur că niciodată nu voi mai fi ținta vreunui atac, și că nimeni nu va mai jindui după ponositele mele de opinci. Nu știu cum și-au rezolvat alții hrana, auzeam că unii au mai reușit să apuce câte un sfert de pâine, vreo bucată de pește sărat, vreo două-trei bucăți de zahăr, ce se împărțeau când și când, dar de care n-am avut niciodată parte. Nu era nimic organizat, popasurile erau destul de distanțate, numărul convoaielor imens, este foarte adevărat că și ei nu se așteptau să le pice o pradă așa de mare, și furia hoardei hămesite de foame, e foarte greu să-i faci față. Aici, mai mult ca oriunde, lupta pentru existență se simțea tot mai mult și

îmbrâncelile, coatele, pumnii, călcăturile-n picioare, erau apanajul forței celor care mai dispuneau de ea, în detrimentul celor slabi și fricoși. Nu știu unde puteam să mă situez eu și Georgică, dar ambuscadele prilejuite de prânzul săracilor și înfometaților ce se oferea rar în decorul sălbatic de iarnă, îmi trezea în minte imaginea luptei unor lupi în haită la devorarea prăzii. Și așa se făcea că eu și Georgică rămâneam tot mereu pe dinafara învârtiților, amestecând amar saliva care se încleia printre buzele înghețate.

O fărâmă de zăpadă, ținută în căușul gurii pentru a se topi, ne astâmpăra și foamea și setea. Nu mâncasem de zile întregi, uitasem gustul pâinii, limba se mișca greoi, umflată de sete, lovind dureros cerul gurii, ca o limbă de clopot ruginit. Și tocmai când pierdusem orice speranță de a ne clăti gura cu vreo înghițitură de apă fiartă sau să mai amestecăm vreo coajă uscată de pâine chiar dacă aceasta ne-ar fi însângerat gingiile albite de lipsa sângelui sau a mucoasei bucale care se transformase într-o gutapercă ce ustura la cea mai mică atingere, zorii salvării apăreau în căsuțele azvârlite pe cele două dealuri ce străjuiau valea pe care înaintam în după-amiaza celei de a zecea zi de mers. Era prima dată după atât amar de mers, când ziua fiind pe sfârșite, înaintea noastră nu se întindea nesfârșitul ci valea ce se închidea în satul din fața noastră. Visurile noastre începeau să prindă viață, gândurile prindeau contur în realitatea ce sta înfiptă în pereții și coșurile caselor, iar în afară de ele nimic decât bucuria unui loc acoperit, fie el și șopron, o mână de paie, o ușă deschisă de staul de vite, vreo bucată de pâine, vreun cartof uitat și înghețat, sau poate numai puțină apă fiartă, ne-ar fi fost de ajuns. Pășeam fericiți spre așezarea aceea de basm născocit de mințile noastre, unde era să aflăm licoarea mult visată și ceva ce ne-ar fi astâmpărat foamea.

Pentru prima dată vedeam cum coloana intră în sat, și primele rânduri ale prizonierilor se destrămau într-o dezordine, făcându-ți impresia unor iepuri fugăriți de gonacii vânătorilor. Ne venise și nouă rândul să intrăm în sat, și după ulițe, locuitorii

în marea lor majoritate bătrâni și bătrâne, foarte rar copii, ne priveau curioși, și cu ochi care nu trădau ură sau aversiune pentru noi. Cu tot efortul santinelelor de a restabili ordinea convoiului, lucru foarte greu de făcut, totuși marea axă a coloanei își mai păstra forma și acum după ce îi scăpaseră pe foarte mulți care se făcuseră nevăzuți printre ulițele satului, ajutați de întunericului ce se așternea peste noi, s-au mulțumit să ne aibă pe noi în siguranță.

Observasem totuși că firul coloanei era din nou organizat, și reapăreau șirurile și numai când am ajuns și noi în fața teleobiectivului aparatului de filmat ne-am dat seama că suntem filmați. Nu știu ce a ieșit din toate astea, dar știu că peste câteva minute de deplasare, ne aflam în fața unor uși largi deschise din care aburii calzi dădeau năvală afară dintr-o magazie lungă în care reușisem să deslușim animație mare.

Am fost opriți la câțiva pași de ușile largi deschise în așteptarea unui ordin de intrare. Cei ce intrau, pierzându-se în lumina lămpilor uriașe agățate de tavan și care răzbea cu greu prin aburii sutelor de guri, lăsa să se vadă un șir de două mese lungi, acoperite cu cearșafuri albe și altceva pe care oricât de isteți am fi fost noi, aruncând ca niște sulițe privirile noastre, nu le putea recunoaște. Așteptarea n-a fost prea lungă, ne-a venit și nouă rândul, și la braț cu Georgică și alături de ceilalți pășeam în încăperea lungă și încălzită, în care cele două șiruri de mese îți aminteau de zilele de praznic urmate de pomeni nesfârșite.

La o comandă ce într-o limbă stâlcită ne ordona să ne așezăm la masă pentru a lua o hrană caldă, ne-a apărut ca prin farmec câte o bucată de pâine proaspătă, o bucată lungă cam de vreo 10-12 cm, și groasă de 4-5 cm, de salam, în câte o cană ceva cald, o licoare binefăcătoare. Aceeași voce ne-a ordonat să fim atenți că la următoarea comandă va trebui să punem mâna pe pâine și salam, fapt ce coincidea cu derularea peliculei, ce avea să imortalizeze primul nostru ospăț. Nu știu câți au respectat comanda, dar eu, Georgică și încă câțiva din jurul meu, așteptam cu sufletul la gură și bale pe buze, ordinul.

Deodată s-a auzit huruitul aparatului de filmat, privirile ce trebuiau să surâdă lentilei erau concentrate asupra minunilor ce le țineau în mână, și până să ne decidem să ne înfruptăm din ele, alt ordin de data asta răstit și brutal, ne comanda să părăsim baraca. Și de data asta, la un pas de fericire, de realizarea acelui vis ce ne urmărea chiar și pe trezie, îl ratasem. Am ieșit uitându-ne cu jind la alții care cu gurile pline la refuz ascundeau pe unde nimereau bunătățile șterpelite de pe masa extazului. Buzele se mișcau mecanic, aburii ceaiurilor fierbinți ne mai încălzeau nările, frământarea în gol a unei mese imaginare ne contracta dureros mușchii masticatori. Ne reproșam lipsa de abilitate și nu dădusem dovadă de o îndrăzneală care s-ar fi concretizat cu potolirea unei foame ce ne chinuia de zile întregi. Procedasem ca niște străini timizi la un ospăț și care scăpați din atenția amfitrionilor părăseam masa neserviți. Dar ce să-i faci în definitiv eram singuri vinovați de ratarea acestei mari ocazii și nu puteam arunca vina pe nimeni, afară de noi. În întunericul ce pusese stăpânire pe sat, mulțimea care ieșea în devălmășeală de la ospățul de care foarte mulți nu avusesem parte, încercam care pe cont propriu care în mici grupuri de 3-4 să se aciueze pe la vreo casă sau în vreo dependință. Eu împreună cu Georgică ne-am lăsat pe o uliță strâmtă ce venea ușor la vale, în care se observase, mai în fund, o căsuță joasă, luminată slab de o lampă afumată. Ajunși în pragul casei, căci pe acolo majoritatea erau lipsite de garduri, care să le îngrădească o curte și eventualele acareturi, ne-a izbit paralizându-ne mirosul uleiului încins în tigaia făcătoare de pituști. Am rămas pironiți locului, privind prin crăpătura ușii, cu ochii fixați în odăița unde două umbre de jucării se mișcau încet prin jurul unei plite încălzite. Atrași de zgomotele neobișnuite ale uliței neumblate și-au făcut apariția in tocul ușii un bătrânel care, uitându-se la cei doi oameni opriți la ușa lui, ne-a întrebat ce dorim și ce așteptam acolo. Mai mult deducând, decât înțelegând vorbele moșului, i-am răspuns că am dori ceva de mâncare și eventual un loc unde să ne odihnim.

Ne-a lăsat afară, întorcându-se pentru a se sfătui cu băbuța lui și când a reapărut ne-a făcut semn să intrăm.

Timizi, cu pioșia unui sentiment de teamă ce ne stăpânea pe amândoi, la primul contact direct cu populația civilă, și mai cu seamă prezenți în casa unor străini, cărora nu le cunoșteam gândurile și în special nu știam cum ne privesc pe noi foștii dușmani, acum prizonieri am trecut pragul ușii intrând într-o odăiță scundă, sărăcăcioasă, ocupată de o sobă mare cu plită de tuci, pe care sfârâia o tigaie cu un fel de plăcintuțe dolofane umplute cu varză, după mirosul puternic ce-l împrăștia în toată încăperea și care ne atrase și pe noi oprindu-ne din drum. Hipnotizați de căldura moleșitoare ce domnea în cămăruța mică, amestecată cu mirosul îmbietor și halucinant al plăcintelor, am rămas în picioare ca doi colindători în așteptarea colacilor. Am fost invitați într-un târziu să luăm loc pe un fel de laviță de lemn, în fața unui pat improvizat peste care trona o saltea cu paie, cam ruptă și acoperită cu niște țoale vechi și ponosite. Ne-am așezat ca pe ace, nu de asta aveam nevoie, ci cu întreaga noastră ființă eram atrași de tigaia care sfârâia pe plită. Ochii moșului, care ne sfredeleau de la distanță, nu ne erau deloc amicali și trădau o răutate, spre deosebire de privirea caldă a băbuței, care din mărgelușele albastre ale celor doi ochi, ne dădea încredere în reușita cererii noastre. Tăcerea și timpul necesar de a ne cântări și cumpăra din priviri, a întrerupt-o moșul întrebându-ne ce fel de prizonieri suntem și dacă nu cumva avem ceva bun pentru ei. Cum eram obișnuiți cu cuvântul „voenaplenâi" în traducere prizonier de război, ne-am dezvăluit și naționalitatea, fapt necunoscut pentru cei doi bătrâni, dar pe moș nu-l interesa naționalitatea noastră ci eventual vreun bun, cu care ar fi putut face un troc. Și cum moșul era foarte isteț, și privirile iscoditoare care trădau că omul era uns cu toate alifiile, ne-a măsurat din cap până-n vârful picioarelor pe amândoi cu ochii lui spălăciți de sub o frunte ușor boltită și străjuiți de sprâncene stufoase ce se uneau la baza nasului borcănat și care trăda un vechi și demn urmaș a lui Bachus. Privirea i s-a oprit asupra

cizmelor mele, care cu tot camuflajul făcut, mai lăsa să se vadă câte un petic de piele neagră sănătoasă și vârful cizmei ieșit la iveală printr-o gaură în cârpele ce-l înveleau, l-au adus pe moș spre viitorul obiect al tranzacției noastre. Vreți să mâncați bine, vă dau câte 3 pitușci de fiecare, iar tu îmi dai cizmele, nu știam ce, dar mâinile bătrânului îmi inspectau încălțările, care îl entuziasmau, pe măsură ce-mi îndepărta camuflajul. Începusem să tremur cu toată căldura ce ne sufoca parcă și m-am uitat chiorâș la moș. Net, net, sunt stricate, nu fac două parale și am atâta nevoie de ele. Dar moșul își vedea de treaba lui, dezvelindu-le ca pe o statuie antică, și încercând să-mi facă chiar serviciul de a mi le trage din picioare. Când am văzut că gluma se îngroașă și că în locul unei primiri ospitaliere, riscam să plec desculț și flămând din casa mult visată, m-am smucit din mâinile moșului care-mi ținea strâns carâmbul cizmei, și la un semn am ieșit cu Georgică, în ulița întunecoasă, urmăriți de ochii holbați ai moșului, și îmbătați de mirosul ademenitor al bunătăților din tigaie, care se ținea scai de noi. Ne-am oprit la câțiva zeci de metri de coliba lui Moș-cizmă, tremurând la gândul că falsa ospitalitate a moșului ne-ar fi putut costa văduvirea de cizme, poate de șuba destul de prețioasă și cele câteva obiecte de preț pe care le salvasem până acuma, fiind mult mai norocoși în privința asta, decât mulți care căzuseră victima trocului impus de diferiți soldați și civili care treceau pe lângă coloana noastră.

Orbecăind prin întuneric, noaptea era geroasă și vântul ne frigea obrajii, făceam eforturi să găsim de data asta nu vreo luminiță de casă ci vreo ușă deschisă de saivan, sau vreo claie de paie în care să ne cuibărim. Eram ca doi copii de bogdaproste, ce-și încercau norocul în găsirea vreunui culcuș. În satul adormit, liniștea domnea peste căsuțele răsfirate și numai corurile răgușite întretăiate de fluierături stridente, sau de câte o rafală de pistol mitralieră, mai veneau să spargă tăcerea ce plutea peste noi. Am mers sute și sute de metri cu grija de a ocoli locurile de unde se auzeau cântece ; oboseala și frigul se simțeau din ce în ce mai mult și din nou buna stea a coborât deasupra capetelor noastre,

oprindu-ne în fața unei clăi de nutreț ce se deslușea cu greu la câțiva zeci de metri de o casă cufundată în întuneric. Ne-am apropiat de ea, încet să nu trezim pe nimeni, ne era frică de vigilența vreunui dulău care ne-ar fi demascat și ajunși lângă ea, am început să scormonim cu mâinile înghețate, o gaură mare la baza ei. După câteva minute de muncă, care ne mai încălzise mădularele, reușisem să facem o grotă adâncă de doi metri, și înaltă de vreo 80 cm, în care am intrat ca două carii în scoarța unui copac. Cât de minunată era grota noastră din claie, cât de cald ne era când nu mai auzeam vântul ce ne îngheța respirația, și când întinși, de data asta îmbrăcați, dar cu șuba și trenciul scos, l-am simțit când întinși comod, căldura paielor ne dezmierda aproape și vârful nasului, pe care acum îl simțeam la locul lui. Uitasem de foame, de sete, de frig, și în întunericul călduț al văgăunei, am adormit liniștiți și fericiți.

Am dormit neîntorși și când zgomotele ce umpleau ulițele au pătruns și în scorbura-dormitor din claia de fân, ne-am trezit dezorientați pentru câteva clipe, căci acoperământul nostru nu mai era șuba cu aburii respirațiilor noastre, ci bolta de paie, ce străjuia în chip de tavan deasupra și miros plăcut de masă verde. Aveam impresia că dormiserăm în mijlocul căpițelor de curând clădite de mâinile harnicilor cosași. După ce ne-am întins toate oasele, care trosneau ca o mobilă veche de răchită, am scos capul afară din adăpostul improvizat, făcând un tur de orizont. Încă nu se luminase bine de ziuă, noaptea se lăsa cu greu alungată de prin unghere și forfoteala (rușilor) soldaților călăuză care încercau să-și refacă parcul de vite, cotrobăind prin toate casele și magaziile, se apropiau de noi, am zbughit-o, asigurându-ne că nu uitasem nimic la hotel. Ieșiți pe ulița lăturalnică, am trecut pe lângă câteva santinele, ce ne arătau prin semne direcția de încolonare. Era greu, foarte greu să strângi zecile și sutele de potârnichi ce se împrăștiaseră în toate direcțiile, căutându-și care mai de care ascunzișuri mai bune și mai departe de ochii vânătorilor. Eram printre primii ajunși pe ulița centrală a satului ce

dădea într-o piață mare, probabil centrul satului, pe care de abia acum îl vedeam în întregime, și în mijlocul căreia trona o hardughie mare, vreo magazie după toate aparențele, nu știam pe atunci că celebra clădire, construită în stil propriu, fusese și încă mai era un club. Zidurile murdare, de pe care tencuiala și varul fuseseră de mult îndepărtate, erau întrerupte de găuri mari în chip de bucăți de carton sau scânduri de diferite dimensiuni și coloraturi, ce împiedica lumina să pătrundă înăuntru. Ne miram, de la distanța celor câțiva zeci de metri, și nu știam că ea fusese gazda festinului de aseară. Și ca o completare a primului nostru contact cu satul, pe care-l doream atât de mult, dar care va rămâne destul de trist în amintirea noastră, a urmat și episodul cel mai straniu, al acestui popas rural : vizionarea unui film în clubul pe care-l admiram de afară și care ne-a prilejuit momente penibile. Ni se derulau în fața ochilor obosiți, aduși aici cu lațul ce ne prinsese ca pe niște păstrăvi în plasele pescarilor, primii care reușisem să ne strângem pe platoul pieței, scene de război ce nu se petrecuseră niciodată, tocmai nouă care am trăit din plin frontul, dar care erau foarte de efect celor de acasă, și pe care a trebuit vrând-nevrând să le înghițim. Bucuria a fost că a durat foarte puțin, și alte serii, căci între timp se strânseseră destui, ne luau locul. Și ca toată mizeria în care fierbeam de zile și nopți, tot am mai găsit puteri date de cele vizionate, să facem haz de necaz. Probabil că și asta făcea parte din programul nostru, însă un lucru era cert : că plecarea întârziase foarte mult și numai către orele prânzului astronomic, dar cel fiziologic îl simțeam în orice clipă, am părăsit satul. Încolonați, refacându-ne cu greu rândurile, din cauza haosului ce domnise până la strângerea tuturor celor care împânziseră satul, am pornit într-o nouă etapă, cu forțe refăcute, cu toate că mațele ne ghiorăiau dureros și centura își schimba cu fiecare două-trei zile poziția găurilor pe care eram nevoiți să le facem cu câte un cui, sau vârf de briceag, conferindu-ne siluete de balerini, dar dându-ne avantajul

de a folosi cât mai rar toaleta care în timp de iarnă, pe viscol și veșnică deplasare constituia o operație foarte dificilă. Până și micțiunile foarte incomode erau rare, absolvindu-ne de manevre greoaie, care pentru mâinile înghețate constituiau totuși o mare problemă. Acum defilam prin satul trezit din plin, și spre surprinderea mea și a lui Georgică, care nu avuseserăm noroc de niște gazde prea ospitaliere, am fost martorii unor scene ce veneau să înmoaie inimile noastre înghețate de realitățile crude prin care treceam, picurând în suflete stropii unor speranțe în bunătatea semenilor noștri.

În ciuda opunerii brutale ale ciasăvoilor care ne flancau coloana, ajutați de câinii care se arătau foarte credincioși și experimentați de a împrăștia localnicii care din curiozitate sau alte sentimente necunoscute nouă, ne conduceau cu privirile, se desprindeau femei sau bătrâni, care neținând seama de oprelişti, ne aruncau în coloană ruble, bucăți de pâine neagră, săculeți mici cu mahorcă și înfruntând bruscările nu se lăsau intimidați, ripostând cu blesteme, înjurături sau pur și simplu scuipându-i. Era prima manifestare în masă, de simpatie și compasiune, a unor oameni simpli, suflete curate, care nu fuseseră îmbuibate de propaganda ostilă, și vedeau în noi propriile lor suferințe. Câți oare dintre ei nu-și plângeau vreun copil, frate, nepot ce departe de ei ar fi putut împărtăși aceeași soartă ca a noastră sau poate și mai rea. Treceam pe lângă ei, surprinzându-le chipurile transfigurate în fața tragediei noastre și gesturile lor însemnau mult mai mult decât bucățica de pâine neagră uscată ce se pierdea printre șirurile noastre, rubla ca purtată de vânt, ieșea din coloană. Încet, drumul părăsea satul, ei rămâneau acolo, conducându-ne cu gândul lor curat și bun, iar noi îi părăseam cu senzația unei manifestări ce ne dădea puteri. Dar cum tot mereu după soare, vine vânt, era că la mai puțin de doi-trei kilometri să fim întâmpinați nu cu pâine și ruble, ci de o coloană în marș, care era să întunece soarele izvorât din inimile sătenilor.

Dacă până acum nu asistasem la trocurile sporadice ce se efectuau, departe de mine, și poate izolat, acum era să mă conving încă o dată de dreptatea locotenentului din primele zile ale prizonieratului. Pe măsură ce coloanele noastre se întretăiau, vacarmul din capul coloanei se propaga ca o rafală de vânt, și ajungând lângă noi, vedeam că liberi și nestingheriți de nimeni, eroii ce se îndreptau spre front ne văduveau de tot ce aveam mai bun.

Era de ajuns să fi avut un bocanc, cizmă, manta sau nu mai vorbim de ceas, stilou, sau altceva că aterizai forțat în șanț și gesturile brutale cu care erai deposedat de cizme, în locul cărora ți se lăsau bocanci sau cizmele ponosite, sau manevra de dezbrăcare forțată a vreunei mănuși sau vreunui obiect mai strălucitor, vânat iscusit de ochiul ager al vreunui ostaș, formau în ritmul marșului să devină talciocul zilei. Eram la discreția lor și nimeni și nimic nu venea să ne scape de binevoitori. Ici și colo câte o împușcătură era semnalul că tranzacția nu mergea așa cum o doreau ei, cei puternici. Mergeam năuc, târșindu-mi cizmele camuflate și arborând o mină de totală indiferență în ciuda celor ce se petreceau în sufletul meu, tocmai pentru a nu atrage atenția inamică. Au fost momente penibile, triste pentru noi toți și care aveau darul să argumenteze sentimentul de descompunere morală și fizică, pe care fiecare pas și clipă scursă în marșul lung urmăream ca o fatidică realitate a învinsului. Brațul de lângă mine a lui Georgică mă strângea tare, parcă în dorința de a face un tot comun în fața primejdiei. Încet această furie a trecut peste noi, și lăsând în urmă ecourile rânjetelor ce se pierdeau hăt departe, însoțiți de tabloul dezmoșteniților care îngroziți de o rămânere fără încălțări, sau îmbrăcăminte, întrerupte de gemetele surde și vaietele prelungi ne urmăreau prin stepa fără sfârșit. Trecusem cu bine, un fel de a spune acest intermezzo al epopeii și înaintam spre desișul de situații și evenimente ce ne așteptau, aidoma unui explorator în inima junglei.

Fiecare metru parcurs, fiecare clipă, se resimțea asupra noastră a tuturora, foamea, oboseala, încordarea nervoasă și nesiguranța clipei ce va veni, ne înmuiau genunchii, ne îngreuiau pașii, ne slăbeau puterile.

Mergeam în virtutea inerției, mișcările nu mai erau comandate de sus, ci șira spinării, obosită, aplecată înainte ca semn al oboselii, preluase comanda unor ființe pe cale de decerebrare. A venit în sfârșit și amurgul zilei, umbrele fantomatice ale coloanei se desluşeau mai greu, pe întinsul alb, o altă vale în același decor, o nouă oprire și aceeași prăbușire în brațele lui Hades.

Din nou au apărut zorile târziu, din nou s-au auzit fluierăturile și pocnetele de bici, din nou se scormoneau mogâldețele ce ascundeau pe prizonieri pentru a-i trezi la viață și din nou începeam să mărșăluim lăsând în urma noastră movilele de gheață și zăpada ce ascundeau în ele trupurile fericite ale celor ce-și încheiaseră conturile vieții. Din ce în ce coloana nesfârșită a omidei dezarticulată șerpuia prin întinderea de nepătruns a imensei stepe, încet și cu eforturi supraomenești în căutarea edenului. S-au scurs zile fără importanță, rândurile noastre se împuținau, ceasavoii erau mai alarmați din cauza numărului care nu mai corespundea cu efectivul luat în primire, câinii urlau a moarte și peste întreg convoiul, ce se mișca ca la o procesiune de înmormântare, fulgii de zăpadă cădeau ca niște petale de crin, acompaniat de vuietul vântului în ritm de dangăt de clopot, să ne însoțească marșul. Trecuseră cincisprezece zile de la căderea în prizonierat, de la primii pași în lungul nostru marș, când zorii zilei ne surâdeau mai blând ; era o dimineață însorită, vântul care ne însoțise pe tot parcursul (marșul) se oprise ca prin minune, răspândind în jurul nostru o căldură binefăcătoare, făcându-ne să ne scoatem nasurile înghețate la soare, sau șirile spinării să se îndrepte ca niște lujeri de floarea soarelui după furtună.

Mergeam liniștiți, parcă prinseserăm cu toții puteri noi, pași mai iuți, fețele mai vesele și simțeam o înviorare ce se instalase peste întreg convoiul.

Cei de pe lături erau mai surâzători, nu mai priveau chiorâș, câinii își vedeau de treaba lor, împușcăturile nu se mai auzeau și totul mergea bine.

Drumul șerpuia lin în unduiri mari, făcând ca înaintarea coloanei să fie mai ușoară, și peste tot domnea o atmosferă de ușurare după încordările zilelor trecute. Nimeni nu venea să tulbure deplasarea liniștită a convoiului și fiecare, atât noi cât și cei de pe lături, mergeam cu gândurile noastre nestingherind pe nimeni și cu dorința de a nu fi deranjați. Cât priveai cu ochii întinsul imaculat al zăpezii ce sclipea în razele soarelui, era singurul peisaj monoton al oceanul vizual și această imagine statică a imensității se așternea la infinit, obosindu-ne ochii.

Ce mult poate influența această monotonie a peisajului, am simțit-o pe pielea mea, când închizând ochii pentru a mă feri de lucirea zăpezii, care-mi producea lacrimi dureroase, mă trezeau brusc după vreo opintire, care-mi curma somnul atât de dulce pe care-l purtam mergând. Pare de necrezut, și poate n-aș fi fost niciodată dispus să admit că se poate dormi, mergând. Poate că și acum mulți dintre noi ne scurtăm existența, nu voluntar ci inconștienți, lăsându-ne atrași de invitația bătrânului Ene, ce nu se sfia să ne urmeze prin stepă. Și culmea că tărăgănatul pașilor automați, de sub pleoapele obosite, pe retina scăpată de irizările zăpezii, se derulau filme de scurt metraj, mult plăcute, cărora le surâdeam fericiți.

Și poate dintr-un astfel de vis plăcut, căci ca un dar al proniei, pentru cei în suferință visurile sunt frumoase și senine, tocmai poate pentru a le îndulci clipele, am fost trezit, când în lungul coloanei se anunța în trapul săltat al unui ofițer o comunicare care interesa întreaga omenire și care era cuprinsă în formularea lapidară „vraci este" — „doctori sunt". Cunoșteam încă din pri-

mele zile ale contactelor mele cu estul, că vraci pre limba lor înseamnă doctor așa că nu mai aveam nevoie să-mi fie răstălmăcit. Cum mesagerul călare ne depășise pe noi, împreună cu Georgică, care probabil și el se trezise dintr-un vis, am început să ne agităm în vederea luării vreunei hotărâri. De data asta ne-a pierit și oboseala și somnul, și încercam să ne înfrângem teama pe care o simțeam în toată această peregrinare, de a ne demasca identitatea noastră de ofițeri. Acum rândurile se agitau și ele, unul câte unul din cei avizați, dădea o bătălie intensă între acceptarea invitației sau continuarea marșului în anonimat. Lângă noi, puținii ofițeri și soldați care ne cunoșteau, se întreceau în a ne sfătui să nu ieșim din coloană. Trăiam momente grele, erau clipe de răscruce și aveam impresia că jucam o carte mare. Georgică de lângă mine mă privea așteptând parcă răspunsul meu. Cum clipele treceau și în lungul coloanei apărea câte o siluetă ce rămânea locului în așteptarea vreunui ordin, ne-am decis să ieșim afară, după ce primisem și asentimentul lui. În zadar au încercat cei din jur să ne oprească, în zadar mă izbeau în urechi rugămințile celor ce-i părăseam de a rămâne lângă ei, hotărârea fusese luată, zarurile fuseseră aruncate și braț la braț am pășit alături de coloană. În lungul ei încă vreo 2-3 siluete, așteptau verdictul. Întors din coada coloanei ofițerul ne-a făcut semn să-l urmăm. Am mers cale de vreo 2-3 km, reușisem să-i prindem din urmă și pe ceilalți și la capătul drumului unde eram așteptați ne strânseserăm 5 ofițeri doctori. Oare numai atâția să fi fost în întreaga coloană ?

Sau poate ceilalți au fost mai deștepți decât noi, rămânând ascunși ? ?... În puținele clipe de răgaz, ne priveam unii pe alții, figuri cu totul străine, dar înfrățiți într-o secundă în fața celor ce vor urma. După un scurt interogatoriu, făcut de un ofițer al cărui grad format din dreptunghiuri așezate pe petlița gulerului și pe care nu-l cunoaștem, dar care probabil că era și doctor, am fost urcați într-o mașină rebegită ce scotea mai mult fum, decât

înainta; am pornit într-o direcție, care avea să ne lasă în satul Otradnoe, locul primului contact cu un fel de lazaret improvizat în condiții de primitivism și unde era să rămânem timp de două săptămâni în lupta cu moartea, suferința și deznădejdea.

Și cu acest ultim tablou al despărțirii de coloana care-și urma târâitul pe zăpadă și al câinilor care lătrau ținându-ne trezi, am încheiat un capitol din odiseea noastră, deschizând larg paginile unui nou capitol, care se anunța mai tragic și plin de suferințe.

OTRADNOE
MEDICINA IADULUI

Când ultimele rămășițe ale convoiului, ce era înghițit de imensitatea albă se pierdeau, peste care vântul sufla în rafale învolburând zăpada, acoperindu-l într un nimb, imaginile mai persistau, alături de regretele despărțirii, și mașinăria care lucra intens frământându-ne creierii cu întrebările fără răspunsuri, ne-am trezit invitați într-o mașină. Sus, în cutia de lemn șubredă, ce se zgâlțâia amarnic la trepidațiile motorului ambalat, alături de cinci ceasavoi fiecare cu partenerul lui, pornea în procesiune spre locul de ghilotinare. Zguduielile puternice ale caroseriei ce ienea din răsputeri la fiecare manevră și hop al drumului de la înălțimea staturii celor 5, urmăreau fiecare dezechilibrare a noastră. Mergeam de câteva minute, noi păstram o muțenie de mormânt, și în afară de huruitul enervant al motorului ce ne rănea timpanele, doar câte un muget al vântului care sufla în rafale, mai schimba puțin decorul sonor.

În muțenia ce domnea peste tot acest transport sinistru, gândurile noastre zburau necontrolate fie la mii de kilometri în depărtări, fie spre locul unde trebuia să ajungem și care ne frământa prin incertitudine. Să se fi scurs vreo două ore de mers, în care drumul șerpuit al mașinii te dezorienta complet. Când am zărit apărând după un delușor, în fața căruia motorul tușind, ienind, trăgând la rateuri cu nemiluita, în dorința de a-i învinge pieptul cam înalt. (am văzut) o așezare omenească. În panorama ce se deschidea ochilor noștri care priveau de la înălțimea late-

ralelor de lemn ce abordau coșcovita noastră ladă, căci uitasem să spun, noi stăteam foarte comod pe jos, dar numai pentru ei, căci pentru noi, din lipsă de perne naturale, ce se topiseră de forme, oasele erau singurele elemente anatomice de susținere și de impact cu duritatea podelei ornate cu zgrunțuri de gheață și care ne provoca dureri, ce ne făcea să ne schimbăm foarte des poziția. O ultimă smucitură și motorul înfierbântat din care ieșeau aburi sub formă de trombe a amuțit. După ce au coborât stăpânii, care și începuseră să se întrețină cu doi ofițeri, care probabil ne așteptau, ne-au făcut semn să debarcăm și noi. Anchilozați de poziția incomodă, și cu dureri puternice în fiecare oscior, simțind fiecare centimetru din puținii care ne mai orna scheletul ca pe niște bube răscoapte, am coborât din mașină, încercând să ne îndreptăm șira spinării și să mobolizăm membrele amorțite. Jos am fost întâmpinați de cei doi ofițeri, dintre care cel mai în vârstă părea să fie medic. Nu m-am înșelat ; interlocutorul nostru era colonel medic Ciumacenco, după cum era să aflăm mai târziu.

După un scurt chestionar, am fost puși în cunoștință, că am fost aduși să lucrăm ca doctori la lazaretul improvizat răniților-prizonieri și în conformitate cu dreptul internațional de la Haga, medicii prizonieri aveau obligația de a da asistență medicală răniților. Era singura formă de muncă la care puteam fi obligați (să fim supuși) ofițerii medici prizonieri. Dar vai, acest articol avea să fie călcat grosolan în mai toate ocaziile, creând situații dramatice și pierderi inutile. Dar, despre asta mai târziu. După cele câteva fraze schimbate cu Colonelul doctor, am fost luați în primire de către celălalt ofițer, care era comandantul punctului Otradnoe, sau mai precis al lazaretului, căci acest cătun, azvârlit undeva departe de vreo arteră principală, constituia un punct de triaj pentru coloanele de prizonieri, unde erau lăsați răniții cei mai gravi, în dorința de a se întrema puțin, pentru a putea fi transportabili în interior spre vreun lagăr.

Cu toate că fusese prezent la discuția noastră cu Colonelul, totuși se simțea și el obligat să ne spună scopul aducerii noastre

și nu prea făcea caz de faptul că pe lângă doctori eram și ofițeri. Încă de la prima vedere se putea vedea o deosebire netă între un doctor și ofițerul comandant. Fără să ne bruscheze, dar nici cu maniere prea delicate, ne-a condus spre lagărul care se afla la circa 2-300 metri de locul unde coborâsem. În fața unei intrări, un fel de cabină de lemn, o santinelă, cu cunoscuta-i passe montagne cu țugui, străjuia observând orice mișcare dinăuntru spre afară sau invers, și care după o scurtă conversație cu ofițerul, ne-a permis intrarea. La deschiderea ușii, un val de aer cald, umed și cu un puternic iz de groapă cu lături, ne-a izbit nările. Coboram încet cele câteva trepte într-o semiobscuritate, în care cu greu puteai distinge ceva și ajunși la ultima treaptă ne-a apărut o hrubă lungă, luminată slab de rarele opaițe atârnate de pereți, ce se pierdeau hăt departe, într-un obscur cețos. Cu cât înaintai, mirosul devenea mai puternic și îți era greu să-l identifici. Se amestecau bizar mirosul de urină stătută, materii fecale în descompunere, mirosul dezgustător de puroi fetid, amestecat cu sângele proaspăt sau descompus ce se prelingea de pe trupurile schilodite. Pe jos, pe paiele murdare ce musteau de urină și sânge, umbrele descărnate și mutilate ale prizonierilor, ce se mișcau fantomatic în razele palide ale opaițelor proiectând pe pereții de pământ, umbre înfricoșătoare. Peste tot gemetele, oftaturile, sforăitul înfiorător al comatoșilor, îmbrăcau tablou de iad în ecoul sonor al suferinței. Căutam cu greu să ne acomodăm ochii, să putem desluși mai bine fiecare detaliu, și pașii rămâneau parcă pe loc opriți de incredibila panoramă din fața noastră. La câțiva pași de noi, o lumină puțin mai vie, ce împrăștia raze mai puternice date de un fel de lampă-felinar ce era înfipt pe o masă improvizată, ce ținea loc de birou un bărbat cam între două vârste lucra la nu știu ce. Ne-am lăsat conduși de ofițerul nostru și acolo am dat peste omul de la masă care era un fel de felcer din sat, întrebuințat ca doctor al lazaretului. Când și-a desprins ochii de pe niște hârțoage, i-am putut vedea fața îmbătrânită, cu ochi spălăciți, cu smocuri de barbă albă aruncate la voia întâmplării pe obrajii supți, care ne-a privit pe fiecare în parte,

vroind parcă să ne cântărească din ochi. Dintre noi nici unul nu știam o boabă rusește, așa că mai mult prin semne, decât prin vorbe ne-am înțeles asupra celor ce aveam de făcut.

Și ce ne-ar mai fi trebuit vorbe, când în jurul nostru era atâta jale și atâta lipsă de ajutor medical. Am fost preveniți că suntem foarte prost aprovizionați cu cele necesare. Și iată-ne la lucru cu puținul care-l aveam la îndemnă. Pentru început, am trecut cu toții în revistă întreg lazaretul, întâi pentru a-l cunoaște și în vederea trierii cazurilor pe grade de urgențe. Departe de a se mărgini numai la hruba lungă de aproximativ 60-70 metri și lată de vreo 4-5 metri, la capătul ei se mai bifurcau în formă de T, două brațe mai scurte, cam 20-30 metri. Peste tot domnea aceeași semiobscuritate și mirosul îmbâcsit de toate soiurile de dejecții se amesteca cu fumul înecăcios al opaițeior, care se transforma intr-o ceață densă și puturoasă ce stagna lăsându-se cu greu s-o despici cu pieptul. De pe paiele mucegăite și sordide, răniții care de care mai gravi ne aruncau priviri deznădăjduite și mulți se văitau prelung, trimițându-și până la noi suferința sub formă de schelălăituri, asemănătoare cu a unui patruped schilodit azvârlit pe vreun maidan. Ne-am împărțit pe loc lazaretul. Eu și Georgică ne-am ales coridorul principal, iar ceilalți trei, brațele teului. Hotărâsem să facem o triere, pentru a acorda primul ajutor celor mai gravi și cu șanse de supraviețuire. Ne angajasem la o muncă titanică, și care în ciuda lipsurilor mai mari ca la începutul lumii, trebuia făcută cu acuratețe și multă responsabilitate. Reîntorși la masa bătrânului ce-și fuma tacticos o țigară gigant, mai bine zis cornetul gigant confecționat din hârtie de ziar, umplut din căușul palmei cu mahorcă și care răspândea nori de fum ca dintr-un coș de marfar, ne-am preluat halatele ce erau de o culoare nedefinită, largi și lungi, pe care petele le mozaicau transformându-le în piele de leopard, am purces la triat. Hotărâsem ca cei mai gravi să fie grupați aproape de postul de comandă reprezentat de masa felcerului, lângă care se afla și micul depozit medical, care se reducea la vată, feși, câteva sticle cu soluție dezinfectantă, niște instrumente scoase cu grijă de la vreun de-

pozit de reformă și niște cutiuțe murdare cu niște unguente. O scurtă aruncare de ochi asupra arsenalului de medicamente și instrumentar și inimile ni se strângeau și mai mult în fața lipsei totale al vreunui ajutor eficace. Dar asta era situația și nu puteam cere mai mult.

Am început fiecare pe câte o latură să ne triem răniții. Fiecare dintre ei își avea suferința lui, rănile neîngrijite erau oribile, plăgile deschise din care se scurgea puroi fetid în chip de bale vâscoase, unele acoperite de cruste murdare în care petice de stofă, fire de păr, pământ, zăceau prinse în crusta care plutea pe magma de puroi semisolid, așteptau să fie curățate și pansate. ne punea în fața unei munci grele de triere. Căci nu totdeauna mărimea și aspectul plăgii poate conferi și gravitatea ei. Și încă un lucru foarte cunoscut de mine și cred că și de ceilalți colegi ai mei. Cu cât văicărelile erau mai mari, urletele mai puternice, gravitatea era mai mică. Poate unii erau înspăimântați de ele, poate unii vroiau să ne impresioneze, era foarte greu să disceci aceste stări și să decizi. Dar de fiecare dată când eram puși în fața unui rănit care păstra un calm aparent, o liniște fără manifestări, gravitatea era prezentă aidoma unei ape adânci și liniștită. Nu că eram sub impresia acestei realități, dar studiam cu migală fiecare rană, fiecare rănit, pentru a nu greși cu nimic în misiunea salvatoare în care mă angajasem.

Orele treceau cu o repeziciune fantastică, acum nu mai simțeam nici fumul, nici mirosul, nici lipsa de aer, ochii ni se obișnuiseră cu semiobscuritatea hrubei, iar mâinile cu degetele sigure pipăiau oase fracturate, tăiau cu foarfeca bucata de stofă sau de pânză pentru a pune în evidență întinderea vreunei plăgi, ne apropiam cu obrazul în dorința de a simți vreo respirație caldă, acolo unde pulsul se lăsa greu prins și așa aplecați lângă fiecare, continuam munca. De la fiecare aplecare ridicându-te cu câte un verdict. Mulți, foarte mulți dintre ei erau în afara vreunei posibilități de salvare, așteptându-și senini osânda. La alții ciuruiți de schije sau gloanțe, multitudinea găurilor căscate prin care se prelingeau firicele de sânge se transforma în stropitori, frac-

turile abundau, dând membrelor contururi frânte, sau pur și simplu detașări ce se țineau prin pielea subțiată, iar găurile deschise haotic fie în torace sau omoplați zdrobiți lăsând pieptul să se transforme în burduf din care aerul plămânilor ieșea în șuierături ritmate de respirație. Nu mai prididеam cu trierea, fiecare prezenta un caz special; l-am observat pe Colonelul Doctor Ciumacenco care ne urmărea din penumbră. Nu știu de când era acolo și nici cât a mai rămas lângă noi, dar știu că după câtva timp am fost chemați toți la el. Am fost conduși de o santinelă, la locuința lui, care se afla la câțiva zeci de metri de lazaretul nostru, și am intrat într-o odăiță sărăcăcioasă cu un pat peste care era întinsă o pătură de campanie, o masă schiloadă și vreo 2-3 scaune șubrede. Pe masă o lampă afumată, mai mult făcea umbră decât lumină. În schimb era un aer curat și căldicel. Ne-a primit foarte ospitalier, fără discursuri, fără artificii de gazdă care nu se simte bine din cauza sărăciei, ci cu o mină plăcută, caldă care ne-a încurajat

Simplu, în cuvinte pe care cu toate că nu le înțelegeam, ne-a spus că ăsta-i războiul și că are un deosebit afect pentru noi românii, căci cu aproape 25 de ani înainte fusese în Moldova unde s-a simțit foarte bine, încântat de ospitalitatea proverbială a românului. Și ca o întărire a celor spuse ne-a rostit în limba română câteva cuvinte rămase din vocabularul indispensabil asigurării hranei și nelipsitele cuvinte, pâine, apă, ouă, lapte, brânză etc. Ne-am bucurat de faptul că ne-a cunoscut nu atât țara, ci sufletul nostru, al românului și ca să ne răspundă nouă cu aceeași dragoste ne-a oferit întreaga lui rație pe 48 ore, o imensă pâine rotundă și bună, salam, brânză și 4 pachete de mahorcă. Dintre toate ochii îmi zburau la mahorcă, căci lipsa tutunului mă chinuia îngrozitor. I-am mulțumit cum am putut și, la plecare ne-a asigurat că mâine va vorbi cu ofițerul comandant al unității, să ne permită nouă doctorilor de a dormi în sat. Era mai mult decât puteam visa, și am părăsit casa, fiecare ascunzând rația provenită după împărțirea frățească. Am ajuns din nou în iadul din hrubă, mulțumiți nu de ce țineam ascuns, ca niște furi, sub mantăi, ci

de privirea ochilor blânzi și a zâmbetului cald care lumina chipul doctorului.

Toată noaptea am petrecut-o triind și pansând, spălând, îndepărtând cu foarfecele bucăți de carne care atârnau moarte, și luptând din răsputeri să alinăm suferințele. Ochii unora rămâneau ficși privind departe peste noi. Nu știai dacă era expresia liniștii, sau reproșul slăbiciunii noastre de a nu le fi dat ajutor, rămâneau în urma noastră deschiși pentru totdeauna, lipsind mâna care să le coboare pleoapele ca niște capace de coșciug, înghițind cu ei imensitatea pustiului alb, rece și neprimitor și al unui sfârșit de dramă. Alții, cu globul lor bulbucat ieșit din orbite, din care albul ochilor părea o bășică de albuș ce rotindu-se prin gaura osoasă, se mișcau urmărindu-ne și căutând să prindă din privirea noastră verdictul lor. Doar câte unii cu ochii înlăcrimați te priveau tăcuți, incredibil de inexpresivi, din care nu puteai citi nici suferința, nici revolta, ci totala resemnare a inefabilei soarte. Căci dacă gemetele, văicărelile sau implorările șoptite sau rostite, spuneau nimic sau prea mult, ochii aceia care te priveau sau priveau aiurea în ceața aceea densă, rămâneau singurele porți ale suferinței sau treptele ce urcau sus spre etajul conștiinței unei destrămări a eului. Și cât de greu îți este să-i privești, câtă putere îți trebuie să-i eviți, de cât curaj ai nevoie să le înțelegi sau să rămâi întreg, în neputința ta de a nu-l ajuta, au fost și vor rămâne pentru mine clipele cele mai grele în care balanța înclina greu și dureros spre disperare. În zadar închideam ochii, ei mă priveau de după pleoape, mă ardeau chiar când ei erau stinși, mă făceau să lăcrimez chiar când ei erau uscați. Eram poate prea tânăr și lipsit de experiență, aveam sufletul făcut dintr-un aluat prea slab, purtam poate stigmatul unei constelații prea labile, și trebuia de multe ori să-mi ascund fața în palme sau să mă furișez în vreun colț dosnic pentru a-mi lăsa să-mi curgă lacrimile a ușurare. Dar, ochii mi se împăienjeneau din nou, și iarăși gustam perlele mari și sărate ce mi se prelingeau pe obraji.

Nu știu ce-aș fi spus dacă-l vedeam pe altul, dar știu că plângeam pentru suferința fizică și morală a altora și poate fără să mi dau seama și pentru a mea.

Și în aceste lupte acerbe cu suferința, cu durerile nedeclarate ale unora, cu gemetele prelungite scoase din gâtlejuri și burdufe coșcovite, orele se scurgeau încet și fără să intuim derularea acelor neiertătorului Cronos, zorii zilei și-au făcut prezența când prin ușa deschisă a hrubei a năvălit o pală puternică de vânt amestecat cu zăpadă ce scânteia în lumina de afară. M-am apropiat de Georgică, acum terminaserăm de mult trierea și lucram la pansamente, pentru a-l întreba cum se mai simte. Mă privea cu ochii ușor injectați de fumul și ceața din hrubă, dar nu găseam nicăieri semnele oboselii. Eram fericit că și el, ca și mine trecuse noaptea cu bine și că mai puteam fi buni în continuare de ceva. Nu ne-am împărtășit impresiile, ci din când în când ne sfătuiam asupra vreunui caz mai aparte. Ceilalți duceau aceeași luptă, toți erau la posturi învingând greutățile și împăcați cu puținul pe care-l putea face celor în suferință. Către orele 11, erau aproape 24 de ore de muncă continuă și nu știu cărui fapt se datora, dar nici unul nu simțea oboseala. Păream drogați cu amine dătătoare de puteri, așa-numitele veck-amine, dar care la noi era dragostea de aproape și dorința de a fi utili, când și-a făcut apariția colonelul nostru. Și prezența lui constituia pentru noi un fel de drog salvator. După ce i-am raportat ce făcusem și cum ne-am organizat munca, ne-a invitat din nou la el, lucru care nu prea era pe placul ofițerului combatant și care de fapt era și politrucul comandantului. Dar probabil situația lui ca Doctor, era să aflăm că era concentrat de la catedra de O.R.L. a clinicii din Harkov, lucru ce-l trăda prin comportament, am ajuns din nou în camera lui.

Era prima dată când stăteam de vorbă deschis, prietenește, cu un ofițer sovietic de mare clasă și comportare nobilă. După un scurt curriculum vitae, știam că simte ca și noi că jurământul lui Hipocrate era valabil pe toate meridianele și paralelele globului și că omul trebuie să domine instinctele și deosebirile de

vederi. Ne-a anunțat că obținuse aprobarea de a fi găzduiți în sat, după o acerbă împotrivire a ofițerului politruc, dar având în vedere ca atu, aportul nostru imens ca doctori, pe care nu l-am fi putut aduce dacă am fi locuit în hrubă, și probabil și înțelegerea comandantului unității care se dovedise mai înțelept și cu mai mult suflet. Și iată-ne plimbându-ne doi câte doi, însoțiți de câte un ofițer, bătând din ușă în ușă în găsirea unui adăpost.

Peste tot aceeași împotrivire, peste tot ochii înfricoșați ce apăreau după ușa întredeschisă la bătăile ofițerului, ne întâmpina cu același refuz categoric. Era cât pe aci să renunțăm, căci credeam că prezența noastră îi irita pe localnici, dar departe de acest lucru, era să aflăm mai târziu, prezența ofițerului care nu cam știa să trateze cu ei constituia baza refuzurilor. Într-un târziu, după ce bătusem la destule case, am nimerit la o căsuță azvârlită pe o vâlcea, nu prea departe de lazaret, de unde la insistențele ofițerului (repetând bătăile în ușă), ne-a deschis o femeie, un tip de atletă, îmbrăcată sumar, cu un maieu bărbătesc, în chip de bluză, ce lăsa să se vadă un piept gigant, un gât atletic, niște brațe puternice, care ne-ar fi zdrobit oasele, numai dacă încerca să ne mângâie, și un cap greu de definit și la care, din mărăcinișul unui păr blond, spălăcit și creț, ne priveau doi ochi metalici. Am înghețat la apariția acestui zdrahon de femeie și simultan, eu și Georgică, ne și încheiaserăm socotelile la gândul că am fi putut locui sub același acoperământ. Dar spre stupefacția noastră, în urma amenințărilor formulate de ofițer, că dacă nu ne va primi pe noi, cuvântul miraculos fusese rostit și „Sesamul" — ușa cămăruței calde și curat mobilată, s-a deschis primindu-ne în evartir. N-am stat decât câteva minute, îndeajuns să observăm că lângă soba încinsă cu plita pe care clocoteau două cratițe, stătea o fetișcană de vreo 18-19 ani, îmbrobodită la față și mâini cu un soi de bandaje improvizate.

Am părăsit încăperea, înțeleși că spre seară revenim pentru noapte. Într-un fel sau altul, toți reușiserăm să ne încartiruim și noi doi așteptam cu sufletul la gură primul contact cu cerberul în fustă și sutien, și deja ne făcuserăm planul pe care trebuia

să-l urmăm în cazul că frumoasa Circe ar dori să ne transforme în pastramă. Ne-am continuat munca reușind să dăm puțin de cap lucrurilor, ne împărțisem foarte bine atribuțiile și responsabilitățile și în plus făcusem un fel de grafic al gărzilor de noapte, considerând că nu mai era necesară prezența tuturor, ci a unui singur medic. Cum sorții nu căzuseră pe noi, spre orele 7 seara, întunericul se instalase de mult, luminițele lămpilor de la ferestre marcau cutiuțele presărate ici și colo, înăuntrul căreia căldura și vreo cană cu lichid fierbinte constituiau marasmul nostru. Am ajuns ușor lângă ușa miraculoasă, dar nu aveam destul curaj să ne facem auzită prezența.

Să batem sau să ne întoarcem înapoi unde siguranța nu punea probleme ! ? A bate sau a nu bate, iată întrebarea cheie, a celor doi pribegi având în față nu o țigvă, ci ușa cu surprize ! Dar vântul și frigul nu ne mai lăsau timp de reflecție. Una, două, trei ciocănituri și ușa se deschise, iar în pragul ei își făcu apariția frumoasa Circe, în aceeași ținută de recordmenă mondială la aruncarea ciocanului, căci statura și musculatura ce apăreau în toată splendoarea lor, și a sânilor opulenți ce debordau copios de sub bretelele maieului, ne-a redus și mai mult dimensiunile intrate la apă și firave al staturii noastre. Dacă totuși dădusem semne de mare curaj de a bate la ușă, apariția ne-a tăiat elanul, și totuși am trecut timizi și cu inima cât un purice Rubiconul. Intrați, atmosferă caldă și mirosul uleiului încins în tigaie, care sfârâia printre scovergile de aluat alb-gălbui, ne-a făcut să ne regăsim echilibru. Când ușa s-a închis după noi, și năuci stăteam în picioare, neîndrăznind să punem nici un pas spre interior, glasul copilăros al arătării de lângă plită, pe care nu o observasem, ne-a invitat să stăm. Am găsit o laviță improvizată dintr-o ladă și ne-am așezat mecanic ca doi copii prinși copiind la teze, în așteptarea verdictului din cancelaria școlii. Au urmat momente de completă tăcere din partea noastră, când numai melița pusă în funcțiune de matroană, ce domina prin osatura ei încăperea, ne măcina cuvinte de neînțeles. Și cum eram grei de cap, a trebuit să suportăm operația de dezechipare pe care dumneaei a

executat-o fără efort, ca și cum ar fi dezbrăcat două păpuși neînsuflețite. Iată-ne și comozi, cald, iar noi ne pironisem ochii la tigaia fermecată. Ce ne-a surprins era poziția de statuie inertă a fetiței de lângă sobă și agilitatea namilei care ne pregătea masa. Printre mișcările foarte calculate ale amfitrioanei noastre, întrebările puse făceau un fel de avanpremieră a apropierii dintre noi. Răspundeam monosilabic și făceam eforturi de a găsi formulele cele mai bune de a ne face înțeleși și de a intra în grațiile ei. Nu știu dacă eram caraghioși, dar știu că încet, încet gheața dintre noi se topea și gesturile și privirile ei căpătau o înțelegere a situației noastre care le stârnea din ce în ce mai mult curiozitatea. Și de ce nu aș spune că noi pentru ele eram un fel de „rara avis", prinse pe sus de intemperii năstrușnice, și obligate să ne întrerupem zborul. În așteptarea celor ce vor urma, harnica noastră gazdă pregătea masa și nu după mult timp am fost invitați să ne așezăm pe niște scăunele în jurul mesei pe care trona o farfurie mare de pe care plăcințelele de aluat cald îți gâdilau nările. Am mâncat la început timizi, dar încet, una câte una minunile artei culinare luau drumul gâtlejului, care nu mai fusese de mult timp atât de onorat. În zadar protestam că nu mai putem înfuleca nimic, scovergile aterizau una după alta forțat în farfuriile noastre obligându-ne să le devorăm. A sosit și clipa când pe ultima o simțeam undeva la intrarea tunelului ce duce spre cambuză și gesturile noastre disperate de a nu împărtăși soarta unor gâște îndopate le-au făcut să ne ierte, căci amândouă în tot timpul mesei se îndeletniceau cu îndopatul nostru. Sătui, cu senzația iminentă că din clipă în clipă am putea exploda, simțindu-ne stomacurile sub o tensiune dureroasă, eram pradă unei respirații greoaie datorită supraîncărcării. Am mulțumit pre limba noastră, economisind orice mișcare bruscă, care ar fi putut revărsa pre plinul și ne-am ridicat de la masă greoi și foarte anevoie. Începuse să ne fie frică de prostia pe care am făcut-o, băgând în noi prostește cocă caldă, dar cu resemnarea că orice s-ar întâmpla eram sătui. Văzându-ne hrăniți bine, lucru ce se

vedea pe fața noastră, a urmat interogatoriul. Dornice să afle cine suntem, de unde venim, unde mergem.

Întrebările curgeau una după alta, iar noi, stăpâni acum pe situație și nestingheriți de nici un fel de gând, răspundeam fiecare în parte cu eforturile necesare de a fi înțeleși și utilizând pe lângă sărăcăciosul nostru vocabular, mâinile, ochii, întreaga noastră ființă pentru a da viață răspunsurilor pe care nu le puteam exprima prin cuvinte. Și așa, cu chiu cu vai, utilizând toate resursele noastre de veritabili mimi, am răspuns întrebărilor celor două curioase, care după fiecare răspuns arătau mai mare interes pentru noi, iar nouă ne creșteau acțiunile, lucru capital pentru existența noastră. Să câștigi simpatia și bunăvoința amfitrioanei, care ne domina cu statura ei atletică, era cea mai mare victorie pe care o puteam repurta noi. Cred că în ajutorul nostru, o aveam pe tânăra bandajată care ne arunca din când în când priviri drăgăstoase. De, viața, bat-o vina. Cu toate că noi nu eram deloc arătoși, iar fizicul nostru inspira dacă nu milă cel puțin un sentiment de fragilitate, debilitate, totuși faptul că eram doctori și străini atârna greu în balanța noastră. Dar iată că se apropia și timpul să ne culcăm. Cum în încăpere erau două paturi, unul ca pentru două persoane și acoperit cu un soi de plapumă de culoarea vișinie, iar celălalt ceva improvizat ce aducea a targă cocoțată pe două lăzi în chip de picioare, noi căutam un colț unde să ne odihnim ciolanele. Se făceau pregătiri febrile în aranjarea paturilor, iar noi urmăream cum cele două paturi erau poate pentru două perechi.

Începuseră din nou să ne bată inimile, nu prea știam cum vor proceda gazdele noastre, dar ne țineam strâns lipiți unul de altul de frica de a nu ne despărți. Când totul a fost gata, am fost poftiți să împărțim cele două paturi după bunul nostru plac. Ei, acum e acum, ce ne facem, Georgică, pe unde scoatem cămașa ? Și ca un ultim aranjament înainte de a stinge lampa, am văzut-o pe dolofana noastră cum scoate dintr-un ungher o splendoare de topor, de dimensiuni impresionabile, cu o coadă lungă și groasă, armă albă pe care cred că, cu tot efortul bărbăției noastre intrate

la apă, nu l-am fi putut ridica de jos, și care în mâinile ei părea o jucărie de copil; l-a trecut tacticoasă pe lângă noi, lăsându-l să se odihnească lângă ușa pe care o închisese de două ori cu o cheie din țara giganților. Mi s-a dus și somnul și buna dispoziție și prin vine ni se scurgea un soi de curent, ce ne făcea să tremurăm ușor. Atât ne-a fost, Georgică, îi șopteam la ureche, la noapte vom trece dincolo pe celălalt tărâm. Când după insistențele lor de a nu dormi pe jos, acolo unde noi arătam de zor, au înțeles că hotărârea noastră era de neclintit, au renunțat și după câteva minute, înghemuiți într-un colț cald, cu o pernă mare la cap și un pled, făceam eforturi supraomenești de a adormi în întunericul ce domnea în întreaga cameră. Se auzea respirațiile regulate ale celor două, care parcă nici nu se sinchiseau de prezența noastră, iar noi imploram de zor pe bătrânul Ene să ne transporte în împărăția lui, dar fără nici un rezultat, căci imaginea halebardei ca străjuia ușa se pendula într-un joc sinistru prin fața ochilor. Trecuseră ore de eforturi, respirația liniștită a lui Circe se transformase în șuierături scurte, pentru a deveni sforăituri de joagăr greu ambalat în lupta cu un colos de buștean, când două ciocănituri puternice în ușa înțepenită, însoțite de o frază rostită dintr-un piept viguros, cerând să intre, ne-a făcut să înghețăm. Nimic, nici un răspuns, fetele dormeau nesinchisindu-se de bubuiturile ce deveneau mai insistente. După câteva minute atleta, deranjată, a catadicsit să întrebe cine o deranjează în noapte. O scurtă conversație și cu mișcări de somnambulă s-a sculat îndreptându-se spre ușa zăvorâtă. O dată cu o pală de vânt amestecat cu zăpadă, a intrat în cameră, umplând tot cadrul ușii, un bărbat rc covan, înalt, spătos și împrăștiind în juru-i fiori reci. Noi ne făcurăm mai mici, ne oprisem și respirația, crezând că astfel ne facem nevăzuți. Câteva fraze schimbate între cei doi Guliveri. O înjurătură scurtă țâșnită printre dinți și musafirul a făcut calea întoarsă. Am auzit din nou zăvorul, cheia răsucindu-se în broască, o bufnitură surdă, patul care scârțâia sub greutate, și peste câteva clipe respirația șuierătoare a lui Circe. Dimineața ne-am trezit ca după o noapte de chef, eram mai obosiți, capul

ni-l simțeam greu și ne priveam mirați unul la altul și părea de necrezut că nu se întâmplase nimic rău cu noi.

După ce am făcut ochi, realitatea era că noi probabil târziu, foarte târziu am adormit, și n-am simțit gazdele noastre care trebăluiau de zor cu noaptea în cap, făcând tot efortul de a nu ne deranja. Am văzut din nou masa pregătită, în cameră o căldură plăcută, iar chipurile ce ne priveau erau mai familiare. Am luat la repezeală o mică gustare, nici pe sfert din ceea ce ni se pregătise și invocând că am întârziat, am părăsit casa, nu înainte de a le asigura că seara vom reveni, fiind așteptați. Ieșiți afară, aerul rece și proaspăt ne-a îmbujorat obrajii și cum eram și sătui ne simțeam admirabil. Ajunși la lazaret, i-am găsit pe toți în păr și ne-am reluat munca obișnuită. Acum toți apăream alți oameni, pe chipurile noastre se citea o liniște și bunăstare, pe care fiecare din gazdele noastre depuseseră tot efortul să fie cât mai amabili. Ne-am împărtășit fiecare din impresiile noastre și după ore de muncă, acum cu alte forțe și cu o mai mare vigoare, nici nu ne-am dat seama că se apropie prânzul. Reușisem să punem o oarecare ordine printre bolnavi, poate pe undeva cazurile cele mai dificile fuseseră rezolvate nu prin ajutorul nostru, ci de mâna necruțătoare a bătrânei în giulgiu ei negru, care-și găsise aici un teren foarte fertil de activitate. Când totul se mai luminase, când munca asiduă a brancardierilor improvizați, nu mai conteneau cu căratul, locurile libere erau curățate de paiele infectate, și în locul lor altele proaspete și curate ornau beciul. Munca cea mai intensă se ducea acum cu despăduchiatul. Nu mi-a fost dat niciodată până aici să văd o așa mare cantitate de păduchi. În fiecare oră de pe veșmintele scoase de pe soldați se formau mușuroaie imense de păduchi, cu culoarea lor specifică gri murdar care colcăiau ca un furnicar. Zeci și sute de fărașe improvizate cărau necontenit păduchii măturați din locurile improvizate pentru strângerea rufăriei și a deparazitării. Cu ani în urmă, cu foarte mulți ani înainte, student fiind, audiasem cursurile de parazitologie ale eminentului profesor Doctor Zotta, care ne expunea tragedia tifosului exantematic

din 1917. Era capitolul de „pediculie" sub toate reprezentările lui, capitas, vesminti etc. Și ca noi tinerii auditori să ne putem imagina grozăvia acelui flagel — păduchii — vectorii criminali ai exantematicului, ne-a descris tabloul bolnavilor și răniților din care păduchii își făcuseră un fel de stadion, spunându-ne în modul cel mai sugestiv despre mulțimea lor, că erau mulți încât formau un lanț continuu de la lobul urechii până la umăr, pendulând nestingheriți. Și câți dintre noi eram dispuși să-l credem pe magistrul nostru, care fusese martor în chip de maior medic în armata din Moldova ?! Ba mai mult, datorită vârstei, mai făceam și bancuri (între noi) considerând că bărbile puse sunt prea mari pentru niște oameni deștepți și cu experiență ca noi ! Acum trăiam noi neverosimile situații când cămășile, puloverele, vestoanele, ciorapii azvârliți, care toate aveau culoarea alb-gri murdară datorită miilor și miilor de păduchi, se mișcau trase de păduchi pe pământul liber. Ca și noi, poate mulți dintre cei ce vor citi aceste amintiri nu vor crede și poate chiar vor zâmbi neîncrezători pe sub mustăți despre cele văzute de noi... ? Și totuși frică în declanșarea vreunei epidemii, care ar fi pus capăt întregului nostru efort de salvare, nu s-a ivit, ci mult mai târziu era să ne luptăm cu ea.

Lucram de zor lângă Georgică pentru refacerea pansamentelor, îndreptarea atelelor improvizate din bucăți de lemn, împărțirea puținelor medicamente celor mai gravi, când mă aud chemat de bătrânul felcer care începuse să ne cunoască pe nume. Am lăsat lucru și spre stupefacția mea, în pragul scărilor sus lângă santinela din post, mă aștepta blânda Circe. La masă vă așteptam. Nu înțelegeam nimic, dar santinela binevoitoare ne-a tradus prin semne despre ce este vorba. Afară era frig tare, vântul bătea destul de puternic, eram destul de sumar îmbrăcat și în ciuda faptului că îi explicam cum că nu putem veni decât seara, ea se încăpățâna să insiste. Am scăpat de ea într-un târziu, după ce i-am promis că venim mai devreme diseară. Iritat, Georgică mă aștepta nerăbdător, și surpriza a fost plăcută și pentru el. Câștigasem pe deplin simpatia fetelor și acum ne considerau oas-

peți binevenițí. Când am terminat lucru și umbrele serii puneau stăpânire pe cătun, făcând să apară ici și colo câte o luminiță în ferestre ne-am îndreptat spre căsuța din poveste.

De la distanță ne-a apărut mai luminată, fumul ieșea mai vârtos din horn, împrăștiat de vântul nelipsit, și cu fiecare pas parcă mai multe umbre se mișcau dincolo de perdelele trase. Am intrat în casă, unde ne-a întâmpinat de la ușă, o gălăgie frenetică de râsete și vorbe ce se rostogoleau în cascade. Am rămas surprinși să vedem că odăița fusese transformată în sală de ședințe, umplută cu scaune pe care câte o siluetă care mai de care mai arătoasă, bine proporționate și pline de voie bună. Ochii tuturora s-au fixat ca la o comandă asupra noastră și efortul de a ne măsura din cap până-n picioare le-a amuțit glasurile. Stăteam așa în picioare, nu înțelegeam rostul acestei adunări festive, în exclusivitate feminină și pentru un moment ne considerau niște exemplare bizare expuse pe un podium pentru a fi studiați. Dar nu ne-au dat răgaz să ne mai gândim și la altceva, căci amfitrioana noastră arborând o mină de proprietăreasă (în exclusivitate) de specimene unice pe aceste meleaguri, a început prezentarea noastră. Încet, încet figurile își lepădau masca inamică și îmbrăcau un zâmbet binevoitor, chiar drăguț. Trecusem și de data asta cu bine examenul și acum, așezați comod pe două scăunele, ne pregăteam să răspundem interviurilor luate la nimereală de fiecare dintre ele. Cine suntem și ce suntem, era deja cunoscut. Urmau întrebări de fond, despre țara noastră, despre situația noastră matrimonială și câte și mai câte întrebări. Le-am făcut față cu brio, mai mult gesticulând, lucru ce le amuza foarte mult și când gazda noastră a considerat că reprezentația de gală, pe care o organizare în primă audiție era pe sfârșite, le-a dat de înțeles că ședința a luat sfârșit și că noi aveam nevoie de odihnă. Ne-a impresionat foarte mult faptul că ea se bucura de o foarte mare autoritate, lucru aveam să-l aflăm mai târziu pentru ce, și una câte una, fixându-ne pentru a nu ne pierde imaginea, își luau rămas bun învăluindu-ne în priviri blânde și prietenești. Rămași singuri, gazda era fericită de reușita reprezentației, care fusese

organizată la cererea publicului feminin, colegele ei de la unica brutărie a cărei șefă era. Și iată și misterul autorității ei dezlegat, căci să fii șefă la o brutărie, cum s-ar spune să ai pâinea și cuțitul în asemenea situații devii, fără să vrei, unul dintre cei mai autoritari și respectat cetățean. Am aflat, spre bucuria noastră, că fiecare dintre ele nu veniseră cu mâna goală, ci din puținul lor, ne-a adus după puteri, bucăți de zahăr, mahorcă, țigări și chiar plăcintele. Zorii de bun augur al unei zile destul de triste ne mai îndulceau climatul în care stăteam toată ziua și ne infuza puteri și încredere în viitorul destul de sumbru. De acum totul mergea după program, noi ocupați toată ziua cu munca de spital, care cu toată bunăvoința cadrelor rusești și în special cu amabilitatea impusă până la exces a Colonelului Doctor Ciumacenco nu putea să înlocuiască lipsurile mari care ne îngreuiau munca.

La câteva zile de la venirea noastră, într-o după-amiază, spre seara, a venit Colonelul Doctor, ne-a strâns pe toți medicii și ne-a comunicat că s-a primit ordin ca cel mai târziu în vreo 2-3 zile să pregătim primul eșalon de prizonieri răniți, dar care pot suporta un transport pentru a fi trimiși spre lagăre. Ne aștepta o muncă grea, noi nu puteam ști unde și cât va dura transportul, și în ce condiții se va executa el. Nu l-am întrebat niciodată asupra acestor lucruri, știam precis că nici el nu cunoștea problema, căci altfel ne-ar fi pus și pe noi în cunoștință de cauză. Singurul lucru, dar de mare importanță, pe care ni l-a spus a fost că gravii, dar chiar cei mai puțin gravi, să rămână pe loc. Am înțeles că nu-i așteptau lucruri bune. Probabil că posibilitățile de transport erau rudimentare, neadecvate stării lor și am înțeles că frontul cu toate greutățile lui era motivul adevărat. Am început imediat o nouă triere căutând fiecare să facem un eșalon de răniți ușor, fără probleme și cu certitudinea pe care ne-o putea oferi numai simțul nostru clinic, că vor putea suporta deplasarea.

Pentru început numărul lor nu trebuia să depășească 100 de prizonieri, și în plus să poată mărșălui o distanță minimum de 10 km, până la gara de îmbarcare. Ba, mai mult, la propunerea

noastră, eșalonul era însoțit de două sănii tip troica, pentru eventuale capotări pe drum. La sfârșitul celei de a doua zi eram gata cu eșalonul, îi pregătisem deja pe soldați, încurajându-i că se vor duce la locuri mai bune și așteptau plecarea.

Către orele 17, se înserase de-a binelea, am auzit la ușa lagărului lătrături de câini, voci amestecându-se și o forfoteală neobișnuită. Am înțeles că se va forma convoiului. Și, într-adevăr, ușa de la intrare s-a deschis lăsând să pătrundă Colonelul Doctor, Ofițerul Comandant și doi gradați cu pistoale atârnate de gât.

Ni s-au cerut tabelele cu numele celor 100 de răniți scrise de un soldat ce știa limba rusă, fiind basarabean, și au început scoaterea răniților din spital.

Unul câte unul ieșeau din hrubă, răniții care-și duceau cu greu trupul schilodit și bandajele improvizate cu puținele resurse, ascunzând răni adânci ale vreunui picior sau mâini zdrobite, încotoșmănate pentru a fi ferite de frigul de afară.

Se aliniau în coloană, pe rânduri de câte cinci, zăpada care curgea cu nemiluita de sus era spulberată de vântul puternic, învăluindu-i într-o perdea de fulgi. Când totul era terminat, când numărătoarea celor 100 de arătări luase sfârșit și santinelele ce încadrau coloana, fiecare ținând de câte o curea lungă, pe ajutorul credincios-câinele, iar ofițerul comandant al escortei a semnat de primirea lor, o comandă prelungă de „davai", a urnit coloana pe pârtia înzăpezită, urmată de două troici trase de doi cai voinici, în drumul spre gara îndepărtată. Rămași în ușa hrubei, priveam cu ochii înlăcrimați și cu inima zdrobită, tabloul celor osândiți să-și târască suferința, prin frig și vânt, înghițiți de întunericul nopții. Ne-am întors înăuntru, în îmbâcseala din hrubă, tăcuți, îngândurați, păstrând în noi ascunsă imaginea lor și despărțirea ca pe o suferință proprie. Nu îndrăzneam să ne comunicăm stările sufletești, dar mișcările automate ale mâinilor ce nu făceau nimic, evitările privirilor în care ochii ar fi remarcat slăbiciuni și muțenia ce domnea (între noi) vorbea pentru suferința noastră. Noaptea am petrecut-o mai mult cu ochii în tavan, încercând să alung imaginea convoiului, lătratul câinilor, pârtia

aceea albă, umbrele ce se mişcau încet, târându-şi paşii, trimiţând până la noi fâşâitul tălpilor ce înfrunţau zăpada, ce persista cu încăpăţânare în urechile mele. Ce n-aş fi dat să scap de obsesia acestui tablou. Aş fi făcut totul să fi oprit acest hârşâit de paşi din ureche, dar nu mai aveam puteri şi eram prizonierul propriului meu suflet.

Spre dimineaţă am reuşit să aţipesc puţin, mai mult doborât de imaginile care mă chinuiau, iar zorii zilei au venit ca o salvare. Nu ştiu ce s-a petrecut cu Georgică, dar amândoi arătam obosiţi şi lipsiţi de viaţă. Gazdele se arătau în continuare foarte, foarte amabile, dar nu reuşeau, săracele, să ne spulbere chinurile ce ne mistuiau. Nu ştiu ce se petrecuse cu mine în noaptea aceasta, dar doream să ajung în lazaret lângă ai mei, în dorinţa mai acută de a-i ajuta, de a le împărtăşi gândurile ce le munceau creierii, aidoma unor cârduri de vulturi ce se roteau deasupra vreunui hoit în deşert. I-am găsit acolo, aşezaţi pe paie fiecare cu suferinţele lui, cu schilodelile lui, cu rănile ce-i ardeau cu mii de ace, dar cu aceiaşi ochi care te urmăreau, tăcuţi, vârâţi în orbitele adânci, ca nişte pâlpâiri tremurânde din candelele în care untdelemnul era pe terminate, şi care ca ultima dorinţă, era să-mi ghicească gândurile şi să ne smulgă de pe buzele noastre strânse înadins că nu lasă să ne răbufnească verdictele, câte ceva dătător de viaţă.

Ne obişnuisem parcă cu aceste măşti ale suferinţei şi totuşi fiecare întâlnire cu aceeaşi peliculă a tragediei umane ni se păreau chipuri noi, suferinţe neîntâlnite, duhuri ce se agăţau într-un ultim efort şi supremă voinţă de acest fir firav al existenţei, ce era pe punctul de a-i părăsi. Eram animat mai mult ca oricând de dorinţa de a-i ajuta, de a le infuza credinţa într-o vindecare miraculoasă, că greutăţile şi suferinţele mai mari ca la începutul lumii se vor îndepărta de ei, lăsându-le trupurile descărnate şi rănilor sângerânde, miracolul însănătoşirii. Ştiam acum că dacă nu zilnic, la cel puţin 2-3 zile se va forma un nou convoi, pentru că ordinele primite erau de a lichida acest lazaret. Luptam din greu alături de ceilalţi colegi, să stăvilim evoluţii năprasnice a

unor mutilări groaznice, îndepărtam cu grijă și într-o asepsie precară, segmentele de os, tegumentele, bucăți de mușchi, înverzite de gangrenă, dezgolind cioturi hâde dar curate, și reducând din extremități picioare sau mâini, părți ce nu mai puteau fi de folos. Ingrată meserie de casap, cu instrumente improvizate, să îndepărtezi porțiuni care înainte formau armonia corpului și care forțați de dorința de a salva, le ciunteai lăsând să apară forme hidoase de schilodire. Dar inima, mila, acest sentiment nobil și profund uman, nu are ce căuta în vârful bisturiului. El este condus numai de dragostea de a salva, dacă se mai poate salva, restul dintr-un întreg nimic de răni. Și așa din munca noastră neobosită, căldările ruginite cărate de sanitarii improvizați din răniți mai puțin gravi, purtau pe lângă pansamente îmbibate de sânge, puroi, viermi și păduchi, fragmente de oase și carne devitalizată, care se bălăceau în puroiul fetid. Cu fiecare transport, lazaretul se depopula, rămânând cazurile cele mai grave, care necesitau transport purtat, și de acest lucru fusesem asigurați de conducerea lazaretului. Orele și zilele ni se păreau mai grele, munca necesita nu numai cunoștințe, dar și foarte mult curaj în luarea deciziilor, lucru ce ne solicita foarte mult, iar nopțile în care somnul chinuit de oboseală fizică și coșmaruri, nu ne reda mai întremați. Cu toată primirea caldă și ospitalieră a celor două gazde care ne făcuseră o propagandă de adevărați vraci tămăduitori de toate și care transformaseră casa într-o veritabilă policlinică cu orar de noapte, nu putea să șteargă imaginile celor din hrubă.

Devenisem atât de cunoscuți și apreciați în micuțul cătun, încât de la sugar și până la moșii uitați de Dumnezeu pe pământ, dădeam asistență ore în șir, nerefuzând pe nimeni spre bucuria lor și mândria gazdelor. Fără să vrem, începeam să fim considerați băștinași și o intimitate țesută de fire nevăzute, dar care aveau aceeași canava, dragostea de om, i-a făcut pe localnici să ne simtă de ai lor, topind zidul de gheață și de teama dintre ei și vrăjmașii lor.

Acum nu eram prizonieri, foștii dușmani de ieri, ci eram vraci, făcător de minuni, trimiși parcă de o forță spre a-i salva. Și sărăcia care trona în toată splendoarea și măreția ei, materializată prin lipsa celor mai necesare lucruri, dând imaginea unui cătun părăsit și populat de umbrele bătrânilor și copiilor, ce se mișcau încet și greoi, din cauza foamei care le măcina ultimele forțe, se împleteau cu chipurile obosite și vlăguite ale femeilor care făceau tot felul de munci, mult prea dure pentru firea lor, completa tabloul viu și deprimant al vieții, ce se trudea din zori și până-n noapte. Și totuși, fiecare bătrân, bătrână sau femeie amărâtă care-și purta odrasla spre locul tămăduirii aduceau timizi și cu gesturi stângace câte ceva, ce-l ținea ascuns sub pufoaică sau șorț, pentru plata oboselii noastre. Atât de umane și naturale erau îndeajuns să ne răsplătească munca noastră. Nu pridideam ore întregi cu consultațiile, micile tratamente, sfaturi spuse mai mult prin semne, mici intervenții salutare mai cu seamă copiilor care se înțepau, se răneau în joaca lor, și numai intervențiile drastice ale gazdei puneau capăt orarului întârziat al policlinicii ambulante. Acum drumul de la lazaret și până acasă nu mai constituia nici o problemă, și la fiecare pas eram salutați cu mult respect și priviri calde. Reușisem să substituim lipsa medicamentelor, prin căldura sufletelor noastre, iar mâinile noastre aveau puterea magică de vindecare.

Se apropia ziua când trebuia să lichidăm lazaretul, eșaloanele pe care le pregăteam, aproape zilnic, ne părăseau înghițite de imensitatea albă a troienelor de zăpadă ce erau vânzolite de vântul rece și tăios, lăsând în urma lor răni deschise și mâini ce fluturau înghețate în semn de un adio amestecat cu urări de drum bun. Rămăseseră în aceste câteva zile, adunați într-un colț de la intrarea în lazaret, cei mai gravi răniți, strânși în jurul unei sobe ce se alimenta din plin cu calupuri mari de tizic ce lăsa să se împrăștie în hrubă mai mult fum și un miros acru înecăcios de bălegar ars, dar care te încălzea în ciuda vântului ce hălăduia vijelios afară, trimițând cu fiecare deschidere de ușă trombe de zăpadă spulberată.

Zilele trecuseră în vălmășagul de suferințe și morți de mâna neiertătorului Cronos de pe răbojul unui calendar de mult uitat, din care filele căzute îngropau nume de eroi sau însumau mii și mii de secunde de luptă cu moartea, înfundau în orbite globuri de ochi descurajați. Și așa nici unul dintre noi n-am știut că în seara acestei zile de decembrie, la mii de kilometri, pe ulițele satelor îndepărtate, copiii anunțau cu glasurile lor cristaline, ca niște clinchete de clopoței, ajunul nașterii Domnului, și de care noi în hruba cea tristă și ponosită eram departe. Poate că a fost mai bine așa, că în marea tragedie a clipelor pe care le trăiam ca martori ai descompunerii biologice, sufletele încă mai nădăjduiau, spre o renaștere a celor ce supraviețuiau, spre o reîntâlnire cu ieslea Pruncului născut pentru izbăvirea noastră, așa cum o purtam în inimile și sufletele noastre, zugrăvite pentru totdeauna de părinții și bunicii noștri. Nimic din tot ce ne înconjura nu trăda noaptea de ajun. Aici ieslea fusese stricată, căldura paielor înghețate de suflu nemilos al celor care l-au răstignit înainte de a ne mântui. Și totuși, poate în dorința noastră de a îmblânzi seara de ajun, însuflețiți de mireasma amintirilor sărbătoririi nașterii Domnului, atât de sfinte copilăriei noastre, am dat frâu liber gândurilor și aducerilor aminte, ca o cucernică reîntâlnire cu miracolul de la Bethleem.

Ședeam cu toții, bolnavi și doctori, în jurul sobei ce împrăștia pâlpâiri de raze palide, și de undeva glasurile colindătorilor răzbeau prin stepa învolburată de zăpadă și crivăț până la noi, în evocări de cântece ale străbunului Crăciun. Ședeam cu ochii închiși, fiecare cu gândurile lui, într-o pioasă audiere a glasurilor de Heruvimi, care coborau lin în hruba noastră ca niște aripi de Arhangheli, umplând întreaga atmosferă cu cuvintele de slavă a nașterii celui ce venea să ne mântuiască și să ne unească prin iubire. Acum parcă suferința era mai dulce, chinurile nu mai puteau schimonosi fețele, ochii se odihneau liniștiți sub pleoapele grele, privind fericiți înapoi, și îmbătați de murmurul colindelor. Nu, nu era un vis, nu trăiam momente de halucinație auditivă, ci de undeva de lângă noi, o voce stinsă și caldă ne

cânta colinde de Crăciun. Întins pe paie, un rănit, cu ochii fixați pe tavanul grotei, simțind că în aer plutește ziua sfântă a nașterii Domnului, a lăsat să vibreze din străfundul ființei lui coardele credinței, acordate de dragostea iubirii Fiului, evocând întreaga poveste sfântă a nașterii lui. Îl ascultam cu toții într-o pioasă retrăire și atunci, acolo, distanțele s-au topit, crivățul se transformase în adiere, zăpada părea petale de cireș, rănile nu mai sângerau, durerile încetaseră să zguduie trupurile, opaițele se transformaseră în lumânări ce ardeau frumos, aerul, îmbâcsit de mirosul de tizic, acum mirosea a smirnă și tămâie, hruba devenise iesle, iar noi cu toții pelerini de la mii și mii de kilometri, venisem să îngenunchem în fața celui ce se năștea pentru răscumpărarea păcatelor noastre. Am rămas așa tăcuți, cu respirația reținută, îmbătați de glasul ce ne mângâia sufletele și suferințele, infuzându-ne dragostea de viață și credința că El era acolo în mijlocul nostru, alături de noi în mijlocul oceanului de zăpadă. Când ultimele cuvinte ale colindelor mai dăinuiau în hrubă, rostite cu căldură din inima ce mai bătea în pieptul rănitului, lacrimile de fericire ce se prelingeau pe fețele noastre ale tuturor, ca niște perle înșirate pe firul amintirilor tuturora, formau mătăniile noastre dătătoare de puteri. Frumos și trist acest Crăciun, în care l-am simțit mai mult ca oricând pe El, alături de noi și în care miracolul credinței venea să zguduie pentru câteva clipe sau pentru totdeauna naufragiul sufletesc al multora. Era cu noi. Îl simțeam în noi, și asta ne-a fost salvarea binecuvântată. Căci atunci când îl simți aproape de tine, frica dispare, ura se topește, dragostea de viață prinde noi valențe, iar suferințele îmbracă forme divine. Și tuturor ce l-au chemat, El le-a răspuns cu dragostea Lui, pentru ca să se împlinească spusele evangheliei „Bate și ți se va deschide, cere și ți se va da !". Iar puterea Lui e infinit de mare, iar pentru toți cei ce îl doresc, e dătătoare de viață, e mojarul în care ura se transformă în dragoste, suferința în plăcere, iar sufletul și inima în lumina spre care sunt atrași cei slabi și neputincioși.

Fericiți, cei ce L-au chemat și L-au găsit pe El, căci în suferință și deznădejde cei slabi au nevoie de El, pentru ca aidoma lui Toma cel necredincios, ei așteaptă minuni. Dar până-n ceasul al doisprezecelea, nici un muritor nu e pierdut. Era târziu, luminile se aprinseseră de mult pe la căsuțe, vântul încetase să mai fie supărat, iar de sus cădeau fulgi mari și frumoși peste sat. Am plecat cu Georgică spre casă, ducând cu noi melodiile colindelor și așteptând parcă să fim întâmpinați de micuți cu traistele lor atârnate de șold. Dar satul rămânea mut, Crăciunul pentru ei toți, mic și mare, nu însemna nimic, doar bătrânii poate mai retrăiau sfioși și cu teamă datinele apucate în copilăria lor.

Și totuși, ajunși în casă am fost izbiți de o atmosferă mai aparte, iar gazda ne-a întrebat dacă pentru noi nu este astăzi Sărbătoare. Auziseră de la bătrâni, dar vroiau să le povestim noi semnificația zilei. N-a insistat prea mult, dar ne-a respectat credința și muțenia noastră.

A doua zi, prima zi de Crăciun, ulițele satului îmbrăcaseră în imaginația noastră, atmosfera liniștită și curată de Sărbători, chipurile păreau mai blânde, ochii erau mai calzi, urările de bună ziua porneau din inimi ce răspândeau bucuria nașterii, iar bolnavii ne-au întâmpinat cu un surâs de mulțumire deplină. E de necrezut cum îl poate transforma credința pe om ! Nici un medicament n-ar fi putut face o minune atât de mare, redând puteri în trupuri vlăguite, împrăștiind spaima din ochii obosiți de suferință, transformând ridurile de pe obrajii supți, din forme ascuțite și dure de măști de rictus, linii curbe și line, redând înfățișării o stare de mulțumire și împăcare cu suferința.

Era pentru prima dată când mă întâlneam cu această forță a credinței, auzisem despre ea de multe ori povestindu-ni-se, dar până aici nu mi-o puteam imagina, nu-i puteam cunoaște dimensiunile ei de infinit. Și de azi, pe tot parcursul peregrinărilor mele, mă voi întâlni des cu această forță care-mi va întări, cimentându-mi pentru totdeauna, frumoasa poruncă biblică : „Crede și te vei mântui“ ! Căci vai de cei ce nu cred, vai de cei ce nu-și găsesc credința în naufragiul vieții ! Da, dar această putere

care pentru mulți reprezintă forma de credință, care a mai rămas și la care fac apel în momente disperate, reprezintă mâna salvatoare care-i scapă de la înec. Și mulți dintre noi am fost salvați de acest crez.

Întreaga zi am petrecut-o sărbătorește, nu s-au mai auzit vaiete, glasurile celor suferinzi păreau acorduri de melodii, cu rezonanță de psalmi, atmosfera era blândă și caldă, alungând departe, dincolo de hotarele hrubei, suferința și minunea sălășluia printre noi, făcându-ne părtași la nașterea Domnului. Da, aici la mii de kilometri de cei dragi, într-un cătun îndepărtat în inima Rusiei, în hruba umedă și încețoșată, se năștea pentru salvarea sufletelor și trupurilor noastre Micul Prunc, pe care L-am încălzit cu respirația întretăiată de sufletul nostru ce ne da târcoale, și l-am înveșmântat în scutecele dragostei pe care o purtam în fiecare fibră a ființei noastre, țesută cu atâta cucernicie de mamele noastre.

Cele trei zile ale Crăciunului s-au scurs în atmosfera de sărbătoare pe care o simțeam pretutindeni, o respiram cu fiecare inspirație, făcând ca mecanismul rotițelor ruginite să se învârtească fără a mai scârțâi, sau a fi dureroase, iar trupurile ce se odihneau pe paie să nu mai fie zgâlțâite de frisoane sau dureri. Trăiam parcă clipe desprinse de realitate, eram eroii unei tragedii, ce nu ne mai impresiona, pluteam între două tărâmuri, cel al deznădejdii care se îndepărta cu fiecare clipă, iar noi, noi toți, sănătoși și bolnavi vâsleam sau eram conduși de un curent favorabil spre limanul salvării.

Așa ne-a prins vestea că în cel mai târziu două-trei zile vom lichida lazaretul și ne vom îndrepta spre lagărul ce ne va aștepta. Și poate că necunoscutul nu mai părea sumbru și tenebros, ci de după perdeaua de liane încâlcite a invizibilului se deschide pajiștea cea însorită care trebuie să ne primească pe noi toți supraviețuitorii năprasnicei înfruntări. Era în după-amiaza zilei de 29 decembrie 1942. Crivățul începuse, după un răgaz de vreo două zile, să se întețească, trimițând trombe de zăpadă furibundă în ușa adăpostului ce străjuia hruba. Un scârțâit prelung de ba-

lama neunsă, simfonic atât de cunoscută nouă și o dată cu fulgii ce intrau bezmetici în hrubă, silueta Colonelului Doctor Ciumacenco, însoțită de cea a Comandantului punctului, coborau grăbiți scările. S-au oprit la biroul improvizat al felcerului, chemându-ne să ne comunice ceva. Amândoi trădau o neliniște și imediat ne-am dat seama că ceva important trebuie să auzim. Mâine veți pleca cu toții, va fi ultimul eșalon. Qtradnoe își va închide porțile și misiunea lui va lua sfârșit. Am înțeles mai mult decât trebuia spus și ne-am despărțit înțeleși fiecare ce aveam de făcut. Ultima noapte în hruba disperării dădea semnele incertitudinii pentru ziua de mâine. Le-am comunicat răniților noștri vestea și prezența noastră alături de ei le conferea siguranță și liniște. Păreau mult mai echilibrați decât noi, și asta pentru că pe umerii lor responsabilitatea era nulă. Dar ce le mai trebuia o greutate, când de-abia își puteau duce propria lor greutate. I-am lăsat întinși, într-o așteptare spre clipe mai bune, spre tărâmuri mai însorite, și cu foarte mulți era să nu ne mai întâlnim niciodată. Am părăsit hruba, doi câte doi, îndreptându-ne pe drumul ce ne fusese pârtie obișnuită timp de aproape trei săptămâni. Acasă nimic nu lăsa să se vadă că era ultima noapte, noi făceam eforturi de a pregăti terenul. Dar nu poți înșela pe niște oameni care ne iubeau cu adevărat. Le-am spus scurt, evitând privirile și mascând propriile noastre emoții. Căci fără doar și poate și noi ne simțeam atașați de ele, de toți cei ce ne-au înconjurat cu dragoste și mâine le vom lipsi, așa cum și ei ne vor lipsi nouă. Nu știu cine a trimis știrea plecării noastre, dar știu că a doua zi întreg cătunul, de la mic la mare, de la copii la bătrâni, forfoteau în jurul lagărului ca un roi de albine ce-și așteptau intrarea în stup să-și depună mierea. Am fost martori la scene de-a dreptul impresionante când mâinile ascundeau mici pachețele de bunuri pe sub pufoaice, pentru a le feri de ochii șefilor și care veneau să materializeze recunoștința unor oameni simpli dar cu suflete mari.

Era către orele 4, terminasem cu toate operațiile de pregătire pentru transport. Bolnavii așteptau liniștiți pe tărgi improvizate,

de a fi transportați, unii își probau cârjele improvizate, iar noi nu prididecam inspectând totul pentru a nu ne scăpa vreun amănunt, de care eram răspunzători pentru buna desfășurare a transportului. Alături de noi Colonelul Ciumacenco, un om pe care-l vom purta toată viața ca pe o icoană sfântă a dăruirii și dragostei de om, trăia emoții. În ciuda faptului că înserarea cobora peste noi, îmbrăcându-ne în mantia ei, umbrele celor ce țineau morțiș să ne conducă se mișcau în jurul lazaretului și îi vedeam și îi simțeam lângă noi ori de câte ori ieșeam din hrubă în așteptarea convoiului.

De departe lătratul câinilor și vocile înăbușite ajungeau la noi, anunțându-ne apropierea convoiului. Și nu mult după aceea un șir de sănii, ceasavoi, câini, sforăituri de cai, trăgând troicile pentru bolnavi se aliniau în fața lazaretului. Operația de transport a bolnavilor se desfășura calm, cu evitarea unor suferințe de prisos și când ultima targă care părăsea hruba, lăsând în urma ei golul imens al văgăunii ce estompa în aburi ultimele respirații, rămânea să fie închisă și înghețată de frigul de afară, am învârtit în prezența Comandantului, cheia grea a lacătului masiv ce închidea pentru totdeauna hăul celor ce-i fuseseră oaspeți timp de trei săptămâni.

Așezați câte unul, câte doi, unii bordând convoiul în cârje, iar noi postându-ne pe lături, împărțindu-ne săniile și bolnavii, convoiul s-a pus în mișcare, lăsând în urmă cătunul ce ne conducea cu urări de bine și mâini calde pe drumul ce ne înghițea în noaptea de decembrie.

Am pornit încet, alunecând pe zăpada ce se întindea înaintea noastră, mergând tăcuți pe lângă săniile ce purtau păpușile rănite, schilodite, cu grija și teama ca frigul și vântul să nu-i atingă și drumul până la gară să fie fără pierderi. Așezate acolo pe sănii, alunecând lin pe zăpada ce se cernea din nori de plumb, înaintam încet, în întunericul ce ne înghițea cu fiecare pas. Cei ce ne însoțeau arătau o înțelegere deplină a situației și tactul lui Colea, singurul ofițer care știa perfect limba rusă și care ne fusese de cel mai mare ajutor în toate ocaziile, se dovedea la

înălțimea unui om care pe lângă o cunoaștere a limbii, mai avea darul de a se face plăcut și chiar a îmblânzi până și pe cei mai fioroși dintre ei. Mergeam absorbiți de grija de a ajunge cu bine la Mihailovca, punctul de unde trebuia să ne îmbarcăm spre lagăr.

În ultimele clipe ale despărțirii, Colonelul Ciumacenco a găsit momentul să ne șoptească că vom merge cale de vreo 10-12 km, până în orașul Mihailovca, un centru de unde se formau coloanele de prizonieri pentru interior. De altfel, s-a prins în mrejele și dexteritatea lui Colea de a smulge prin întrebări subtile, informațiile de care aveam atâta nevoie, a confirmat că punctul spre care ne îndreptăm era Mihailovca, ba mai mult că acolo nu vom sta prea mult și că aproape zilnic se formează trenuri cu prizonieri pentru a fi transportați spre lagăre. Și așa încet înaintam prin noaptea care pusese stăpânire pe convoiul de sănii, străjuite de noi cei valizi, ce ne împărțeam privirile când la cei întinși pe sănii, când la cei șchiopătând și ținându-se cu greu susținuți de cârjele improvizate reduceau cu fiecare pas distanțele. Cum ritmul de mers era încet și fulgii mari și frumoși cădeau alene parcă balansând deasupra capetelor noastre, făceam eforturi de a desluși prin păienjenișul de fulgi, luminați de razele felinarelor ce flancau convoiul ivirea luminițelor care ar fi marcat apropierea orașului. Cu fiecare cotitură a drumului trăiam emoția întâlnirii cu acele luminițe atât de mult dorite și de fiecare dată ne resemnam la încăpățânarea lor de a nu se face văzute. Ne era foarte greu să intuim cât am parcurs și cât mai aveam de mers, dar mi se părea că mărșăluiam de o veșnicie spre un liman pe care nu-l vom atinge. Numai ei, răniții, înveliți cum se putea mai bine, ne urmăreau cu privirile lor obosite, în descifrarea vreunei vești. Mergeam de mai bine de trei ore cu mici pauze pentru a controla tot convoiul și a ne mai trage puțin răsuflarea, căci și acest mers tărăgănat prin zăpada mare și pufoasă ne obosea destul de mult, la care se adăuga și lipsa de antrenament, când undeva departe, au început să clipească rar și timid primele lumini ale orășelului Mihailovca, motiv de reală bucurie, atât pentru noi cât și pentru răniții de pe sănii. Apariția

lor, la început puține la număr și tremurânde, ca niște beculețe din pomii de Crăciun și care se înmulțeau cu fiecare metru înfulecat acum de dorința de a ajunge cât mai repede acolo, ne-a înviorat pe toți și o bucurie nespusă se transmitea tuturor aidoma unui curent electric.

Îi priveam pe ei, cei asupra cărora era îndreptată întreaga noastră atenție și observam, în frânturile de lumină trimisă de balansările felinarelor, chipurile care deveneau mai vesele și câte un surâs, ce schimonosea obrajii scofâlciți de suferință. Și așa cu toții într-o încleștare, pe care nu o mai simțeam ca o încordare dureroasă, intram pe ulița camuflată ici și colo a orașului, bucuroși că am reușit să închidem cu bine prima etapă spre mult visatele lagăre.

MIHAILOVCA — TRENUL MORȚII
FANTOMELE

Orașul Mihailovca, un mare nod de cale ferată, purta amprenta tăvălugului de foc ce se abătuse asupra lui, lăsând să se vadă în noaptea de decembrie, casele cu pereții afumați, ziduri ce stăteau gata să cadă, găuri imense și negre ce se căscau din fostele locuințe, ulițe murdare și pline de gropi de proiectile, hornuri dărâmate din care fumul ieșea lateral, parcă din acoperișurile dezmembrate, de pe care tabla sau țiglele fuseseră azvârlite hăt departe de suflul bombelor. Toată această panoramă trăda mult încercatele zile ale frontului.

Pe ulițe, puțină mișcare, ici și colo câte un militar trecea grăbit înghițit de întunericul serii, și rar, foarte rar, câte un bătrân își târșâia valenchii prin terciul murdar al zăpezii. Poate și umbrele serii veneau să mărească sinistra înfățișare a unui oraș fost teatru de luptă, sau poate mințile noastre obosite nu reușeau să vadă decât gropi, fum, dezastru. Am pătruns pe ulița principală, un fel de bulevard larg și lung luminat ici și colo de câte un felinar strâmb și chior, îndreptându-ne fără a fi luați în seamă de nimeni spre o clădire mai mare și luminată mai ca lumea, în mijlocul unei imense curți, împrejmuită cu un gard de zid murdar și cu găuri de diferite mărimi. În mijlocul curții forfotă mare. Ne apropiam din ce în ce mai mult și începusem să deslușim slove românești. Eram fericiți !

Intrați în curtea mare, întâmpinați de zecile de soldați ce se mișcau în jurul nostru, parcă pentru a ne lua în primire, am

văzut mai multe clădiri, luminate destul de bogat și de pe acoperișurile cărora hornurile care întregi, care prăpădite lăsau să iasă un fum albicios. Am fost luați în primire de un grup de ofițeri, printre care un maior. Știau probabil de sosirea noastră, și chiar mai mult de prezența noastră ca medici, căci imediat ne-au spus cum trebuie împărțiți răniții la clădirile existente. După ce ne-am luat rămas bun de la escorta noastră, care fusese atât de bună cu noi, ne-am ocupat de aranjarea bolnavilor, un fel de triere, în camere spațioase, destul de încălzite și curățele, unde pe podelele acoperite cu rogojini și câte o pătură la 2-3 bolnavi, am reușit să-i aranjăm pe toți. Eram singurii medici de aici și ni se dădea o importanță destul de mare. În curte, dintr-o clădire laterală, din care fumul ieșea ca dintr-o locomotivă, iar ușile larg deschise lăsau să iasă aburi denși ce miroseau a mâncare și care era bucătăria punctului de triere ce pregătea masa pentru câteva mii de prizonieri, am primit pentru eșalonul nostru masa caldă, care consta dintr-o gamelă cu cașa de ovăz și o cană cu ceai. Era așa de binevenită această hrană caldă, căci în ultimele zile, răniții erau ținuți cu hrană rece și nesubstanțială. Am înfulecat delicioasa cașa, care plutea într-un soi de grăsime, și după ce ne-am pus stomacurile în ordine, am plecat cu un ofițer spre gară.

Mergeam liberi în pas de voie, fără santinele și trăiam senzația că suntem alții. La vreo 1,1/2-2 km, de acest lagăr de triere, care urma să constatăm a doua zi, era foarte mare, am ajuns în gară, o imensă clădire, frumoasă cândva, acum paragină în mijlocul unui triaj imens. Turnul de apă din fața clădirii principale, retezat parcă de un ferăstrău gigant, străjuia intrarea în triaj. Clădirea principală era un imobil mare cu două etaje înalte, cu camere spațioase, fără geamuri, cu scânduri bătute la nimereală în dorința de a astupa ferestrele și care era ticsită de prizonierii ce-și așteptau rândul la vreun convoi. Nici picior de santinelă, nici o pază, se umbla brambura de la etaj la etaj, scările erau ticsite de soldați, care se uitau la noi cu curiozitate. Am fost aduși pentru că această anexă cuprindea și două camere destul

de mari, în mijlocul cărora trona câte o sobă mare de cărămidă, ce duduia sub presiunea focului și în jurul căreia, așezați pe jos, pe toate cele 4 laturi ale camerei, răniții erau înșirați în așteptare. Când deschideai ușa, te izbea o căldură umedă și nu prea plăcut mirositoare, care nu prea te îmbia la moleșeală. În jurul sobei o căldură puternică, dar cu cât te îndepărtai, apropiindu-te de ferestrele văduvite de geamuri, simțeai un frig ce te pătrundea fără voie. Pe drum, ofițerul ne-a spus că sarcina noastră consta tot dintr-o triere a răniților, și că fiecare eșalon ce se forma nu trebuia să cuprindă mai mult decât 100 de răniți.

Nu știam precis numărul răniților și nici gravitatea rănilor, în afară de ce aduseseam noi. Așa că ne aștepta din nou o muncă grea. Obișnuiți cu munca de triere și cunoscându-ne între noi destul de bine, ne-am împărțit camerele cu răniți și de a doua zi a început munca. Făceam cam două, trei ori pe zi naveta între gară și lagărul central, zilnic se formau eșaloane, și în ajunul anului nou, mai rămăseseră în jur de 4-5000 mii de prizonieri, în marea majoritate valizi. Cei mai gravi, luaseră deja drumul lagărelor spital și asta numai după ce se primeau telegrame sau telefoane de la lagăre raportând posibilitatea lor de cazare. Nu știam niciodată încotro plecau eșaloanele, și numai eșaloanele formate exclusiv din răniți le însoțeam în triaj pentru îmbarcare. Cum cei ce urmau să plece erau transportați din lagărul central în lagărul-gară, noi aveam reședința în gară, iar masa o luam la centru. Nu ne putusem aciua prin vreo cameră mai acătării, așa că dormeam cu toții într-o încăpere ce ni se păruse nouă curățică. Soldații păreau destul de bine dispuși și aflarăm mai târziu că spiritul întreprinzător al românului, ce-l făcea isteț și foarte descurcăreț, îi transformase în veritabili comercianți ambulanți, mai tot mereu cu mari avantaje pentru ei. Și așa noi eram aprovizionați zilnic cu țigări și mahorcă de a căror proveniență eram complet străini. Talciocul, această formă de comerț-trocal, era o noutate pentru noi, un fel de taica Lazăr la dimensiuni foarte mari, era în acele zile împânzit de soldați-prizonieri care practicau trocul în toată splendoarea lui.

N-am știut niciodată ce aveau de vânzare sau de schimbat aceștia, dar știu că erau plini de țigări și bunătăți culinare care le completau din plin rația insuficientă. Eram să aflăm mai târziu că prima fază a trocului se desfășura în lagăr, la care șmecherii profitau de naivitatea fraierilor, iar a doua la talcioc, unde de foarte multe ori cădeau victime băștinașii.

Cu toate că trecuseră câteva zile de când ne aflam în acest lagăr de triere, ocupați cu pregătirea formării eșaloanelor de răniți, și acordând asistență medicală tuturor celor ce o necesitau, nu aflasem că afară de noi mai era un grup de ofițeri, care erau închiși într-o cameră specială și care nu veneau în contact cu restul prizonierilor. Era să ne întâlnim cu ei în noaptea de 1 spre 2 ianuarie 1943, când au fost îmbarcați în ultimul eșalon de 3 000 de prizonieri. Era în dimineața zilei de 31 decembrie 1942, o zi splendidă cu un soare scânteietor, care deși fără putere, totuși ne încălzea mădularele, mă îndreptam împreună cu Georgică spre lagărul central. Pe ulițe animația era mai mare, grupuri, grupuri de soldați, ofițeri și civili ruși se întretăiau cu noi, fiecare preocupați de problemele lor, iar noi mergeam unul lângă altul, martori ai unei atmosfere ce trăda iminenta noapte a Anului nou.

Fețele lor erau mai vesele, privirile mai blânde, ba unii ne surâdeau din mers, iar civilii păreau chiar prietenoși. Unii începuseră cam devreme sărbătorirea Anului nou și arborând o mină veselă, cu căciulile lor răsturnate pe o ureche, cântând fragmente de melodii tărăgănate, ne întâmpinau cu dragoste.

Dar cum nu știi niciodată cum pot reacționa oamenii sub imperiul unui pahar, prudența ne determina să-i evităm pe toți bine dispușii și să ajungem cât mai repede în lagăr. Ajunși, am aflat de la comandant că mâine se va forma ultimul eșalon, care va fi aproximativ de 3 000, în care eram incluși și noi.

Deci iată-ne ajunși și noi la capătul acestui provizorat, fericiți că în curând vom ajunge într-un loc mai mult sau mai puțin stabil și incomparabil mai organizat, lucru capital pentru noi prizonierii. Ne cuprinsese un fel de bucurie justificată de o imaginație ce lucrase febril în nopți și zile întregi, când în grota

spital de la Otradnoe visam la un lagăr organizat și la o viață care ar fi fost mult mai dulce decât cea din hrubă. Atmosfera de sărbătoare domnea nu numai pe ulițele orașului, care trepida cu fiecare ceas al zilei, dar răbufnea și în lagăr molipsind pe șefii noștri, care vădit se pregăteau să întâmpine noul an cu speranța unei izbăviri dorite. Ordinele primite în vederea formării convoiului erau destul de clare pentru noi, și am aflat că era cel mai mare eșalon ce trebuia să fie pregătit pentru ziua de 1 ianuarie 1943, plecarea urmând să aibă loc noaptea sau cel mai târziu în zorii zilei de 2 ianuarie. După o intensă triere a celor mai grave cazuri, care trebuiau să fie concentrate în vagoane speciale pentru răniți, ceilalți, marea masă, urmau să fie îmbarcați în vagoane marfă, amenajate cu priciuri pe 2 etaje, aproximativ 100-120 de prizonieri într-un vagon. Despre noi nu știam precis nimic, dacă vom însoți vagoanele spital sau vom fi puși în regim cu ceilalți ofițeri. Către orele 16, terminasem toate pregătirile și urma ca a doua zi, la o oră ce urma să ni se comunice, să începem îmbarcarea.

M-am îndreptat împreună cu Georgică spre lagărul Gară, trecând pe ulița principală, unde forfoteala era în toi, fiecare trecător era preocupat, grăbindu-se spre o țintă unde era invitat pentru sărbătorirea Anului nou. Mărturisesc că privindu-i pe toți cei care se perindau prin fața mea și care pentru câteva clipe își schimbaseră înfățișarea de încordare și neliniște, datorită războiului, într-o mină de destindere și veselie, îmi infuza și mie din bucuria lor, făcându-mă să uit situația în care mă aflam. Cu aceste sentimente am intrat pe ușa lagărului, întâmpinați de soldați care aflaseră și ei vestea plecării. Era foarte greu să ghicești pe fețele lor dacă exprimau bucuria sau regretul despărțirii, căci tot mereu, în ciuda faptului că locul unde te afli nu-i mai potrivit sau cel visat, totuși teama de necunoscut te făcea să regreți despărțirea de el. Cu toate că noi nu știam unde plecăm, soldații încercau să desprindă ceva fie de pe fața noastră, fie din vreo vorbă scăpată.

Dar ca și ei nu știam nimic. M-am dus cu Georgică în salonul de răniți, pe care îi aveam în primire și acolo, în mijlocul lor, care așteptau mai mult ca noi toți, plecarea, am încercat să îndulcim speranțele lor și să le infuzăm încrederea în zile mai bune. Umbrele serii se lăsau încet peste triajul mutilat, învăluind în mantia nopții lagărul. Luminile se aprinseseră în întreg orașul și de sus, de la înălțimea celor două etaje, panorama orașului în noaptea de revelion, cu insulițele lui de becuri camuflate, în care fulgii de zăpadă se zbenguiau și ecourile cântecelor ce străbăteau orașul, ajungând la noi în fragmente de note melodioase, îmbrăca întreaga atmosferă în mreaja unei mari sărbători. Căci oriunde te afli, indiferent de meridian sau paralelă, revelionul, acel minut de răscruce al moșului alungat de copilul speranțelor de mai bine, face să înceteze măcar doar pentru câteva clipe ura, rivalitățile, răzbunările și reversul acestora, dragostea, iertarea, înțelegerea, și să împodobească sufletele noastre în dorința că ele vor sălășlui pentru totdeauna în noi. Dar chiar și pentru câteva minute sunt binevenite, și păcatul cel mare al omenirii este și va rămâne lipsa de înțelegere, în ciuda istoriei căci niciodată și nicăieri ura n-a rodit decât ură, și răul decât rău.

Și așa cu reflecțiile mele la geamul etajului doi, privind la panorama orașului camuflat, care trăia întâmpinarea Anului nou, nu cu serpentine și artificii, ci cu lumini obscure și case fumegânde, viața, oamenii, încercau să împrăștie prin veselie și chipuri destinse tenebrosul lințoliu al morții și durerii, adus de război. Priveam departe, peste întinse stepe albite și râuri înghețate, peste mii și mii de case cufundate în bezna camuflajului, peste mii și mii de cruci presărate, peste alte mii și zeci de mii de suflete încleștate din tranșeele reci sau hrube preistorice, la o căsuță unde părinții mei, în această noapte mare, așteptau vreun semn de la cei trei băieți plecați pe front. Eram departe de ei, dar bătăile inimilor încercate ale tuturor părinților, soțiilor, copiilor veneau prin eterul înghețat al stepelor să se alăture tic-tac-ului inimilor noastre, ca împreună să formeze un cor de clopote întru slava Celui de Sus, dătător de pace. Din

când în când îmi întorceam privirea spre rogojinele unde răniții, fiecare cu gândurile lui, poate mă acompaniau în mesajul meu trimis celor dragi, în această noapte de revelion. Era liniște deplină, nici o suferință nu se exterioriza, ci ținută acolo stinsă în clipele resemnării făcea ca întâlnirea cu noul an să îmbrace haina de sărbătoare. O, cât de măreață poate să fie câteodată puterea de a înfrunta suferința și lipsurile. Eram acolo în mijlocul ei, și nimic n-o trăda. Trăiam cu toții primul revelion departe de ai noștri, răniți și valizi, soldat și ofițer, medic și bolnav și toți păream cu tot ce vibrează la unison ieșiți în întâmpinarea copilului cu ramura lui de măslin în mânuță, cu faldurile cămășuței lui lungi și albe, presărate cu flori de crini și iz de levănțică, simbolul dragostei și păcii atât de mult visată de toți. Orele se scurgeau fără să ne dăm seama și deodată am început să auzim strigăte, cântece, focuri de armă, să vedem trasoare pe cerul negru, semn că anul nou este izgonit pentru totdeauna. Și-n liniștea care domnea în odaie, când nici un ochi nu era închis și toate mințile treze, am auzit cel mai frumos plugușor pe care-l puteam asculta, mângâindu-ne urechile și umplându-ne inimile de bucurie. Era rostit cald, încet, cu accentul moldovenesc al vreunui fiu al Vrâncioaiei, care ne oferea cel mai frumos dar de Anul nou.

Transpuși pe aripile plugușorului, însoțit de zurgălăi și pocnete de bici imaginare, lăsau ușile inimilor larg deschise să primească pe colindătorii datinilor noastre, pe care-i simțeam alături de noi veniți pe la frați și părinți să ne ureze tradiționalele urări de anul nou. Ca un miracol, o atmosferă tăcută a oamenilor din spital, ce cuprindea între cei patru pereți atâta suferință și deznădejde, se transformase într-un pronaos de catedrală în care noi toți, cei prezenți ascultam glasul tărăgănat al colindătorului anonim ce venea de departe de prin locurile primului descălecat să ne țină trează conștiința unor obiceiuri și datini care fac parte integrantă din esența neamului. Și așa în contemplarea urărilor din plugușor, am trăit la mii de kilometri, învingând distanțele și locurile străine nouă, înfruntând vitregia clipelor prezente. Ne detașam fiecare părăsind carcasa de lut și lăsând să ne zboare

gândurile înaripate și inimile spre cei dragi. Am adormit într-un târziu după ce ne-am urat tuturor, fiecare cu visurile noastre în noaptea primului revelion de pribegie.

A doua zi, o zi frumoasă și senină, ulițele orașului traumatizat, acoperite de o zăpadă scânteietoare, îmbrăcaseră haina de sărbătoare și oamenii veseli se salutau cu tradiționalul „Novyi God". La noi, febra pregătirilor nu putea să dilueze atmosfera de prima zi de An nou și toți eram cuprinși de o veselie nedisimulată. Spre ziuă au sosit și Comandanții care ne-au anunțat că spre seară vom îmbarca. Erau în așteptarea garniturii care trebuia să sosească din clipă în clipă. Erau ultimele ceasuri de așteptare și încordare, căci știam că ne așteaptă o muncă grea. Nu-i chiar așa de ușor o îmbarcare și mai cu seamă noaptea. Începuse să se lase întunericul, când am fost adunați cei 5 ofițeri (4 medici și Colea) pentru a împărți convoiul în vagoane. Pe o linie lăturalnică o garnitură lungă de aproximativ 30 de vagoane marfă, amenajate cu priciuri pe două etaje, cu câte o tinetă în mijloc ca mobilier, constituia locuințele noastre pe tot parcursul deplasării.

Fiecare vagon era înzestrat cu o cușcă pentru santinelă, geamurile erau ornate cu sârmă ghimpată, iar la 3-4 vagoane, o gheretă improvizată forma locașul santinelei responsabile cu câinele lup.

După ce am studiat cu ei toate amănuntele și am fixat și cele 3 vagoane spital, ne-am întors pentru a transporta răniții. Îmbarcarea a durat aproximativ 3 ore de du-te-vino, căci mulți dintre răniți erau transportați pe tărgi, iar ceilalți se deplasau foarte greu. Distanța nu era mare, dar mersul prin triaj și plus întunericul îngreuia foarte mult ritmul îmbarcării. Către orele zece noaptea, luase sfârșit operațiunea de îmbarcare și noi nu știam încă unde vom sta. Într-un târziu s-a decis, de nu știu cine, să fim băgați cu ceilalți ofițeri și iată-ne invitați într-un vagon sărăcăcios mobilat, având ca unică mobilă o sobă mică de fier cu un burlan amărât, ce ieșea pe o gaură mai mare decât el și cu podeaua și pereții pe care zăpada înghețată forma proemi-

nențe reci și dure. Am intrat la lumina felinarului ofițerului care ne-a adus, și ne-am trezit în mijlocul unor oameni ce se mișcau greoi pe podeaua înghețată. Ne-au făcut loc cu chiu, cu vai, căci numărul cel mare al nostru împărțit la metri pătrați ai dușumelei, nu ne conferea decât posibilitatea de a sta în șezut și cu picioarele chircite, sau cu genunchii la gură. Și cum sosisem ultimii, bineînțeles că ni se oferiră locurile de lângă ușă, iar eu cu Georgică am nimerit la locul de închidere al ușii, care spre norocul nostru lăsase o deschizătură de vreo două lățimi de deget. După ce am auzit zăngănitul unui lacăt gros ce închidea ușa vagonului, fixându-se pe o verigă de fier de pe peretele vagonului și cheia care s-a întors în lacătul ruginit, ne-am dezmeticit și au urmat întrebările celor mulți, asupra persoanelor noastre. Le-am răspuns eu pentru toți, și prezentările fiind făcute, urma ca a doua zi la lumina care pătrundea destul de slab prin fereastra mică, murdară și înghețată (nu mai mare de 40 pe 25 cm) plasată lateral și aproape de tavan, am început să ne facem loc.

După ce pe puținul loc rămas liber de lângă ușă ne-au încăput cele cinci extremități posterioare, și alea strânse ca într-o menghină, am încercat să ne lungim picioarele, manevră imposibil de efectuat, căci ne izbeam de cei de lângă noi și numai cu riscul de a te odihni pe umerii vreunui coleg sau să te așezi în brațele altuia puteai să-ți permiți luxul acesta. Am înțeles că trebuie să petrecem tot timpul în poziție de yoga sau a schimnicilor stâlpnici, cei care-și odihneau în chip de martiri trupul cocoțat pe un stâlp. Dar orice am fi făcut cei 44 de ofițeri, oricât de modești am fi fost în rezolvarea unor probleme de geometrie spațială nu putem decât să ne mulțumim cu poziția stat pe șezut chircit. Era problema cea mai grea, umbrind și frigul, și foamea, și chiar lipsa tinetei. Nu știu dacă a fost o scăpare din vedere, sau în mod intenționat, nouă, ofițerilor, ni s-a rezervat un astfel de vagon, dar știu că ușa care nu s-a deschis decât o dată după 6 zile pentru câteva clipe și încă de vreo 2-3 ori pentru a ne strecura noi, doctorii chemați în misiune, nimeni și nimic nu a tulburat liniștea vagonului. Întunericul domnea în vagonul rece și trist,

iar noi ghemuiți, cu membrele anchilozate de poziția incomodă, așteptam să se urnească garnitura. Orele treceau greu, frigul se simțea din ce în ce mai mult, cu cât înaintam în noapte și lătratul câinilor ce patrula de-a lungul garniturii, însoțiți de târșâitul valenkilor pe zăpadă se amesteca cu ecourile cântecelor și chiuiturile ce ajungeau până la noi în noapte. Din când în când câte un oftat, un suspin prelung, o înjurătură printre dinți în chip de ușurare, veneau să spargă liniștea în care trupurile obosite și chinuite lâncezeau pe podea. Trecuseră ore multe, frenezia primei zile de an amuțise,de mult, doar câte o voce răgușită amintea că totul este în ordine. Amuțiseră până și câinii, când un signal de locomotivă în noapte, o smucitură de convulsie a zgâlțâit toată această masă enormă de fier, tampoane și roți, și scârțâitul prelung al șinelor înghețate a marcat părăsirea triajului de la Mihailovca. Începuseră trepidațiile vagonului care scârțâia din toate încheieturile, balansarea noastră a tuturor azvârliți unul peste altul la trecerea peste macaz, și în sfârșit, întinderea la lung drum a șarpelui de fier ce ne purta spre interior. Acum apăruse marele inconvenient al cu'itelor de aer rece ce se insinua prin deschizătura ușii și pe care le primeam, drept în ceafă, eu și Georgică. N-am închis un ochi și toată noaptea ne-am foit în dorința de a găsi' o poziție mai convenabilă sau să ne astupăm, cu ce aveam la îndemână, scăfârliile și în special cefele, care erau pradă tăișului rece al vântului. Ne consolam cu gândul că o dată cu venirea zilei, la lumină, ne vom rezolva problemele și vom reorganiza mai bine spațiul. Mergeam de câteva ore, ne obișnuisem parcă cu trepidațiile vagonului și numai intrarea sau ieșirea din gări, când traversarea macazelor ne mărea bălăbăneala. Începuseră să apară primele semne ale zilei de 2 ianuarie, ce pătrundea cam greu la noi. Încet, încet începeam să deslușesc siluetele ofițerilor, care-mi apăreau ca niște mogâldețe chircite ce se mișcau necontenit sau ca niște musulmani veniți să se închine în deșert.

Când lumina se instalase pe deplin, figurile cu barbă și mustăți, cu ochii injectați și obosiți, cu uniformele lor murdare

și boțite, cu încălțările care mai de care mai schilodite, îți făceau impresia unei aglomerări de ființe coborâte pe liane din pădurile tropicale sau ieșite din văgăunile pământului.

Eram acolo azvârliți 44 de ofițeri de la Locotenent colonel Cezar Dumitrescu, un omuleț cu barbă neagră și mustăți stufoase, care-și sprijinea spatele adus de un baston improvizat, Căpitan Mihăilescu chiorul, un tip îndesat cu o figură ușor încruntată, poate datorită orbitei acoperite de un oval negru de piele, ce-ți aducea aminte de figura piratului din mările Chinei, și care după ce-l cunoșteai mai bine era un băiat simpatic, foarte vesel și în ciuda unei boli destul de grea, suferea de diabet insipid, era de un optimism molipsitor, la Sublocotenent Cojocaru de o statură atletică, ce stătea destul de tăcut într-un colț, din pieptul căruia o rană destul de urâtă era mărturia unui trasor ce-i străpunsese pieptul deasupra inimii și ieșiri prin omoplatul stâng. Am început prezentarea lor, cu cei trei căci formau cazurile problemă dintre noi. Restul erau de toate gradele și armele, doar unul singur, un sublocotenent, cu o înfățișare de copil alintat, blond cu ochii de un albastru siniliu și cu zâmbetul feciorelnic, îți atrăgea atenția prin obrajii îmbujorați de o febră mare și frisonul ce-i zgâlțâia trupul firav. Nu aveam termometru, și cu puținele medicamente cu care scăpaserăm și care formau o avere extraordinară, am început să ne exercităm meseria. Cum dimineața am observat că aveam vreo două bucăți de lemne și câțiva bulgări de cărbuni, ne-am apucat să aprindem focul.

Era o adevărată artă să vezi cum două plachiuri de la cizmă, transformate în cuțit, transformau în surcele lemne noduroase, căci aprinsul focului era o îndemânare care necesita foarte multă pricepere. În timp ce unul dintre noi, mai isteț, s-a oferit să se ocupe de foc, ceilalți am început să ne organizăm pentru ca noaptea să ne apuce mai bine aranjați. În fața noastră se puneau o serie de probleme, care de care mai importante. Începând cu rezolvarea problemelor de strictă fiziologie, și în primul rând lipsa tinetei, constituia cea mai acută dintre toate. Cum, oricât de dibaci am fi fost, ne era imposibil să o realizăm, am hotărât

să sacrificăm o gamelă pe care am transformat-o în țucal, pusă într-un colț și folosită pe rând de toți după necesități. Cum lipsa alimentelor ne ușura gândul că am fi tentați s-o folosim și pentru ceva mai consistent, gamela își îndeplinea foarte bine rolul de tinetă. A doua mare problemă era apa de băut. Și în fața acestei probleme, eram completamente lipsiți de posibilitatea de rezolvare și cum lipsa ei era gravă pentru noi toți, aburii scoși din plămâni se condensau sub formă de gheață pe fereastra murdară pe care am hotărât s-o împărțim în 44 de pătrățele mici, fiecare reprezentând rația zilnică de apă. Nu știu dacă am suferit vreunul de sete, dar știu că pentru nevoile de asistență medicală mai făceam rost de zăpadă pe care o topeam pe sobă, folosind-o ca apă pentru spălatul rănii Sublocotenentului Cojocaru, care necesita o îngrijire aparte. Dar cum Căpitanul nostru, suferind de diabet, avea imperioasă nevoie de aproximativ 12-15 litri de lichid pe zi, lucru imposibil de realizat și văzând că starea lui se agravează, am hotărât și asta și la propunerea lui și asentimentul nostru, ca ultimă soluție, colectarea urinei tuturor pentru substituirea de lichid necesar. Poate frigul, poate lipsa de alimente făcea ca urina noastră să nu aibă mirosul usturător de acid uric, ci era un lichid aproape incolor și foarte ușor mirositor. Dureros de trist, dar s-a obișnuit și el și noi cu situația. Dar cum lipsa apei făcea ca producția să fie foarte mică, niciodată nu reușeam să colectăm o cantitate suficientă, lucru ce se resimțea, prin spasme musculare, cefalee, apatie, în orice caz mult mai frust decât o lipsă totală de apă. Și așa pe parcursul celor 22 de zile de mers, noi am furnizat sărmanului căpitan, din puținul nostru, lichidul salvator. În colțul lui sublocotenentul plăpând și firav, pe fața căruia vâlvătăile interioare alimentate de febra ce-l mistuia, îi colora obrajii palizi cu două pete mari și roșii, stătea liniștit și numai ochii de un albastru cu irizări de tau alpin se scăldau în lacrimi ce trădau o suferință care-l măcina. Peste tot domnea o resemnare și o putere supraomenească de împăcare cu situația grea prin care treceam spre o țintă necunoscută.

Roțile se rostogoleau făcându-se auzit refrenul lor metalic și kilometrii erau înghițiți în ciuda vântului năprasnic care stârnise stepa imensă ce se deschidea ca un hău prin imensitatea ei. Orele se scurgeau chinuitor de încet și trepidațiile, ce făceau să scârțâie din toate încheieturile vagoanele, ne acompaniau ca o prezență sonoră ce făcea parte integrantă din tot ce ne înconjura. Tăceam cu toții în dorința de a economisi cât mai multă energie care era pe terminate și numai ochii se închideau în orbite în căutarea de nu știu ce. Și totuși fără voia noastră, simțeam nevoia de a ne privi, în dorința ca prin intermediul lor să ne comunicăm dorințele, speranțele sau să primim încurajări de dincolo de pupilele ce se căscau la maximum. Deodată o voce caldă rupse tăcerea, invitându-ne să facem o rugăciune. Poate fiecare dintre noi fusesem smulși dintr-o rugăciune, spusă încet în dorința de a fi mai aproape de El, în aceste clipe iar propunerea venea să ne trezească dintr-un soi de lâncezeală ucigătoare. Era Sublocotenentul Bădina Gheorghe din Regimentul 9 Dorobanți Râmnicu Sărat, teolog care nu apucase să primească Sfântul Har al hirotonisirii. O acceptțiune unanimă rostită mai mult cu ochii decât prin vorbe și același glas cu iz de balsam, a început să ne poarte pe cărările unei credințe pe care o purtam în noi din fragedă copilărie, dar care atunci, îmbrăca valențe de miracol. Încet, încet când firul povestirii lui făcea să se deruleze prin fața ochilor suferințe al martirului din biblie, venea să dizolve în potirul inimilor noastre, lipsurile și suferințele, infuzându-ne curaj și puteri cum numai credința este în stare să ți le dea. Am ascultat cu toții într-o cucernică reculegere și când ultimul „Amin" al predicatorului din pustiul alb al stepei rusești, mai persista, am simțit că înaintam cu toții în eterul binefăcător al încrederii în ajutorul ce ți-l poate de dragostea de Dumnezeu. Mai dăinuie ecoul lui, când gândurile mi se amestecau, cu amintirea confesiunii plină de puternică trăire a lui Charles Pequil, când în seara sfântă a patimilor în catedrala din Paris, s-a lăsat cuprins de aripi de arhanghel ce coborau lin din imensitatea arcurilor de piatră, așezându-se protectoare peste umerii încovoiați și în inimile ce

veniseră să participe la prohodul omului Hristos. Și ca el care părăsind catedrala, a rămas într-o admirație în fața siluetei umbrei ce simboliza suprema jertfă a mântuirii noastre, Crucea, proiectată în seara patimilor pe cerul întunecat al Parisului, dându-i sentimentul unei regăsiri salvatoare a sufletului naufragiat în oceanul deznădejdii, puterea de a striga din toată inima plină de însemnătatea jertfei Omului de pe Cruce, într-un extaz și venerația, adevărul pe care-l inspira în el, acest simbol, care în acele clipe de reconvertire însemna trăirea și adevărul etern — credința — și noi trăiam sub aceleași aripi calde ale arhanghelului ce ne ocrotea în casa rece și ostilă a vagonului marfă. Am simțit, că niciodată și nicicând nu voi putea fi singur atâta timp cât „El" sălășluiește în mine. Era un adevăr pe care-l voi purta peste luni și ani de zile în mine și în numele căruia voi răzbate toate infernele pe care eram chemat să le străbat.

Doamne, cât de multe au fost!... În jurul meu chipurile împietrite până acum câteva clipe începeau să se destindă și ochii aveau expresia unei mulțumiri ce nu putea fi dată de nici o altă satisfacție, decât de aceea de a ne fi întâlnit și împăcat cu „El", esența dragostei și jertfei. Acum nu mai auzeam huruitul roților, poziția devenise comodă, mădularele nu ne mai chinuiau, setea și foamea le lăsasem departe înghițite de zăpada învolburată de vântul tăios și peste tot domnea împăcarea și liniștea. Și așa orele se scurgeau ca prin minune nesimțit lăsând să apară negurile nopții de iarnă, ce ne înveșmânta ca niște mantii de liliac al cavernelor. Era a doua noapte de fugă zăludă a trenului în pântecul căruia cele 3 000 și ceva de suflete își încălzeau spre salvarea lor cei care aveau puterea s-o facă, trupurile biciuite de frig, foame și sete la căldura candelei din inimi dătătoare de viață. Și vai de cei care n-au căutat să-l primească în inimile lor! Puterea credinței ce alimenta candela speranței le pâlpâia anemic, stingându-se în deznădejdea ce le transformase trupul în stane de piatră reci și inerte, mărturie a lipsei de ospitalitate și încredere. Zilele treceau în același program de întâlnire cu „El", iar dimineața, când întunericul nopții lungi îl destrăma soarele pe

care mai mult îl simțeam, decât îl vedeam, punea stăpânire pe vagonul în care respirațiile calde reînnoiau rația de apă, prinsă în cristale pe geamul murdar. Așteptam ca pe un ritual salvator, o altă viață de sfânt sau martir să poposească în evocările magistral făcute de teologul soldat, trimis, ca o mană cerească în mijlocul nostru, spre salvare. Îl ascultam fascinați, cu frunțile în piept și mâinile împreunate pentru rugăciune, ca pe o hrană mult mai substanțială decât cea pământească. Era în a patra zi de mers continuu cu rare opriri prin stații pe care nu le vedeam, nu le cunoșteam numele și o nouă oprire într-un triaj pe care-l recunoșteam după macazul și zgomotul ce ne provenea de afară. Se lăsase întunericul serii, vântul se întețise și mai mult, zăpada intra nestingherită, oprindu-se în ceafa mea și a lui Georgică, pe care aveam grijă să o îndepărtăm sub formă de gheață amestecată cu fire de păr, când lătratul câinilor de pândă și vocile răgușite ale santinelelor începeau să se rărească, semn că în curând vom porni la drum, se auzea șuieratul prelung al locomotivei urmat de inevitabilele smucituri și scârțâitul, ce ne devenise familiar, al vagoanelor urnite din greu. Să se fi scurs vreo câteva minute de mers, eram parcă pe la ieșirea din stație după hurducăielile ce le produce trecerea peste macaze, când un șuierat strident și o oprire bruscă ne-a scos din amorțeală. Oprirea bruscă în noapte, zgomotele zecilor de voci răgușite, metalice, care nazale, urlând pre limba lor, se amestecau cu lătratul exaltat al câinilor polițiști și vuietul crivățului ce venea în rafale, ne-a făcut să ciulim urechile pentru a prinde din zbor ordinele ce se succedau sub formă de avalanșe scuipate din zecile de guri ale ceasavoilor. Afară de Colea, care știa la perfecție limba rusă, mai erau printre noi și alți ofițeri care știau limba rusă : Căpitanul, Sudacevschi, Victor Zgurchi, un sublocotenent de administrație, mic, plin de nervi și foarte abil, Căpitan Cantâru, un om masiv, greoi, dar foarte bun camarad, care cu toți căutau să prindă din zbor un crâmpei din vorbele ce se rostogoleau în noapte. După câteva clipe eram informați că unul din cei 3 000 de prizonieri, exasperat de situație, hotărâse să evadeze la ieșirea trenului din gară. Cum de

au aflat ei de evadare nu știu, dar zarva pe care o făceau, înjurăturile care se succedau cu nemiluita, invectivele la adresa noastră a tuturora și în special la acelui ce îndrăznise să le strice liniștea, ne cam îngrozeau. Cu toate că eram închiși și puși la adăpost, totuși trăiam emoțiile evadatului și fiecare ne rugam pentru reușita lui. Vocile se înmulțiseră, acum participau și civilii antrenați de soldații care erau înnebuniți de grozăvia evadării. Nu faptul în sine constituia pentru ei un lucru grav, ci lipsa numărului, care nu mai corespundea predării noastre.

Căci fiecare dintre noi eram un număr, nu o ființă, și el trebuia să corespundă la data și locul de destinație. Așa că numerele fie că erau formate din vii sau din leșuri, trebuia să fie predate. Era să aflăm mai târziu că morții erau stivuiți în vagoanele de la urmă pentru a marca prin prezența trupurilor stivuite ca niște pari totalul eșalonului luat în primire la plecare. Se mai auzeau estompat vocile ce lătrau aidoma câinilor legați în zgărzile lor și eram fericiți că întunericul nopții înghițise năluca evadatului în dorința de a scăpa de urmăritori. Se scurseseră câteva minute de liniște, auzindu-se doar rafalele vântului sălbatic ce șuiera strident, când din nou vocile ce se pierduseră începură să se audă (din nou) urmând un crescendo al intensității datorate apropierii. Acum vocile se amestecau cu respirațiile întretăiate și repezi ale celor ce goneau după pradă, iar printre ele icnelile amestecate cu gemetele scurte și întrerupte scoase de animalul hărțuit și izbit neomenește de paturile de arme ce răsunau pe înfundate din locurile unde cădeau cu nemiluita. Le simțeam parcă rănindu-ne urechile în noaptea de gheață și viscol, veneau să îmbrace cu decorul lui dezolant, iar suferințele aproape de limita omului, se transformaseră în horcăituri oribile de fiară înjunghiată. Nu mai respira nimeni, toți trăiam momente de groază. Respirația spasmodică amestecată cu vocea ștearsă, ce vroia să fie rostită de o limbă înnăclăită în sângele ce ieșea prin gura veșnică plină de lichidul vieții și întreaga această procesiune de fiare ce înjurau amestecându-și balele cu balele câinilor ce schelălăiau și beția bestială a animalului om — dezlănțuit, s-a

oprit în fața vagonului nostru. Era o întâmplare sau vroiau să ne dea o lecție nouă, ofițerilor? La ce ne putea aștepta, dacă am îndrăzni să-i supărăm! Și așa, cu inima oprită într-o sistolă forțată și dureroasă, îmi simțeam parcă scurgerea lină a clipelor ce precedau dialogul intenționat. Ascultam monologul brutal al bestiilor cu nefericitul evadat ce se pregătea pentru călătorie în împărăția lui Hades. O voce baritonală parcă scuipând la început vorbe fără înțeles, însoțite de rânjetele batjocoritoare ale slujitorilor slutului din Infern, și fraza cu greutate închegată suna în noapte ca un verdict inchizitorial. Ai vrut pământ?! Liniște, doar horcăiturile, grohăite parcă din gâtlejul animalului de sacrificat, constituiau răspunsul.

Un nou val de râsete isterice, scoase din beregățile dospite de samahorcă. Ai vrut pământ? răsuna în noapte întrebarea care-și aștepta răspuns. Același amestec de horcăit, sughițuri și izbituri seci de pat de armă. Secunde de liniște, momente de imensă așteptare și încordare făcea să ne doară tâmplele ce zvâcneau gata să ne spargă țigvele, și sentința cădea rostită tăios de voce bitunală. Na 3 metri de pământ, fiu de cățea. Și ca o pecetluire a sentinței, o rafală de pistol mitralieră a răpăit în noapte, ciuruind trupul nefericitului evadat, punând capăt suferinței osânditului vlăguit ce căzuse ca un buștean printr-un zgomot surd, pe zăpada înroșită din fața vagonului nostru. Acum încetase pentru totdeauna efortul inimii să mai miște soldatul în dorința lui de a se salva și oprise definitiv mașinăria creierului ce derulase până la disperare filmul devenit obsesie a reîntoarcerii lângă cei dragi. Umbrele nopții se așterneau peste masa de carne și oase zdrobite sălbatic de loviturile ce căzuseră cu nemiluita și ciuruită de gloanțele ce o transformase într-o stropitoare prin care sângele îi împroșcase din plin, pătându-le nu conștiința, ci pufoaicele și valenchii, dându-le prin mirosul lui incitațiile ce le excitau atavicele lor instincte primare. I-am auzit apoi cum se îndepărtau târând pe zăpadă hoitul animalului ucis, bucuroși de reușita vânatului și fericiți că numărul prizonierilor rămăsese intact. Se mai deslușeau frânturi de vorbe și râsete ce ne îngrozeau,

când șuieratul prelung al locomotivei a făcut să se urnească garnitura, și huruitul roților își relua simfonia înghițită de rafalele vântului și nopții cu lună a stepei din răsărit. Peste întreg vagonul domnea o liniște apăsătoare și fiecare își simțea sufletul cutremurat de tragedia evadatului ce-și încheiase socotelile azvârlit în stiva de morți ce se mărea cu fiecare clipă. Nimeni nu avea curajul și puterea să spargă liniștea nopții de veghe pe care o respectam, așa cum era datina noastră de a priveghea trupul mortului, părăsit de sufletul ce urca lin spre judecata de apoi. Nu știu câți din noi am adormit, dar bezna nopții de ianuarie, în pântecele vagonului rece și neospitalier, ultimele horcăieli amestecate cu răpăitul strident al gloanțelor și lătratul prelung și sinistru al câinilor, persista, ținându-ne trezi, în ciuda tensiunii nervoase.

Când zorii unei noi dimineți își anunțau prezența timidă în ceața semiobscură, chipurile fiecăruia purtau semnele oboselii și zbuciumul sufletesc ce stârnise starea de veghe, iar ecourile prelungite ale agonicului mai persistau, dând atmosferei de liniște o senzație de apăsare. Și ca o scăpare, glasul teologului venea să împrăștie norii denși și greoi ai liniștii meditative, începându-și minunatele lui povești, cu importanță despre botezul Domnului pe care le sorbeam cu toții și cu toate că știam aceste pagini ale bibliei în clipele acelea ne aducea o ușurare binefăcătoare. Era în ajunul Bobotezei, se scurseseră 4 zile de la îmbarcarea noastră și ușa ferecată la plecare rămăsese ferecată, iar scurgerea timpului era marcată de zorii zilei și întunericul nopții ce venea mai devreme cu fiecare zi scursă. Ne obișnuiserăm cu toate ce ne înconjurau. Vântul și frigul, care era omniprezent în vagonul frigider, nu ne mai deranja atât de mult, iar mica rezervă de combustibil, format din câteva bucăți de cioturi și câțiva cărbuni, le drămuiam cu o precizie matematică și le utilizam numai a topi zăpada în vederea spălării rănii Sublocotenentului Cojocaru, care cu toate că era o rană penetrantă în seton a toracelui, reușisem s-o păstrăm neinfectată. Era una din marile noastre griji, alături de suferințele sublocotenentului pe care febra îl mis-

tuia cu fiecare clipă, iar chipul lui veșnic vultos, începea să ia aspectul de degradare fiziologică. Ascuțirea nasului, cu pomeții obrajilor ce se proeminau, peste care pielea întinsă și pergamentată, într-o nuanță de roșu aprins, iar buzele de un roșu vișiniu, ascundeau cu greu o cavitate bucală palidă, din care limba arsă și acoperită cu o crustă gri-murdară, nu mai aveau puterea să închidă fanta gurii, iar respirația care ieșea în valuri de aburi calzi și rău mirositori, (totul) exprima masca unei morți inevitabile. Începusem să ne pierdem încrederea că îl vom putea salva și puținele medicamente, sub formă de sulfamide germane ce formau arsenalul nostru medicamentos, constituia singura noastră armă în lupta împotriva unui proces pulmonar acut și foarte evolutiv. E greu să poți să te împaci cu gândul să pierzi un camarad, când în jurul lui cei 4 medici făceau tot ce era posibil să-l menținem în viață până-n lagăr. Cât despre Căpitanul nostru, care ne infuza curaj și optimism, se resemna cu cota lui de urină pe care o colectam cu cea mai mare acuratețe. Și așa alternând grijile de fiecare moment pentru suferința altora, însoțiți de gânduri spre mai bine, și bucuria reîntâlnirii de fiecare zi cu o nouă filă a trăirii celor care au lăudat și urmat calea „Lui", uitam de realitatea clipelor ce voiau să muște avide din ființa noastră a tuturor. Dar ce însemnează carnea, când toate cele pământești efemere prin prezență, se izbesc de cuirasa unui scut pe care credința îl înalță întru izbăvirea celor ce-l îmbracă.

Era în dimineața zilei de 6 ianuarie 1943, o zi geroasă, parcă proverbialul ger al Bobotezei, care se lăsase simțit din plin toată ziua de ieri, se prelungea și astăzi, făcându-ne să ne vârâm mai mult unul într-altul pentru a ne mai încălzi.

Ascultam cu toți povestea Sfântului Ioan cel ce rătăcea prin pustiu lipsit de hrană și apă, dar plin de credință și dragoste de Dumnezeu. Fiecare ne gândeam la suferințele lui care acum erau și ale noastre și la minunea manei ce-i fusese trimisă de sus spre salvare. Încercam parcă cu ochii închiși să vedem zburând și deasupra noastră ceva salvator și minunea nu întârzie. Trenul se oprise într-o stație, se auzeau cunoscutele dialoguri ale oameni-

lor de pază, lătratul câinilor purtați de zgărzile lor, când zăngănitul lacătului masiv de la ușă s-a auzit, urmat de un scârțâit prelung al ușii ce era înghețată și printr-o deschizătură numai cât încape un om, o mână ne-a azvârlit în vagon un sac pe jumătate cu ceva tare și un săculeț mai mic legat cu sârmă la cap. Nici un cuvânt nu a însoțit gestul necunoscutului de după ușă, și din nou scârțâitul metalic venea să închidă ușa, iar lacătul se închidea, ferecându-ne din nou. Priveam cu toții năuci la acele două obiecte, aruncate ca prin minune în vagon, și ochii tuturor începuseră să se scalde în lacrimi.

Căci cuvintele teologului care povestea minunea din pustiu cu mana cerească au fost întrerupte parcă providențial la cuvântul „mana". Trecuseră câteva momente de adevărată consternare și liniștea a fost întreruptă de rugăciunea ce venea să mulțumească Celui de sus pentru mana trimisă. Erau prea înălțătoare clipele și nu conținutul sacilor pe care nu-l cunoșteam ne azvârlise pe toți într-o cucernică venerație, ci simbolul gestului ce pentru noi căpăta o valență de minune, un semn că rugăciunile noastre erau auzite și bine primite, iar dragostea Lui era revărsată peste noi, întrupându-se în minunea manei sub formă de saci. Când încet, încet fiecare avea pe buze rugăciunea de mulțumire, vocile slabe ale tuturor formau un cor de slavă ce făcuse să ostoiască nebunia vântului și să încălzească gerul lui ianuarie. Acum eram cu toți sătui, încălziți și fericiți, cu toate că cei doi saci zăceau în poziția și locul unde fuseseră azvârliți. Nici o mână nu îndrăznea să se întindă spre locul miracolului, nici un gest n-ar fi conturbat atmosfera de beatitudine a celor 44 de suflete prinse în mreaja miracolului săvârșit în dimineața zilei Sfântului Ioan cel fără hrană... ! Stăteam cu toții martori ai minunii și incapabili de a ne exterioriza bucuria. De departe din străfundul inimilor noastre, acea forță foarte vie a credinței ce ne anima nălucile îmbrăcate în veșminte în interiorul cărora carnea și oasele erau vremelnic prizonieri, era singura prezență a unor conștiințe ce dominau materia plutind eteric în oceanul de gheață și suferință. Când mâna descărnată a celui ce predicase

„minunea manei" a desfăcut sacul cu pesmeți negri și tari și al săculețului cu cuburi albe de zahăr, taina celor înfometați întru cele pământene depășea granițele telurice, ale osândiților, ridicându-se undeva sus spre eterul Dumnezeirii! am murmurat: „Fericiți cei flămânzi că aceia se vor sătura"!!

Și într-adevăr, eram sătui, de o hrană ce ne îndestula nu trupurile, ci sufletele, stăpâne pe lutul ținut în formă de forța credinței. Nu știu câți dintre noi eram sub semnul minunii, sau sub semnul întâmplării?!

Dar dacă pentru cei ce cred, întâmplarea, nu-i întâmplare ci semn al dragostei divine pentru ceilalți, ce importantă mai are? Talerele cântarului vor cântări cu aceleași greutăți credința și lipsa ei. Numai că sufletele cucernice vor simți binecuvântarea dragostei Lui, iar cei ce orbecăie în întuneric se vor mulțumi cu uscăciunea pâinii și dulceața cubului de zahăr, drămuite de greutățile talerului. Și toate aceste gânduri care frământau cele 44 de inimi și capete, se amestecau haotic cu derularea roților de tren ce înghițeau kilometri din stepa albă și fără de sfârșit.

Iată-ne fiecare în fața unei grămezi de două-trei pătrățele sau romburi de suharin (pâine uscată de război) neagră lângă care cu cele 3-4 bucățele de zahăr cubic de culoare albă marmorie, te îmbia la un ospăț. Împărțirea se terminase de mult, rațiile pentru cei bolnavi erau asigurate, iar noi, fiecare cu mana lui, ne continuam meditațiile, luptând din greu de a stăpâni pornirile din noi. N-am văzut pe nici unul dominat de pofta de a se înfrupta din rația lui. Poate grămăjoara din față ne da senzația de sațietate. Dar știam că în acea zi de neuitat, în zborul nebun al trenului ce ne purta departe în stepa asiatică, în vagonul cavou, prezența Lui îndulcise amărăciunea clipelor și încălzea cuțitele de aer rece care se transformau în adieri calde din grădina de pe dealul „Măslinilor". În noaptea aceea fiecare aveam strâns la piept ca pe o relicvă sfântă, nu vreun oscior cu semnificație de amuletă, ci expresia materială a unei dragoste ce nu cunoaște decât ușa care se deschide la bătaia Lui, și ușa noastră, în ciuda faptului că era ferecată, era veșnic deschisă pentru El. Am ador-

mit într-un târziu, fericiți cu toții că în lungul unui drum străjuit de stihii, peste noi veghează simbolul dragostei eterne.

Și așa a apărut ziua de mâine timidă și fără putere, insinuând-se pe paralelipipedul de gheață murdară al ferestrei de vagon, neîndrăznind, de altfel și neavând putere să topească rația noastră de apă, ca un semn că încă cu 24 de ore, Cronos și-a derulat neiertătoarea cursă de mare înainte. Rostogolirea metalică a roților, acompaniind perfect simfonia diabolică a vântului, se adăuga zgomotului infernal de lanțuri și fiare, ce trebuiau târâte undeva departe și în interiorul cărora noi cei 3 000 și ceva de numere, trebuia să răspundem prezent sau să fi completat stiva de schelete din vagoanele anexă. Merseserăm toată noaptea cu mici întreruperi, și orele dimineții se scurgeau în ritmul trepidațiilor și al meditațiilor, iar micile preocupări gospodărești ne umpleau golurile între două gări, făcând să dăm un colorit monotoniei ce ascundea în fond trăirea sau zbuciumul ce ne rodea pe fiecare. Nu lipseau nici glumele, acele clipe de destindere, pe care mai aveam putere să le presărăm în dorința de a ne menține echilibrul psihic.

Dacă Locotenent Cojocaru își ducea bine rana îngrijită cu atâta acuratețe, zilnic, și pe Căpitanul Mihăilescu îl țineam pe linia de plutire, reușind în chip miraculos să-i asigurăm necesarul de lichid, firavul sublocotenent din coițul lui unde dormita ars de văpaia febrei nemiloase, ne umplea inimile de jale. Îl vedeam cum cu fiecare clipă, mișcările toracelui se transformau într-o cutie de rezonanță de tobă stricată, umplând vagonul cu o tuse seacă și lătrătoare, rezultatul unor eforturi ce consumau ultimele rezerve de viață. Aproape fiecare chintă de tuse, căci venea în chinte ce-l făcea să-și schimonosească fața, transformând-o într-o mască a suferinței, se termina cu apariția unei spume rozacee ce se ivea întâi pe la colțurile gurii, umplând încet întreaga cavitate bucală și debordând în final, obstruind și mai mult căile respiratorii și așa umplute cu secrețiile bronșice ale procesului bronchopulmonar. Atunci faciesul palid livid al bolnavului se colora intens între un roșu-liliachiu semn al unei sufocări iminente. Și

de fiecare dată eram lângă el îndepărtându-i saliva spumoasă și vâscoasă, până când ritmul respirației revenea la normal, iar faciesul își recăpăta culoarea dinaintea accesului de tuse, iar trăsăturile feței își luau masca liniștii. Doamne, cât de grea este suferința unei boli, în fața căreia stăteam neputincioși, asistând la lupta acerbă între viață și moarte. Oare cât va mai putea lupta această fărâmă de om, din care viața se lăsa atât de greu izgonită ?

Tocmai terminase toaleta și bietul de el se liniștise, când trenul intrat în stație s-a oprit prin scârțâituri prelungi. La puțin timp au început să se audă vocile santinelelor care dădeau ordine scurte, fragmente de slove românești, rostite de soldații care probabil executau niște ordine primite și începusem să ne dăm seama că ne aflăm într-o gară mai mare unde probabil trebuia să se alimenteze întreg eșalonul cu alimente și combustibil.

Și chiar așa era, că din ce în ce se auzeau tot mai deslușit comenzi și ușile vagoanelor care se deschideau pentru a primi hrana și combustibil. Așteptam cu toții în liniște și ne distram cu zgomotul vocilor de afară care se amestecau cu întrebările sutelor de curioși civili care se uitau la garnitura din pântecele căreia ieșeau ca niște arătări prizonierii. În fața vagonului nostru, am surprins o conversație între un ofițer al eșalonului, cu un grup de civili care, văzând vagonul nostru ferecat, mureau de curiozitate să afle ce se ascunde în el. Flatat de atenția ce i se acorda și mai cu seamă că printre curioși erau și câteva bareșnâi mai durdulii și apetisante îl rugau pe ofițerul paznic, am auzit explicațiile pline de gravitate, că înăuntru sunt închiși ofițerii, fasciști de rasă, piese rare foarte periculoase. Mai târziu când datorită faptului că aveau nevoie de noi medicii pentru trierea morților din vagoane, ușa vagonului nostru a fost iară deschisă și lăsată aproximativ 1 oră, săracii curioși au rămas deziluzionați când ne-au văzut în ce hal arătam. Poate ei se așteptau să vadă niște zmei din poveste, uriași cu trupuri atletice și brațe vânjoase, iar noi săracii nu le puteam oferi decât tabloul unor sfrijiți, supți de foame și frig, nespălați, bărboși și cu părul în chip de claie răvășită. Ne dădeam seama câtă deziluzie pe ei, iar ura care ar

fi trebuit să apără pe chipurile lor în fața unor fasciști care le-au cotropit țara și stricat liniștea, făcea loc unui sentiment de compasiune ce li se putea citi cu ușurință pe chipurile lor. Cei 4 medici am coborât cu greu și conduși din vagon în vagon, scoteam morții, care erau târâți pe zăpadă până la coada trenului, unde erau atașate cele două vagoane mortuare. Intram cu greu în vagoanele ticsite de prizonieri care pe cele 4 priciuri, înghesuiți ca sardelele colcăiau ca niște viermi și care din cauza aburului amestecat cu fumul înecăcios al unei sobe de tablă, ce scotea mai mult fum decât să dea căldură, întrezăream cu greu chipurile morților. Mulți rămâneau pe loc, camuflați cu bună înțelegere, căci prezența lor însemna o rație în plus de mâncare, fără să putem face prea mult, mulțumindu-ne cu cei care aveau un stagiu mai mare și pe care ni-l ofereau ei. După ce am inspectat cele aproape 30 de vagoane și am ajutat la strângerea noului contingent de morți în așa-fel ca să încapă cât mai mulți, ne îndreptam spre vagonul nostru, când am fost opriți de un ofițer, ce părea agitat și chema de zor, pre limba lui, soldații în ajutor. Nu ne dumirisem ce se întâmplase, dar la marginea peronului, pe o întindere de vreo 20-30 metri se afla o grămadă mare, ninsă din plin, la baza căreia prizonierii forțând baricada de santinele ce păzea comoara acoperită cu zăpadă, se ospătau cu ambele mâini, înfulecând din nu știu ce. În zadar strigau santinelele, înjurau ofițerii, urlau civilii, se trăgeau în aer rafale de pistol mitralieră. furnicile termite devorau niște biluțe mici și unsuroase, ce lăsau să se prelingă de pe buzele slinoase spre barbă o zeamă uleioasă ce avea un iz de râncezeală. Groaznic tablou, și cu tot efortul depus de soldați, ofițeri și chiar al nostru, cu greu am putut să-i descleștăm pe hămesiții mânați orbește de o foame animalică de grămada de boabe de ricin.

Mulți dintre ei n-au mai apucat să ajungă până la vagon, alții se târau încovoiați de dureri atroce provocate de groaznica otravă, iar alții plăteau prin vărsături ce te făceau să ți se întoarcă și ție mațele, un tribut prea mare pentru nesăbuința lor. A doua zi era să fim prezenți când peste 200 de cadavre veneau să

populeze cele două vagoane, consecință a efectului ucigător al frumoaselor perle de ricin.

Ne-am întors cu toții în vagonul nostru, unde ne așteptau ceilalți ofițeri care nu văzuseră nimic din asaltul ricinului și cu tot frigul ce domnea în vagonul nostru, era incomparabil mai bine decât în vagoanele de trupă unde cei în viață își cocoloșeau morții, împărțindu-și piciurile cu ei în schimbul unei rații ce pentru mulți dintre ei însemna încă o zi de viață câștigată. Cu câte sacrificii și renunțări la noțiunea de om te confruntă această luptă pentru existență ! ? Trăind pentru câteva clipe în mijlocul lor, mi-am dat seama cât de joasă poate fi scara degradării umane, pe care pot coborî unii oameni. Nu știu dacă i-am acuzat vreodată, dar știu că în inima mea simțeam o milă amestecată cu regret pentru nimicnicia omului. Și noi trăiam aceleași greutăți, și noi eram puși în condiții de iad dar nu am văzut niciodată o astfel de prăbușire. În noapte, când respirațiile îngreuiate ale ofițerilor erau singura prezență a noastră, mă plimbam cu gândul prin vagoanele soldaților, încercând să surprind clipa de trecere a multora de pe acest tărâm și sclipirile din ochii celorlalți care îi conduceau fericiți în nebunia lor, de rația lăsată. În lipsa noastră vagonul nostru a fost martorul unui schimb singurul de altfel dintre Colea și un ofițer rus. Înnebuniți de dorința de a găsi mai mulți zolotîi — aur — de la soldat la ofițer, rușii aidoma căutătorilor de aur, ne scotoceau buzunarele, ranițele, ne descălțau, ba ne și amenințau, renunțând numai atunci când ori găseau câte ceva, ori obosiți de căutări se lăsau păgubași. Acum ofițerul venise parcă la sigur. Atras de eticheta vagonului, căci doară eram vagonul de elită, unde erau vârâți 44 de ofițeri, lucru ce nu putea fi în mintea lui nu concepea și nu greșea, să nu găsească măcar o mică jucărie de aur. Știam că mulți dintre noi ascundeau prin funduri de căptușeală, prin vârfuri de bocanci sau tivuri de mantăi câte un obiect de preț, ceas, inel, stilou, pe care doream să-l păstrăm sau în orice caz să-l vindem în clipele cele mai grele, la un preț foarte, foarte bun. Colea era unul dintre ei, posesor a 3 obiecte de aur, o

verighetă masivă, gravată cu data căsătoriei și numele soției, un splendid ceas de aur de buzunar și un stilou de aur foarte frumos. Erau așa de bine ascunse, încât trecuse cu succes prin toate perchezițiile fără nici un fel de emoție. Ce l-a determinat în stația Riazan — căci așa se numea marele Centru unde poposisem în ziua de 8 ianuarie 1943, după 7 zile de mers continuu — unde se întâmplase tragicul asalt al movilei de ricin pe Colea să facă acest troc nimeni nu știa ? Era să aflăm a doua zi, când înainte de a oficia împărțirea în rații a alimentelor primite pentru stiloul de aur, ne-a destăinuit motivul gestului. L-au ascultat în liniște și cu fiecare cuvânt îmi dădusem seama că gestul însemna aportul lui la salvarea tânărului sublocotenent, căruia dacă nu-i puteam oferi căldură și medicamente, o rație zilnică de pâine, zahăr și o bucățică de pește nu l-am mai fi menținut în viață. Cât despre noi ceilalți, foamea sălășluia în celulele noastre, nebăgate în seamă și obișnuindu-ne cu ea. L-am îmbrățișat și nimeni din restul de ceilalți 42 ofițeri n-au știut și nici nu vor ști măreția gestului. Impulsiv, arțăgos, veșnic în mișcare și pus pe râcă ori de câte ori trebuia să ia partea vreunui camarad, Colea avea un suflet bun, cald, capabil de mari sacrificii. Întâmplările celor 6 ani de prizonierat îmi vor da ocazie să mai vorbesc de el. Așa că așezați în liniște, fiecare la locurile lor, a doua zi după programul nostru obișnuit Colea ne-a anunțat că rezultatul schimbului de ieri este bunul tuturora și își cere permisiunea ca înainte de a împărți mâncarea toate cele 3 bunuri, care constau din 3 pâini negre, 3 kg de zahăr cubic și vreo 4-5 kg de pește sărat, dar foarte gustos, va crea două rații suplimentare — substanțiale, una pentru Sublocotenentul bolnav grav și cealaltă pentru Locotenentul Cojocaru care necesita o supra-alimentație. O liniște afirmativă aducea aprobarea noastră propunerii făcute și după ce s-au pus deoparte cele două rații, destul de mărișoare, restul l-am împărțit frățește în 44 de porții. Când împărțirea a fost terminată în număr până la 44, în sensul acelor de la ceasornic venea să marcheze distribuirea rațiilor. Și iată-ne în posesia rației de pâine, pește și zahăr, a doua mană care de data asta era rezultatul

unui gest mai mult decât uman. L-am orânduit fiecare cum a crezut de cuviință și în primele momente ronțăitul unei bucăți de suharin și scrijelitul unui cub de zahăr, formau o simfonie de ronțăială ce stăpânea tot vagonul. Din ziua aceea plină de peripeții și surprize, încă de două ori s-a mai deschis ușa vagonului, dar nu pentru surprize ci pentru a ne lua pe noi doctorii să ne facem meseria de ciocli. Ne apropiam de a douăsprezecea zi de mers prin stepa pe care o intuiam numai cu mintea, dar pe care o și simțeam prin rafalele de vânt amestecate cu zăpadă ce intrau nestingherite, oprindu-se în ceafa noastră, când ultimele pâlpâiri de viață mai încercau zadarnic să salte coșul pieptului muribundului ofițer, și atmosfera vagonului îmbrăca tăcerea unor oameni pregătiți de priveghi. Îl priveam cu toții îngroziți în lupta lui cu moartea, vedeam cum fiecare clipă este o încețoșare, făcând parcă să se dilueze sinul irisului; gura rămăsese deschisă larg, lăsând să apară dantura arsă de febră, mâinile, așezate pe piept în chip de rugăciune, păreau că sunt scoase din vreo raclă de sfânt; și așa cu ochii ficși, în colțul cărora apăruseră lacrimi mari și grele ce se prelingeau pe obrajii supți, ca ultima imagine a ofițerului căruia dragostea și dorința noastră a tuturora nu mai puteau să acopere ochii și ultimele zvâcniri ale toracelui care se răreau din ce în ce, până când a rămas tăcut pentru totdeauna, făcând să înceteze ultimele respirații iar peste chipul schimonosit de eforturile pentru aer, s-a așternut relaxarea pe care ți-o imprimă moartea. Și mâna unuia dintre medici a coborât pleoapele închizând în spatele lor ochii înlăcrimați de regretul despărțirii. A fost o noapte grea, apăsătoare, era primul ofițer ce ne părăsea. Întunericul ce cuprinse întreg vagonul ne ascundea chipurile răvășite de tragedia trăită.

Doar glasul teologului, în noapte, prohodea încet și trist rugăciuni ce trebuie să-l însoțească pe drumul cel de pe urmă. Cele două zile pe care le-am mai petrecut în vagonul mortuar au fost chinuitoare pentru noi toți și toți vorbeau în șoaptă reducând la maximum discuțiile dintre noi, cufundându-ne fiecare într-o meditație impusă de prezența celui dispărut. Nu a trebuit

să-l transportăm, nici n-am fi voit acest lucru și numai deschiderea ușii în gara terminus Viazinki, a pus capăt unui priveghi lung de aproape 3 zile. Era în dimineața zilei de 22 ianuarie 1943, o zi senină și geroasă, cu un soare frumos dar cu dinți, care invada vagonul, făcându-ne să închidem ochii neobișnuiți cu lumina lui, după o excursie de 21 de zile de semiîntuneric în care vagonul rece, dar cu care ne obișnuisem, îl lăsam în triajul gării în care trupul inert al ofițerului mort și cuburile de gheață de pe fereastra vagonului rămâneau singurele mărturii a prezenței celor 44 de ofițeri. Am rămas surprinși când am debarcat primii și asta își avea explicația pe care pentru început n-o pricepeam, dar noi trebuia să fim repartizați pe eșaloane. Ne-am auzit chemați cu cunoscutul cuvânt „vraci" — căci vraci eram noi medicii și la propriu și la figurat. Am fost duși la o extremitate a peronului unde un grup de ofițeri ai noului lagăr vroiau să ne cunoască și să ne dea ordine. Mai departe de ei vreo 4-5 bucătării de campanie erau sub presiune și de sub capacele chepeng, aburii fierbinți se înălțau împrăștiind un miros amețitor. Ni s-a spus că fiecare prizonier va primi hrană caldă, după care în eșaloane de câte o sută vom mărșălui spre lagăr. Nouă ne revenea misiunea de a-i încolona pe rânduri de câte cinci și de a trece în ordine prin fața bucătarilor pentru a-și primi fiecare rația. Coborau pe rând din vagoane rămășițele ce mai puteau să se miște, lăsând în urma lor în fiecare vagon un număr de soldați care de mult nu mai aveau nevoie de rații, și așa am putut constata că din cei 3 000 și ceva, reușisem să coborâm pe peronul gării terminus aproximativ 1 400, restul formând numărul total, numai prin prezența trupurilor inerte, ce nu mai puteau răspunde prezent la apel. Dar cum să poți stăpâni o masă înfometată, chiar când cei ce coborau se bălăbăneau pe picioare, dând impresia că sunt bătuți de vânt. Nu era un lucru atât de ușor, cum ni l-am închipuit noi.

Mirosul cașei aburinde ce se amesteca cu cel al cărnii de oaie făcea să fie atrași ca de un miracol și luptau de a ajunge cât mai

repede să pună mâna pe rația lui. Aceasta producea dezordine și ne îngreuia foarte mult munca.

Vorbeam mai de mult de panica ca fenomen de masă, care poate îmbrăca aspecte de dezumanizare colectivă, dar foamea mi se părea în acele momente mult mai grozavă, având o putere inimaginabilă de a transforma omul în bestie. Cu tot efortul nostru de a păstra cât de cât o ordine, zeci și sute de mâini tremurânde ce abia puteau ține gamela erau întinse spre polonicul care nu reușea să umple gamela. Fric e a nu ajunge să-și umple gamela, mirosul electrizant al aburilc le mâncare, foamea care rodea structurile sleite de inactivitate, toate veneau să amplifice această nebunie colectivă atât de dezumanizată. Îi priveam fără nici o putere, cum își iroseau ultimele puteri de a se stâlci unii pe alții, înghesuindu-se, călcându-se în picioare, urlând și cu ochii ieșiți din orbite priveau bezmetici spre aburii ce se răspândeau deasupra bucătăriei pe roate. Și când ajungeau, striviți, ieșiți parcă dintr-un teasc de stors strugurii, mâinile tremurânde țineau gamela care se umplea cu masa alb murdară de cașa cu carne, aburind și împrăștiind mirosul ațâțător, treceau apoi alături pentru bucata mare de hlebă neagră, ce constituia rația de pâine.

Dar puțini, foarte puțini mai știau cum să mănânce. Restul, îndobitociți, își vărsau conținutul păstos și fierbinte de-a dreptul în gură, pe care o țineau larg deschisă, lăsând să alunece pe gâtlejele lor masa de lavă fierbinte și buzele vinete de frig se transformau aproape instantaneu în bășici enorme, flictene provocate de arsurile casei.

Și câți, Doamne, n-au plătit cu viața acest prânz fierbinte, venit după aproape 3 săptămâni de post ascetic. Alții aveau obrajii arși, mâinile fripte, erau transfigurați și chipurile unora îți aminteau de gogoșile ce sfârâiau prin bâlciuri. Ce putere i-ar fi putut opri și organiza pe acești nesăbuiți... ?

La sfârșitul acestui ospăț macabru prin aspectul ce ți-l oferea foamea decerebrantă, victimele zăceau liniștite pe zăpada triajului, împăcate parcă cu senzația de sațietate. Se scurseseră destule

ore și apăreau semne ale înserării când au început să se formeze eșaloanele.

După o discuție quasiamicală cu locotenentul major, un siberian zdravăn și roșcovan, care era comandantul eșalonului de pază, cu privire la soarta noastră a tuturora, a ofițerilor, a cedat rugăminții noastre ca toți cei 44 ofițeri să facem parte din ultimul eșalon, ce trebuia să încheie lungul și tristul convoi al prizonierilor. Lagărul, ținta gândurilor noastre, nu era departe, după spusele ofițerului comandant, care ne asigura de o primire și condiții bune. Dar cum pentru localnici aprecierea distanțelor era direct proporțională cu imensitatea spațiului întinselor stepe, era să aflăm și s-o simțim pe pielea noastră că numai 52 km era mica distanță ce ne despărțea de lăgăr. Poate dacă am fi știut-o de la început, nimeni nu s-ar fi încumetat să o parcurgă. Când primul eșalon format pregătit de plecare, încadrat de ceasavoi, care călări, care pe jos însoțiți de câinii lor, era pe punctul de a ne părăsi, l-am observat pe Locotenentul major stând de vorbă cu un sergent uzbec, căruia îi transmitea ultimele ordine. Cuvintele nu ajungeau până la noi, și numai traseul pe care l-am străbătut ca ultim eșalon ne-a descifrat enigma ordinelor date de comandantul convoiului. Se lăsase de mult înserarea, frigul și vântul rece ne frigeau obrajii cu mii și mii de ace, dar gândul că în curând vom ajunge în lagărul mult visat ne dădea puteri. Rămăsesem aproximativ 200 de prizonieri ce stăteau strânși, înconjurați de un cerc format din santinele și câini ce se mișcau nervos în lesele lor. După înfățișarea lor oamenii aceștia nu ne păreau nici binevoitori, nici împotriva noastră, ba mai mult le păream indiferenți, căci erau preocupați de glumele făcute între ei și la bidoanele cu samahonea, ce le purtau atârnate de centură, lichid absolut indispensabil pe gerul care se întețise. În sfârșit, așteptarea noastră se apropia de capăt, căci l-am văzut pe Locotenentul comandant dând ordine soldaților de a se așeza în dispozitivul de marș, iar nouă ne-a comandat formarea eșalonului. Cele câteva ore de stat pe loc se făcuseră resimțite, căci frigul ne cam pătrunsese până la oase și simțeam nevoia de a

ne mișca. Nu știam ce drum lung și chinuitor aveam de parcurs, și acum după aproape cinci decenii, retrăind toate peripețiile prin care am trecut, ziua aceea, mai bine zis noaptea de 22 spre 23 ianuarie 1943, o consider ca cea mai neagră și tristă seară din lunga odisee a celor 6 ani de prizonierat. După ce ne-am încadrat și santinelele își luaseră loc pe margini încadrându-ne la mici distanțe unul de altul, având în capul coloanei pe Locotenent Comandant, am pornit la drum, părăsind gara Viazinski. După câteva sute de metri pe un drum bătătorit, pe care zăpada păstra urmele pașilor eșaloanelor dinainte, am intrat în satul Viazinski, o așezare mică, cu case răzlețe sărăcăcioase aproape pustiu, doar ici și colo câte un bătrân sau o bătrână se uita cu interes disimulat la noi. Tot mereu străbaterea unui sat ridica probleme de vigilență mărită din partea gărzii, dar cred că nici unul dintre noi nu se gândea să părăsească coloana.

Mergeam pe rânduri de câte cinci, ținându-ne de braț de data asta fără ordin, ci ca o siguranță în mers și viteza de deplasare nu depășea 2-3 km pe oră. Ne târam mai mult decât mergeam și cred că în afară de starea noastră deplorabilă, de slăbiciunea, lâncezeala celor 22 de zile de stat în vagon își spunea cuvântul. Eram la braț cu Georgică, iar la stânga cu Colea, perivociul nostru, care ne mai punea la curent cu ordinele pe care Locotenentul le transmitea pe parcurs. Lăsasem satul în urmă cu căsuțele lui răsfirate, azvârlite la nimereală care părea mai mult a sat pustiu și părăsit, și după câteva sute de metri, drumul intra într-o pădure deasă, cu pomi înalți și drepți, care era să ne fie cadru natural, ce ne va însoți până în lagăr. Lagărul unde trebuia să ajungem avea numărul 265 N.K.V., și era să aflăm mai târziu că acolo fuseseră găzduiți prizonieri polonezi. Mergeam tăcuți, ridicându-ne cu greu picioarele de care parcă atârnau zeci de kilograme și prima mărturie ce era pe drumul parcurs de celelalte eșaloane ne apăruse în fața ochilor. Lateral de drumul nostru, trupul dezbrăcat al unui prizonier odihnea liniștit pe zăpada înroșită. Nu ne puteam da seama ce se întâmplase, îl consideram un accident, și ne-am întors capul de la osânditul din pădure.

Încet, pe nesimțite, cum priveam numai înainte în voința de a descoperi cât mai repede siluetele barăcilor, n-am observat că eșalonul nostru se întinsese, destrămându-se, iar când ne-am întors capul, din masa compactă de la plecare, eram acuma o înșiruire de oameni care mergeam fiecare pe socoteala lui. Numai cele două, trei rânduri de la început își mai păstrau unitatea, restul se înșirase pe o distanță pe care nu o puteam delimita.

Pauzele făcute din ce în ce mai des ne ajutau să ne strângem rândurile, iar trupurile azvârlite pe stânga și pe dreapta drumeagului de pădure ca niște morcovi pe șosea, smulși de vreun vehicul scăpat de sub control. Nu mai erau accidente, ci probabil erau mărturiile că multora li se terminase combustibilul. Trupurile înșirate unele dezbrăcate, altele descălțate, pradă instinctului de conservare a celor rămași în viață, exprimat la modul cel mai abject, ne făcea să ne îngrozim și să simțim și mai mult frigul și întunericul ce cădea peste noi. Tăcerea nopții era întreruptă de urletele și lătratul câinilor, de vocile santinelelor care probabil îndemnau la mers bietele umbre sleite de forțe și rar de tot câte o rafală scurtă de pistol mitralieră.

Eram prea obosiți să putem gândi și nici n-am fi vrut să credem că putea să se întâmple și așa ceva. Dar jaloanele cadavrelor ce se înmulțeau și scurtele rafale de pistol mitralieră au făcut să ne trezească din amorțeala oboselii și a gerului. Acum împușcăturile se auzeau mai aproape și ne-am hotărât să rămânem și noi puțin în urmă. Colea dădea semne de oboseală, mai mult provocată de o jenă dureroasă pe care o simțea în talpa piciorului stâng, care cu fiecare pas se accentua. Să ne oprim puțin să vedem ce se întâmplă cu tine, poate nu ți-ai pus bine obiala și face vreo cută în bocanc. Dar cu Colea nu era de vorbit. Acum era să cunosc și o altă față a lui — încăpățânarea. Nu și nu în ruptul capului, nu vroia să-mi dea ascultare. Începuse să șchiopăteze de-a binelea, făcea eforturi din ce în ce mai mari de a se folosi de el și practic era pe punctul de a renunța să mai meargă.

Când probabil îi ajunsese cuțitul la os și își luase hotărârea de a capitula, lucru echivalent cu sinuciderea, am schimbat macazul.

Rămăsesem în urmă cu aproximativ 100 de metri de capul coloanei când Colea s-a trântit pe zăpadă, hotărât să nu mai facă un pas înainte. În zadar au fost rugămințile mele și ale lui Georgică, căposul de Colea știa una și bună. Să-l lăsăm în pace și să ne vedem de drum.

În cele câteva clipe, când încercam să-l convingem că în nici un caz nu-l vom părăsi și să-mi dea voie să-l descalț, pentru a vedea ce se întâmplă în bocancul lui, o scurtă rafală ce venea de undeva de aproape de noi ne-a făcut să scrutăm semiîntunericul. La aproximativ 20-30 metri de noi, un prizonier ajuns la capătul rezistenței își primise pașaportul pentru lumea cealaltă. Și într-o clipă era să înțelegem că nu vreun accident banal oprea mașinăriile stricate de a ajunge în lagăr, ci mărinimia celor de pe lături care nu puteau să suporte suferințele semenilor. Am rămas pironiți locului, puținul sânge înghețat parcă în vine, se încălzise ca prin minune și creierii ne ardeau dureros. Vezi, Colea, ce ne așteaptă ?! Și, mașinal, sub imperiul ecoului macabru multiplicat de sutele de arbori, ale gloanțelor ce pecetluiseră pentru totdeauna stigmatul morții pe chipul soldatului nevăzut și necunoscut, mi-a declanșat o reacție care fără să-mi dau seama fusese salutară atât pentru Colea cât și pentru noi. M-am repezit la piciorul stâng a lui Colea și cu mâinile înghețate până atunci de gerul de peste minus 35°, am început să desfac șireturile, trăgând besmetic bocancul din picior. Luat prin surprindere, Colea părea un copil ce mă privea neștiind ce să mai spună.

Și, surpriză mare, dar lesne de închipuit, cauza șchiopătatului se datora unei așchii de lemn, care nimerise în bocanc fără voia lui în graba echipării. Acum neîncălțat, ne priveam tâmp amândoi și rușinat de propria lui prostie și încăpățânare s-a supus ordinelor noastre, ridicându-se cu ajutorul nostru. Am pornit toți trei, Colea în mijloc susținut de umeri de mine și Georgică, lăsând în urmă prizonierul ce nu mai reprezenta decât un număr. Făceam eforturi de a ajunge la locul nostru și repaosul comandat

ne-a ajutat foarte mult. Colea parcă frământat de gânduri și cu durerea din picior, îl observasem că altceva îl chinuia. Când am ajuns la vechiul loc, Locotenentul ne căuta din privire, se obișnuise probabil cu chipurile noastre sau avea nevoie de Colea de a transmite niște ordine.

Tocmai vroiam să ne așezăm puțin, căci acum ne duceam afară de propria greutate și pe Colea, care practic nu mai putea merge, l-am simțit cum se desprinde de noi și așa șchiopătând se îndrepta spre Locotenentul Comandant. Stăteau de câteva minute de vorbă și fața Locotenentului lăsa să se vadă o înțelegere și aprobare la cele ce-i spunea Colea. S-a întors păstrând liniștea, iar noi înțelesesem care a fost scopul și natura discuției. Așteptam să se mai strângă coloana, noaptea se lăsase peste pădurea de fag, estompând conturul lor uriaș, ce păreau statui încremenite, iar gerul tăios transformase aerul într-o masă imensă sticloasă ce era pătată doar de aburii ce ne ieșeau din nări și din guri. Un nou semnal și coloana, oarecum mai adunată, s-a pus din nou în mișcare. De undeva începea să se lumineze, iar întunericul, care la un moment dat ne învăluise pe toți, din care numai pârtia drumeagului de pădure pudrat intens cu zăpada înghețată, prindea să strălucească aidoma unei panglici fosforescente. Timidă la început luna, se înălța pe cerul înalt trimițându-și lumina ei argintie ce împrăștia întunericul nopții, spre binele nostru. Ce păcat că nu ne putea încălzi ! Ne târam de aproape opt ore, fără să știu cât am parcurs și cât ne-a mai rămas de mers. De acum nu se mai auzeau împușcături și într-un târziu clopoțeii îndepărtați ai unei sănii ne vesteau apropierea lagărului. Dar era încă departe de noi și puterile deja sleite ne lăsau pe mulți dintre noi pradă unei deznădejdi a inevitabilei renunțări la luptă. Nu știu în câte creiere obosite de drum și biciuite de frig și ger lupta cu implacabilul destin de a capitula nu îmbrăca valențe de supremă încordare. Era greu să poți descifra pe fețele crispate de frig și foame, masca ce ar fi însemnat lupta sau renunțarea, sau să poți pătrunde acolo în intimitatea celulei ner-

voase, dacă mai are resurse de a comanda trupurile ce se mișcau mașinal.

Atât știam că acolo unde încetează comanda centralei, pașii se opreau din târșâitul lor și corpul se așeza pe zăpada înghețată în așteptarea repaosului veșnic. Mai trecuseră minute lungi și chinuitoare, înaintarea era din ce în ce mai anevoioasă, mișcările păreau mai dezordonate, din cauza membrelor schilodite de eforturi supraomenești, iar pauzele erau ordonate din ce în ce mai des. Practic după fiecare doi-trei kilometri de mers, ne luam pauză, căutând parcă în cele câteva minute să încărcăm acumulatorii epuizați. Din nou aceleași eforturi de a ne ridica de jos, de a ne repune în mișcare rotițele angrenajelor ruginite și neunse și priviți de undeva din afara convoiului toți laolaltă și fiecare în parte semănam cu niște jucării stricate. Într-un târziu s-a comandat o pauză mare. Încet, încet coloana se strângea spre capătul ei și când ultimii prizonieri se apropiaseră de noi, ni s-a comunicat că în curând vom ajunge în lagăr, iar în jurul grupului de soldații de pază și ai ofițerului vreo 5-6 sănii-troici cu caii din care aburii ieșeau ca dintr-o baie turcească, se duceau discuții vii cu alți gradați și ofițeri ce veniseră din partea lagărului, probabil îngrijorați de întârzierea sosirii convoiului nostru.

Grupuri de prizonieri se aciuau pe lângă câte un foc ce apărea ca din senin și frământările coloanei începeau să se liniștească. Focurile ce trimiteau jerbe de flăcări și scântei în noaptea luminată de o lună splendidă, în care aerul rece și sticlos, pe care-l simțea intrând ca niște cuțite prin nările înghețate, prindea să joace în jurul focurilor ce se înmulțeau, dându-ți impresia unui tablou de exploratori nordici, într-un popas pe nesfârșitele întinderi albe ale calotei polare. Stăteam alături de Georgică și Colea, căutând să prindem vreun crâmpei din discuția lor, dar am renunțat și ne căutam și noi vreun loc pentru odihnă. Deodată am fost atrași de un fum alb murdar, cu un miros de prăjeală râncedă ce ne venea de la un foc de lângă noi. M-am îndreptat către el și acolo am văzut în noapte la luminile flăcărilor ce proiectau pe zăpadă umbre fantastice, că cei aproape 20

de prizonieri ce înconjurau ca un colac focul ce trosnea, împroșcând mii de scântei, avea loc un ospăț neobișnuit.

Înfipte în bețe improvizate, sau atârnând deasupra flăcărilor, bucăți de căciuli, șireturi de bocanc, bucăți de talpă de la vreun bocanc rătăcit se pârjoleau, împrăștiind pe lângă fumul murdar, un miros înecăcios de unsoare arsă sau de vacs ce se transforma în negru de fum. Stătea fiecare cu frigarea lui, cu ochii ficși spre bucățile ce se întortocheau sub văpaia flăcărilor și atenți nevoie mare ca nu cumva vreun răufăcător să-l văduvească de bunătatea lui. Când am încercat să mă apropii mai mult am simțit tăișul ochilor lor care mă priveau ca pe un real inamic și am înțeles că trebuie să plec. M-am îndepărtat câțiva pași, în așa fel ca să nu mai constituie pentru ei vreun pericol, și de acolo am asistat la acest tablou înspăimântător, când șireturi lungi și negre din care ieșea un miros groaznic dispăreau înghițite de guri ce hlăpăiau, mestecând în neștire, masa aceea puturoasă de piele și unsoare, și care se transforma într-o pastă vâscoasă, lăsând să mustească sub formă de bale puturoase, grăsimile râncede cu care fuseseră îmbibate ce se prelingeau pe la comisuri. Alții țineau fericiți în mâinile înghețate câte o bucată de talpă sau carâmb, o halcă de căciulă țurcană, din care blana arsă lăsa să apară pielea scorojită de flăcări. Și cu toții mestecau în neștire, salivând din abundență din rezervele echipamentului de care se puteau dispensa. Am plecat îngrozit, simțind cum mi se întorcea stomacul pe dos, și parcă având în gură senzația de salivă rânceda. Înc-o dată aspectul foamei care pune stăpânire pe om transformându-l în animal urma să întărească convingerea că această realitate crudă este mai ucigătoare decât panica.

Și totuși încă unele aspecte ale acestei incredibile forțe de decerebrare și dezumanizare în care te aruncă foamea încă nu-mi fuseseră descoperite. Stăteam cam în mijlocul acelui bivuac de iarnă, înconjurat de zeci și zeci de focuri unde bunătățile pământului înghețat sfârâiau oferindu-le nefericiților senzația unei sațietăți, pe care aveau s-o plătească scump, când am observat un fel de agitație printre prizonieri care parcă atrași de o

forță nevăzută se îndreptau spre un loc mai îndepărtat. Cum vroiam să aflu cauza care-i atrăgea, i-am părăsit pe ai mei și am intrat în șirul de prizonieri ce dispăreau în pădure înghițiți de întuneric. Cale de vreo 2-300 de metri de bivuacul nostru, se deschidea o poiană mare, o splendoare de vis pe marginea unui lac înghețat destul de întins. Încremenit în gheață în noaptea aceea de ianuarie, înconjurat de siluetele înalte ale pomilor pudrați de zăpadă părea un tău alpin, desprins dintr-un peisaj imortalizat de penelul maeștrilor naturii. Luna în toată splendoarea ei argintie lumina întreaga panoramă de basm. Acolo undeva pe marginea lacului era o mogâldeață ce reprezenta trupul unei vaci venite probabil la adăpat. Cum de au descoperit acest tezaur culinar și cine, a rămas și va rămâne pentru mine o enigmă. Dar ajuns acolo am văzut cum furnicile lucrau febril, dezgropând de sub zăpadă animalul mort, din care la venirea mea se mai puteau distinge bucăți de piele acoperite cu păr roșu deschis. Se năpustiseră asupra lui cu fel de fel de cuțituri improvizate și fiecare își reteza câte o halcă după puteri. Unii grăbiți își umpleau gura cu bucăți de carne fezandată, alții se îndepărtau spre a le prăji. N-am rezistat mult acestui spectacol, dar atât cât am stat vedeam cum dispare sub ochii mei movila-mausoleu, lăsând la locul sinistrului oase împrăștiate, de pe care carnea fusese îndepărtată cu o dibăcie și acuratețe de termită. Au trecut de atunci aproape 5 decenii și ori de câte ori mă năpădesc amintirile, imaginea lacului înghețat, iluminat feeric de beteala argintie a lunii, o asociez cu hoitul animalului înghețat, ce dispărea rapid sfâșiat și înfulecat animalic de posedații foamei. Reîntors la ai mei, le-am povestit cele văzute și gândul la ce va urma, la plata ce o vor trebui s-o dea, nesăbuitul ospăț ne îngrozea pe toți. Începuseră să se facă auzite fluierăturile în noapte care chemau pe cei ce cutreierau pădurea în găsirea de hrană și într-un târziu ne-am reînceput marșul.

După spusele lor mai aveam de parcurs vreo 4-5 km, dar în realitate mai aveam exact 17 km. Cine putea să-și imagineze că nu parcursesem decât 33 km, în cele aproape 8 ore și ceva de

mers ? Cu Colea agățat de umerii noștri, eu și Georgică simțeam din ce în ce mai mult povara și Georgică dădea semne vădite de epuizare. Colea simțea și el tremurul corpurilor noastre vlăguite și la fiecare opinteală, ne ruga să-l lăsam singur. Îl admonestam și fiecare poticnire era un prilej de a scăpa câte o înjurătură sau blestem printre dinți.

În zadar încercam să-l fac să renunțe la înjurături și blesteme, care în noaptea aceea de supremă încleștare cu moartea, mă răneau mai mult decât foamea, frigul și oboseala, căci Colea ca un leit refren își repeta repertoriul de gramofon stricat. Mergeam și fiecare pas constituia un efort ce diminua rezistența noastră. Creierul și el obosit și parcă golit de conținut, se mai făcea prezent prin gânduri răzlețe ce-mi apăreau din depărtări, în fracțiuni de secundă, aidoma unor imagini ce apar disparate pe un ecran iluminat prin impulsuri defectate. Și deodată mi-a venit în cap o lecție de geografie despre „Fata morgana", acea imagine bizară și ireală, o iluzie optică pe care ți-o oferă pustiul supraîncălzit al nesfârșitelor întinderi de nisip. N-am știut dacă și zăpada poate să producă „Fata morgana". Dar așa cum mergeam, deodată toropit de oboseală, am văzut în fața mea imaginea unei femei în alb, cu o năframă ce-i acoperea părul, lăsându-i-se peste umeri în jos, încinse cu un șnur în talie, care întinzându-mi mâinile mă chema spre ea. O aveam în fața mea la câțiva pași cu mâinile întinse și eram atras de o forță s-o urmez.

Realitate sau fata morgană? În zadar creierul meu înfierbântat se chinuia să dezlege incertitudinea mea. Minune sau halucinație de epuizare ? ? Cine putea să-mi răspundă ? Dar știu că ea îmi deschidea calea, cu brațele întinse, cu o față de aburi translucizi, din care numai cei doi ochi, care în lumina argintatei nopți păreau doi tăciuni aprinși ce mă invitau să-mi port pașii automat spre ea. Și dacă numai prezența nălucii în alb, ce plutea pe o pernă de aer deasupra zăpezii înghețate, era o născocire a creierului puterea ce mi-a infuzat apariția ei era o realitate pe care o simțeam. Din clipa aceea ca printr-un miracol, oboseala s-a topit, lăsând locul unei forțe ce punea stăpânire pe mine,

făcându-mă să nu-l mai simt pe Colea ca pe o povară, iar pașii să se miște fără dureri și poticniri.

Și așa într-o stare parcă de transă conștientă am parcurs cei 17 km de marș până la lagăr, uitând de tot ceea ce mă înconjura și privind înainte spre nălucă cu mâinile albe, ce mă atrăgea ca un magnet dătător de viață. Frumoasă și salvatoare halucinație! vor spune mulți sau aproape toți, dar eu rămân credincios gândurilor mele și nălucii din zorii dimineții de 22 spre 23 ianuarie 1943, de pe drumul înghețat prin pădurea încremenită cu arborii ca niște lumânări drepte și înalte, ai căror vârfuri erau luminați de luna cea frumoasă, martoră a calvarului nostru, o port ca un semn venit de pe altă lume, născut dintr-o credință în imanentul Ființei eterne. Nu încerc și nici nu îndrăznesc să-mi însușesc vreodată armonia unei trăiri cu semnificație de minune, dar Ea va rămâne pentru mine expresia unei întâmplări petrecute cu aproape 2 000 de ani pe drumul Efesului. Nu știu dacă cei ce vor citi aceste rânduri mă vor înțelege, dar cred că prin mărturisirea unui eveniment unic prin importanța lui, m-a făcut să-mi dezleg o taină ascunsă undeva într-un ungher al inimii și pe care mărturisind-o, n-am comis nici un fel de sacrilegiu nici față de profesiune și nici față de respectul meu pentru „Fata din pădure“! Mergeam tăcut nevroind parcă să destram năluca din fața mea și forța ei magnetică m-a condus până-n clipa când primele licăriri ale unor becuri în noapte, suspendate între cer și pământ, anunțau lagărul. După aproape 12 ore de mers, se apropia la orele 4 dimineața, primele lumini din prepeleacurile ce marcau lagărul se făceau mai vizibile, lăsând ca în curând să apară contururi estompate ale barăcilor și fumurilor ce ieșeau din zecile de coșuri. Sfârșit de calvar tragic, cu pierderi mari, cu trupuri vlăguite ce în fața porților deschise ale mult doritului lagăr, așteptând numărătoarea se odihneau trântiți pe zăpadă, alături de patrupedele ce obosite și ele dădeau târcoale hămesite de foame. Încă câteva minute de așteptare și încolonați pe câte 5, în dimineața neagră și rece, lagărul speranțelor noastre ne

înghițea șir cu șir în pântecul lui mare și primitor ca pe niște naufragiați ai soartei.

Am fost ultimii care am pășit în incinta lagărului, încheind numărătoarea celor vii, spre completarea numărului total, fericiți fiecare, dacă se mai putea numi fericire, că am reușit să ajungem în canaanul mult visat de-a lungul celor trei săptămâni de pribegie.

LAGĂRUL 165 — VIAZINKI
TIFOSUL ȘI ANTROPOFAGII

Când ultimele lătrături ale câinilor de pază, amestecate cu vocile hodorogite ale ceasavoilor, încheiau numărătoarea celor ce se topeau în negura rece și umedă a dimineții din ianuarie, înghițiți de pântecul larg al lagărului, scârțâitul prelung al fiarelor de la uriașele porți și ivărele ce se trăgeau pentru a ne ferecа, parcă pentru totdeauna înapoia lor, am simțit că în sfârșit am pus capăt unei cavalcade sinistre, de-a lungul celor trei săptămâni de infern. Priveam năuc prin negura nopții reci să pot desluși ceva și oboseala ca și ceața umedă ce intra prin fiecare por, mă făcea să rămân pironit locului în așteptarea vreunei comenzi. Haos, gălăgie, fluierături, voci amestecate, înjurături de-a valma, tot acest vacarm în noapte ne înghețа și mai mult umezeala ce ne apăsa, iar gândul unei realități, destul de greu sesizabile că suntem ajunși la mult visatul lagăr, ne transforma în niște spectatori. Ne-am lăsat greoi să alunecăm pe zăpada rece, dar moale în așteptarea vreunui ordin. Am așteptat mult, mult de tot, căci repartizarea pe barăci a noilor veniți se dovedea un lucru foarte greu. Ne-am pomenit într-un târziu sculați prin ordine pe care începusem să le înțelegem pentru că erau stereotipe și conduși prin întuneric într-o baracă lungă, separată prin septuri de lemn, ca niște boxe cu paie ce păreau mai mult ude decât uscate și care exhalau un miros rânced acru. Părea după miros și boxe un fost depozit de zarzavaturi, folosit acum pentru adăpostirea noastră. Din aerul umed și rece, dar curat de afară, căldura

rânccedă a buncărului ne-a făcut la început o mare plăcere, ignorând total mirosul ce ne invada nările, dar în schimb, simțeam și noi după atât amar de vreme, o căldură ce ne dezmorțea mădularele. Ne-am ales la nimereală un apartament liber, și ne-am instalat comod, vârându-ne unul într-altul, pe paiele sordide și umede. Eram în al nouălea cer, nu ne incomoda nimic, ne întindeam în voie picioarele înghețate, putem face mișcări în voie. După o scurtă foială, ca să ne aranjăm cât mai bine mădularele, extenuate de marșul maraton, sleiți de frigul ce ne intrase până în măduva oaselor, răream șirul discuțiilor dintre noi și încet, încet fiecare se dăruia unui somn ispititor.

Nu știu cât a durat această minunată odihnă, dar deodată o voce baritonală a unei siluete ce pășea ca o fantomă de castel medieval, ținând un felinar chior în mână, întreba în dreptul fiecărei boxe de vraci : „Vraci est, vraci est ?“. Ne-am trezit buimaci și indignați de faptul că am fost smulși din împărăția lui Morfeu. Într-o clipită toți parcă urmând același impuls am răspuns în cor, făcându-ne prezența noastră a doctorilor, auzită de stafia cu felinar. Și fără prea multe comentarii, am fost invitați politicos să-l urmăm. Ne-am ridicat anevoie din culcușurile noastre calde din care aburii îmbâcsiți de mirosurile acre se ridicau dansând în jurul felinarului. După ce ne-am grupat, am pornit târând după noi ranițele ce ni se păreau extrem de grele, în urma lui, părăsind baraca. Aerul rece și curat de afară ne-a trezit de-a binelea, iar ceața rece ne spăla obrajii îmbâcsiți de puturoșenia din catacombă. Pe un drum întortocheat printre barăcile construite din lemn, pe cărările bătătorite de zăpadă, am ajuns în fața unui pavilion mai acătării, luminat și care era complet deosebit de restul barăcilor care erau scufundate în întuneric. Într-un antreu luminat de un bec ce arunca lumina printr-o perdea de aburi amestecați cu ceața de afară, se despărțeau alte două încăperi mari, un fel de saloane, mobilate pe toți trei pereții cu priciuri de lemn pe cinci etaje, pe care așezați la întâmplare, în poziții din cele mai diferite, zăceau soldați răniți și noul contingent de prizonieri degerați. Am fost puși în fața unor realități

pe care nici războiul, nici exodul nostru de aproape două luni nu ni le oferise. Degerăturile, această formă de mutilare, de schilodire dureroasă, tribut barbar al nordului și stepelor biciuite de crivățul sălbatic se deosebeau total de ceea ce învățasem noi în anii studenției.

Congelația-degerătura — Omborojenie (pe limba lor) erau categorisite pe stadii I–II–III, dar nici o minte nu-și putea imagina ce modificări groaznice și ce mutilări poate provoca acest agent de temut, gerul.

Poate numai soldații lui Napoleon, în acea catastrofală iarnă a anului 1812, și-au plătit tributul sub forma în care după 130 de ani îl plăteam noi. Nepregătiți cu procedeul de terapie împotriva degerăturilor, lipsiți aproape complet de medicamente și material ajutător, priveam năuci la sutele de membre, umflate, roșii-vinete, acoperite de flictere mari, delimitate net printr-un șanț ce-ți arăta linia de incizie pe care trebuia s-o practici pentru a detașa segmentul mort de cel rămas încă viu. Și la acest tablou sinistru, gemetele și strigătele înfundate ale suferinzilor măreau tragedia pe care o priveam. Zeci de găleți cu apă fiartă — clocotindă de pe plita ce trona în mijlocul camerei și altele cu zăpadă natur, erau singurele ajutoare ale noastre. Nu înțelegeam nimic și după câteva minute, un rusnac îmbrăcat într-un halat ce fusese cândva alb, ne-a făcut semn să ne apropiem.

Dându-și seama că suntem pentru prima dată în contact cu astfel de lucruri, el care cunoștea poate de mic această fațetă a stepelor înghețate, ne-a explicat rapid că singura manevră era ca părțile atinse de îngheț, în special extremitățile, mâini și picioare, trebuiesc spălate alternativ câteva minute când cu apă caldă când cu rece și asta până când delimitarea procesului de mortificare a țesuturilor se definitivează. Ne-am uitat unii la alții, am înțeles că ne așteaptă o muncă titanică și cum eram și noi la capătul puterilor, nu știam ce să facem. Am ochit imediat un loc într-un colț de la etaj pe prici și ne-am instalat toți cei 5 vechi prieteni. În cameră domnea o căldură moleșitoare, în care aburii ce ieșeau din cazanul mare clocotind încontinuu se ridicau împrăștiați de

curenții provocați prin deschiderea ușii. De mult parcă, din alte timpuri, nu ne mai răsfățase atâta căldură și pentru o clipă gândurile îmi zburară înapoi la buncărul meu minunat în care butoiul transformat în sobă duduia împrăștiind o căldură moleșitoare. Căldura bucătăriei pe care anii copilăriei o găseau tot mereu însoțită de mirosurile minunatelor plăcinte, cozonaci, baclavale, cu care ne desmierda mama, dispăruse de mult din amintirile mele și acum numai buncărul meu ospitalier și călduros îmi amintea de bucuria căldurii.

Sau poate imensitatea unor clipe trăite din plin sub impresia unor sentimente puternice de risc și neprevăzut estompa amintirile trăite în dulcea atmosferă a casei părintești. Uitasem că războiul mă azvârlea într-o lume străină mie, cu mii și mii de necunoscute și alte mii de surprize care mai de care căutând să-și pună amprenta pe tot ce gândeam și visam. După ce ne-am instalat, am hotărât rapid cu cei patru doctori : Mitroiu, Georgescu, Farmache și cu mine să ne împărțim în două echipe, pentru a putea, prin rotație, să facem față tuturor obligațiilor profesionale. Primul schimb ne-a revenit mie și lui Georgică Mitroiu și am purces la muncă. Făceam un fel de fizioterapie, trecând rând pe rând prin fața găleților și schimbând când la cald și când la rece extremitățile betege. La început insensibile, aceste sloiuri de gheață, care fuseseră cândva mâini și picioare, urechi, nasuri, buze, după ce treceau succesiv prin căldările cu apă, începeau să se moaie și din culoarea albă stafidie începea să apară o roșeață ce delimita precis zona moartă și o dată cu ea apăreau niște dureri atroce ce schimonoseau fețele suferinzilor. De abia acum începea adevărata tragedie a unor suferințe pe care practic nu le puteam ajuta cu nimic întru alinarea lor. Pe de altă parte o muncă titanică și complet neplăcută pentru noi care trebuia să desăvârșim actul terapeutic de salvare a unor schilodiți care fără aceste mutilări nedorite riscau să plătească un tribut mult mai greu prin gangrenarea părților mortificate. Nu aveam de ales și în ajutorul nostru venea și anestezia țesuturilor moarte, așa că detașarea segmentelor devitalizate se făcea

ușor, aproape că se detașau singure. Rareori eram obligați să incizăm în carne vie și atunci hemoragiile erau mici din cauza vaselor sanguine care erau foarte colabate. Și așa poate de necrezut, am muncit în continuare aproape 24 de ore, căci schimbul nostru a fost imposibil să-l trezim, erau pur și simplu electrocutați de oboseală, iar noi sub imperiul unor automatisme generate de oboseală și suferință, umpleam tărgile improvizate cu extremitățile sacrificate. Un du-te-vino de brancardieri improvizați, nu mai pridideau să care tărgile care se umpleau rapid spre o groapă comună ce se transformase în osuar. Printre micile pauze pe care ni le permiteam să le luăm, mai sorbeam câte o gură de ceai dulce, căci într-un cazan mare, ceaiul — băutura națională a rușilor — clocotea în permanență. Mai se găsea și un cazan cu cașa de mai, dar erau foarte puțini cei care o solicitau. Suferințele le anihilau pofta de mâncare.

Lagărul Viazinski se afla într-o pădure seculară, cam în mijlocul ei, la cca 50 km de gara unde am debarcat și era construit din barăci de lemn, foarte numeroase la număr, împărțit în două zone — zona mare și zona mică, despărțite la rândul lor printr-un gard de sârmă ghimpată (nu știam rostul acestei despărțituri, era să-l aflăm mai târziu). Aici, înaintea noastră poposiseră prizonieri polonezi, foarte mulți la număr și de a căror soartă nu era să aflăm acolo nimic. La venirea noastră, lagărul era populat de prizonieri români din alte eșaloane și confrații noștri de suferință, ginta noastră, italieni. Dacă pentru noi climatul rece și umed ne făcea să plătim un tribut destul de mare, vă imaginați pentru sărmani italieni veniți de undeva de pe însoritele meleaguri de la o temperatură între +20°-28° la o temperatură variind între -16°-20°. Era să plătească un tribut care se va ridica la un procent de 95-96%. Amprente de lagăr NKVD — care probabil folosise înainte pentru localnici, pentru noi imaginea unor barăci orânduite ca într-o cazarmă, neprimitoare și reci, înconjurate de un gard de sârmă ghimpată pe trei șiruri formând o bandă lată de aproximativ 10-12 metri, care reprezenta zona interzisă și care era marcată din o sută în o sută de metri cu prepeleacuri înalte

în care vegheau ceasăvoii înarmați până-n dinți, iar în spațiile dintre prepeleacuri se plimbau în patrulare câinii lupi legați de sârme; era o imagine nouă și hidoasă pentru noi. Asta era edenul visat de noi în nopțile lungi de fugă nebună a trenului fantomă. Dar era să ne obișnuim cu el și să ne ducem zilele și munca noastră timp de aproape 6 luni.

Munca noastră care trebuia să rezolve toate cazurile de degerături, și cum aproape 70-75% din prizonieri suferiseră câte o degerătură, a fost nevoie de aproape 4 zile până când ultimii prizonieri să poată fi scăpați, prin prețul unor mutilări, și suferințe mai mari. Doctor Farmachi, chirurg cu multă experiență și cu mine, nu mai pridideam tăind cu un bisturiu destul de bont și cu o foarfecă care putea fi foarte utilă la chirurgie veterinară sau alte menevre, dar care totuși o foloseam din lipsă de alte instrumente. Chiar și doctorii Mitroiu și Georgescu se transformaseră în chirurgi, lucru foarte ușor, pentru că amputațiile erau făcute de mama natură. Pansamentele sumare, cu bandaje improvizate, făceau să dispară bonturile hidoase care nu te mai priveau parcă ostil și bolnavii părăseau mica sală de operații pe tărgi, spre spitalul central, aflat în zona mare a lagărului. Când am terminat și ultima intervenție și locurile se eliberau de pacienți, ne-a vizitat un medic militar rus, un maior, care după ce ne-a mulțumit, ne-a spus că noi singuri să decidem cum vom lucra, întrucât lagărul este mare, sunt în jur de aproximativ 20-23 000 de prizonieri, iar noi suntem singurii medici cărora ne revine misiunea de a-i trata și vindeca, căci după spusele lor foarte, foarte mulți aveau nevoie de îngrijiri medicale. Cum eram cel mai tânăr și mai cu puțină experiență, m-au repartizat în zona mică (malenkaia zona) ce cuprindea un număr de 30 barăci în care erau cazați prizonierii apți de muncă.

Zona mare (balșaia zona) era zona spitalelor, căci acolo se aflau 3 spitale. Unul central, destul de utilat, cu camere mari dar cu aspect de spital, o sală de operație și asta utilată satisfăcător, iar celelalte două spitale mai mici, erau un fel de secții medicale. Tot în această zonă se aflau pavilioanele administrati-

ve, bucătăriile, magaziile de alimente, tot ceea ce necesita organizarea unui lagăr atât de mare.

Deci iată-mă pe drumul spre malenkaia zona, la care am ajuns trecând printr-o poartă tot de sârmă, condus fiind de un nacealnic ofițer de serviciu din lagăr, pentru a fi prezentat la noul post de muncă.

Dintr-un coridor mic, ce constituia un fel de antreu, se despărțeau la stânga și la dreapta două camere imense, ale căror uși mascau vederea, iar a treia ușă pe care intrase nacealnicul era ușa cabinetului medical, care era o încăpere destul de mare și mobilată cu fel de fel de lucruri. După o așteptare de câteva minute, am fost chemat înăuntru și prezentat unei femei, cu un aspect mai mult de luptătoare, decât de doctoriță. În timp ce eram prezentat, ca noul doctor ce va lucra cu ea, doi ochi spălăciți îmi aruncau priviri de sub niște gene decolorate, studiindu-mă din cap până la picioare și căutând parcă să mă cântărească sub toate aspectele. Așa cum eram, mărturisesc că nici eu nu inspiram încredere în a fi doctor, căci obosit, slăbit, mai mult jigărit și mototolit, aveam o înfățișare deplorabilă sau probabil că învățată cu predecesorii noștri, niște bieți sanitari sau brancardieri care în dorința de a duce o viață mai bună se dăduseră drept doctori români, noi cei veniți acum eram priviți cam suspect. După ce mi-a pus întrebările de rigoare, noua mea șefă — doctorița cum îmi spusese nacialnicul, era să aflu mai târziu că era felceră — un fel de moașă a apărut și un bătrânel, slab nevoie mare cu o privire pierdută, îmbrăcat într-o ghimnastiorcă ponosită și niște pantaloni de cizmă largi și cândva negri, peste care o pufoaică veche și niște valenchi ponosiți completau ținuta bătrânelului.

Tot ce era pe el avea aspectul de obiect împrumutat, toate îi erau largi și el săracul se pierdea în ele. Când și-a scos pufoaica, rămânând în ghimnastiorcă, oasele proeminau sub formă de unghiuri ascuțite, la umeri, coate, maxilare, genunchi etc. Mi s-a adresat în limba rusă, într-un mod foarte civilizat și numai după câteva minute de discuție și privindu-l mai atent îți dădeai seama

că în pofida înfățișării lui atât de ponosite, că el e adevăratul doctor și fusese cineva pe vremuri. Studiat mai pe îndelete, trăsăturile feței care erau toate sub semnul unghiului, cu un ten palid și ușor pergamentat, lăsau loc la doi ochi de un albastru siniliu, foarte ageri, inteligenți chiar și un surâs blând, care îl cam schimonosea prin ridarea pielii de la colțurile gurii. Era doctorul Simceak, adevăratul șef, medicul zonei mici și implicit șeful șefei mele.

Manierat și foarte politicos, îl scotea complet din lumea celor cu care venisem până atunci în contact, în afară de mici excepții și nu m-am înșelat când îl situam pe cu totul alte coordonate. Era să aflu mai târziu chiar din gura lui că și el trăia o tragedie, și încă mult mai mare ca a mea, căci dacă pentru mine speranțele constituiau o armă puternică iar poziția mea de prizonier îmi conferea anumite drepturi, el era printre puținii supraviețuitori ai polonezilor ce populaseră acel lagăr și numai faptul că fusesem doctor îi conferise acest avantaj, dacă se putea numi avantaj, iar pentru el orice speranță de a-și revedea țara și familia erau drumuri definitiv închise.

Asimilat în marea „familie", sărmanul doctor își trăia zilele prin lagăr, căci numai acolo i se putea acorda încredere și singura favoare a lui era că nu dormea cu noi, ci în afara zonei lagărului, dar în condiții nu mai umane ca ale noastre. L-am îndrăgit pe acest om, i-am înțeles suferința, i-am iertat ieșirile, și i-am scuzat chiar faptul că devenise sclavul drogurilor. Singur în lagărul acela, care înghițise pentru totdeauna mii și mii de concetățeni de ai lui, rămas ca un blestem să ducă mai departe povara tristă a mii de chipuri dragi și necunoscute, purtând pe umerii descărnați, ce se proiectau parcă împungând ghimnastiorca, atât de urâtă de el crucile celor pe care nu-i putuse salva, bătrânul Simceak își găsea singurele momente fericite când pe furiș înghițea lacom 3-4 codeine sau alte pastile dătătoare de binețe pentru el. Și mărturisesc sincer că era pentru prima dată în viața mea când mă aflam în fața unui om care se droga. Cu timpul era să cunosc schimbările ce se petreceau în ființa celui drogat și fără voia

mea, fără să-l fac să înțeleagă că-i cunosc tragedia, l-am studiat cu fiecare clipă pe care mi-o oferea colegul meu mai bătrân. Era să înțeleg că privirea răvășită, ochii șterși, spălăciți, pierzându-și strălucirea și vitalitatea, prăbușirea totală a trăsăturilor feței, care împrumuta aspectul de mască a tragédiei, că brațele ce atârnau moale pe lângă trup, mâinile ce tremurau sacadat și mersul târșâit și apăsat de o greutate nevăzută, era efectul scump plătit al drogurilor.

Dar tocmai această stare de toropeală generală, de plutire într-o lume ruptă total de realitatea existentă, poate reîntoarcerea într-o lume a lui și numai a lui, încerca să-i surâdă și s-o privească prin ceața ochilor a căror iriși își schimbau culoarea, iar pupilele se micșorau, îl smulgea din mijlocul celor pe care îi ura, făcându-l fericit pentru câteva clipe.

L-am văzut și în a .ra viselor, când pentru câteva ore redevenea bătrânul doctor plin de un umor sec și adjective destul de dure la adresa lor, scuipate parcă printre dinți, pentru a nu putea fi auzite decât cel mult la câțiva centimetri de poarta de ieșire. Înțelegându-i tragedia am devenit cu voia mea părtaș la o autodistrugere pe care și-o alesese bătrânul, procurându-i zilnic, fără ca el să știe, hrana iluziilor pierdute. Cum eram singurul care aveam dreptul de a scrie medicamente pentru prizonieri, lucru foarte interesant la ruși, medicii lor nu aveau acest drept, zilnic îi ofeream doza care până la venirea noastră constituia pentru el o mare problemă. Și pentru că veni vorba, șeful suprem al personalului sanitar sovietic din lagăr care se ridica la aproape 100 de persoane în majoritate moașe și felcere au fost convocați încă din primele zile după repartizarea noastră și Doctor Timofievschi și Colonel Doctor Spaski, ne-au prezentat pe noi doctorii români, nu ca pe niște prizonieri și inamici, ci ca pe doctori care ne vom bucura de toate drepturile acordate și medicilor sovietici, consolidându-ne pozițiile noastre și implicit angajându-ne în responsabilitatea actului medical. Și acest lucru ne-a fost de foarte mare folos căci deciziile noastre profesionale constituiau ordine pentru personalul subaltern. Tot cu titlul de medici inspectori și

care vizitau lagărul la intervale mai rare erau Doctor Nezamaicovo și celebra Doctor Anochina, o femeie deșteaptă, foarte bine pregătită — de altfel avea titlu universitar; în ciuda unei infirmități dobândite probabil ca sechele a unei poliomielite din copilărie, șchiopăta de membrul inferior stâng, impunea net printr-o ținută academică, cunoștințe foarte serioase, o autoritate de fier asupra întregului aparat de conducere sovietică al lagărului și o mare admiratoare a medicilor români.

Dar iată-mă la începutul misiunii mele de medic al vastei zone de așa-ziși valizi, prizonieri în număr de aproximativ 20-21 000 ce populau barăcile din mica zonă împărțiți pe naționalități. Eram acolo Turnul Babel, prizonieri din întreaga Europă: români, unguri, cehi, sârbi, italieni, foarte puțini nemți, spanioli, etc. masa mare formând-o românii și italienii.

În baraca în care se afla așa-zisul cabinet medical și un fel de post de comandă, cele două camere mari mobilate cu priciuri pe 5 etaje, formau baraca spital-infirmerie a micii zone. Aveam ca subalterne 6 surori, două felcere și implicit pe Ana Ivanova, matroana care ne-a primit și care era un fel de soră șefă. Ca orice început a trebuit să mă orientez în spațiu cu aspectele barăcilor, cu variatele probleme ale celor ce populau cele două camere de spital. Munca nu era deloc ușoară, dar faptul că eram veșnic ocupat mă distrăgea gândurilor care m-ar fi consumat. Și încet, încet am pus ordine în toate, iar situația prizonierilor care ieșeau la lucru se normalizase într-o oarecare măsură. Organizasem un program pentru vizita medicală pe barăci. Numisem în fiecare baracă câte un sanitar, responsabil cu depistarea bolnavilor, repartizasem după o diagramă și munca surorilor, și luptam din greu cu cel mai cumplit inamic: păduchele. Zi și noapte baia centrală din mijlocul zonei, care dispunea și de secție de deparazitare la umed, nu prididea să asaneze barăcile de păduchi. Era poate și un lucru imposibil de realizat, căci în timp ce unii se deparazitau, alți purtători de păduchi îi infestau la loc prin veșnicul contact pe care nu-l puteam opri. Coșmarul unei epidemii de tifos exantematic mă urmărea la fiecare pas și, cu fiecare zi

ce trecea, mă simțeam ușurat la gândul că poate, poate vom scăpa. Dar eram departe de a putea prevedea un al doilea inamic, poate mai grav decât tifosul, distrofia.

Termen medical, reprezentând o tulburare metabolică întâlnită frecvent la copii. Noi, medicii români, l-am întâlnit prima dată în cursurile de pediatrie, ca o boală exclusiv a noului născut și a primelor luni de viață. Dar aici, în patria foametei endemice, această noțiune care ar putea echivala cu Oedemul Quineke, edemul de foame, îmbrăca forme complet necunoscute nu numai pentru noi, ci pentru orice medic occidental. În esență era să constatăm mai târziu, distrofia, această degradare lentă și ireversibilă după un grad, al întregului organism, se datorează unui complex de factori, în primul rând foamea, care asociată cu frigul, extenuarea și stresul psihic, duce la pierderea masivă a rezervelor organismului în toate principiile alimentare, conducând inexorabil la moarte. Dacă un organism intrat în declinul pierderilor de fiecare zi trecând treptat dintr-un stadiu în altul, ajungând la cel din urmă, stadiul IV, l-ai fi putut opri barem în stadiul III, atunci cu eforturile noastre, îmbinând cunoștințele cu alimentația, am fi putut scăpa sute și mii de vieți. Dar acest lucru era peste puterile noastre. Și când ravagiile făcute de cele două flageluri și-a încheiat conturile era să fim puși în fața unei catastrofe prin pierderea a 80-90% din sufletele închise între sârme ghimpate. Căci din cei aproximativ 23 000 de prizonieri era să rămâneam, la sfârșitul verii anului 1943 doar 3 000.

Impresionantă cifră de pierderi în vieți omenești, care ne-a marcat profund pe noi, dar care i-au lăsat rece pe stăpânii noștri, învățați probabil cu astfel de aspecte, în contrast flagrant cu lozinca trâmbițată: „Omul e cel mai prețios capital“. De altfel, întreaga dramă a celor 6 ani trăiți acolo venea să confirme cât de străină era această lozincă, atât de mult trâmbițată de practicile și comportamentul lor față de oameni, indiferent cine ar fi fost ei. Era să învăț pe propria-mi piele că pentru a răzbate prin labirintul de capcane ce ți le întindea la fiecare pas și lipsurile pe care ni le ofereau în permanență pentru a zdruncina

până la anihilare puterile noastre, o singură cale trebuia să urmezi — credința în valorile spirituale ale omului și speranța că supraviețuirea capătă o șansă numai dacă ți-ai păstrat echilibrul sufletesc.

Dar această constatare se cristaliza pe zi ce trecea și era rezultatul unor impacte cu realitățile din cele mai crude și incredibile că s-ar putea petrece în lume. Încetul cu încetul munca mea devenise chestie de rutină, absorbit în fiecare clipă de dorința de a fi cât mai util pentru salvarea a cât mai multe vieți.

Despre camarazii din vagonul morții, restul de 39 ofițeri români, nu mai știam nimic. Îi înghițise parcă pământul o dată cu intrarea în lagăr. Zilele se scurgeau pline de eforturi și contactul meu cu colegii rămași în zona mare se făcea aproape zilnic, căci cazurile pe care nu le puteam rezolva erau trimise la spitalele din zona mare. Munca extenuantă, frigul și foametea încep să pună amprenta pe prizonierii ce ieșeau la muncă și cu fiecare zi numărul bolnavilor se mărea. Acum începuseră primele mele contacte cu oficialitățile care spre deosebire de lumea medicală sovietică, care arăta o mare înțelegere și cu care conlucram destul de bine, ofițerii lagărului știau una și bună. Aveau nevoie de sclavi să le muncească, iar numărul prizonierilor apți pentru muncă nu trebuia să scadă. Și iată-mă pus în situația de a avea primele schimburi de cuvinte destul de neplăcute în care făceam tot efortul de a-i face să înțeleagă că această mașinărie care este omul e uzată și n-o mai poate duce mult în ritmul ăsta diabolic de a lucra 10-12 ore pe frig și umezeală. Hrana derizorie pe care o primeau nu înlocuia nici pe departe caloriile pierdute prin eforturile impuse și încet, încet apărea degradarea fizică. Dar pe cine să convingi. Brute cu ura în sânge pentru cotropitorii fasciști și ar fi dorit să ne extermine pe toți, lucru care în mare au și reușit.

Și astfel pe măsură ce constatam prăbușirea fiziologică, se răreau rândurile prizonierilor din mica zonă, umplând spitalele din zona mare. Alarmă peste tot, amenințări la adresa mea, că sub masca medicinei boicotez lagărul și în fond sunt un fascist notoriu, lucru care nu mă afecta cu nimic, susțineam sus și tare

că obligația și mai mult de atât, datoria mea de medic prizonier era să apăr pe bietul oropsit de soldat, lipsit de apărare. Și așa s-a făcut că la începutul lunii martie, am asistat pentru prima dată la o vizită medicală unică în felul ei, nemaiexistând pe nici un meridian de pe glob, și care se asemăna foarte bine cu un târg de vite din vestul sălbatic, unde proprietarii își expun marfa iar cumpărătorii își aleg specimenele după anumite semne știute numai de ei. S-a anunțat că o mare comisie venită de la centru, probabil în urma sesizării comandantului lagărului, va veni pentru a face o vizită medicală prizonierilor. Eram încântat în credința că se va face o adevărată vizită medicală și vom avea posibilitatea de a face o triere a cazurilor care necesită o îngrijire aparte. Au fost invitați la această demonstrație de înaltă ținută toți medicii români. Și în ziua fixată în zona mică, după ce am organizat pe barăci prezentarea prizonierilor liberi de la muncă, căci se lucra în două-trei ture, așteptam comisia. Către orele 8 dimineața și-a făcut apariția și înalta comisie al cărei președinte erau cuplu Colonelul Doctor Spaski și universitara Doctor Anochina, secondați de alți vreo patru, cinci medici necunoscuți, iar din partea noastră, noi toți patru plus bătrânul Simecak, care părea pe lângă ei, cu toată emblema lui „secera și ciocanul“ pe căciula ce-i cădea bleagă pe ochi, parcă un străin mai abitir ca noi. După câteva discuții pseudo-amicale între noi și veninoasa Anochina, care încerca să ne umilească ori de câte ori putea au fost chemați primii prizonieri la comisie. Dezbrăcați în costumul lui Adam în șir indian, fiecare trecea prin fața înaltului for, obligat să facă o piruetă pentru a-și expune fața și spatele, iar mâna dibace de doctoriță pentru început trăgea de pielea pectoralilor, a feselor, pentru a stabili gradul de degradare fizică. Și uluiți de o asemenea vizită, auzeam ca prin vis, cuvinte : pervaia, ftoraia, tretaia, O.K. (Ozdorovitelnâi Komanda + DI, DII, DIII). Nu puteam înțelege pur și simplu nimic, eram stupefiați de ce vedeam și de ce auzeam iar prizonierii, săracii, treceau ca oile prin strungă.

După două-trei ore de muncă de înaltă tehnicitate și acuratețe medicală, s-a luat pauză. Văzându-ne nedumeriți, Doctor Anochina a ținut să ne explice că în practica medicală sovietică, obținută în marile gulaguri, unde roboteau mii și sute de mii de nenorociți, această triere animalieră era cel mai eficace test de sănătate. Deci prezența sau absența țesutului celular adipos subcutanat și prezența sau pierderea elasticității pielii, turgorul în termen medical, erau indiciile stări de sănătate ale sclavilor. Nici un stetoscop nu a intrat în funcțiune, nici o manevră clasică de palpare, percuție, ascultare etc. nu a însoțit înaltul act medical de consult. Și ca să ne pună la punct, ne-a servit și una din faimoasele lor afirmații. De, voi sunteți vinovați de starea prezentă a prizonierilor căci starea lor se datorește lipsei de hrană din armată. Parcă noi intrasem în prizonierat sub formă de stafii.

Sigur că în fața unor astfel de afirmații, care își găseau aprobarea firească a tuturor celor cu stele pe chipiu și care ne priveau de sus zâmbind a superioritate, am luat taurul de coarne și le-am explicat așa cum puteam noi, prin expresii stâlcite și o limbă ce cu greu putea fi înțeleasă, că nu frontul și lipsa de alimente din armata din care proveneau au mumificat prizonierii, ci lipsurile și condițiile de trai pe care ni le-au oferit de la căderea noastră în prizonierat. Era primul adevăr rostit de noi, greu admis de ei, dar eram mulțumiți de faptul că îi puneam în gardă că suntem conștienți de anumite lucruri ce nu le puteam trece cu vederea, făcându-i în mod vădit responsabili de situația de fapt. Poate că primele noastre adevăruri rostite fără nici un fel de teamă, a și semnat primele adnotații de la fișele noastre individuale, care erau să se mărească, îmbogățind cu fiecare eveniment și care aveau să ne însoțească tot prizonieratul, iar ajunși acasă să ne coste libertatea.

După trei zile de triat animalele de muncă s-au întocmit liste definitive, care au fost parafate de înalta comisie și prizonierii au fost împărțiți pe categorii de: apți, mai puțin apți, inapți și spitalizați. Dar cu toată această penibilă triere, era să constatăm mai târziu că experiența lor era totuși bună la ceva, bineînțeles

în contextul vieții de gulag și că a contribuit foarte mult la salvarea multor vieți. Iar mie personal mi-a dat o armă minunată de a pune la adăpost acum în mod special, pe cei care mai puteau fi salvați de la degradarea completă. Căci fără doar și poate, ieșirea la muncă nu mai era acum la cheremul ofițerului de serviciu care golea în fiecare dimineață barăcile de prizonieri, ci erau duși la muncă numai categoria I-a și a II-a. Categoria a III-a rămânea să îndeplinească munca ușoară în interiorul lagărului, O.K. care în traducere românească și medicală erau un fel de convalescenți, se bucurau de o quasi-spitalizare în barăci separate, absolvite complet de orice muncă, cu un regim alimentar mai substanțial, iar distroficii luaseră cu toții drumul spitalelor. Iată primul nostru succes, rezultatul numeroaselor noastre sesizări că în curând, dacă se va merge cu ritmul acesta, lagărul va rămâne fără prizonieri și la toate acestea, realitatea pe care au început s-o vadă și ei, reflecta în numărul morților care de la 30-40 pe zi se ridicase la aproximativ 80-100 pe zi.

Era spre sfârșitul lunii martie, când după ce reușisem să punem puțină ordine în haosul care domnea și să stăvilim abuzurile pe care toți le făceau când era vorba de brațe de muncă, dar nu reușisem să-i determinăm să îmbunătățească alimentația celor care munceau, căci un lucru era evident, surplusul celor slăbiți era din rația celor sănătoși. Un fel de a ne fura căciula căci, pe zi ce trecea, foamea, cea mai grozavă formă de dezumanizare care a atins limitele inimaginabilului, reușind nu numai să scheletizeze prizonierii, dar obsesia permanentă a morții, dublată de o tulburare patologică a întregului comportament, ducea inexorabil la reacții care mai de care mai animalice. De la schimbările trocale făcute între alimente și îmbrăcăminte sau mahorcă, care se practicau pe scară întinsă, fără a putea fi stăvilite, au degenerat în atacuri ca în codru, și ambuscade care se soldau cu schilodiri și uneori cu mutilări grave. Încet, încet lagărul se transformase în Western sălbatic, în care deplasările de unul singur, sau mai puțin echipat, se puteau solda cu un atac banditesc. Baraca bucătărie, care era centrul unei atracții generale datorită restu-

rilor ce se aruncau prin împrejurimi și care constituiau o luptă pentru acapararea a cât mai multe coji de cartofi stricați, oase, cartilagii, resturi din cazanele ce trebuiau curățate pentru a se regăti în ele, toate aceste gunoaie ce formau o masă infectată ce exhala un miros acru-pestilențial, constituia sursa de lupte aprige pentru o cât mai bună rație furată. Nici ceasavoii, nici ofițerii sovietici, nici noi care explicam ce dezastru îi așteptă consumând amestecul acela sordid, nu-i puteam determina să se oprească. De undeva din interiorul unui corp în permanentă degradare și a unei minți înnebunite de spectrul foamei, rațiunea părăsise de mult omul, lăsând animalul să se dezlănțuie în toată puterea cuvântului. În orele când butoaiele cu eterna supă de foi de varză stricată și cele câteva coji de cartofi stricați, și cele de cașă care în majoritatea cazurilor erau de hrișcă de o culoare dubioasă, luau drumul barăcilor pentru a fi împărțite nenorociților, se constituiau bande de atacatori cu ciomege, sau alte corpuri contondente se năpusteau asupra cărătorilor și lovind bestial în stânga și în dreapta ori îi puneau pe fugă, ori îi lăsau căzuți pe jos, după care demențial își luau în gamele, în ciuda aburilor care ieșeau din butoaie, zeamă sau cașa și le răsturnau în gurile ce se căscau într-un efort de a o face cât mai mare. Spectacolul era de apocalips și nici chiar cele mai aprige cnuturi sau rafale de mitralieră nu i-ar fi putut îndepărta de la locul unde unele butoaie răsturnate împrăștiau conținutul pe zăpada murdară.

Până și terciul acesta mizerabil nu era ignorat, ci cu el își umpleau gamelele, sorbindu-le cu nesaț. Într-o astfel de încăierare, în care lupta de a ajunge printre primii la butoi pentru a-și umple gamela, îmbrăca forme demențiale, un nenorocit îmbrâncit, stâlcit de trupurile ce se înghesuiau pe lângă butoi, a fost pur și simplu strivit pe când încerca să-și umple gamela și nemaiavând forța să scape din încleștare a rămas jumătate în butoi, jumătate în afară, umplându-și pentru totdeauna gura cu terciul cald de cașa. Dar nimeni, nimeni nu s-a sinchisit și când ultimul bob de cașa a fost ras de pe butoi, atunci prin greutatea trupului inert, butoiul s-a rostogolit cu mort cu tot. Dar hienele

nu observaseră nimic și lupta se mutase la alt butoi. Imaginea peliculelor din pădurile Africii îți-dezvăluia luptele între specii pentru arealul existenței, te înfricoșa ferocitatea animalelor stăpânite de foame, dar te resemnai cu gândul că acest lucru se petrecea în lumea animalelor.

Dar în mijlocul semenilor tăi, a unor ființe care cândva erau stăpânite și de rațiune, să-i vezi în ipostaza unor ființe decerebrate, mânați numai de instinctul primar al luptei pentru existență în forma ei cea mai abjectă, te îngrozea, și în același timp te obliga să asiști neputincios la scene de care parcă și animalele s-ar fi rușinat. Dar până unde poate merge această decrepitudine izvorâtă și alimentată de spectrul foamei care-i mistuia, era să o constatăm mai târziu când poate de mult aplicate, canibalismul era în floare.

Dacă zeci și zeci de cadavre pluteau în magma de excremente din closetele care fuseseră schilodite de podelele smulse pentru încălzire, lăsând să apară scheletul de bârne și găurile pe care te puteai așeza mânat de necesitățile fiziologice, mulți slăbiți peste puteri nu-și puteau menține echilibrul și se rostogoleau în haznaua care-i înghițea pentru totdeauna. Și acolo, din groapa ce amesteca materiile fecale cu trupurile ce pluteau, câte o mână crispată, vreo țăcălie cu părul năclăit de țurțuri înghețați, câte un ochi deschis te privea în momentele cele mai grele ale unei existențe de troglodit. Era un coșmar, o tragedie gândul că trebuia să uzăm de acest loc, dar încă trăiam și nu-l puteam evita. Dar nu asta era totul. Acest loc devenise în toată regula un fel de abator improvizat în care trebuiau să sfârșească cele mai bune exemplare ale speciei umane, pe care degradarea încă nu le atinsese și care plăteau tributul prin a fi devorați de cei înfometați. Urmăriți ca în junglă, aleși parcă pe sprânceană, victimele erau conduse, urmărite de oamenii-hienă, care așteptau, pitiți în întuneric pe după bârne sau colțurile closetelor, momentul când așezat în poziția de a nu se mai putea apăra, năvăleau pe el și cu o lovitură precisă dată cu arma cu care era înarmat, îl dobora, după care, începea o disecție minuțioasă, iar restul azvârlit la

groapă — haznaua comună. Și astfel apare în lagăr un comerț înfloritor cu carne — de om. Târziu de tot, când alarmate autoritățile au început să investigheze mai amănunțit, am cunoscut și noi această ultimă față a dezumanizării. Îmi amintesc că într-o zi după masă în aprilie 1943, a fost adus în spital un ofițer italian, după câte îmi amintesc căpitan, pe nume Siracuza (ce coincidență cu vestitul oraș) care părea să-și trăiască ultimele clipe. Eram de gardă, căci cazurile înmulțindu-se, dam și cu obolul meu făcând de gardă pentru cazurile disperate, într-o cameră mare, numită și camera morții, un fel de anticameră, o anticameră a drumului fără întoarcere.

Din prima clipă m-au impresionat ochii căpitanului, de un verde smarald, ce ușor încețoșați mă priveau totuși ficși și exprimau dorința de a-mi comunica ceva. Era prea slăbit să poată vorbi, pielea întinsă peste toate asperitățile osoase desena întreaga anatomic a scheletului uman. Extremitățile reci, umede, un puls filiform, o respirație mai mult decât superficială, îl așezau în rândul celor fără speranțe. Am luptat pe rând, după cum urmau turele toți și speranțele noastre au fost încununate de succes. O mulțumire, alături de multe altele, dar foarte, foarte puține în raport de pierderile pe care le suportam în fiecare zi, ca un reproș al neputinței noastre.

O neputință izvorâtă dintr-un complex ce mi-l făceam în fiecare clipă și care departe de ce-am fi putut realiza, exprima neputința omului în fața descompunerii peste limită a rezistenței umane. Și într-o după masă, când sorții îmi căzură de a fi de gardă, o zi destul de frumoasă de aprilie de pe aceste meleaguri, cu un soare căldicel ce încerca timid să ne încălzească sufletele, m-am așezat pe patul Căpitanului Siracuza, chemat insistent de lucirea ochilor, decât de vreo invitație orală. Mă privea calm, resemnat, refăcut mult, depășind acel mal râpos al împărăției lui Hades, și dornic să-mi vorbească. Cum după masa era liniștită, bolnavii, mai bine zis scheletele, se bucurau și ele de razele ce îi dezmierdau prin geamurile ferestrelor întredeschise, eram dispus, ba mai mult dornic, să aflu povestirea chiar din gura unuia

reîntors de pe alte meleaguri. Mă așteptam la mărturisiri impresionante, la amănunte pe care nu mi le puteam imagina, așteptam să aflu lucruri care mi-ar fi explicat și mie, dându-mi dreptate în înțelegerea fără scuze a actelor inumane.

Căci dacă omul din mine îi acuză sufletul și o înțelegere mai presus de rațional, e un fel de compromis între omenesc și spirit, venea să dea câștig de cauză — esenței telurice a acestui binom controversat spirit și materie, în care foarte puțini pot domina materia. Căci dacă perfecțiunea este și aparține lumii transcendentale, nouă ne rămâne numai mucavaua pe care sunt țesute rar sau deloc fibrele unei perfecțiuni dorite. De ce să cerem perfecțiune, acolo unde se întâlnesc două tendințe ? De ce să ne așteptăm la acte supranaturale când întreaga noastră ființă populată și animată de spiridușii ce cotrobăiesc și se plimbă nestingheriți prin coclaurile ființei noastre.

Oare putem pretinde de la semenii noștri să fie perfecți ? Oare noi, cei dispuși să-i judecăm, puși în situația lor, am fi mai buni ? Nu vă pripiți în a vă erija în judecători, atunci când insignele puterii voastre de a judeca nu le-ați obținut prin jertfe sau renunțări ! Mulțumiți cerului că nu v-a hărăzit o astfel de soartă !... Și iată-mă ochi și urechi, pe marginea patului, în care Siracuza, omul care mai gustase războiul pe întinsele deșerturi ale Etiopiei, dorea să-mi împărtășească o tragedie de apocalips. Eram în barca numărul... în mijlocul confraților mei de arme, printre puținii ofițeri italieni, care din motive cunoscute vroiam să ne pierdem în masa mare a ostașilor de rând. Pe priciul meu, neprietenos și plin de noduri, având ca așternut o rogojină, iar ca învelitoare, zdrențele uniformei de ofițer, așteptam visând cu ochii deschiși o masă caldă, un dumicat de orice ar fi fost, numai să pun în funcțiune aparatul masticator, anchilozat de atâtea așteptări. Printre buzele supte și uscate din lipsă de salivă, limba năclăită de niște bale lipicioase se mișca cu greu pentru a-mi puteau da impresia că amestec ceva.

O arsură dureroasă îmi mistuia întreaga cavitate bucală, iar gâtlejul pe care nu alunecase de mult nimic cald și plăcut îl

simţeam ca un tub rigid şi străin. Într-o stare de semiincoştienţă, îmi plimbam mâinile grele peste grilajul toracelui, numărându-mi coastele, ca un oriental ce-şi bea cafeaua, bilele din tradiţionalul „cumburli", iar când coborau mai jos, dam cu spaimă de excavaţia abdomenului, bordat de proeminenţa oaselor ce formau bazinul. Singurele, masa de intestine leneşe şi goale se făceau auzite prin chiorăituri ce apăreau şi dispăreau ritmate de un sughiţ al foamei. Şi aşa zile şi nopţi în şir, în aşteptarea unei minuni ce nu mai apărea. Locurile de pe priciuri se împuţinau văzând cu ochii, oameni care-i vedeam ca prin ceaţă, ridicau, împachetau, cărau, unde, pe cine, de ce ? nu ştiam, dar când îmi reveneam din această tristă himeră, simţeam golurile rămase ca nişte ameninţări ale morţii. Îmi păstrasem secretul de a fi fost cât s-a putut mai mult, dar lumea este mică, sau eu am fost cel care am vrut să mă prevalez de un titlu pentru salvarea mea. Şi când credeam ca împăcat cu gândul şi din ce în ce mai liniştit, căci în situaţia de finiş, nu mai îmi rămânea decât aşteptarea, ca suprema înţelepciune, a apărut satana...

Un fuciliere, un soldat, unul ca atâţia alţii, din marea armată de 100 000 de italieni, trimis în est, ţinând ascuns sub mantaua largă de bersalier, o gamelă. Era de a noastră albă, o recunoşteam, căci o văzusem de atâtea ori fie pe întinsele drumuri arse de soare ale Etiopiei, fie pe drumuri arse de ger ale stepelor ruseşti. Dar nu gamela era minunea, ci mirosul uşor înmiresmat al cărnii ce se ridica ca prin farmec de sub capacul gamelei. Signor Siracuza, uite, nu te-am uitat, mănâncă, salveaz-ţi viaţa ! Erau cuvinte pe care le auzeam, dar parcă erau străine. Vorbite în limba mea, le căutam cu greu sensul. Cine putea să dorească să mă salveze ? De ce tocmai pe mine, când alături erau cu sutele candidaţi la barca lui Haron.

De unde, şi cine şi ce conţinea această gamelă misterioasă puterea de a mă salva ? Şi trezit parcă dintr-o călătorie pe drumuri estompate de ceaţa înfometării, am avut puterea să-l întreb : „ce aveţi acolo ?"

Carne și cartofi, o delicioasă tocăniță! Nu era prea mult pentru a putea să pricep realitatea. Și arborând o liniște care l-a descumpănit pe binevoitorul meu am întors capul. „Prego Signor“, repeta fostul bersalier, îmbiindu-mă să servesc, agitându-mi pe sub nări gamela salvatoare... Nu, era răspunsul meu, dar nu rostit din cauza vreunui raționament lucid, ci pornind ca un reflex ancestral purtat în mine. Carne, o, tu deliciu de mult uitat! O, tu bunătate care ar fi putut învia morții! O, tu absență care ar fi trezit la viață întreg arsenalul de sucuri și enzime...!

Dar... acest dar implacabil prezent când lumile ne despart, și când apar zorii neîncrederii, îmi șoptea la urechile de mult ceruite ca ale lui Eneas pe marea plină de sirene, de unde atâta belșug? De unde carne, când noi așteptam în zadar o coajă de cartof? Întrebarea fără răspuns și bietul bersalier m-a părăsit decepționat, lăsându-mi totuși gamela pentru a-mi rezolva singur dilema. Obosit de atâta efort am adormit lângă ea, străini amândoi pe priciul rece și zgrunțuros. Când m-am trezit, dispăruse și ea și gândurile mele.

Mai trecuseră zile, rândurile și locurile de pe prici se răreau, puterile mă părăseau în fiecare clipă și gândurile leneșe, poposiseră obosite în pragul amintirilor de acasă. N-am murit, nu trebuia să mor, fie ce-o fi trebuie să trăiesc. Chiar de ar fi să fac pact cu diavolul. Gândeam liniștit în acea stare de lenevire a spiritului și de dizolvare a ființei biologice. Și iarăși ca un făcut, ca o stihie ce apare la vremuri de restriște, pașii înceți târșâiți ai binefăcătorului meu, se apropie de pat. Signor Căpitane, te rog mănâncă, trebuie să trăiești. E tot ce pot face pentru salvarea ta. Nu știam și nici nu vroiam să știu cine este binefăcătorul meu. Dar în ultima sforțare l-am întrebat „Ce să mănânc?“ Ce mi-ai lăsat mi s-a furat. Nu-i nimica, ți-am adus alta, mai bună, mai proaspătă...

Trecuseră zile în care în puținele clipe de luciditate, încercam să-mi răspund unor întrebări și să mă decid ce voi face! Și iată-mă la ultimul pas. Dar ce ai în gamelă? Același răspuns. Tocăniță. Și carnea?! De om, signor! Am simțit că ultimele

picături de sânge ce mai se plimbau leneșe prin venele mele bolnave, și-au oprit cursul lor. Am rămas pironit pe patul meu, cu ochii fixați spre binefăcătorul din infern, și când mi-am revenit eram din nou singur, iar gamela era așezată la căpătâiul meu. Au urmat clipe îngrozitoare. Mirosul încă prezent ce se degaja de sub capacul gamelei îmi gâdila nările, trezindu-mi la viață toate simțurile adormite de mult. Închideam ochii, în efortul de a alunga imaginea gamelei, dar nările îmi torturau ființa prin mirosul ce se urca încet spre centrul de comandă. Și ca un făcut din inerția totală în care lâncezeam, ca o masă inertă și cu reacție aproape imperceptibilă, încet, încet, întreaga mea ființă prindea și-mi da putere de a participa la o decizie caritală. Omul sau animalul ? ! Iată marea dilemă, mai puternică decât a lui Hamlet în fața hârcei lui Iurik.

Și am adormit fără răspuns. Noaptea, ca în multe alte nopți, perna improvizată din resturile uniformei și lenjeriei mele, era umezită de balele, ce se scurgeau parcă în fața unui festin imaginar.

Când zorii zilei se ițeau pe la ferestre, și când frigul te făcea să te zgribulești în boarfele ce-ți țineau loc de pătură, iar du-te-vino de oameni ce cărau fără repaos călătorii pe luntrele spre împărăția lui Hades, vâslind pe neiertătorul Stix, râul fără întoarcere, m-a readus la realitate după somn narcoză, am mângâiat inconștient gamela, care prin minune era la căpătâiul meu. Și încet, încet, mâinile care până acum răspundeau comenzilor, mângâiau la început timid, și în final ținând strâns gamela ca pe un trofeu greu cucerit. Și fără să-mi dau seama, dar cu mișcări de robot, mi-am apropiat întâi capul să pot privi în interiorul gamelei, mai târziu o țineam strânsă la piept, ascunzând-o de privirile ce, numai în închipuirea mea, erau ațintite asupra ei. Au mai urmat momente de imprecație în fața ei, ca un fel de ritual sacerdotal, după care a urmat păcatul... ? Obosit de lunga lui destăinuire, ochii căpitanului Siracuza mă priveau în așteptarea reacției mele. Eram pur și simplu impresionat de mărturisirea patetică, care nu încercase altceva nimic decât să înțeleg că

păcatul comis de el era rezultatul unei epuizări totale în care singura realitate era lupta de supraviețuire, era efortul total de a scăpa din ghearele morții, care se făceau simțite prin foamea și frigul ce domnea prin barăcile populate de strigoi. Am ales ca răspuns, nu cuvinte ce n-ar fi putut exprima prea mult, ci mâna care îi mângâia fruntea palidă și rece, era răspunsul înțelegerii umane în fața unui învins, care nu trebuia și nici nu merita de a fi eliminat dintre noi. M-am ridicat și încet, încet chipul căpitanului, răvășit de suferința unor reproșuri, își căpăta o relaxare liniștitoare.

Ajuns în baracă, în cămăruța mea, continuam să derulez întregul film al acestui om care-și trăia tragedia, și să găsesc pentru el în eul meu, o scuză, o achitare a fărădelegii comise. Am adormit într-un târziu cu visuri populate cu schelete și cranii. M-am sculat obosit și urmărit de himerele nopții. Mă aștepta munca de zi, ce mă absorbea într-o febrilitate ce m-a scos din realitățile cotidiene. Imaginea căpitanului Siracuza, cu întreaga lui epopee, începuse să se estompeze și în lupta acerbă pe care o duceau cu toți pentru a salva cât mai multe vieți, fiecare pas, fiecare clipă ne punea în fața unor probleme și situații care păreau de multe ori de nerezolvat. Dacă aș fi fost pus în fața unor bolnavi, măcinați de vreo boală, pe care am fi putut-o anihila, lupta noastră ar fi fost însutit mai ușoară, iar rezultatele ne-ar fi adus satisfacțiile atât de mult dorite. Dar în fața unor procese de degradare către descompunerea totală a ființei umane în care nici o terapeutică nu putea fi de folos, prezența noastră se reducea la simpla manevră de foarte multe ori nemeritată și rareori puteam obține vreo victorie. Priveam neputincioși cum trupurile vlăguite de lipsurile suferite își continuau degradarea, în ciuda tuturor eforturilor noastre, iar privirile ochilor, care la început ne urmăreau cerând ajutorul, deveneau din ce în ce mai indiferente, își pierdeau scânteierea de viață, transformându-se în opaițe ce pâlpâiau din lipsă de untdelemn. Alături de pulsul filiform pe care-l prindeam din ce în ce mai slab, ochii reprezentau semnele cele mai evidente ale eșecului nostru, și tot ei

erau aceia care, încremeniți pentru totdeauna în fundul orbitelor găunoase, te priveau fix și reci aidoma unor ochi de pești azvârliți pe mal. Din sutele de distrofici ce se perindau prin paturile spitalelor, unul mi-a rămas întipărit pentru totdeauna în minte; îl chema Minciună, nume parcă predestinat, greu de ghicit de prin ce parte a țării îl azvârlise caruselul la Viazinki. Când l-am văzut pentru prima dată în patul de spital, predat de colegul meu doctorul Mitroiu, ca pe un fenomen ce trebuia să-l ținem în viață, aidoma unei reacții pe care trebuia să o întreținere a la longue în eprubetă, nu cântărea mai mult de 35 kg. Nu știu ce statură avusese mai înainte, dar acum ocupa jumătate de pat, o arătare care te înspăimânta prin perfecta anatomie ce ți-o oferea trupul ce nu mai reacționa decât rar și cu foarte mare întârziere la orice fel de excitație exterioară.

Din toată ființa lui, numai ochii mai păstrau semnele vieții. Ei erau singurele semne pe care le puteai înregistra privindu-l cu atenție. Era ținut așa în viață, predat din gardă în gardă în dorința expresă de a săvârși și noi medici vreo minune. La toate acestea se mai adăuga o schimbare totală de optică a rușilor, care de la o indiferență a tot ce se petrecea între zidurile spitalelor, ca și în interiorul sârmelor ghimpate cu privire la soarta prizonierilor, arătau de câteva zile un interes deosebit pentru soarta fiecărui prizonier.

Și într-una din zile, comandantul lagărului secondat de Colonel Doctor Spaski ne-a declarat oficial nouă, ofițerilor medici, că ordinul Moscovei era foarte drastic în privința salvării prizonierilor, mergând până la afirmația că: „mai bine să moară 20 de ai lor decât un prizonier". Stupoare, mi se păreau de domeniul fantasticului spusele Comandantului și nu ne puteam dumiri de unde atât umanism sovietic. Dezlegarea enigmei era s-o aflăm mai târziu, în lagărul de ofițeri de la Susdal, unde am aflat că la începutul lunii mai 1943, s-a ținut conferința Internațională a Crucii Roșii în care fiecare stat trebuia să declare procentul prizonierilor aflați în viață. Și maeștri în arta minciunii, rușii declarau că în lagărele lor supraviețuiesc un procent de 86-88%

din totalul prizonierilor capturați. Cum situația se prezenta exact la polul opus și probabil treziți că va veni ziua unei confruntări cu realitatea dureroasă, a determinat acest sentiment de înaltă etică umanistă. Deci noi eram acum în situația de a cere tot ceea ce credeam noi că ar mai putea să le servească muribunzilor, de la medicamente și seruri până la delicatese culinare.

Și așa într-o zi, când fenomenul Minciună, care comunica cu noi rar și monosilabic, și atunci numai să ne roage să nu-l mai înțepăm cu fel de fel de seruri și vitamine, ne-a spus că ar dori să mănânce mămăligă.

De două lucruri am rămas perplecși. De faptul că omului care se menține în viață numai cu injecții și aer, i se făcuse, mai mult poftă de a mânca ceva, și în al doilea rând „mămăligă“ suprema dorință în materie de delicatesă culinară, pe care în nici un chip n-o puteam rezolva. Și totuși spunându-le șefilor dorința lui Minciună, mare ne-a fost surpriza când peste două zile am primit mălai. Nu știam că o cursă specială de avion făcea legătura între lagărul morții și centrul cel mai apropiat. Bietul Minciună, cu toate rugămințile lui de a nu-l mai chinui făcându-i atâtea injecții, uneori chiar încercând să se revolte schimonosindu-și fața smochinită și șuierând prin buzele arse fel de fel de-șudalme, greu de auzit și de înțeles, căci parcă veneau de pe altă lume, ne-a părăsit într-o dimineață, după ce își atinsese buzele de terciul de mămăligă, atât de mult visat. Oare chinul lui se aștepta să se fi terminat după împlinirea ultimei dorințe ? Sau reprezenta simbolic împărtășania înaintea morții, prezentă în credința noastră. Și ca el în fiecare zi, numărul morților creștea și asta datorită numai distrofiei ucigătoare și celui de al doilea inamic care și-a făcut apariția în lagăr: tifosul exantematic. Din milioanele de păduchi care ne însoțiseră pe tot exodul nostru, lupta împotriva lor fusese câștigată de ei, totuși faptul că nu apăruse până aproape de sfârșitul lunii martie această epidemie, ne mai da curaj. Și ca un făcut primul care a inaugurat epidemia a fost un doctor — Georgică Mitroiu. Poate de mult mica zonă era bântuită de tifos, dar îmbolnăvirea lui Georgică a fost semnalul de alarmă.

De acum începea adevăratul calvar pe care-l vom duce până la stingerea epidemiei și cu ea la decimarea lagărului. Acum nu distrofia ne preocupa, ci cazurile de tifos care se înmulțeau ca ciupercile. Și ce puteai face ? Cum să te lupți un singur doctor, într-o zonă de lagăr ticsită de barăci și prizonieri, în care păduchii constituiau populația predominantă ce nu se supuneau nici unui ordin. S-a declarat de urgență zonă epidemică întreg lagărul, legăturile cu exteriorul se făceau foarte anevoie, carantina cuprinsese întreaga regiune, iar lagărul devenise un adevărat cimitir, în care morții ce ajunseseră cu sutele pe zi, să fie aruncați în gropi comune peste care varul azvârlit îi învelea ca un lințoliu alb. În această zonă toate barăcile au fost transformate în spitale, iar echipele de sanitari improvizați depistau cazurile noi, nu prin termometizare, ci după aparențe și îi trimiteau la cele 4 barăci pe care reușisem să le transformăm în spitale. Pe 5 rânduri de prici, prizonierii bolnavi erau întinși pe rogojinele și păturile murdare ce țineau loc de saltele și care nu puteau netezi denivelările lemnelor ce improvizau priciurile. Erau acolo aliniați ca niște sardele, îmbrăcați fiecare cu ce avea, unii păstrându-și chiar și bocancii în picioare, așa cum erau aduși de la barăcile lor, după triere și așezați în locurile libere. Când deschideai ușa camerei te izbeau aburii cețoși ce răspândeau arome usturătoare, și aveai senzația că pătrunzi într-o etuvă de ecarisaj.

Sus, pe ultimul prici, aveai impresia că plutești într-o ceață densă și înăbușitoare, iar bolnavii erau în izmene și flanele, ude din cauza unei transpirații continue de lichid semivâscos. Cei de jos tremurau îmbrăcați din cauza curentului produs de deschiderile repetate ale ușii prin care aerul rece nu putea pătrunde din cauza aburilor ce năpădeau în afară. Rareori cei ce intrau se mai întorceau de unde au plecat.

Circulația în întunericul barăcii era făcută de sanitarii care cărau cadavrele, masa sau medicamentele și de personalul medico-sanitar format din mine și surorile sovietice. Fiecare înarmat cu câte o seringă de 20 cmc, umplută cu oleu camforat, cutreieram cele 4 barăci pentru a injecta câte 2-4 cmc oleu camforat,

cazurilor mai grave. Era prima epidemie de tifos pe care o trăiam și primul contact cu astfel de bolnavi. Cunoșteam destul de bine atât simptomele cât și evoluția bolii, dar câtă deosebire între orele de curs și realitatea unei epidemii. Grefată pe oamenii tarați de distrofie, tifosul rareori îmbracă forma cu evoluții ca la carte, iar psihozele tifice erau foarte prezente. Lipsa de reactivitate a organismelor nu-ți oferea obraji tifici, mistuiți de febră platou, ci o piele mai rozată, ochi sticloși, extremități reci și umede, pulsuri filiforme și accese de demență tifică. Eram într-o continuă escaladare pe priciurile barăcilor pentru a injecta simbolic cazurile mai grave. De multe ori nu terminam de injectat și scheletul își încorda într-un ultim efort mădularele, iar capul zvâcnea de vreo 2-3 ori sacadat izbind priciul după care se așternea liniștea. Alteori un strigăt disperat, un fel de răget ieșit dintr-un piept scorojit, era semnalul că psihoza tifică era la apogeu, iar nenorocitul se azvârlea în gol, oprindu-și zborul pe dușumeaua plină de magmă. Căci pe jos cu tot efortul de a face curățenie, dejecțiile ce se prelingeau de pe un prici pe altul, acopereau întreaga podea într-un terci galben maroniu mirositor. Cine-i mai putea coborî de la etajul V ? Cine avea putere să se mai ducă până la tinetă ? ?

Dacă urcarea se mai făcea cum se făcea și mulți preferau la început înălțimea din cauza căldurii, la coborâre erau scutiți că erau coborâți de alții. Ne plimbam năuci de dimineața până noaptea târziu prin barăcile spital și în celelalte, asistând la o decimare în care „Doamna coasă“ secera nestingherită în stânga și în dreapta, la bunul ei plac. Căci practic nu se mai putea vorbi de barăci spital. Întreaga zonă era un spital ambulant, iar brancardierii pe tărgi improvizate la început, mai târziu sănii pe care le trăgeau tot ei, nu pridideau de a transporta morții. Acum erau amestecați toți, români, maghiari, nemți, italieni și coasa secera deopotrivă fără vreo predilecție. Undeva, la o extremitate a micii zone, era o baracă prăpădită fără ferestre, cu o ușă pe care cândva era pus un lacăt, acum se transformase în morgă. Căci depozitarea morților din barăci se făcea în primă instanță în

această baracă, iar în timpul nopții, două sănii trase de câte un cal rebegit, având ca conducător un ciolovec bătrân și șchiop, făcea oficiul de cărăuș de la morgă la groapa comună din afara lagărului. Într-o dimineață rece de aprilie, când încă zăpada ne mai ajuta să facă să alunece săniile-dric, într-o liniște de țintirim părăsit, căci ce altceva devenea lagărul unde mureau cam 100-120 de prizonieri pe zi, s-a auzit o rafală de mitralieră. Simfonie de mult uitată și distonantă cu liniștea și chipurile obosite și răvășite ale supraviețuitorilor. Eram într-o baracă spital când un brancardier venise în goană să mă cheme la ofițerul de serviciu, care mă aștepta la morgă. Sosit în grabă l-am văzut pe ofițerul rus alături de cărăușul șchiop, care avea o figură îngrozită ce-l schimonosea și mai tare și care mi-a arătat cadavrul unui prizonier dezbrăcat în pielea goală și care era ciuruit de gloanțele trase. Cocoțat pe maldărul de cadavre nestivuite încă, și aruncat la întâmplare în miez de noapte, după ce fusese dezbrăcat de ceilalți, în credința că hainele nu-i mai erau de folos nenorocitu de italian, broscarul cum îl alintam noi, se trezise singur în întu neric și frig în morgă. Și dârdâind de frig și de frică, mai mișca gemând ușor și chemându-și prin eterul înghețat pe „mama mia", când ușa morgii deschisă de cărăuș, l-a proiectat în ochii înnebuniți de groază ai șchiopului. Ca o primă reacție, a fugit mâncând pământul după cum mărturisea el, depărtându-se de arătare dar și-a adus aminte că nu-i singur ci are și pistolul cu el.

Recăpătându-și curajul s-a întors și din prag, fără nici un fe de somație, a vrut să fie el eroul care să răpună o nălucă descărcându-și jumate de încărcător în pieptul schilodit al supraviețuitorului care-și aștepta salvatorul. Și astfel nici gerul, nici foamea, nici tifosul nu a curmat firul vieții acestui bersalier, ci curajul demențial al cărăușului lui Hades. Înc-o întâmplare, încă o imagine ce venea să rănească retina ochilor obosiți de atâtea priveliști triste și să însângereze o inimă ce nu mai contenea să fie strivită. M-am întors în mijlocul celorlalți nenorociți, reluându-mi mașinal mersul printre tifici și uitând șiragul de găuri

ce se înșirau pe pieptul prizonierului, aidoma unui colier al vreunui ordin militar.

Zilele treceau în același ritm drăcesc de eforturi inutile și soarele care începuse să zâmbească mai cald topea zăpada din lagăr. Acum se punea problema transporturilor spre morgă. Numărul mare de morți făcea imposibilă transportarea cu tărgi și cum românul e foarte descurcăreț și inventiv, nu știu cărui deștept i-a venit ideea de a forma un tren al morții. Cadavrele erau înșirate pe pământ în chip de șir indian și legat unul de altul cu fel de fel de sârme, sfori, curelușe și când toată garnitura era gata, garnitura formată din 10-12 cadavre, de brațul primului sau de maxilarul lui printr-un cârlig lung era trasă această garnitură prin lagăr printre barăci până la morgă. Când m-am întâlnit prima dată cu un asemenea convoi macabru, în care fiecare trup sălta și mișca hidos, iar căpățânile care mai de care schimonosite așa cum fuseseră prinse de clipa morții se bălăbăneau când arătându-și ochii întredeschiși, când rânjind prin gurile întredeschise din care dinții îngălbeniți și buzele arse de frig sau sete te urmăreau parcă și după ce te depărtai de ele. Nu mi-a fost dat să văd niciodată așa ceva și mărturisesc că era singura imagine care m-a obsedat ani și ani de zile. Într-una din seri am primit și primele vești despre ofițerii dispăruți.

Mărturisesc că nu din frică îi uitasem, ci pur și simplu din multitudinea de preocupări care-mi furau clipele de răgaz. Un soldat bucătar, ce le ducea mese în secret, mi-a adus un bilet de la Căpitanul Cantâru, în care mă ruga să vin de urgență că printre ofițeri apăruseră cazuri de tifos și erau complet lipsiți de asistență medicală. Am convenit ca seara, după împărțirea mesei, să vină la mine și să mă conducă la camarazii izolați. Cum orice fel de contacte cu ei erau absolut interzise, din rațiuni necunoscute de noi medicii, dar care ne fuseseră comunicate în mod oficial de comandantul lagărului, trebuia să-mi iau toate măsurile de siguranță. În soldatul care mi-a adus biletul aveam deplină încredere căci și el se expunea poate mai mult decât mine la repercusiuni grave, care ar fi costat pierderea locului de muncă,

un adevărat rai, ca muncitor la bucătărie. La ora convenită, când și-a făcut apariția soldatul, l-am urmat, luându-mi cu mine pe cel mai isteț sanitar, din întâmplare un caporal din regimentul meu și asta pentru a ne păzi și da alarma dacă eventual erau ruși prin apropiere. Când am deschis ușa camerei în care cei 40 de ofițeri ședeau sechestrați de la venirea noastră în lagăr, m-au întâmpinat Căpitanul Cantâru, Colonelul Dumitrescu și Sublocotenentul Cojocaru, cel cu rana în piept. Ceilalți zăceau în paturi în ghearele febrei care-i măcina. După o scurtă privire, i-am părăsit pentru a reveni cu medicamente. Și așa în fiecare seară, sub paza strașnică a sanitarului meu veneam târziu în noapte să-i tămăduiesc pe cei betegi. Nu știu cât le-am fost de folos dar prezența mea le-a dat puteri și spre marea mea bucurie la sfârșitul acestui periplu, am plecat toți din lagărul morții fără nici un fel de pierdere. Mai târziu era să aflu din gura lor că prezența mea le-a fost cel mai bun leac, iar prietenia lor față de mine m-a înconjurat până la întoarcerea în țară. Niciodată rușii nu au aflat nimic despre expedițiile mele nocturne și nici de tranzacțiile mele cu oficialitățile bucătăriei, în majoritate români, care au dus la îmbunătățirea substanțială a rațiilor, fapt care a contribuit foarte mult la salvarea lor. N-am înțeles și nu voi înțelege mult timp, de ce atâta pornire împotriva noastră, a ofițerilor. Mai târziu când era să descifrez adevărata față și doctrina lor, era să mă luminez că noi constituiam pentru ei ca intelectuali, o piedică în calea manevrelor de intimidare și corupție a soldaților, căci fiecare din noi și toți laolaltă ne bucuram din plin de respectul și ascultare a soldaților noștri. De altfel primele contacte cu elementul politic al lagărului era să se producă pe la sfârșitul lunii mai 1943.

O dată cu venirea primăverii, când iarba începuse să mijească pe la colțurile barăcilor, și când soarele ne încălzea din plin oasele înghețate, iar scheletele supraviețuitorilor se odihneau la soare, au apărut și primele semne ale educației politice. În barăcile în care convalescenții beneficiau de un regim mai omenos și de o alimentație mai substanțială, acum furia tifosului

scăzuse simțitor, ivindu-se doar izolat câte un caz, pe care-l izolam imediat, când nu mai rămăsesem decât foarte puțini din cei mulți agitatorii politici, așa-zișii politruci în majoritate — basarabeni după cum le plăceau lor să se numească dar în realitate evrei fugiți o dată cu evacuarea Basarabiei, își făcuseră apariția pentru a-și exercita nobila lor muncă. Era primul contact cu astfel de indivizi și sincer vorbind nu știam ce urmăresc. Vorbind o română cu puternic accent străin, o combinație de accent basarabean și jargon evreiesc, au început să se plimbe prin barăci atrăgându-i în fel de fel de discuții. La început nevinovate și fără vreo orientare spre un scop definit încet, încet a început să apară adevărata realitate a intențiilor urmărite de ei, și anume aceea de a-i ațâța împotriva noastră, a ofițerilor, încercând să ne prezinte pe noi ca factori răspunzători de tragedia pe care o trăiesc ei — soldații.

Dar nu numai atât, nu numai la situația de pe front se refereau abilii politruci, ci și la situația din țară, unde noi eram elemente descompuse ce le furasem bucățica de la gură, îi țineam în sclavie, le batjocoream soțiile etc., etc., o întreagă pleiadă de acuze care nu aveau darul decât să-i determine să ne urască. Cele câteva foi de ziar scrise și ele într-o limbă îndoielnică de gramatică și sintaxa românească le oferea nenorociților care de abia scăpaseră din ghearele morții, aspecte dintr-o țară pe care o părăsiseră de mult și pe care o reprezentau ca pustiu bântuit de foame și de jaf. Dar cine-i asculta ? Nimeni, aproape nimeni nu era atent la sporovăielile lor și părăseau încet, încet, cercul ce se forma la început în jurul lor, lăsându-i să predice în pustiu. Dar ei erau bine îndoctrinați și știau că au la îndemână arme împotriva cărora cei mai mulți nu puteau rezista. Foamea, oarecum potolită pentru un moment, constituia totuși punctul vulnerabil al masei.

Și încet, încet, dibaci și perverși, își alegeau câte unul, doi mai slabi de înger, cărora începea să le plutească pe la nas moneda forte — mâncarea. Dar nu cea de la cazan, ci alta mai bună, mai gustoasă, o pâine mai albă, o cașă mai grasă și cu

bucăți de carne, mă rog, tot ce li se punea la dispoziție și lor pentru coruperea bietelor suflete. Eram departe de toate aceste manevre, pe noi ne izola complet și rareori ne parveneau la urechi perorațiile lor, și astea datorită relatărilor unor soldați mai isteți. N-am dat nici un fel de importanță, căci nu bănuiam până unde pot merge și la ce mârșăvii se pot preta. Într-o zi, un mic incident ne-a pus față în față cu unul din propovăduitori în pustiu. Era stimabilul politruc Faierștein, o arătare hidoasă, cu urdori veșnic la ochi și bale ce-i se scurgeau mereu din gura pe care o ținea întredeschisă, având impresia că mestecă mereu săpun.

M-a oprit să-mi atragă atenția de a nu mă opune când bolnavii convalescenți, majoritatea celor ce populau mica zonă, sunt chemați la club pentru informația politică. L-am privit cam de sus, îmi venea să-l scuip, dar reținându-mă i-am spus că oricine este liber să frecventeze clubul, dar nu în orele de program. Acestor convalescenți, care practic nu erau puși la muncă, le-am făcut un program ușor de deservire în interiorul lagărului, căci erau foarte multe munci ușoare, pe care le puteau efectua fără nici un fel de pericol. Și de comun acord cu comandamentul lagărului și serviciului sanitar sovietic, am întocmit un program în care se includeau 2-3 ore la munci ușoare, majoritatea constând în curățirea barăcilor, și ajutor pentru curățirea zarzavaturilor la bucătărie, lucru ce-l efectuau zilnic între 10-12. După masă obligatoriu somn-repaus între orele 13-17. Ori în aceste ore se găsea prea stimabilul să-i convoace la club. Cum programul întocmit și semnat atât de Comandant cât și de șeful serviciului medical al lagărului, Colonel Spaski, avea putere în fața oricărui sovietic eu mă simțeam stăpân pe situație să-l refuz.

Nemulțumit de răspunsul meu, și crezând că va câștiga, căci între timp eu am anunțat pe toți șefii de baracă să nu permită nici unui prizonier să plece la club între orele 13-17, dumnealui s-a dus întins la Comandant raportându-i că eu nu-i permit să-și desfășoare munca politică. Necunoscând realitatea, am fost chemat în prezența lui la Comandant și după ce am ascultat cele

spuse de politruc, din care reieșea că eu boicotez munca politică, i-am raportat că cele debitate de Domnul Faierștein sunt inexacte și eu nu fac altceva decât să respect programul ce era afișat în fiecare baracă și parafat de ei.

În fața acestei situații, comandantul, care vroia cu tot dinadinsul să nu mai aibă necazuri din partea prizonierilor care fuseseră salvați cu chiu cu vai, i-a ordonat în fața mea, că fără aprobarea mea nu mai are voie să convoace nici un fel de prizonier. Am părăsit amândoi cabinetul Comandantului, eu satisfăcut pentru moment, el șifonat, dar nu știam că prima victorie o voi plăti scump cu timpul. Probabil primul contact cu un ofițer român și medic, și mai cu seamă că primise un bobârnac din partea comandantului, l-a îndârjit și mai mult pe sensibilul politruc, determinându-l să-și întețească injuriile și să verse mai mult venin amestecat cu balele lui. De acum în fiecare zi eram informat că la adresa noastră se proferă din ce în ce mai multe insulte și că noi ar trebui să fim judecați de marea masă a soldaților. Nu ne venea să credem că pot împinge lucrurile atât de departe și pot fi atât de maeștri în a regiza comedii bufe. Marea masă a soldaților prizonieri erau țărani din mai toate regiunile țării, toți cu suflete curate, nepervertite de nici o politică și păstrând în ei educația sănătoasă a dragostei de țară, credința strămoșească în spiritualitatea creștină și respectul față de oamenii învățați, care constituiau pentru ei imaginea intelectualilor din satele lor. Căci preotul, învățătorul, primarul, notarul erau persoanele stimate, iar întâlnirile cu ei pe ulițele satului constituiau pentru toți mici și mari, prilejul de a-și manifesta respectul concretizat în ridicarea clopului sau căciulii însoțite de respectuosul „sărut mâna“. Așa văzuseră ei de mici. Cu aceste forme de respect crescuseră și le păstrau cu sfințenie, până în pragul celei mai adânci bătrâneți. Acest lucru nu-l prea cunoșteau domnii politruci, și aveau să se izbească de o rezistență neașteptată. Încet, încet erau să se dumirească și ei tocmai treziți de cauza rezistenței, au început să activeze în această direcție, proferând treptat și gradat injuriile la adresa noastră.

Încredințați că masa mare a soldaților poate constitui acelaşi aluat pe care-l puteau malaxa şi modela după cum li se dicta, lucru posibil cu oameni care trăiseră de aproape 3 decenii tragedia depersonalizării şi o apatizare a valorilor spirituale în sensul că țelul lor suprem a lor era să distrugă intelectualitatea, încercând să creeze o pseudo-intelectualitate care să gândească numai şi numai prin capul lor şi să fie complet lipsită de personalitate şi inițiativă, răspunzând automat la toate directivele primite de sus. Ei, intelectualii, erau scutiți de a mai gândi, le era chiar interzis acest proces al scoarței, căci pentru ei cel mai de temut adversar şi inamic potențial îl reprezentau toți cei ce încercau să gândească sau care mai erau legați de tradiție. Şi în momentul când au crezut că au reuşit să inducă masele în eroare, şi soldații erau dispuşi să marşeze alături de ei, au încercat o mascaradă, care era să-i coste destul de mult. Într-una din zilele frumoase de mai, când întregul lagăr era scăldat în soare, când în atmosferă începuse să adie mirosuri de flori, când lagărul, ieşit din groaznica iarnă, îți apărea cu totul alt tablou, iacă că suntem convocați toți ofițerii, de data asta şi cei din carantină să participăm la un miting. Era un lucru nou pentru noi, astfel de manifestare a masei ordonate şi regizate în mod stupid de politruci. Pe un platou frumos, unde fusese amenajată un fel de scenă cu o masă lungă, luată de la bucătărie, acoperită sărbătoreşte cu o pânză roşie şi ornată cu 2-3 sticle în chip de glastre, din care florile câmpului ne priveau şi ele nedumirite şi cu câteva scaune în aşteptarea onoratului prezidiu. În fața ei, şiruri de bănci care formau teatru de vară, erau umplute cu prizonieri care erau scoşi de prin toate barăcile ca să fie prezenți la minunatul spectacol.

Eram cu totul străin de ce va urma şi la ora indicată, în jur de 11 dimineața, ne-am dus şi noi medicii la miting. Acolo în primele rânduri, căci două şiruri de bănci erau rezervate ofițerilor, nu ca semn al stimei şi considerației ce ni se oferea, ci pentru că trebuia să fim inculpați în marele proces ce ni se pregătea. Aşteptam toți tăcuți şi fericiți de a ne revedea cu toți camarazii cu care petrecuserăm timp de 3 săptămâni viața din vagonul

morţii. După o aşteptare, care avea darul să tensioneze spiritele şi să producă efect, a apărut şi onoratul prezidiu, format din 2-3 politruci, în care Faierştein era capelmaistru; un ofiţer sovietic, ofiţerul politic al lagărului pe care-l vedeam prima dată, Comandantul lagărului şi vreo 2-3 soldaţi, unii gradaţi care completau prezidiul. După ce şi-au luat locurile la tribună, mitingul a fost deschis de Faierştein, care după ce a făcut un istoric al reuşitei armatei sovietice şi crimele produse de noi care în chip de invadatori am năvălit asupra paşnicului popor sovietic, a trecut la adevăratul scop al acestui miting şi cu un vocabular greu de înţeles, cu gesticulări care spuneau mai mult decât vorbele, a cerut pur şi simplu condamnarea noastră pentru crima de a-i fi instigat pe soldaţi să pornească războiul. Nu cerea nici mai mult, nici mai puţin pentru noi decât pedeapsa capitală. Stupoare pentru noi pentru câteva clipe, după care ne-am resemnat privind la tot acest bâlci, cu o scârbă totală. După ce şi-a terminat pledoaria de procuror, Faierştein s-a uitat în chip de mare orator peste masa de soldaţi, invitându-i să ia cuvântul şi să povestească fapte şi întâmplări acuzatorii pentru noi ofiţeri. Primul care a luat cuvântul, un sergent basarabean, foarte dubios, într-o limbă stâlcită, mai mult ne apăra decât ne acuza. Punctul culminant l-a constituit „Barba Iani“, mare comandor de marină, amiral după ruşi, un prăpădit de pescar de prin bălţile Brăilei, care spre nenorocul lui a fost prins când pescuia într-o dimineaţă pe lângă unul din braţele Dunării. Având şi ţinută de marinar, cu haine luate probabil de la talcioc. Ruşii au fost în culmea fericirii că au capturat un comandant al marinei române. Şi cu toate împotrivirile şi negările lui, că nu-i decât un biet pescar analfabet, ruşii care suspectau pe toţi şi pe toate, o dată etichetat comandor-amiral, aşa a rămas bietul Iani. Şmecher însă, a renunţat să mai tăgăduie noua demnitate conferită de ruşi şi beneficia din plin de unele avantaje care probabil l-au salvat şi de la moarte. Şi tocmai pe acesta s-a găsit politrucul să-l transforme în acuzatorul nostru public nr. 1, scontând că amiralul Iani, comandantul suprem al bărcii de pescar, ne va da lovitura de graţie. Invitat

solemn să ia cuvântul, Faierștein după ce l-a prezentat ca pe un adevărat român, care conștient de realitățile pe care le-a văzut la ruși și-a revizuit complet atitudinea și ne va determina pe toți să-l urmăm. Ei acuma e acum „Barba Iani“, să te vedem pe unde scoți cămașa și cum îți plătești huzurul pe care ți l-au oferit salvatorii tăi. Iani amiralul, un om între două vârste, uscățiv și măsliniu, era prototipul barcagiului grec de prin bălțile Brăilei, care toată viața lui și-o petrecuse în barcă și la pescuit.

Lumea portului și comerțul cu chefali, scrumbii, aterine, icre, pusese amprenta pe el și în afară de o șmecherie fără de care nu putea să supraviețuiască prin lupanarele portului, în rest era palavragiu nevoie mare, dar fără a fi vreun pericol. Dotat cu simțul lui Hopa Mitică, și poate mult mai inteligent decât politrucii, și-a luat rolul în serios și dansa ca un acrobat la scârțâitul scripcilor deja acordate. După ce și-a dres glasul, Iani-amiralul, ca orice barcagiu și în plus levantin, era un mare fumător, lucru ce-i conferea vocii lui un ton de cobză dogită.

Privind peste mulțimea ce stătea liniștită, fiecare cu gândurile lui, total absenți de ce se petrecea în jurul lor, cu ochii lui ageri în prinderea vreunui pește mai gras, Iani și-a început discursul lui acuzator prin a ne ruga să-i ajutăm pe soldații din lagăr să-și vadă țara și să-i conducem înapoi spre țară. Când se ambala mai tare Barba Iani, debita din ce în ce mai multe lucruri nedorite de Faierștein, mâna autoritară a politrucului l-a tras de pulpana hainei așezându-l pe scaunul lui. Ofițerul sovietic care nu înțelegea o iotă din fulminantul discurs al amiralului și-a dat totuși seama că ceva nu-i în ordine și tot îl întreba pe Faierștein ce-a spus oratorul. Nu știu ce i-o fi spus politrucul celuilalt politruc dar a urmat la cuvânt, tot sub o formă aranjată de Faierștein, un caporal, oarecum mai răsărit și mai pregătit politic. Dar parcă era un făcut, toți ce-i care luau cuvântul uitau discursul și conținutul dictat de politruc și fascinat parcă de privirile celor 40 de ofițeri români care erau aduși în fața judecății supreme unde trebuia să li se decidă soarta, și care nu putea fi alta decât pedeapsa capitală, se transformau subit în apărători ai noștri, ba

mai mult ne cereau să fim alături de ei și să nu-i părăsim. Păi bine, domnilor ofițeri, după ce am părăsit pământurile noastre bogate, unde ne desfătam cu pâine albă și cu bunătățuri, și am ajuns aici să mâncăm cojile de cartof și casa lor neagră, aici unde ei nu-i pot da afară pe nemți din țara lor, dumneavoastră cine vreți să ne salveze, ei ? Nu. Dumneavoastră trebuie să fiți alături de noi și să ne salvați. Îngrozit Faierștein făcea semne disperate să termine discursul. Oratorul se făcea că nu observă și nu s-a așezat decât atunci când și-a vărsat tot focul, împotriva lor și nu a noastră. Și de la o sentință de condamnare a noastră, lucru atât de dorit de politruc, mitingul s-a transformat într-o manifestație de simpatie, de dragoste pentru noi. Iar ca rezultat al acestui dezastru la care nu se aștepta Domnul Faierștein și ceilalți, cele două bucătării de campanie care așteptau pline cu o mâncare delicioasă pentru a-i ospăta pe oratori, a luat calea întoarcerii spre bucătării, neaflând pe nimeni care să se înfrupte din ele.

Dar lupta politică este foarte grea, drumul sinuos și eșecurile nu pot înfrânge pe un politruc bine pregătit. Trebuia găsită o altă momeală, un alt drum și ideea repatrierii mai grabnice, o revedere apropiată a ființelor dragi, îmbinate cu dragostea de țară și salvarea ei, formau noua lozincă lansată pentru capturarea prizonierilor. Nu se stinsese ecoul înfrângerii lamentabile, când istețul de Faierștein și-a acuzat nereușita prin atitudinea noastră și prin influența nefastă pe care o exercitam noi ofițerii asupra soldaților. Era clar pentru ei că atitudinea soldaților care în loc să se transforme în rău față de noi, erau mai atenți cu noi, ne înconjurau cu mai multă dragoste și ne executau ordinele mai bine decât pe front. Singura explicație era numai prezența noastră în mijlocul lor și care exercitam un sentiment de unitate națională. Și cred că în urma rapoartelor lor la ofițerul politic NKVD, am fost chemat într-o noapte la un interogatoriu. De altfel era primul adevărat contact cu un ofițer NKVD-ist, care în traducerea românească a inițialelor (comisar al poporului pentru afacerile interne) era „nu știu când mă voi întoarce acasă“

și era cea mai perfectă realitate a acestui minister al groazei și al teroarei, mi-a deschis o nouă imagine a ceea ce era să cunosc din plin. Cu mult după miezul nopții am fost trezit de un ciasavoi, care mi-a ordonat să mă îmbrac și să-l urmez. Buimac din somn, nu prea înțelegeam mare lucru, dar credeam că s-a întâmplat vreun accident și are nevoie de mine ca doctor. Echipat ca pentru drum lung, l-am urmat, mai bine zis m-a escortat în afara lagărului pe un culoar format de două șiruri de sârmă ghimpată, iar ceasavoiul care mă escorta n-a uitat să-mi atragă atenția ca să nu mă abat cu nici un pas la stânga sau la dreapta, că are ordin să tragă fără somație. De altfel îi simțeam țeava pistolului mitralieră în spatele meu. Era o noapte senină, cu o lună frumoasă argintie, iar aerul era parfumat de aromele primăverii. După un drum lung am ajuns în fața unui pavilion din piatră, cu o ușă mare la intrare în care păzea o santinelă și am intrat pe un coridor întunecos. Acum eram ghidat de ceasăvoiul din spate care îmi comunica direcția de mers. După câteva schimbări de direcție, când spre stânga când spre dreapta, am auzit comanda „stoi".

Mă aflăm în fața unei uși capitonate, foarte înaltă, unde am fost lăsat să aștept câteva minute. Pe tot drumul mintea îmi lucra febril și începusem să-mi fac fel de fel de socoteli. Unde ? De ce ? Ce o să mă mai aștepte ?

Am greșit oare cu ceva care să-i fi lezat atât de mult și urmează vreo pedeapsă, poate chiar corporală ? Și pe când mă zbăteam să găsesc vreo explicație a acestei întâlniri nocturne, am fost poftit înăuntru.

O cameră imensă, mai mult lungă, în fundul căreia pe o masă se afla un fel de lampă reflector. Singura lumină din această cameră și care privea în jos. Am făcut câțiva pași și o voce sonoră dar plăcută mă invită să mă apropii și să iau loc. M-am așezat pe un scaun în fața mesei birou, având îndreptată lumina spre mine, așa că nu puteam vedea nimic, căci în spatele ei era un întuneric de nepătruns care masca perfect pe interlocutorul meu. După câteva secunde de tăcere, în care necunoscutul din întu-

neric mă studia, tăcerea a fost întreruptă de aceeași voce care a început interogatoriul. Într-o fracțiune de secundă mi-am dat seama, fără să fi fost niciodată la vreun interogatoriu, și mai ales la NKVD, că mă aflam în fața unui ofițer anchetator, și că trebuie să fiu foarte atent la ce și cum voi răspunde la întrebări. După datele de identitate personală, care formau un fel de preambul al anchetei, a început după tipicul lor ancheta. Erau totuși maeștri în a-și pregăti cadrul psihologic al anchetei, punându-și anchetatul într-o stare de tensiune nervoasă, acea stare care creează nesiguranță și un fel de neliniște, care pentru unele subiecte pot ajunge până la o teamă organică. La mine însă nu era cazul, căci după lunile de front, după o încercuire de aproape o săptămână și 6 luni de lagăr, nu prea eram atât de sensibil. Dar totuși trebuie să mărturisesc că eram și eu într-o stare de încordare. După unele informații pe care mi le cerea referitoare la situația din lagăr, despre epidemia de tifos, la starea prizonierilor, nemaiamintind deloc despre distrofie, lucru pe care l-aș fi dorit din toată inima, a trecut foarte subit la ceea ce îl interesa și anume la starea de spirit a prizonierilor.

M-am făcut că nu înțeleg ce vrea să cunoască el și căutam să discut această problemă, numai de a nu fi pus în situația de a mă contrazice cu el.

Era să uit, faptul cel mai important și anume că discuția se duceau în limba rusă, după ce ofițerul politic m-a întrebat la început dacă am nevoie de translator, cunoscutul perivocic. Dar cum știam destul de bine că aceștia fie că nu cunoșteau bine toate sensurile cuvintelor limbii noastre, fie dintr-o rea credință, traduceau tocmai pe dos și tot mereu în avantajul lor, i-am răspuns că mă voi descurca așa cu puțina mea limbă rusă pe care o știam, de fapt înțelegeam mult mai bine decât mă puteam exprima. Nici azi nu știu dacă era de față sau nu vreun de al de Faierștein, dar pe tot timpul anchetei n-am observat nimic. Și tot pendulând prin diferite probleme mai cu sens, mai fără sens, a venit o întrebare cheie.

De ce, doctore, ești fascist ? Ce nu-ți place la noi, la comuniști ? N-am fost surprins de întrebare, dar trebuia să mă pregătesc de răspuns. Aștepta după lumina orbitoare, citindu-mi întreaga reacție, după întrebările puse, după fizionomia feței, și nu știu ce a putut descifra el ?

Eu însă i-am răspuns calm și foarte sigur de mine că n-am fost, nu sunt și nu voi fi niciodată fascist. Că n-am făcut niciodată politică, că n-am fost înregimentat în nici un fel de partid, și că singura mea preocupare în viață este profesia mea : medicina. Cât privește a doua problemă, nu cunosc deloc comunismul și poziția mea de prizonier, care până ieri le eram dușman, nu mi-ar permite să mă schimb precum cameleonul.

Eu sunt și rămân ofițer român, care am executat un ordin, bun sau rău, nu era menirea mea să-l judec. Iar aici în U.R.S.S., mă prevalez de legea internațională de la Haga cu privire la ofițerii prizonieri de război și îmi voi exercita meseria de doctor ori de câte ori va fi nevoie de ajutorul meu. Nu știu dacă i-a plăcut sau nu răspunsul meu, dar știu că urmărea să tatoneze dacă și cum văd cu formarea unor unități de prizonieri să lupte împotriva nemților. Era pentru prima dată când auzeam de posibilitatea formării unei divizii de prizonieri, lucru pe care-l auzisem vag că se discuta printre soldați, bineînțeles lăudat de politruci și căruia nu-i dam nici o importanță. Știam de mult de o divizie de prizonieri români făcută în Germania în timpul primului război mondial, dar era pentru mine ca o poveste tristă. Și la această problemă i-am răspuns, accentuând pe faptul că este absolut personală această părere, că nici nu pot concepe să fac parte dintr-o astfel de divizie și că numai Regele țării are dreptul de a-mi da ordin unde și împotriva cui să lupt ca ofițer român. Sunt convins că acest răspuns nu i-a convenit deloc, că deja își formase o părere destul de proastă despre mine, dar n-a lăsat să se întrevadă nimic, au urmat iarăși câteva discuții fără subiect, despre generalități, și ca încheiere m-a rugat să veghez în continuare la sănătatea prizonierilor, lucru de mare importanță pentru conducerea sovietică.

Ne-am despărțit în termeni civilizați, și făcând drumul înapoi, reflectam la cele discutate. În dimineața care nu era așa departe le-am povestit colegilor mei întrevederea de la miezul nopții, lăsând pe fiecare să înțeleagă ce-o vrea. Zilele se scurgeau în monotonia vieții din lagăr, unde după stingerea epidemiei de tifos și frânarea cazurilor de distrofie, prizonierii începuseră să prindă viață, și uitându-te la ei, cum se mișcau prin lagăr, sau cum stăteau înșirați pe iarbă la soare, aveai credința că cei care au scăpat până acum îi puteam considera complet salvați. Trecusem peste o iarnă grea, prin încercări și suferințe pe care poate numai ființele cele mai dotate din punct de vedere biologic reușiseră să se salveze. Și chiar dacă nu erai Darvinist, totuși selecția naturală era o realitate pe care nu o puteai ignora. Acum începuseră să se audă în serile de mai, cântece sau oameni doinind și gândurile își lua zborul către depărtări.

Zvonurile de la început cu o divizie de voluntari, începeau să fie mai insistente și începuse chiar un fel de pregătire politică mai susținută cu soldații. Noi rămânem în afara oricărei tentative din partea lor de a ne chema acolo. Despre camarazii noștri, ofițeri care își reluaseră izolarea impusă de comandament, aveam știri în fiecare zi și ei își petreceau timpul liber jucând țintar sau table. Din vechea zonă mică, unde începusem activitatea alături de bătrânul Simceak și moașa Ivanova, nu mai rămăsese decât cabinetul medical în care consultam acum zilnic. Alături erau și barăcile care cu munca prizonierilor ieșiți din iarnă, începeau să îmbrace un aspect mai atrăgător. Vara care se instalase peste întreg lagărul cu verdeață abundentă, cu fundalul splendid al pădurii seculare ce ne înconjura, lagărul formând o oază populată, în care barăcile văruite, aleile îngrijite, florile care ornamentau fiecare baracă, dădea aspectul unui camping de unde dispăruse frigul, foamea și moartea. Acum peste tot vedeai figuri vesele, chipuri bronzate și o animație din care pulsa viața.

Într-una din zile, am aflat o știre adusă de Ivanova că în curând lagărul se va desființa, noi urmând a fi trimiși la un lagăr de ofițeri, iar soldații într-un lagăr de soldați. Probabil că lagărului nostru i se dădea o nouă întrebuințare, bineînțeles cu același blazon.

Ivanova, care în ascuns nutrea pentru mine un sentiment mai mult decât cel de coleg de breaslă, dar care de teama personalului sovietic omniprezent în lagăr își masca pornirile, a fost învinsă de propriile ei porniri și mi-a declarat într-o îmbrățișare pătimașă, în care tânărul firav cu o greutate mult sub baremul de jocheu, m-am pierdut în masa delectică de carne și mușchi ce îmbrăca osatura înflăcăratei. Și când a trebuit să-i ascult inima, căci acest act medical a constituit prilejul de a-și declanșa efuziunea sentimentală, masa sânului stâng ce stătea ridicată cu cele două palme făcute căuș, pentru a-mi putea apropia capul de inima pe care în zadar încercam s-o ascult, fiind bine adăpostită de straturi de grăsime, prezenta un pericol, care dacă ar fi căzut ar fi fost mult mai ucigătoare decât cel mai mare proiectil de obuz. Cele câteva secunde trăite sub amenințarea prăbușirii acestui colos de carne, m-a făcut să implor toți zeii, care ne-au scăpat până acum din atâtea încercări să fie alături de mine. Nu știam când am scăpat teafăr că urmează ultima încercare în care drept mulțumire pentru consultul medical care i-a adus liniștea, era să fiu răsplătit drept onorariu, cu un sărut pătimaș, prelungit, în care toată rezerva de aer pe care o aveam în plămâni se terminase și eram pe punctul de a face colaps prin anoxie prelungită. Dar bun și mare s-a arătat zeul cu mine și am sfârșit mototolit și epuizat complet. N-am fost supărat pe ea, dar nu ne potriveam deloc la gabarit și de altfel numai de efuziuni sentimentale nu-mi ardea mie.

Asta explica informația secretă pe care mi-o divulgase, și imediat le-am comunicat și celorlalți că în curând vom părăsi lagărul. În lagăr pregătirile în rândul soldaților luau amploare,

se vorbea deschis de o divizie de prizonieri, şi foarte, foarte mulţi soldaţi veneau să-mi ceară un sfat, să se înscrie sau nu ? Mărturisesc că eram pus într-o situaţie foarte dificilă, şi tocmai din cauza unei situaţii complet diferită pe care o aveam noi ofiţerii faţă de soldaţi. Şi tot mereu în situaţii grele de cumpănă, în care viaţa depinde de o decizie sau atitudinea, am crezut, cred şi voi rămâne toată viaţa consecvent că nu-ţi poţi lua asupra ta şi crucea altuia.

Fiecare om îşi are de dus crucea lui şi aşa de grea, câteodată, care face pe mulţi să cadă sub povara ei. Să te încumeţi să porţi şi crucea altuia, când incertitudinea şi neprevăzutul plutesc între eşec şi succes, o consider o mare greşeală, dacă nu o crimă. Oare refuzul de a-l determina printr-un sfat să-ţi urmeze calea ta este mai de condamnat decât consecinţele unui eşec ? Nu vei purta toată viaţa reproşul că tu ai fost cauza dezastrului ? Oamenii au puteri de nebănuit, dar niciodată nu le poţi cunoaşte. Rezervele biologice cât şi cele spirituale sunt valori ce sunt foarte strict individualizate şi tocmai neputinţa de a le cunoaşte te obligă în situaţii limită să renunţi a da sfaturi.

Îmi amintesc că pe front în calitatea de ofiţer observator al Divizionului de artilerie, având sub comanda mea 14 ofiţeri şi gradaţi, n-am cerut nimănui să execute o misiune cât de mică, dacă nu eram şi eu prezent, sau când trebuia să executăm misiuni grele şi periculoase, ca observatori înaintaţi, determinări în zona inamică, luam cu mine pe cei care se ofereau voluntari sau îi testam ca oameni curajoşi. Niciodată, nici un soldat de sub comanda mea n-a făcut un pas fără să fiu şi eu prezent. Şi asta mi-a adus tot mereu o linişte sufletească şi m-a ferit de reproşuri regretabile. De aceea şi acum după ce încercam să le explic ce înseamnă o divizie de voluntari într-o ţară străină şi inamică, terminam prin a le arăta şi unele avantaje, în sensul unei scurtări a perioadei de prizonierat, dar cu riscurile ce ţi le poate oferi un nou front, lăsându-i pe ei să decidă. Începuseră să se organizeze în formaţiuni militare, plutoane, companii, iar cei mai

isteți gradați se și vedeau ofițeri în noua divizie. Acum începea adevărata bătălie între caracterele slabe, lașii și fricoșii, începând să etaleze unele calități, pe care nu le aveau și n-au apărut în timpuri grele, dar care ațâțate de politruci în himerele unor avansări, îi împingeau pe mulți la acte reprobabile. Era tocmai ce doreau ei, politrucii, ca să vâneze cât mai multe lepădături și cu ei să formeze nucleul noii divizii. Și dacă din masa soldaților 99% s-au înscris fără vreo convingere sau veleitate de a deveni peste noapte eroi de legendă, spre rușinea și durerea noastră s-au găsit destui ofițeri care sub nici un fel de scuză sau motive justificate, au pășit în rândurile trădătorilor înrolându-se în divizia care va rămâne ca o rușine pentru armata și neamul nostru. Căci dacă prizonieratul reprezintă o etapă neplăcută, în viața unui ostaș indiferent de grad, atunci este obligat să-l suporte cu demnitate, considerând toate situațiile prin care ești obligat să le trăiești ca momente ale frontului. N-am fost niciodată de acord cu cei ce și-au luat viața, neadmițând să cadă prizonieri. Am admis această situație, ca orice întâmplare ce ți-a oferit războiul, dar a capitula prin sinucidere, sau prin trădare n-o consider demnă de un soldat.

Trebuie să fiu conștient că un război, pe care-l detest din toată inima, este o stare anormală a existenței umane în care ești obligat să ucizi, dacă nu vrei să fii ucis, și o dată pășind împotriva unui sentiment nobil dar impus de imperative de ordin național, nu-ți rămâne decât a-ți păstra valorile, dacă le ai, de a fi un învins demn. Căci nimeni și nicăieri nu va iubi trădarea, cu atât mai mult pe trădător. Chiar și cei care luptau din greu cu arme murdare să convertească conștiințele miilor de soldați și ofițeri i-au surprins de multe ori, că în ciuda faptului că ne urau de moarte pe cei care nu făceam pact cu trădarea, în sinea lor ne admirau, ne respectau. Acum, după furia tifosului și distrofiei, când rândurile prizonierilor se răriseră simțitor, venea o a doua sită să cearnă rezistența nu biologică, ci morală a noastră.

Și dacă cele două flagele ne-au despărțit de foarte mulți camarazi, unii chiar prieteni dragi și a căror amintire o păstrăm cu sfințenie, sita asta mai deasă și mai periculoasă avea să ne despartă de mulți pe care accepțiunea lor îi situa printre morți. S-a format încet dar sigur o prăpastie de netrecut între noi și ei, o luptă de multe ori îmbrăcând forme incredibile, când toate armele infernului spirituale au fost utilizate pentru a ne împroșca cu noroi, sau a ne frânge rezistența. Eram doar la un început de luptă mai aprigă decât pe front, în care victoria obținută cu suferințe, injurii, argumente contondente, izolare, carceră, avea să fie mult mai dulce și binemeritată, iar conștiința noastră ferită de coșmarurile trădării.

Veni și ziua când am fost anunțați că plecăm. Ne-am adunat în fața comandamentului toți ofițerii din lagăr, și spre surprinderea noastră, a medicilor, trei dintre noi erau lipsă, Doctor Farnachi, Tudose și Vărzaru. Am crezut că prezența lor era necesară în lagărul ce încă rămânea populat. De fapt mai târziu era să aflăm că erau primele tărâțe, plevuște, că căzuseră în plasa lor.

Și noi am plecat cu toții, în marș prin pădurea, de astă dată înverzită pe drumul pe care cu luni de zile înainte îl făcusem înghețați și sfârșiți, presărat din loc în loc cu trupurile celor care nu mai aveau putere să învingă stihiile naturii și ale oamenilor.

Nu știam unde mergem, dar după spusele lui Circe din baraca spital, ne îndreptam spre un lagăr de ofițeri. Nu știu dacă regretam că am plecat din acest lagăr, dar orice mutare îți produce o neliniște. Acum când se normalizase lotul, când luptasem din greu să salvăm câți mai mulți din ghearele morții, despărțirea de cei cu care ne obișnuisem și de care mă bucuram că-i văd veseli și salvați, mă făcea să regret plecarea.

Dar totuși locul nostru era într-un lagăr de ofițeri, cu care trebuia să împărțim bucuriile și necazurile. Iar drumul nostru mergea către Susdal, lagărul ofițerilor, căci acolo ne aștepta un mozaic de ofițeri format din aproape toate naționalitățile, adu-

nați din puținele lagăre pentru ofițeri. Sentimentele pe care le încercam în mersul tărăgănat de la gară la lagăr erau întretăiate de o sumedenie de întrebări pe care ni le puneam. Era pentru prima dată când era să cunoaștem un lagăr de prizonieri și miile de necunoscute se învălmășeau în mintea noastră. De la căderea în prizonierat, cu excepția vagonului de ofițeri din trenul morții, tot timpul l-am petrecut în mijlocul soldaților, cunoscând din plin viața și vicisitudinile ei, alături de ei. Cu toate că lucram ca doctori nu eram privați de anumite neajunsuri și tocmai participarea de zi cu zi la suferințele lor mă făcea să mă cutremur. Acum, când se încheia prima etapă, poate cea mai grea a vieții de prizonierat, în care înfruntarea cu greutățile și asperitățile vieții de lagăr s-a soldat cu un bilanț tragic, începea pentru noi o nouă etapă în care confruntările aveau să îmbrace o cu totul altă formă, și care dacă nu se va solda cu pierderi fizice, se va solda cu suflete pierdute, dezamăgiri, care ne vor costa foarte mult. Aveam să luăm cunoștință că frământările și luptele agonice ale trupurilor istovite de a se salva de la moarte erau uneori adevărate minuni, pe când în încleștările dintre cele două realități componente ale omului, — eul, expresia unor trăiri spirituale și țărâna, lutul ce împodobește efemer sufletul, conștiința, îmbrăcau forme mai abjecte și mai dezgustătoare decât cadavrele schilodite din morga lagărului.

Acolo te izbeau scheletele ce uneori erau surprinse de atitudini ce trădau o luptă inegală, dar peste care liniștea așternută peste chipurile sfârșite, te invita la meditație și împăcare cu implacabilului destin, pe când aici și aiurea, fețele nu mai vor fi palide, ochii nu mai erau stinși, mișcările nu mai erau lipsite de viață, ci în dorința de a-și asigura salvarea fizică, ochii deveneau sticloși ca de fiară, fețele erau congestionate de revolta neînțelegerii noastre pentru lupta lor, iar mișcările vii și pregătite pentru atac te preveneau să-i ocolești.

Dar mai presus de aceste înfățișări hidoase ale oamenilor dispuși să facă totul pentru a se salva, indiferent cu orice sacrificiu, ceea ce te înspăimânta până la revoltă, transformând acest sentiment într-un dezgust și scârbă erau diabolicele născociri bolnăvicioase ale vânduților, care se îndreptau în fiecare clipă asupra noastră, căutând să ne împroaște cu noroi, și afirmând ostentativ și degradant că sunt animați de sentimente nobile și puternic patriotice.

Noi, cei de dincolo de baricada virtuoșilor, patrioților, elementelor progresiste, formam pleava reacționarilor, îmbolnăviți până-n măduva oaselor de sentimente necunoscute de ei ca demnitate, și respect pentru valorile spirituale ale neamului pe care ei l-au renegat.

Dar să lăsăm pelicula memoriei să se desfășoare...

„Noi ne-am hrănit din tot ce-am dăruit.
Avutul nostru, tot ce-am risipit.
Nu pregeta să suferi și să sângeri!
Izbânda noastră crește din înfrângeri."

Tehnoredactare : GEORGE DORU

Imprimat la ROMCART S.A.
Bucureşti — România

Consilier editorial CORNEL SIMIONESCU
Coperta de SERGIU GEORGESCU

ISBN 973-96734-9x